

**VAS GEREBEN**  
**TEKINTETES URAK**

**REGÉNY**

**BUDAPEST**  
**MÉHNER VILMOS KIADÁSA**  
**1887**

## TARTALOM

**Kiki a maga helyére.  
Őszinte vallomások.  
Férj és feleség.  
Mese, mese, mess kenyeret.  
A válságos korszak.  
Gerstner, a haszonbérló.  
Egy paniperda.  
Irma.  
Föltétel.  
A jó barát.  
Két leány.  
Két fiatal ember.  
Két pár.  
Uj világ.  
Vallomások.  
Apa, anya, leányok.  
Otthon.  
Már késő.  
Értsük meg egymást.  
Az apa.  
Jó tanácsok.  
Az uj Magyarország.  
Aladár.  
Az ujdonsült politikus.  
Az illatos levél.  
A nyomkeresés.  
Fiatal házasok.  
Az ó és új ember.  
A kísértés.  
Az anya.  
A bemutatás.  
Az ügyvédnek titka.  
A valódi barátság.**

## Kiki a maga helyére.

Lelkemnek egész erejéből hiszem, hogy a magyar nép a világnak nagy vásárában szerencsésen fölváltja azon nagy pénzdarabját, melyet ép észben kapott a teremtőtől; hanem mélyen kell a bányába hatolni, hogy az aranykövet megleljük, azt kiolvaszszuk, pénzzé alakítsuk, s értéke szerint a forgalomba bocsáthassuk és befizethessünk vele azon helyre, mely a népek sorában okvetlen megillet.

Mondom, lelkemnek egész erejéből hiszem, hogy nemzetünk e jobb kort eléri, gyermekeink boldogabb napokra virradnak, mint mi: s én választva is azon kort kivánnám, melyben éltem és élek, melyben a multnak sajátzerű alakzata végződött, s melynek folytatásához új alakokat kell kitalálnunk, méltót multunkhoz, alkalmast jelenünk- és jövődönkhöz, azon véralkat szerint, mely nemzet testünknek ismertető jele.

Kevéssé mulatságos, mondhatnám: fájdalmas korszak jutott nekünk 1849 után a magánéletben úgy, mint az irodalomban. Az átalakulásnak ezer aggodalma a mostan élőknek lelkén szivárogoz át, - a multnak féltett kincsét mentő gondolattal kell áthordanunk a jelenbe, s a felelősségteljes foglalkozásban nincsen más jutalmunk, mint hogy mások számára mentjük meg.

Mégis édes a küzdelem, - s valóban szánjuk azokat, kik ez édes kinban részesülni nem akarnak; holott életük nyomoru tengődés, gyakran elfásulás és kétségbeesés; hitük nincsen a jövődöre, melyért cselekedni nem tudnak.

Mint az égő háznak üszkeiből hozom el személyem szerint azt a tükröt, melyben multunknak képeit még megláthatjuk, - visszaemlékezésemnek erejével mutatom meg az egykori laknak belsejét, az ódon butorokat, az ősi erkölcsöket, melyek századokon keresztül biztosan vezették nemzetünket a mai napig, - és vezetendik a későbbi korszakokba, ha a *járt utról* letérni nem fogunk.

Tisztelettel hajlom meg a jelen napok óriási haladása előtt; hanem a jelen a multnak folytatása, s bár megújulhat körülöttünk minden tárgy, mire az emberi szorgalom alakító kezét illeszti, - az erkölcs ma sem lehet más, mint egykor, - s a magyar nemzeti jellemnek összegét átváltoztatnunk ma sem szabad, ha csak az öngyilkosságnak szánandó vétkét elkövetni nem akarjuk.

Az oktalan hiuságnak ördöge szabadult le kötelékéről és hordja szét a haszontalan külsőségre való vágyásnak maszlagát, melytől kezdenek tömegesen megbolondulni.

Ezt a hitvány magvat akarom én pusztítani, - s valamint idáig nem irtam erkölcsi czél nélkül, úgy ezután sem, mert az irodalom jó részben felelős, ha a nemzeti jellemet elkorcsosulni engedi.

Nem merném kimondani, hogy a hiuság kárhoztatandó indulat. Mértékkel sokra ösztönöz, minek hasznát veszszük, - s ha végig tekintünk ősi alkotmányunknak szerkezetén, megtalálom akár apáink bölcsességét, akár a magasabb végzetnek irányzatát, mely a hatalomnak polczokat adott, hogy a hiuság a jóra való ösztönrel karon fogva emelkedhessék, s a hiuság által haszon háramolják a házára.

Büszke nép voltunk, *kis királyok* szerettünk lenni, - s ki birt volna e néppel és hiuságával, ha számtalan hely nem akad, melyen a törekvés megnyugodhatik.

A király után mily magas polcz volt a nádori méltóság! A közbizalom megtisztelhetette választottját, s a heves magyar vér uralkodhatott a királyi trónon alól, mint nádor, országbiró. - Az ország zászlósainak soraiban hány törekvés kapott jutalmat? Ötvenkét megyében ugyanannyi

főispán *uralkodott*, - hatásköre fényes, pályája tiszteletreméltó, s hogy a magyar népnek uralkodni szerető vére el ne csüggedjen, - száznég alispán, mondhatom, kitűnő szerepet kapott. - Az 1849-ik év után való korszakban a hazafiság nem számíthatott jutalomra, a hiuság kitüntetésre. A megyeháznak ajtaját a vihar becsapta orrunk előtt, - a fénytelen napokban elkezdtük egymást nem ismerni, - a megyeház nem adott szerepkört, s hogy érdem szerint *valamik* legyünk értelmi sulyunknál fogva, - nagy lőn a hallgatás, - a közvélemény nem látott érdemet, nem is adott megismerést, s ekkor a kikoplaltatott hiuság maró étvágyát önkéntesen kezdé kielégíteni.

A megyeházban az első alispán *tekintetes ur* volt csak. A legérdemesebb szónok nem kapott nagyobb czimet azon szép szónál, hogy *tekintetes*; mely azért volt érvényes, mert a *tekintélynek* nyujtották. Hosszu korszakban vesztegeltünk, - kávéházban és a zöldség-piaczon kaptunk csak czimeket kofáktól, kupeczektől és gyufaárusoktól, kik a vevőt czimmel halászták el egymástól, s az ostoba hiuság örömet hallgatva, ha igen olcsóért *megnagyságotlák*.

Annak, a ki adta, semmiébe sem került; elfogadni még könnyebb volt, - s az élehetlenség el is fogadta; mert nincsen megyeház, hol, mint a városi biztos a rosszul mért hust, utánmérnék hogy valóban igaz jogon czimeznek-e valakit nagyságos urnak? Tehát ezen túl nem kell érdem, nem kell megismerést osztó közvélemény, elég a piaci kofa, gyufaáruló zsidógyerek s vendéglői pinczér, hogy czimet osztogasson. Kényesek vagyunk, hogy valakivel baráti viszonyba keveredjünk; de hogy jelentéktelen emberek haszonlesésből illetéktelen czimeket adjanak, s azokat elfogadjuk, - erre vállalkozunk.

Egykor az erdélyi fejedelmet illette a „nagyságos” czim, s mai napon ügyvédek, orvosok, két-háromszáz holdas birtokosok, zsidóbérlők élnek e czimmel, - nem tartóztatja őket vissza a szégyen, mert nincsen nyilvános élet, mely rendreutasítaná a nyomoru kapzsiságot.

Hagyján lenne, ha a czim üres fogalom lenne; de a czim asztalhoz ül le velünk, külső fényt és életjelt követel, mely százakba és ezrekbe kerül, mely a családokat megrontja, s a magyar birtokost az uzsorások markába kergeti. A fölvelt czim vetélykedésre ösztönöz életmódban, ruházatban és költekezésben, - megemészti életerőnket a vagyonban, és elvon a munkától, mely bizonyos emberek fogalma szerint a czimhez nem illik. - Már is érezzük a pusztítást, melyet e szerencsétlen járvány okoz, s a mint kezdte, aránylag növelkedve folytatja, megállapodás nélkül.

Nem esem kétségbe a bajon, - fáj, hogy kínját érezzük! de talán egykor a nyilvános életnek ajtaja megnyílik, mikor a mértéknek irgalmat nem ismerő vonalai a bitorolt kapaszkodást helyére visszaparancsolják.

Büszke faj vagyunk, büszkeségünk erényünk egyszersmind és hibánk. A *tétlenségben* a nevetésesre kerget, a cselekvésben a magasztosra ösztönöz.

Nyissuk föl szemeinket, s pusztítsuk ki magunkból a gögösséget, helyünkön bármely osztályzatban, a hatáskörnek betöltésében fáradozzunk, s ha már az életben minden táplálkozik, még ez indulatok is: elégedjék meg a büszkeség azzal, hogy kötelességünket becsületesen teljesítjük, s inkább vagyunk a magunk helyén az elsők, - mint a bitorlott helyen az utolsók között.

Hogy példát mondjak, főlemlitek egy kis történetet. Egy huszár közvitézt tizedessé akart előléptetni az ezredes. A vén harczos nyugalommal mondá: „*Ezredes ur! a tizedesek között én lennék a legutolsó, hagyjon a közvitéztek között, ott én vagyok az első!*” Kiki a maga helyére.

Pest, 1864. január végén.

**Vas Gereben.**

## Őszinte vallomások.

Barátom, beteszem az ajtót, némely szó nem való az asszonyok fülébe.

Mondja Sziogyártó uram Kerekes barátjának, félre huzván őt a tágas szobának legtávolabb sarkába, hogy a halk beszélgetés sehogyse találjon utat az asszonyok osztályába.

Bevett szokás volt a háznál, hogy a mint az öreg betette az ajtót, be nem kívánczolt a lakbéli; mert ezt a várat az öreg ezer ágyuval őrizte, s a teins asszony is néha napján a legédesebb szóval tudta csak kikönyörögni onnét, megkívánván az öreg a felelősséget, hogy kósza hirt vagy csibepörért ki ne csalogassák, mikor ő a várkaput betette.

- Nagyot akarsz mondani, öreg, majdnem lakatot tettél az ajtóra, - mondja Kerekes, - félsz a feleségedtől?

- Jobban, mint az ágyutól; mert az csak azt találja, ki a szája irányában áll; de az asszony a pinczében is megtalál, ha mérgében elsül.

- Te, husz évig első alispánja ilyen nagy vármegyének?

- Mint alispánnak hajdum van, annak meg mogyorófaczaja, fél tőle mindenki, ha félni-  
valója van; itthon „*hallod-e, te Miska*” vagyok, s az asszony nem feledte el, hogy egykor  
bolond fővel fölmásztam kedveért egy nagy fára, nevét öreg betűkkel a fába véstem, azóta  
puha vagyok, mint a kovász.

- Jól van, öreg barátom, gyanitom, hogy gyónásképen mondod mindezt.

- Mint legbensőbb barátomnak, azért kérlek: javasolj valamit; ne sajnálj, ha szenes vizet kell  
innom, megiszom, különben maholnap a feleségem a generális gyűlésen lekapja fejemről a  
kalpagot, fölteszi a maga fejére, beül az első alispáni székbe, s akkor, előre megmondom, jaj  
lesz az egész vármegyének.

- Ugrasd ki a nyulat, öreg barátom, - biztatja a vendég, - tudom, mennyit kell megvámolni  
félelmedben, mi bajod van? valld meg!

- Lakomba tört a *kevelység*, barátom, nem értem rá betömni minden kulcslyukat; az ördög  
rendes lakóm, s magam maholnap a legutolsó zugba huzódom, hogy ott meg ne leljen.

- Értem, - feleséged, mint a főispánné, már balkézzel eszik.

- Kétszer a szája mellé bökte a villát, - majdnem elnevettem magamat, - s megnyugodtam,  
hogy ha nevetségessé válik, visszaszokik a régire.

- Hát aztán?

- Nem vetted észre, hogy a vendégszobában a sarkok felé fordítottá a kerevetet?

- Hasonlót látott máshol, megtetszett neki, hadd meg az asszonyok kedvét.

- Hosszu nyaku palaczkokat vettem észre a szekrényben, - valakit pezsgővel akar megkinálni;  
de Isten engem úgy segítjen, az én pénzemből nem iszik; a kinek nem izlik az én somlyai  
borom, menjen inni a korcsmába.

- Ezt az ördögöt kipusztítottad könnyen, - ezen csöppet se boszankodjál tovább.

- Ne hidd, hogy elvégeztem a sorozatot: mult vasárnap hajdumat látom az asszony után  
ballagni az Isten háza felé, s a hajdu vitte feleségem után az imádságos könyvet.

- Hümm!... mondja a vendég.

- Én mást mondtam a te *hümmögés*-ed helyett, - morogja az alispán, - oly gyakran rászorultam a fölséges uristenre, hogy sötétben a faluvégen imádkoztam, és a mi szivemből fakadt, el tudtam mondani magamban, nem kellett a hajduval magam után czipeltetni az imádságos könyvet, hogy abból keressek valami száraz imádságot.

- Ez volt legutolsó panaszod?

- Zsákkal van még, barátom, - sok keserű tapasztalást kellene elsorolnom egy pár évi életünkből. Minden harmadik évben kidobhatnak a vármegye házából, hivatalom először kötelesség, másodsor bizalmas megtiszteltetés, - személyemre szóló becsület, melyet el nem adhatok, örökösömnek nem juttathatok, s úgy viselem, mint a hitelben vett ruhát, melynek más a gazdája. Ezt az ideiglenesen rám akasztott tekintélyt feleségem nyakában látom. - Az én asszonyom mértéket vett magának, s észrevételi a főbirónékkal, hogy fölöttük áll; a szolgálbirónénak kezét sem ad, az esküdtnét le sem ülteti, sőt megengedi, hogy kezét csókoljon neki, - s egy idő óta csak azért vett szemüveget, hogy a kit nem akar meglátni, a szemüvegen át meg ne ösmerhesse.

- Hályog készül a szemedre, öreg?

- Füleimmel czáfollak meg: néhány nappal ezelőtt bejő hajdum, s ekkép szólít meg: „A *nagyságos* asszony kérdezteti a tekintetes urat.” - Elment a kend esze, vágok a szavába, s akkor megfordítja: „a tekintetes asszony kérdezteti a *nagyságos* urat!” - Pipaszárt kaptam a gazemberre.

- Mert az ártatlan volt...!

- Mert tányérnyaló, - s egy pár falat pecsenye maradékért tanulta be a szerepet, - én pedig megértettem az asszonynyal, hogy nem akarok eszeveszett vármegyének bolond viczeispánja lenni, s nincsen az istennek olyan teremtése, kinek kedvéért fölszedjem magamra a pávatollat. Tekintetes czimemmel megvénültem, s abban meg is akarok...

- Megállj!... meg kell előbb hallgatnod, mit akarok neked mondani.

- Beszélj, barátom, - nekem mindegy, most mondok valamit, vagy később, - a mi lelkemben megszületett, megér egy kiállított kötelezvényt, melyet önmagamnak is lelkiismeretesen kifizetek.

- Semmit sem hallottam, öreg, - ma bal lábbal keltél föl, s az egyenesen is megbotlasz. Így nem szabad elaludnod, ma békében fekügyél le. Pósta vagyok, barátom, örvendetes hirt hoztam, - most illik az izenetet fölmondanom: nézz a szemem közé.

- Feleségem póstája vagy?

- A főispántól jövök, barátom, - két óra hosszat beszéltem velem, s egész bizalommal megsugta, hogy hosszas szolgálatodnak méltó jutalmául sürgőlni fogja, hogy királyi tanácsossá nevezzenek.

- Tudtodon kívül feleségem póstája vagy, az asszonyok remekül értik a hálóvetést, a főispánné kezével van itt elintézve minden; de, barátom, egyszer másztam feleségem kedvéért fára, még akkor könnyebb legény voltam, - ma ugyan meg nem kísértem az utat, ha a főispánné asszony segít is tolni.

- Azt gondoltam, megörvendeztetlek.

- Hiu bolondnak hittél, mint egykori elődeimet? - felesel az alispán.

- Eszem ágában sem volt, barátom, - mentegetődzik Kerekes, - ha érdemesebb nem volnál másoknál, bizonyosan nem leszek e hirnek hordozója.

- Bocsánat, öreg, - bensőmben lelki kelevény van, azt érinté meg e szándékolt kitüntetés. Feleségem ritka szép leány volt, s a szép leány sokat elhisz a poéták beszédjéből. Róla is irtak verset, - szeme nefelejt, haja arany volt, fogai alabástrom, ajka eper, - s az ily írásban és nyomtatásban kiadott dicséret miatt én a fára kénytelenítettem fölmászni. Jól tudom: nőm is hitte, mint sok más, hogy grófot is kap azon leltárral, mit poétája készített róla. Az idő a leltárt később elpusztította; hanem maradt még vágy, mely maig holtra ki van éheztetve: a rangvágy, - az élet alkonyára még ezzel akarna jóllakni. Én meg megfordítva, elfeledtem a rajongást, vele a famászást, - a milyen hosszú madzagom került, eresztettem feleségem-asszonynak főnnhéjazását; de ki nem szalasztom markomból, nehogy három leánnyal bánassam meg. Mit gondolsz: kétezer hold birtokomat, ha egykor megosztom, a méltóságos kisasszonyok mellé nyomtatéknak megeléggik-e a méltóságos urfiak? Tekintetes ember lányának ennyi vagyon zsiros falat, turkálhatok három vármegyének tekintetes urfiában, s a kinek oda adom, mindkét kezemet megcsókolja érte. Eddig a vármegye vette hasznát az eszemnek, - most magam is hasznát akarom venni, s úgy gondoltam, hogy megmaradok édesapám rőfénél, melylyel akkorára mérte a pokróczot, hogy hosszában végig nem rughatta. Érted-e most öreg barátodat?

- Mint a kétszer kettőnégyet, kedves barátom, maradj meg ezen jó szándékodban, s jó példádát követve, megírom fiainak Pestre, hogy két álló esztendeig haza nem jó, menjen a jelesebb ügyvédek valamelyikéhez segédnek, tanulja meg a kenyérkeresetet, s ha valamikor utánam marad valamije, jó lesz a kész kenyér mellé - *husnak*.

Összeölelkezett a két jó barát, a várnak kapuja megnyilott, ekkor az alispánné a távozó vendég után belépett, kedves öregét megcsókolta, nyakkendőjét gyöngéden megigazította:

- Az én öregem sohasem akar a tükörbe nézni.

- Elkelttem jókor a vásárban, most már nem bánom, ha rám sem néznek.

- Alispánnak ilyen borzas hajjal!

- Jobban fél tőlem a vármegye, - válaszol az alispán, - te meg így sem ijedsz meg tőlem.

- Ha nem félnék, nem jönnék hozzád könyörögni, olyan szépen, mint *te könyörögtél egykor*.

- Mondd el, mit kérsz, a feleletet könnyebben kapod, mint a hogy te feleltél nekem egykor.

- Kedves öregem!... legidősb lányunk megérkezik holnap az angolnők növeldejéből, - a mire nem gondoltunk, ma alkalmatlan, lányainknak valóságos szolgálónak való neveket adtunk, egyik Böske, a másik Zsuzsi, a harmadik Juli. A világ előre törekszik, nevezzük ezután a legöregebbet Eliznek, a másodikat Susanne-nak, a harmadikat Julie-nak.

- Lelkednek fenekére látok, asszony, a legközelebb lefolyt órában törekvéseidről gondolkoztam, s a mint a hatalmas uristen fölöttem van, úgy tudom, hogy a balkézzel való evés, a sarokba helyezett butorok, a szemüveg mind egy titkos gondolatnak szüleménye, ezeknek testvére lenne gyermekeinknek külföldies elnevezése, de én ezt mind eltűröm, kedves feleségem és beleegyezem egy föltétel alatt.

- Áll az alku, kedves öregem, tétovázás nélkül beleegyezem.

- Könnyen megalkudtunk, kedves feleségem, - kezeidbe adom azt az elavult, a mai világba nem alkalmas vén rongyot, melyre jövendőben nem lesz szükséged. Ha az új divat után indulnál, nézd, előadom régi nemeslevelét a Szijgyártó-családnak, pörköld el, leszünk új család...

- Mit akarsz, kedves öregem?

- Ha te lányainknak magyaros keresztnevétől oly könnyen megválsz; mit ragaszkodjam én is az enyémmhez? Ez a föltételem, kedves feleségem: Szijgyártó helyett leszek ezután *Sattler!*

## Férj és feleség.

Ha könnyező nőt látok, nem kezdek a vigasztalásba, - a nő örömeiben, bánatában, csalódásában vagy megbánásában, megnyugvása és elszánásában sirni szokott, - hagyjuk tehát a - *maga levében*, - ne találgassuk, - különben megcsalódunk.

Az alispánné férjének meglepő szavainál könnyekre fakadt, - az ablakközbe lépett, finom kendőjével áztatgatá a könyüket, s az alispáné maradt a tér, hogy békére nyujtsa, kezét nagylelkű engedékenységgel, vagy, mint győztes, diadalt üssön a gyengébb fél megindulása fölött. Az alispán mást gondolt, különbet Napoleonénál, mikor Auszterlicznél a szaladó orosz czárt futni engedé, mit a nagy hős Szent-Ilonán keservesen megbánt, - ilyen nagy példát az alispán rangjához méltó bölcsességgel használt föl: a szaladó ellenséget a végső megadásig akarta kergetni.

Betette az ajtót, - ezen jelből az asszony észrevette, hogy a *várba szorult*, és a férj komolyan akar beszélni.

- Mit akarsz? - kérde az asszony ünnepélyesen.

- Négy szem közt akarok veled beszélni, kedves feleségem, - mondja az alispán, - holnap a főispánhoz megyek, le akarom tenni hivatalomat.

- Meg akarsz ölni? - kiált az asszony teljes kétségbeeséssel.

- Ha minden kimaradt alispánnak felesége megölné magát, - egy főbíró sem kapna feleséget; ne félj, megtart az Isten frís egészségben, jobb lesz a levegő *otthon*.

- Az engem megfojt.

- Az itteni pedig *engem*, - most tehát álljunk ki okainkkal, s a melyiké gyengébb, az fog megfulni.

- Most akarsz falura menni, mikor lányaid nyakadba nőnek? - okoskodik az asszony. - Dugjuk őket a szalmakazlak mellé, hogy meg ne találja senki.

- A vármegyeház ablakain lógassam ki őket, s kiabáljak, hogy meg akarunk tőlük szabadulni?

- Itt szem előtt vannak, a fiatalságnak *színe*...

- Szavadba vágok, kedves feleségem, mindjárt megértjük egymást, ha megmondod, miféle embereket értesz a fiatalság színe alatt? Épen az utcán látom Hegyfalussy kamarásnak fiát, négy lovát most állítja meg, néhány szót vált a fiatal Egerszegi ügyvéddel, - kettőjük közül melyik a fiatalságnak színe?

- Bizonyosan Hegyfalussy Aladár az, - ennyit magad is tudsz.

- Én a fiatal ügyvédet vallom annak, kedves feleségem, - s hogy többet tudj, megsugom, mint alispán, hogy az a négylovas munkakerülő maholnap nem hajtja azt a négy lovat, ha az a másik kamarás apjának időt nem enged, hogy terheit könnyebben fizethesse. Két ur költi most már egy urnak jövedelmét. Az a fiatal ügyvéd ötven forinttal telepedett le, - ma már tisztességesen butorozott négy szobában lakik.

- *Jött-ment!* Mondja az alispánné odavetett fitymálással.

- Félig van igazad: *jött*, - de *menni* nem fog, - becsületes ember és *esze* van.

- Megszokott dicsérete az ilyen gyalogjáróknak.



- Vigyázz, asszony, három lányod van, valamelyik ki ne huzza a gyalogjárók sorsát.
- Férfjemuram kapaszkodjék meg jobban a szerencse kerekében, - most előttünk, vagy inkább mellettünk fut, nem kell nagyon utána nyulni.
- Egyetlen ujjamat sem fogom megmozdítani, - mondja határozottan az alispán, - a mely ember nagyon kapaszkodik, könnyen elesik.
- Ezen való aggodalmadban az alispánságról is le akarsz mondani?
- Igen! a földszintre akarok menni az emeletből, melynek ablakából mellettem már annyira kihajoltál, hogy könnyen az utcakövezetre szédülsz.
- Magad levezetsz oda, kedves férjem, hogy azok között járjak, kik térdig hajolva mászkáltak előttem. Meglássák, hogy meglehetősen egymagasságúak vagyunk, - és hogy szemembe nézhetnek.
- Ugyanezt akarom önkéntesen, míg a nemes vármegye maga szántából ki nem dob.
- Fejük fölé röpködhetsz.
- Kevés hozzá a tollam; ott fenn sasok röpködnek; kikaphatnák szárnyamnak tollát, épségesen nem érnék le a földre.
- Nem félsz, hogy nődet a hatalom fogytán kineveti az utolsó esküdtné is?
- A lelkiismeret furdal, asszony! gondoltad volna meg, hogy te nem vagy Juno! én pedig nem vagyok Jupiter, kinek mennyköveiből Juno folyvást ellophat egy csomót, hogy a csuszómászókat ijesztgesse vele.
- Miért nem mondtad meg idején, hogy feleséged csak toldalék, s nem alispánné?
- Te csak az alispán *felesége* voltál, kedves életpárom, nem alispánné, - ha így kell magyaráznom. - Elvétetted néha a szerepet, a szakácskönyv helyett a törvénykönyvbe pillantottál, - s a hol én szent igazságot osztogattam, elbizakodva szenvedtetted, hogy a te kegyelmed láttatta meg velem az apró betűket.
- Nem lennél szives a hírlapokban kihirdettetni, mint egy tékozló fiút.
- Megelégszem, ha valami meggondolatlanságodat valami zugfirkász ki nem kottyantja, s a zavaros levelet a fejemre nem önti; mert különös világba jutottunk, - valami Frau von Nyilvánosság nevezetű hölgynek nyelvétől maholnap meg nem süthetnek egy ajándék-csibét az esküdt konyháján, vagy akkor ejtetik el vele a falatot, mikor a szájába akarja dugni.
- Ügyemet, ugy látszik, a tekintetes alispán ur előtt tökéletesen elvesztettem.
- Megújítási perorvoslat nélkül, asszonyom, - mondja a férj. - A polgári bizalom fölemelt oda, a hova emelhetett, - ennél fölebb nem kívánkozom. - Hasonlóim között akarok maradni, azok között fölemelt fővel járhatok. - Közülök kiemelkedve nagyon meg kellene fejemet hajtanom, s mikor nagyságos urrá lennék, szégyelleném a hajlongást, hogy nem a szememet, hanem hátamat látnák.
- Ki mondja, hogy hunyázkodjál?
- Megmondom, feleségem, egy hazudni nem tudó becsületes jó barát, ki leplezetlen szokta megmondani az igazat.
- Kíváncsi vagyok e derék uri embernek nevére.
- A végén megmondom, előbb hallgasd meg, mit mondott és jövendőlt rólad.

- Bámulva fogom hallgatni e lovagias urnak jövendölését rólam, egy - *nőről*.

- Csak igazságot mond, feleségem, s következőképpen beszél: A nő csudálatos valami, sorsára nem lehet rendszeresen előkészíteni, a véletlen összeveti egy férfival, s rövid idő alatt beleokul föladatába, s a férjnek legválságosabb dolgaiban ösztönből olyan tanácsokat ad, hogy valóban megérdemli a szavazatot, mely a házassági viszonyban megilleti.

- Eddig okosan beszél a te barátod.

- Igen; de azt mondja ez a jó barát, hogy a nőt férje mellett csak a közös gond, az ezer águ kötelesség érleli, s eddig nyugodt esze hatalmas ösztönt kapva, nemes versenyre kell, hogy végképen tehetetlennek ne látszassék, s azt a tanulmányt, mit a viszonyok adnak föl, a neme-sebb értelembe büszkeségnek ösztöne végezteti el vele. Ha pedig a nő olyan viszonyba kerül, hol az anyagi gondok nem terhelik: a nő elkezd önmagával foglalkozni, s minthogy körülötte nem mutatkozik gond, melyen erejét megkisértse és gyakorolja; keres külső világot, melylyel tudatja, hogy ő létezik, hogy ő jelent valamit; hogy egy hatalmat képvisel, mely a négy falon belül működve, a külső világban őt bizta meg tekintélyének kifejezésével. A férj a nagy értékű raktár, a nő a kirakat, mely úgy van rendezve, hogy az elmenők őt bámulják meg, s e szerepbe oly természetesen beéli magát, hogy a kirakat elhiszi, hogy ő a minden, még a raktár is semmi. Jó barátomnak e szavaiból világosan értem, hogy kétféle nőcsoportot ért, egyik látja, hogy a férj mellett teendője van a másik ismét látja, hogy a háznál semmi anyagi gondja nincs, tehát úgy foglalkozik, a hogy tud: ölte az unalmat, mely a gondtalan életnek született ellensége. Az ember diadalra van teremtve, hatalmaskodni az anyagi világ fölött, magához hódítani a jólétet, részint a késő kornak nyugalma, részint a jelennek kényelme miatt, s a mely férj még elegendőt nem hódított, neje is segít és gyűjti legalább azt, mit a másoknak éles kaszája sorra vágott. A jobbmódu urhölgy az anyagi gondot köznapi szerepnek hiszi, melybe minthogy nem kénytelen avatkozni, élvezet sem ismeri, keres egyéb örömet, gondja önmagán kezdődik; először észrevétni, hogy neki egy héten hét vasárnapja van, hogy ezért megirigyeljük, s ő lássa, mint a torony, miként kapaszkodnak feléje az alacsonyabb házak kéményei. Eleinte vigaszt érez a kiváltságban, utóbb elbizza magát, végre elhiszi, hogy ő az alatta állókat lenézheti. A tornyok történetéből tudjuk, hogy a villám könnyebben eléri őket, mint az alantabb állókat...

- Villámhárítót kell fölteni, - mondja a hölgy hirtelen szóba kapva.

- A kitől telik az a kis fényes, mivel a villámhárítók végét szokták kármentővé tenni.

- Kétezer holdnyi rendezett birtokunk van.

- Oszd el három felé, feleségem; - okoskodik a férj, és ne feledd ki magunkat a számításból, - merem hinni, hogy velem együtt te sem akarsz hamarjában meghalni, - és, a mi legfőbb, te a kis toronyból nagy tornyot akarsz. Gondold meg: az építés és fönttartás hány holdat fog benyelni?

- Számítsunk a szerencsére is.

- Erről azon bizonyos barátommal beszélgettem, fölhozogattuk a példákat, hogy legtöbb nagy szerencse az ostoba embereknek jutott. Vakon neki ugrottak valaminek, akadályokra nem gondoltak, melyektől visszarezzentek volna, mint száz okos ember, - a szerencsének madarát megfogták, s a további gondtól megmenekedtek. Az okos ember tudja, mennyi ereje van. Ezen erőhöz méri vállalkozását, nem reményli a sokat, de a mérsékelt bizonyosat előre tudja, - és nem fél az emésztő csalódásnak maró kínjaitól. E szerint a sors kétféleképpen gondoskodik, - az ostobát elcsipeti a szerencsével, a másoknak fegyverül körültekintő tudatot ad, mely biztosan vezeti. Kérdezlek, feleségem, - elegendő ostobának tartasz-e arra, hogy kilökjem markaimból

a gyeplőt, melylyel sorsunkat vezettem, - és hiszed-e, hogy a szerencse utánam futamodik? Ne felelj még. Szerencsének hiszed, hogy egy czimet kaphassak. Megelégszik ez az új vendég, mely üres marokkal jő, a mi szokott életmódunkkal? Nem kívánnád te, hogy e kitüntetést uton-utfélen észrevegyék. Új látogatójegyeket vágatnál, azért is elkocsikáznál valahára, hogy e jegyet megmutathasd. - Visszalátogatnának, és a kíváncsi szemeknek lakod belsejében meg akarnál valamit mutatni. Hol lenne a megállapodás? Nem volt akkora kanalam, hogy a világnak bölcsességét megettem volna; de mégis volt akkora, a mekkora, - s ennek hatalmával annyit merítettem, hogy nem kívánok lakomban nagy fényt, hogy hiuságomnak bogara vakon neki szaladjon, és szárnyait elpörkölje.

- Különös, hogy bizonyos jó barátodról eddig nem szóltál, vagy be nem mutattad.

- No, - nem akartam szükség nélkül bemutatni azt a gorombán igazmondót. - Az asszonyok a hizelgést szeretik, - ne rontsuk kedvüket, míg a kénytelenség nem parancsol.

- A kénytelenség ez alkalommal itt van.

- Váratlan és kelletlen vendégképen.

- Ugy ne tartózkodjál, férjem, - mondd meg új barátod nevét is.

- Nem új, - igen régi, gyermekkori pajtásom, egy napon születtem vele.

- Titkos jötevőd, - mint szellem örködik fölötted, figyelmét rám is kegyeskedik kiterjeszteni.

- Bizonyosan.

- Nem füllent néha? nem beszél talán rokon- és ellenszenvből?

- A világért sem: rám vagy rád épen nem szorult, - s ha tanácsait nem követjük, irgalom nélkül kikaczag; neve: *élettapasztalat*.

## Mese, mese, mess kenyeret.

Boldog idők, midőn a „*Jelenkor*” hetenként csak kétszer jelent meg rongyos szélű papiroson, s minden ember a „*Társalkodó*” után kapkodott, hogy mi volt a múlt heti - *rejtett szó?* - Erszényünkben fényes ezüsthuzasok voltak, - a legtelhetlenebb gyomor nem tudott a nagy olcsóság miatt egy ebédre többet elkölteni két huszánál, s ha már gavallér akart lenni, a harmadik huszast odadobta a cigánynak, mikor a generális gyűlés után a „Zöld fá”-ban elhegedülte a sirvavigadót.

A nagy gyűlésnek hasonlóan nagy ebédje után a kaszinóba tódult a tekintetes vármegyének színe, a délelőtti nagy okosság után meg kellett rázni a hast, és megkivánt a közönség valami nagy bolondot; mert, hiába, az ész is megkiván, mint a föld, némi gizgagt, mi az életerőt újra visszaadja.

Az asztal mellett sűrűn emelgetett pohár kicsalta a barátságot, s a mint az ifju nemzedék a kaszinónak társalgószobáját ellepte, az ifju Hegyfalussy a körülálló vidám csapatot általában fölszólítja, hogy a feszeskedést lökjék félre, s legyenek valamennyien tegező pajtások.

Az indítvány igen ártatlan, pénzbe nem kerül, s a tömegben mindig találkozó dörgölődzők mohón kaptak a kamarásivadék keze után, mely a *tekintetes*-fiatalságot bőven kielégítette. Csak egy volt még hátra, Egerszegi ügyvéd, ki most legpirultabb volt valamennyi között, mintha a déli pezsgőt valamennyi helyett ő itta volna meg.

A vidám társaság bámult, hogy az ügyvéd oly hosszan ügyetlenkedik egy szivarral, s épen nem tudja baljával elvégezni, hogy a jobbot a „*leereszkedő*”-nek nyújthatná.

- S nem fogunk kezét a barátságra? - kérdi az uracs.

- Ma nagyon jó kedvünk van ilyen komoly dologhoz, - mondja az ügyvéd, - a barátságot nem szabad *hinni*, azt be kell *bizonyítani*.

- Arra majd ráérünk jövendőben! - okoskodik a jó kedvben még nyakig uszó Hegyfalussy.

- Várunk a bebizonyításig, - addig, kérem önt, ne higye el, legalább *nekem ne!*

- Kétkelkedik ön az én barátságomban?

- Cseppet sem: csak a mértéket akarom egyenlőnek, hogy annyit fogadjak el, mennyit adhatok.

- Isten engem úgy segítjen, nem értem önt.

- Mindketten tudjuk, hogy a társadalomban különböző helyeink vannak, - mondja az ügyvéd önvédőleg, - a kódarabokat csak úgy lehet kevés ragasszal összeilleszteni maradandón, ha - *egymás mellett állnak*.

- Jó!... elegendő a magyarázat, - mondja a másik némi megnyugvással, - küzdeni fogok, e pillanat nekem ösztönt adott. - Barátim, kártyázzunk, - mondja, az asztalra készített kártyacsomót fölkapva, s az asztalra vetvén egy csomó bankjegyet, - lopjuk az időt, kinek tetszik a multság, foglaljon helyet!

A fiatalság körülfogta a gömbölyű asztalt, szedegették elő a pénzcsumót, a gyilkos munkának nem annyira fegyvereit, mint inkább *vérét*, melynek a harcban folynia kellett. A bankárhoz legközelebb eső hely üresen maradt, mindenki a fiatal ügyvédnek akaró engedni a helyet, hogy az előbbi küzdők közelebb legyenek egymáshoz.

- Oszthatok önnek? - kérdi Hegyfalussy az ügyvédet.

- Mennyi áll a bankban?

- Kerekszámmal száz forint, - mondja a kérdett, s a másik elé helyezte a csomagot emelés végett.

- Előbb kérdezek valamit: ha belépne egy elismert okos ember, alávetné ön magát azon okos ember ítéletének, hogy melyikünknek ítéli a száz forintot?

- Erről még előbb gondolkoznom kellene.

- De hogy a makkfilkó legyen közöttünk a bíró, ennyi pénz fölött, nem hiszi ön nevetségesnek?

- Ennél bolondabbat is tudok, - két jó barátom sohasem kártyázik, a kártyában lehet mindenféle ügyesség, s az előny megmarad előnynek barátok között is, azért ők ebéd után ketten az asztalhoz ülnek, kiteszik az egyenlő összegű bankjegycsomót, szivarra gyujtanak, társalognak, de a melyiknek csomójára előbb száll egy légy, az a nyertes, behuzza a másik csomót.

- Ez még bolondabb; hanem én mondok kevésbé bolondot; ön a világban jártas, nem kétlem sok adomát tud, lökje félre a kártyát, adomázzunk, minden adomára teszünk, s a mely adomát bevégezése előtt folytatni tudja, kifizeti.

Hegyfalussy ellökte a kártyacsomót, vidáman körülnéz a társaságon, s nem kevés önbizalommal élénk emlékezőtehetségéhez, kedvet kapott a különös mulatsághoz, s azt mondja:

- A gondolat eredeti, a filkónál és légynél mindenesetre okosabb, kezdjük.

A kaszinónak minden vendége az asztalhoz tódult a páratlan mulatságra, még az öregurak is a játszókhoz huzódtak, csak egy maradt némileg távol, Szijgyártó alispán ur, nagy pipájával a szomszéd szobának ajtószárához támaszkodva, nézván a szokatlan mulatságot.

Míg az indítványozó Egerszegi kivette a tárczáját, a nyughatatlan nézők közül az egyik kitett egy tiz forintost, s a nagy csendességben elkezdte egy adomát.

- Halljuk! - mondák a figyelmezni akarók, s e szóra háborítatlan kezdé adomáját a legelső vállalkozó.

- Kergették a cigányt, ki lélekszakadva szaladt egy ellopott luddal, s mivel a cigánynak volt oka futni a ragadmánnyal, nagyon sietett, mire a kergetők egyike utána kiáltott: Állj meg, cigány!

- ...Folytatom, - mondja a bankadó, - arra azt felelte a cigány: álljon meg kend, kendet senki sem kergeti.

A körülülők hahotája között huzta be Hegyfalussy a tiz forintost és Egerszegihez fordult, ki szintén már maga elé tette ki a tiz forintos bankjegyet.

- Tessék elkezdni.

- Egy gazdag ember késő öregségében három távoli férfirokona között akarta vagyonát megosztani; de mivel a három részre osztandó vagyon egyiket sem tette volna oly boldoggá, mint az öreg akarta volna, abban állapodott meg, hogy az egész vagyont egynek hagyja, de annak, ki a vagyonra legérdemesebb a három közül. A megérkezett három ifjunak egyenlő mértékben adott pénzt, s mindeniknek adott könyvet azon meghagyással, hogy esztendő mulva jöjjenek vissza, s adjanak számot, miként használták az adományt? Az évnek elteltével megérkezett az első, - a pénzt kétszerezve hozta meg, s a könyvet majd minden harmadik levélen befűlezve. A második nem hozott pénzt, mert földet vett rajta; hanem mivel nagyobb vett, mégegyszer annyi kellene a kifizetésre, - a könyv pedig ujdona volt, a mint az öreg

bácsitól kapta. - A harmadik a pénzt a takarékpénztárba tette, - a könyvet pedig nem hozhatta el, mert szétmállott; - hanem ha az öreg ur ki akarja kérdezni, elmondja neki a tartalmat elejétől végig.

- Folytassa ön, - mondja Hegyfalussy, - mert megvallom, - én nem tudom folytatni.

- Az öreg, - folytatja az ügyvéd, - azt mondja az elsőnek: Öcsém! a könyvet befűlezve hoztad vissza, jele, hogy nem olvastad egyfolytában, különben a könyv megtanított volna arra, mit a szakadékos olvasásban megjegyezni nem tudtál, hogy a fősvény olyan, mint a hizó sertés, abban piszkolódik el, hogy holta után másoknak legyen megenni valójuk: nekem ilyen örökös nem kell. A másodikat nem vádolható fősvénységgel, de oktalannak mondá; mert nem használta a könyvet, mely megmondta volna, hogy akkora fát vágjon le, a mekkorát el tud vinni. Téged is utnak eresztelek. Te, harmadik, fejedben hoztad vissza a könyvet, és így tudnod kellett, hogy a pénzt, mint a kést, okosan kell használni; mert vagy magadat vagy másokat megvagdalhatsz vele. Te vagy az én örökösöm: vagyonom a tied.

A hallgatóság szótalán nézte, hogy az ügyvéd a tiz forintot beseperte, de jól észrevette, hogy a tarka társaságnak különböző tagjaira alkalmazva mondá el az ügyvéd a különös adomát.

Következett a harmadik, negyedik, ötödik, mindannyinak tételét behuzta a bankár, a könnyűszerű adomákat már az elkezdéskor majdnem folytatni tudván, mire a társaság újra az ügyvédre utalt, hogy álljon szemközt a bankárral.

- Legyen meg az önök kívánsága, - mondja Egerszegi, három tizforintost terítve ki tételnek, - Széchenyi Istvánról mondok valamit. A nagy ember, mint tudjuk, Wesselényivel gyalog utazta át Európát, hogy minden irányban megismerkedjenek a népek erkölcsével és szokásaival. - Midőn megindultak, azt mondják egymásnak:

- Erőnk megbirja az utat, - véli Széchenyi - én már huszonnégy órát lovagoltam egyfolytában.

- Én meg fogtam vadkant. - emlegeti Wesselényi.

- Pénzünk is van.

- Én sem fogyasztottam el azt, mi apámról maradt.

- Hat nyelven beszélek!

- Ötöt én is megtanultam, - mondja Wesselényi, - az oláh nyelv pedig úgy ragadt rám.

Neki indultak a nagyvilágnak, az emberek közé keveredtek, ur, mesterember, koldus, csavargó és csöcselék nem kerülé ki figyelmüket, s midőn Angliába értek, Wesselényi annyira megsomjazott, hogy Londonban a legelső csapszékben akará eloltani szomját. Széchenyi is beült a büzhödt lyukba, hol néhány izmos angol erőpróbálkozásban vetekedett egymással. A korcsmatöltelék között egy még izmosabb angol nézte a teheremelgetést, de egyáltalában nem látszék bámulni a többit. Hihetőleg bántotta a hősöket a nagy állatnak egykedvűsége; mert ránéz az egyik, s gunyolódva mondja: ha olyan könnyűnek hiszi, mérkőzzék. Nem az erőtet kevesellem, - mondja az egykedvű, hanem eszeteket, ha valamelyik közületek az erőlködésben megszakad, holnap egy iskolás fattyu fölrughatja, s a boldogtalan megfenyíteni nem bírja.

Hollandiában bámulta a két utazó a védgátakat, melyek a tenger vizétől ellopták a földet, s midőn a szaktudós vezető előtt a szorgalomról beszéltek, mely e műveket fenntartja, - amaz minden hetvenkedés nélkül azt mondja: A mi szorgalmunk most már csak napszámos munka; hanem bámulják önök az észet, mely ez óriási hatalommal szembeszállni mert, s az elemnek parancsolni tudott.

Párisba kerülvén, egy előkelő társaságban megismerkedtek egy gazdag urral, ki már apjától milliókat örökölt, még sem szünt meg foglalkozni, s a milliókhoz megint milliókat szerzett. Azt kérdi tőle Wesselényi:

- A pénzt szereti ön, hogy meg nem szünik fáradni?

- Ezeren kérdezték ezt már ön előtt, önnek ezredszer felelek: ha az apai vagyont a ládában megtartani akarom, szolgálékú pénztárnok elégséges lenne. - Az én föladatomban: önmagam előtt bebizonyítani, hogy ha nekem kezdenem kellene, lennék olyan jóltevője gyermekeimnek, mint nekem volt az apám.

Minthogy pedig a tisztelt bankár ur ez adomát folytatni nem tudja, - mondja Egerszegi, - folytatom és bevégezem magam. A két utas visszautaztában a határszélre érve, azt mondja Széchenyi:

- Nézd, barátom, mily szép ez ország, a természet mennyi kincset rakott rá, - s mi lenne belőle, ha a magyar ember az apait szaporítani, erejét okosan alkalmazni, s eszét bölcsen használni tudná.

Az ügyvéd behuzta a tételt, s a legközelebbi szomszédnak engedte az alkalmat, hogy tételével szerencsét kísértsen a meglepett bankadó mellett.

A szerencse megint kedvezett a bankadónak, öt-hat adomának folytatása meghalmozta a pénzeszmót, és némi merészséggel hívta föl az ügyvédet, hogy szálljon vele szembe. A föl hívást elfogadta az ügyvéd, valamint azt is, hogy a körülállók az ő szerencséjére az utolsó forintig fogadtak a bankadó ellen.

- Ön gyakran megfordul Bécsben, - kezdi újra az ügyvéd, - Metternichről többet hallhatott, mint én, kockára tettem a pénzt, ám legyen ön nyertes, - mind föl tettem, a mit előbb kihuztam a bankból. Metternich azon kormányférfiak közé tartozott, kiket a hatalomnak bírása sohasem szédített el egészen, mert jól tudta, hogy az önkénynek természetes határai vannak, melyeket könnyelműn átlépni bűnhődés nélkül nem lehet. Velünk sok baja volt, - küzdelmeiről majd szólni fog a történetíró, - de mi is mondhatunk annyit, hogy ösmert, - és miképen vélekedett rólunk, ezennel elmondom.

A magyar nép Európába vándorlása óta folytonos küzdelemben élt, a küzdés éltető eleme volt, egyszersmind belső ösztöne, melynek önkéntelen és öntudatlan is engedett azon körben, melyet a viszonyok számára kijelöltek, tudniillik a harczban, mely leginkább megfelelt becszomjának, ez elolthatatlan indulatnak, mely e fajban él. Európa hasznát vette a becszomjnak a török harczok alatt, hasznát vette Mária Terézia, ki eltalálván a hangot, melyen e néppel beszélni kell, e becszomjas népnek lelkesültségén alapítá meg ingadozó trónját; - de ezen tartá meg Ferencz is, a napoleoni óriás harczok alatt. - Most olyan korban élünk, melyben a kard régen hüvelyében van, - a békekorszakban nehezebb kormányozni e népet, mely csillogni és fényleni vágyik, s ha nem volnának czimeink, melyeket nagyobb érdemek hiányában most már igen olcsóért kell adnunk, nem birnánk vele; de mivel most már nincsen ellenség, kinek testére lépve emelkedhetnék magasabbra, kéri vagy megveszi a magaslatot, hogy egy fejvel emelkedettebb helyre jusson szomszédjánál. A kormányzásnak titkai vannak, és a sok titoknak egyike ez is. De ha egyszer e nemzet a becsvágnak más tért talál, s eszében, szorgalmában és küzdelmében maga körül megleli a legnemesebb jutalmat: hatalommá válik, melynek parancsolás helyett baráti jobbat kell nyújtani, s kívánom utódaimnak, hogy ezt jókor észrevegység.

Fölkelt az ügyvéd, s néhány másodperc múlva jutott csak eszébe a bankárnak, hogy a tételeket kifizesse, - s volt benne annyi belátás, hogy megösmerésteljesen kezét nyújtson az ügyvédnek, ki a tegező barátkozást előbb megtagadta.

Szokatlan volt a multság, a társaság nem a pénznyereménynek ingerlő élvezetével, hanem azon benyomással kelt föl, hogy az ügyvéd célzatosan irányt jelölt ki ellentétesen azon fogalomnak, mi az ösmeretes kártyaasztalnál régesrégén uralkodni szokott.

A hatást bevallák az arcok, melyeken a megelégedésnek öröme mutatkozék, az lévén különbség, a mi ma is, hogy a magyar ember Széchenyinek ösztökélései után már megizlelte a közjót; de csak *délelőtt*, a zöld asztalnál, - *délután* még ur volt az ázsiai indulat, a mitsemitetés, az időölés, - a délelőtti sok beszéd után nyugvás. - Ó!... mi még a fecsegést is arra méltatjuk, mire a munkát, hogy megnyugszunk utána, - s nem hiába mondá Sziogyártó alispán a mellette elmenő ügyvédnek:

- Kedves öcsém! Metternich még sokáig haladhat eddigi nyomán, mi még a czimek korszakában élünk, - valjon megszületett-e az az ember, ki kénytelen leszen megösmerni, hogy az eke mellett keresse föl baráti jobbunkat. - A mi két kezünk oly üres, hogy még mindig ráérünk fölfelé nyújtani.



## A válságos korszak.

Felkötötte az alispán a rezes kardot, teljes diszben ment a főispánhoz, ki pedig örömezt elengedte a feszeskedést mindenkinek, főleg az alispánnak; mert a főispán ur már az újabb szokásoknak embere volt, és saját vallomása szerint, megdöbben, ha valaki attilában ment hozzá: mindjárt azt vélte, hogy a - *csizmadia* jön árjegyzékével.

(Egykor a történetíró megírhatja, hogy volt olyan kor, melyben az emberek csak *belül* voltak hazafiak, - a nemes csizmadiaczeh azonban *kivül* is hazafi maradt mindig)

Meglátván a főispán a teljes diszbe öltözött alispánt, képén észrevétette a bámulást, hogy az ilyenszerű megjelenés meglepte.

- Ne ilyen komoly képpel, kedves barátom, - kezdi a főispán, - különben előre megdöbben.
- Tartozó kötelesség, méltóságos főispán ur, valahányszor komoly ügyben kell megjelennem megyémnek főispánja előtt.
- A kardot mulhatlan elengedhetjük, - véli a főispán, - nem vagyunk már Nagy Sándor korában, hogy a megoldhatlan csomót a kardnak élével kelljen elvágni.
- Nem csomót, csak köteléket fogunk elvágni, méltóságos főispán ur.
- S igen szivós szálai vannak a köteléknek?
- Erősek, mindenestre, - jegyzi meg Sziogyártó, - harmincz év óta kötöttek a nemes megyének e nagy házához, s nehogy az idő végezze helyettem, most magam akarom elvágni.

A főispán kellemes és előzékeny erőltetéssel kényszeríté az alispánt, hogy a kerevetre üljön; mert e különös lépés váratlan volt a főispán előtt, sőt megdöbbenő; mert a különben nyakas megye legolcsóbban engedelmeskedett az alispánnak, ki a nagyfejúekkel vastagon, az urfiakkal épen olyan vékonyan tudott beszélni, hogy a mondott szót leghamarabb elhitték.

- Ószinte feleletet, kedves barátom, - kezdi a főispán, - értenem kell e váratlan lépést magam, és különösen a megye miatt: színéből nem látom, őszintesége vallja meg: *beteg ön?*
- Nem én, feleségem beteg. - felel az alispán, - s hogy ő meggyógyuljon, - én akarom bevenni az orvosságot.
- Még kevésbé értem önt, - tünődik a főispán, - negyed órával előbb tekintettem ki az ablakon, s a legjobb egészségben láttam *ő nagyságát...*
- Szavába vágok méltóságodnak,... sohasem feledkeztem meg így a tartozó tiszteletről, - mentegeti magát az alispán, - szegény feleségem álmában azt hiszi, hogy ő nem *tekintetes*, hanem *méltóságos* asszony!
- Ej, ej! - kedves alispán ur, - példátlan szigoru, - hát a hölgyeknek ki akarja ön szabni, hogy miről álmodjanak? Ez hallatlan zsarnokság, - s ön komolyan nem követelheti, hogy felelőségre vonhassa nejét azért, a mit véletlen éjjel álmodik.
- Igaza van méltóságodnak, - mondja Sziogyártó, - semmi közöm, mit álmodik feleségem-asszony *éjjel*; hanem amiről *ébred* álmodozik, - méltóságos uram, - ahhoz joggal szólok.
- Ne oly komolyan, kedves barátom, - mondja szelidítőleg a főispán, - a nőknek finomabb érzékeik vannak; a mit mi hosszú gondolkodás után tudunk, azt a nők ösztönük szerint veszik észre, - s ebben a tekintetben a természetnek nagy titka rejlik. A nő minden viszonyhoz

odaalkalmazkodik, csodálatos tájékozáásával bármely sorsban kiegészíti a férjet. Az ön neje tökéletes alispánné, mivé csak ön által lett, - s ő, higye ön szavaimat, - a legderekabb *méltóságos asszony*...

- Megint közbevágozok, méltóságos uram. - A mint bölcsen méltóztatott értelmezni, a nők ösztön szerint észrevesznek egyetmást, - a nők néha olyanok, mint a köszvény, hogy megérik az időt, - így jártam én is, szenvedhetlen szaggatásokat érzek, mert nőm vár valamit a magasból.

- Nem rosszul gyanít ő, kedves alispán ur.

- Érzem szaggatásaimból, - s minthogy itt az első légvonatnak behatása jelentkezik, - azért jöttem, hogy a megyeház ablakaival jövődre semmi bajom se legyen. Inkább, mint a veszedelmes ablaknál kénytelenítessem ülni, - haza megyek a nemesi kuriába: leteszem az alispáni hivatalt.

- Semmit sem hallottam, - ébren álmodom én is barátom, - ön első hevében határozta el e lépést.

- Harmadszor, de megígérem, hogy utolszor vágok méltóságod szavába, - még most alispán vagyok, - s hogy könnyebben itéljen fölöttem méltóságod, elmondom alispáni tapasztalataimat. Szébb hivatalt képzelni sem tudok, mint igazságot osztani, bekötött szemmel tartani a mérleget, nem tudni kié a jobb, kié a bal mérleg? csak azt keresvén a kéz, hogy a mérleg lebegője megállt a mérték középpontján. Még szebbé lőn hazánkban a birói hivatal az által, hogy szent kötelesség- és becsületből szolgálunk, - s ifju korom rajongására gondolva vissza, most látom a hizelgés nélküli valót, hogy jobb családainkat dobbal kell kikergetnem az ősi birtokból, melyért az apák egykor vért ontottak.

Az orvosnövendék csak egy hónapig küzd az undorral, hogy megszokja a hullát, - egy hónap után remegés nélkül fogja kezébe a bonczkést, hogy a tegnap élő ismerőst darabokra vágja. Én a birói székben gyakran megkapaszkodok, hogy erőt tudjak venni a könyűkön, melyek szemembe tódulnak, mikor ki kell mondanom a kérlelhetlen ítéletet, mely egy ösmerős családot a földhöz vág. Ujjaimon számíthatom, hány esik el, és az első ujjamtól a tizedikig oly hamar elérek, hogy a vész megérdemli, hogy *járványnak* mondjam, s mint a kolerában, óvatosan keresek valami óvszert, zsebembe akarom tenni, hogy véletlen meg ne rohanjon, és földhöz ne terítsen.

Kettős a fájdalom e járványban: bizonyosan tudom az okot. Az orvosság még egyszerűbb; de a köztörvénynek nincsen hatalma, hogy a beteget lefogassa, s az orvosságot a szájába dugassa. Nincsen bátorságunk annak maradni, a mik vagyunk: *egyszerű embernek!* Ordítunk, hogy látásunkra csődüljön össze a világ, - s mikor a lármázót meglátják, megrepedt az erszény, a mostani világnak tüdője, melyet nem lehet fürdön gyógyítani. Ezt a leczkét olvassa el előttem minden törvényszéki napon a jegyző, - s ezennel le akarom tenni a vizsgát, hogy azt valóban megtanultam. Nem akarok tönkre jutni.

- Ki mondja azt, hogy önnek tönkre kelljen jutni, ha a fejedelem eddigi érdemeiért megjutalmazza?

- Ha én szomjas vagyok, nem akarok a kutba esni, - méltóságos uram, - s a ki így akar segíteni, s részvétből a kutba lők: jó akaratát rajtam elvétette.

- Egy czim mi kárt tehetne önnek? Megösmerés az egész.

- Méltóságod mondá, hogy nőm betalálna a szerepbe, - én meg azt mondom, hogy e szerepnek, mint a komédiának, minden nap friss szinlapja lenne, - nőm játszaná az urhölgyet, én pedig fizethetném a szinpadi költséget s a szinlapot, s végre olyan regénybe keveredném, melyet a törvényszéki jegyző fogna hivatalosan elolvasni.

- Istenemre mondom, ön igen sötétnek látja a világot.

- Bocsásson meg, méltóságod, - ez nem véletlen dolog, - a világ járásának következménye ez. Hajdan volt, kit főbe verhessünk, s másnak hátán mérhettük meg, hogy szomszédunknál derekabb legények vagyunk. Az országot nem fenyegeti a veszély, megvédő karra nincsen szükség, - heverésnek unalmában egymás mellett henteregve nyújtózkodunk, hogy ki a hosszabb. *Nagyok* nem lehetünk, *magasabbak* akarunk lenni, - azaz: *én nem!*

A főispán huszára Hegyfalussy kamarást jelenté be.

- Néhány pillanatnyi türelmet kérek öméltóságától! - mondja a főispán a huszárnak, s mintha valami eszébe jutott volna, - azt mondja az alispánnak. - E pillanatban más világ nyílt előttem - nyujtson kezét *alispán ur*, - vegye vissza szavát, s helyette adom a magamét, hogy czimmel nem terheltem soha, sőt oka leszek, hogy egy más eszeveszettségnek is jókor kitekerjem a nyakát.

- Áll az alku, - méltóságos uram, - mondja Sziogyártó, eltalálva a főispánnak gondolatát, - az időnek kerekeit egyszerre meg nem állíthatjuk, de vigyázhatunk, hogy ne jussunk a kerekek alá.

A kamarás ur szabályszerű divatruhában jelent meg, a rezes kard alispán után a legszelidebb frakk, melyek nincsen oly vérszomjazó természete, hogy kardot kelljen reá kötni.

Hogy vagyunk, - jó reggelt, - itt egy jó szivar - unalmas kis város, - mikor kezdődik a szezon? Ezek voltak a társalgásnak első cikkelyei, oktani összefüggés nélkül, kellemes gondatlansággal összekuszálva, a hogy a divattermek emberei szoktak beszélni, s akárki hallaná e beszédet a kulcslyukon át, észrevenné a különbséget a könnyü társalgási és azon kivasalt nyelv között, melyet holmi tekintetes urak beszélnek, hogy a jól összeválogatott szavakért a másik odavesse neki az ebédrevalót.

- Apropos!...

Ezt az „apropos”-t a kamarás ur mondá. Ne feledje az olvasó, a nagy uri légkörben ez a tiszteletreméltó franczia szóbeszédbeli inas, mely jelenteni szokta, hogy most be fognak tálni valamit. Az *apropos* után már könnyebben el lehet mondani azt is, miért a folyamodványokban a magunkféle ember ezer bocsánatot kér, - ráfogja a rettentő sorsra, s az egetverő körülményekre, hogy azok, mint goromba poroszlók kényszerítik ki a vallomást. Itt-ott még garnirungnak teszünk *mély értelmet, bölcs belátást, nemes szívet*, s végre kisütjük, hogy nem tudjuk kifizetni az idei haszonbért. Tessék elengedni! - a kamarás ur apropos-ja után így szólt: - Fiammal kellene valamit kezdenem, - tudod, a vér nem válik vízzé, (azaz: a víz sem válik könnyen vérré) a gyerek egyik szelességből a másikba rohan, meg kell a fiut házasítani.

- Hány éves?

- Huszonhat, barátom, - egy milliót érő tőkepénz, ha a fiatal ember használni tudná.

- S te, a mostani eszeddel, például, mit csinálnál, ha huszonhat esztendősné lennél, és szerinted megérnél egy milliót.

- Ki fogsz nevetni, barátom, ha megmondom, - véli a kamarás, - tudod, mi Hegyfalussyak rendszeren megengedtünk magunknak némi genialis ostobaságot.

- Különczök voltatok, - ez az egész, - mentegeti a főispán, - mennyit beszéltek egykor bátyádról, hogy nagy szélben esernyővel kiugrott az első emeletről, - s nagyot nevetve sértetlen ment vissza a hitetlenek közé.

- Hát az apám, - Spanyolországban jártában látta, hogy a harangozók a harangkötélen kihintázzák magukat a torony ablakán, és ismét be, - nagy kedvvel beszélte el itthon, s midőn kételkedtek, fölrohant a toronyba, meghuzta a nagy harangot, s a spanyol ritkaságot a legremekebben lemásolta itthon.

- Most már rajtad lenne a sor, - ha például huszonhat esztendő volnál, - mit mivelnél?

- Két hónap előtt érkezett meg Pestről a növeldéből a milliomos Gerstnernek, öreg apám egykori bérlőjének lánya...

- Láttam tegnap, - gyönyörű lány.

- Még nagyobb kedvem lenne a bolondságot elkövetni; barátom, - elvinném.

- Csitt!... hátha nőd meghallaná, - azt hiszem, hogy nőmnél van a mellékteremben. Hanem itt van fiad.

- Még nem akartam neki előhozni a dolgot; mert báró Gyantayék igen szívesen látják,... ők gazdagok, fiam csinos...

- A végénél vagyunk, azaz: te engem meghívsz...

- A végétől messze vagyunk, - s előbb kezdődik, barátom, a te szereped.

- Így is jó, - mondja a főispán minden mélyebb értelem nélkül, - én leszek majd a kérő. Ezt akarod mondani?

- Ez sem a legkomolyabb oldala a dolognak, barátom, - okoskodik a kamarás, - a váraknak kulcsaik vannak, s e kulcsokat nem fogják Gyantayék az ostromló elébe hozni; tehát nekünk kell egy hasonlót csináltatni, - nem ugyan az ő mértékük szerint, hanem amelyre a kapu okvetlen kinyílik, ha a kulcsot távolról mutatjuk is bár.

- Barátom, én főispán vagyok...

- S nem lakatos, - akarod mondani. Helyesen van, - fiam bizonyos tekintetben különb ember nálamnál, egygyel több őse van apai ágon, mint nekem, kieszközlhetnéd, hogy minél előbb kamarás lehessen.

- Teljes egy hónappal késtél el, barátom, - mondja a főispán az ijedt kamarásnak. - Ime, nézd, már készen volt az előterjesztvény, hogy Sziogyártót, az alispánt, királyi tanácsosi rangra ajánljam a kancellárnak, de ma kaptam levelet a kancellártól, hogy semmi czimbéli kitüntetésre ne terjeszsek elő további rendeletig; mert maholnap igen olcsó lesz, elveszti ingerét, ha könnyen osztogatják.

A kamarás mohón falta a betűket, melyek Sziogyártóért voltak megírva, - s a kamarás ur családi genialitása mellett sem tagadhatta, hogy a hatalmas alispán kérés nélkül is méltán megkaphatta volna a kitüntetést, következőleg az erőszakolás lehetetlen.

- Bosszantó dolog!... sóhajt föl a kamarás. Nem küldhetem a fiut a dicasteriumokba a kalamáris mellé, - hogy, mint a teknősbéka, mászkáljon a többi kapaszkodó között, - s a legalkalmatlanabb pillanatban kontumaczirozva vagyunk, hogy a bibliai történetnek második kiadását játszuk el az ujkori Rachelért!

- Ki vagyok mentve személyes jóakaratomra nézve?

- Megbántanálak ilyen írásbeli bizonyíték után, dűnnyög a kamarás; - de te is látod, hogy egyelőre ügyetlen az állapot, midőn valaki a páholyba léphetne, hogy másokat az emeletből nézhessen.

- Nem látod a sors kezét, barátom, - a politikai világ is megoszlik, - az apák arisztokraták, a fiuk a liberalizmus zászlajához szegődtek, - divatba jössz, a Hegyfalussyak megmutatják, hogy a genie nem fogy ki közülök, én pillanatig sem késném: fiammal...

- ...Elvetetem Gerstnernek lányát.

\*\*\*

Az egyik nem akar nagyobb ur lenni, hogy biztosabban kisebb ur maradhasson, - a másik hogy tönkre ne menjen, - kész kinyalni az egykori bérlőnek tányérát, ha benne találná az észsai lencsét, mely elsőszülöttség jogát könnyen biztosítja.

## Gerstner, a haszonbérlő.

Ne ijedjünk meg nevétől, - *Petrovics*-ből lett *Petőfi*, s a magyar hazát lángolóbban szerették-e az ypsilonosok? A francia harcok alatt sok német telepedett hazánkba, - főleg olyanok, kik Németországban a juhászattal foglalkoztak. Az alig használt jövedelemforrás új korszakot nyitott Magyarországon, s a szorgalmas bevándorlók bérleteikben hamar vagyona vergődtek.

A dunántúli kerületben híres gazdák voltak a Polimberger-, Micheller-, Sauer-családok, mind bérléssel foglalkoznak, s eleven példái, hogy a szorgalom, takarékoság elmaradhatlan jutalommal fizet. Nemzetiségünkre még kevésbé voltak hátránynak az efféle bevándorlások, s ha ma a dunántúli országos vásárok elevenen nyüzsgő adóvevői között a legeredetibb magyar arcot, a legmagyarabb észjárást akarnánk kiválogatni, e bérlő fiukra esnék legelső választásunk.

Gerstner már itt született, anyja magyar nő volt, s a két vegyületből a legjobb tulajdonságokat örökölte. Apja jókor vett egy tenyérnyi kamarai birtokot, ezen armális nemességet kapott, - s mint az öreg Gerstner mondá: Mentve volt a szolgabírói éretlen tréfáktól, s a vámon nem állították meg gyönyörű négy lovát, melyeket a herceg kocsija elé lehetne fogni.

- Jó reggelt, fiskális ur! - Köszönt be Gerstner Egerszegi ügyvédhez, - kalapját az ajtó közelében álló ruhatartóra akasztá: maradhatok vagy lóduljak?

- Gerstner urat nem szoktatták ilyen bánásmóddhoz, - én legkevésbé kezdem meg. - mondja az ügyvéd előzékenyven kelve föl üléséről, hogy legvagyonosabb védenczét illő tisztelettel fogadhassa.

- Dolgom nincsen, bejöttem a heti vásárra, - eluntomból hosszan találnék darálni, fiskális ur, - azért kergessen el; mert tudom ám, hogy az ilyen urak a huszast tollal csinálják.

- Őszintén beszélek, Gerstner ur, - mondja az ügyvéd, - korán elvégeztem dolgomat, hogy a vidékről jövőekkel kényelmesen társaloghassak. Egyedül jött ön?

- Nőm külön kocsin jött Irmával, - szegény gyermek oly örömmel szabadul ki a pusztáról, mint az apáczaárdából. Hadd lássa a világot kívül is.

- Boldog apa oly gyönyörű gyermekekkel.

- Nem tagadom, - mondja a bérlő, - de a boldogság nem tökéletes fiú nélkül. Örömet váltottam volna a Gerstnert Árpássynak, - így minek? magammal viszem a sirba, idáig röstellek új aláírást tanulni.

- Ne halódjék Gerstner ur, ráér az utolsó hordozóskodásra gondolni.

- Az Isten áldja meg a fiskális urat, megfizetem a tiszteletdíjt, mint valami rendes pörért, - czivakodjék velem, ma fölfordult velem a világ: mindenki fut előlem.

- Ma rossz napom van, de ön, bizonyosan tudom, az egyedüli ember, ki tőlem nem ijed meg.

- Minthogy nem félek öntől, - megmondom, hogy ön milliójának daczára néha napján árvább azon csizmadiánál, ki előre kéri emberétől a bőr árát, hogy varrhasson neki egy pár csizmát.

- Micsoda fiskális ön, - dünnyög a bérlő, - még egy jóra való gorombaságot sem mer mondani.

- Ne biztasson, mert tyukszemére hágok, - fenyegeti az ügyvéd nevetve, de némi czélzással nézve védenczére.

- Fiatal ember, - mit tud ön, mi tyukszeme lehet egy gazdag embernek? ki előtt mindenki kalapot emel, s ha két kezét kabátja zsebébe nem dugja jó előre, tövig elcsókolják.

- Ilyen a lelki beteg, - kinjában beszél, hogy belsejébe lássanak - okoskodik az ügyvéd. - A lelki orvosok is kiöltetik betegeik nyelvét, - s én az önét látom: ön jóllakott, - egy becsületes étvágyért úgy koldul, mint az ut melletti koldus az ennivalóért.

- Igy beszélt Pithya a háromlábu székről, - mondott valamit, hogy meg ne találják érteni.

- Állva a háromlábu szék nélkül beszélék én, principális ur, - mondja az ügyvéd, szivart nyújtva vendégének, maga is rágyujtván, - s aztán így befűtve, álltából beszélt. - Ön kora fiatalságában a munkára vállalkozott, oly mohón, hogy most már akkor is dolgozik, tünődik, mikor nem akar, - s a nagy munkát elhagyni gyáva; mert fél, ha ma kevesebbet dolgozik, mint tegnap, egy év alatt kénytelen lesz rongyos csizmában járni.

A bérlő fészkelődni kezdett.

- Ne fészkelődjék, nem hagyom szóhoz jutni! - Önt mindenki becsüli, - a koldusnak alamizsna helyett ajándékot ad, - bér helyett tiszteletdíjat, - senkinek sem kívánja kárát, s önt mégsem szeretik. Öntől félnek; mert az ön élete legbecsületesebb bizonyítvány, senki sem mer mellette hosszan megállni, hogy össze ne hasonlítsák önnel, s észre ne vegyék, hogy a másik ön mellett dologtalan, ostoba vesztegető, garasos kötélre kötött polturás malacz. Önnel nem mernek hosszan beszélni, hátha ön valami okosat mondana valakinek, az pedig gyaníthatná, hogy ön őt számárnak véli. Anyja után ön inkább magyar, - mégsem tudta észrevenni, hogy minő légkörben él. Folyvást turta a földet, - s nem ért rá annyi vagyon mellett olykor ur lenni. - A magyar földet ön szebbé, jobbá tette; de nem ért rá néha az emberek közé menni, hogy busuljon a többivel, és a csüggedésben még kevésbé tudott lelkesíteni, hogy a közgondban atyafiasodott volna össze polgártársaival.

A bérlőnek szivarja kialudt, az ügyvéd odanyujta egy égő gyufát, s közben folytatá:

- A világ színház, - mindenki meglelheti benne helyét, - egyik a szinpadon, a másik a nézőhelyen, - s ön, nagy bankjegyeinek és sok apró pénzének daczára elfeledte a magához illő helyet megszerezni, - s most az unalomféle testébe bujt; velem akar czivakodni, hogy vérét fölingereljen.

- Már eleven vagyok, uramöcsém!... szól közbe Gerstner fölállás közben. Mint az elsülni kezdő röppentyű, sustorogni kezdett, jól alkotott izmait szinte megrázta, - még orrlyukain is fujta a szelet, mint a jó vérü paripa, mely a szájába vetett zablának fékszárait gazdája kezében érzi. - Ifju ember!... kiásta belőlem a titkot, - pedig jó mélyre dugtam magamban, s azt hittem, nincsen olyan nyárs, mely kipiszkálja belőlem; mert ki keresett volna bennem titkot? Igen! napszámos voltam, nagy vagyonomnak hajduja és csösze, egyéb semmi! Dolgoztam ügyetlen hiúságból, s midőn e szomjamat most már elolthatom, kezdek megundorodni magamtól, hogy egy célért robotoltatom, s annyi ezer virágnak illatát nem akartam élvezni; mert egy napot feledni nem tudtam, azon egy napot visszacserélni makacsul föltettem. Ön kitalálta élnetlenségemet, - ön köteles engem végig hallgatni: üljön le.

Apámnak második fia valék, bátyám egyetlen gyermek volt apámnak első házasságából. Midőn atyám Magyarországra jött, első neje hideglelésbe esett, s a változó magyar éghajlat hamar előlte. A gazdaembernek segítőtársra van szüksége, atyám másodsor is megházasodott, nőül vette anyámat, egy uradalmi tisztartónak lányát, ki apámból hamarjában magyar embert faragott. Az elsőszülött fiut gyengéden ápolta, azonban a gyenge alkotású gyermeket a

magyar lég kifejlődni nem engedte, szóval, mogorva volt, és ha idegen jött a házhoz, szemre nem lehetett kapni. A magyar nyelvből ragadt rá néhány szó, melyeket ő csudálatosan elferdítve alkalmazott, hogy a félholt megelevenedett volna a keresetlen komikumra. - Így a fiu pusztult az emberek előtt.

Már tizennyolcz éves volt, - a természet a fiatal erőt újra felöszönözte, s remélhető volt, hogy bátyám a kifejlődést szerencsésen bevégi. Jobban az emberek közé szokott, atyámmal a vidéken szerte járt, s ha valahol előzékenyen bántak vele, kiolvadt a fagyból, s a vigadók között is elkeveredett. Lassankint atyám üzleti dolgokban is megbizta, a kiterjedt bérletekben nagyon haszonvehető volt, s ha atyám maga nem mehetett, bátyám vitte el a bérleti részleteket. Abban az időben némely urnál a magyar vendégszeretetet nem erkölcs, nyavalya volt, s az én gyenge idegzetű testvérem néha szánandó állapotban került haza; mert az erős borok könnyen kifogtak rajta. A fiu nem szólt atyánknak, nehogy az kinevesse; de anyámat elfutotta a méreg, ha bátyámnak előadásából kitalálta, hogy a vendégszeretet gunyt akart üzni a fiuból.

Anyám ügyesen gátolhatta, ha a fiut az ösmeretes helyekre akarta küldeni atyám. A végzet ellen mégis hasztalan óvakodott. Hegyfalussyék lakában ki nem fogyott a vendég. Az ilyen zajgó nép unatkozni nem szeret, gondoskodni kellett a váltakozó tréfákról, hogy a háznak joviális hirt megmaradjon, s egy széles kedvű órában bátyám megint megjelent a haszonbéri részlettel. A fiu nem tudott a vendégszeretet előtt szabadulni, - a jókedvű urak ünnepélyesen bevették öcsémet *magyar embernek*, töltötték bele a veres bort magyar vérnek; de még vadabb volt a tréfa, melyet düh nélkül alig tudok elbeszélni; a bortól eltompult fiut ágyba fektették, s a nagy uri háznak egy tányérnyalója, a legidősb urfival átkozott kedvében azt gondolta ki, milyen kitűnő tréfa lenne a gyereket beoltani. A cselédek segítettek végbevinni a tréfát, bárányhimlőt hoztak, s elkábult testvéremnek fülébe oltattak.

Későn tudta meg anyám a vad tréfát, testvérem megsértett fülére először megsiketült, utóbb a fiu meghalt.

Szerencsére atyám előtt holtáig titoknak maradt meg, - de annál hivebben emlékeztem én a menthetlen könnyelműségre, - életrevalóságom mellett elkomolyodtam, a munkának adtam magamat, abban leltem gyönyört, kerültem a bizalmas barátkozást maig, - bizonyosan önrovásomra; de egy gondolatért, hogy e büszke népet egykor az árverési dobszónál emlékeztessen valamire.

Sokkal őszintébben mondám el önnek a történetet, mint el nem hihetné, ha mondom, hogy az elkeseredés nagyobb volt a bosszuvágynál. Órákig kellett önmagamra vitatnom, hogy bosszút álljak. Szóval mondtam, csak önmagamnak, önkéntelen nem hittem, - s vártam, hogy elhitem magammal; de közben folyvást munkálkodtam, s évek óta készen vannak a számok, melyekkel benyelhetném az ellenünk vétetteket. Tegnap elkövetkezett a nap, melyen lakomba kísért a könnyelmű urat a sors, - és engedelmesen megyek azon utra, melyet a véletlen jelölt ki. Hegyfalussy kamarás keresett föl, nem először, tán ezredszer, - most igen komoly ügyben, - lányom kezét kérte meg fia számára.

Az ügyvéd eddigi támaszkodó helyéből fölegyenesedett.

- Semmit se szóljon fiatal barátom, - gyermekemmel én sem üzök könnyelmű játékot; tudom, hogy az urfi szeleburdi, - mi lehetne más, - apja urnak, könnyelmű, dologtalannak nevelte, - de ha lányom a különben csinos fiut meg tudja szeretni, mégis neki adom; de megtanítom dolgozni, s olyan bagariacsizmákat huzok lábára, hogy ötven ölnyre már inkább meztelen lábbal járna. Embert faragok belőle, s a Hegyfalussyakba beoltom a birkahimlő helyett a *birkatürelmet*.



- Ez nem jogi kérdés, - mondja az ügyvéd, - nem akarok találgatni, hogy hátha így, hátha úgy.  
- Vannak dolgok, melyeket, mint az elejtett gombolyagot, szaladni kell hagyni, hogy legombolyogjanak. Ön gyakorlati ember, bizom tapasztalatában, másrészt még óhajtom is, hogy az osztályokban példák legyenek, melyek nélkül meg nem fordulunk az eszeveszett utról, melyen jócskán előre haladtunk. Látom, ön menni készül, ilyen beszélgetés után nyugodni kell a léleknek, - menjen az emberek közé, és keressen szórakozást.

- Talán még eljövök ma, addig is Isten velünk.

Másoknak letett kincsét őrizni: nem kellemes vállalkozás. Másnak vallomásait bizalommal meghallgatni, a benső küzdelemnek nyomását valakivel együtt érezni: hasonlón teher, ha nem vállalunk is kötelezettséget. Egerszegi e nyomás alatt nem maradhatott szobájában, kiment a heti vásári zajba, hogy a közönséges tolakodásban eltűrjön néhány oldalnyomást, és a testnek fáradalma feledtesse a reggeli lélekostromokat.

## Egy paniperda.

Ezt a diák szót 1848 előtt a hajduk is értették. - Kezdünk sok mindent nem tudni, merem vakmerőn fölteni, hogy ma már igen kevesen tudják, ezért megsugom, hogy ez szóról szóra kenyérpusztítót jelent, ki a kenyeret soha sem keresi, de rendesebben megtalálja, mint az a napszámos, ki zsákot emelget a Dunaparton naponkinti huszonöt garasért. (Most jut eszembe, hogy maholnap azt is meg kell magyaráznom ez új krajczáros világban, hogy mennyi huszonöt garas?)

A szellemdús paniperdák nem koldulnak, - gyakran ezreik vannak, - bolondul költenek, pezsgőt isznak, a legjobb társaságban fordulnak meg. Hogy a kényesebbek erkölcsi repedéseiket föl ne fedezzék: szerfölött kényesek becsületükre, egy rosszul szavalt szóért megverekeszenek, s e tapasztalással be van fődve a repedés, - melyet kutatni egyelőre nem mer senki, jobban mondva: röstel, - s a békésebb természetű ember jó orral érezvén valami gyanusát, bölcselettel azt mondja: ám, legyen hát becsületes ember, az ellenkezőt miért állitgassam?

Magyarországban volt egy ilyen paniperda, ki elköltött egy milliót, - senki sem tudta, honnan vette, - senki sem mondta, hogy ő kölcsönzött neki száz forintot.

Az ösmerős példányról nem szólok, e regényben tölje meg az olvasó a második példányt. Valóságos önálló kötet, - melyet szabad elolvasnunk titkának megösmeréséig.

- Uramöcsém, - jó reggelt! - mondja a koros paniperda, - kirakati gondossággal öltözködve, - és néhány hét óta különösen tisztelve a fiatal ügyvédet. Minden kiválót az ügyvédről ő szállított egyik teremből a másikba, jó gondolatát ő bámulta, - a járatlanabb patvarkodóknak őt ajánlotta, - született pártfogója és jó csillagzata volt az ügyvédnek, mert a paniperdák ügyesek a szellemi tőkéknek olyan elhelyezésében, hogy mások előszeretettel viseltessenek irántuk. Efféle kamatok nem hasonlítanak egészen a bankjegyekhez; de sajátos árfolyamuk van, megér valamit.

Egerszegi elfogadá a köszöntést, és türte, hogy a megszólító karjába fűződött.

- Korán, igen korán láttam, hogy ön már gyertyánál dolgozott; - a ki korán kél, aranyat talál.

- Mennyit talált ön, ha már oly korán az utcán volt?

- Én vén korhely vagyok, - Fáy András barátom épen rólam irta azon híres gondolatát, hogy a kit korán lát az ember az utcán, ne dicsérjük meg hirtelen; mert hátha még le sem feküdt. Én javithatlan vagyok, a baglyokkal egy időszakban élek: *éjje!* Tanácslom, ne kövesse példámat.

- Megfogadom, a baglyokkal lehető legkevesebbet fogok találkozni.

- Nagyon korán se keljen ön, - minek? ön megalapította szerencséjét, a megyében neve van, az ember jobban elkél a vásáron, ha szabott ára van, mint a nagy kereskedések áruinak. Önt keresik, - önnek ázsiója van, éljen az alkalommal, - ezt én mondom, egy tapasztalt vén ember az élet oskolájából.

Mindezt hamar eldarálta a legpártfogóbb hangon, aztán hirtelen más tárgyba kapott.

- Ujdonságot mondok, a szép Gerstner Irma itt van, - kitünő gyerek, (tudniillik: a lány) nem láttam szebbet husz esztendő óta, s a mi több: igen finom nevelést kapott, - s a mi legtöbb: aranyfészekben ül ez a kis madár.

- Ezek valóságos statisztikai részletezések, - mondja az ügyvéd, hogy ne legyen végképen néma, - hiszem, hogy ön többet is tud már?

- Valamicskét, kedves uramöcsém; Hegyfalussy Aladár tökéletesen belebolondult a kis gyerekekbe, - nekem az éjjel megvallotta. Az öreg kamarást megütné e hirre a szél; mert öreg barátom évek óta báró Gyantayékra gondol.

- Az apa határozni fog, s a fiu engedelmeskedik. Ez, ugy hiszem, nem először és nem utolszor történik a világon.

- Nem ösmeri ön Aladárt, - fontoskodik a másik, - a fiu szeles, és tizenkét Hegyfalussy között ez egynek esze is van, - csak hogy szégyenel vele valamit megtanulni. Négyszem közt legyen mondva, ez nagy szerencse a szegényebb sorsuakra, hogy az arisztokrata szégyenel valamit tudni. Mi körmünket rághatnánk ebédre, ha ők tanulnak.

- S mi következik abból, hogy Aladárnak olyan esze van, aminek hasznát nem tudja venni?

- Azt hiszi, hogy egyszer, nem tudom, mikor, - tanulni fog, s egyelőre nagy kedve van saját lábán járni.

- Példának okáért?

- Elöttem monda apjának, hogy családi számításból nem fog házasodni; mert a nővel akkor is van baj, ha igen méltó szeretetünkre, - a kit pedig nem szeret, azzal még egy vármegyében sem akar lakni.

- Erre az öreg kamarás előkapta a nagy tekintélyt, s a fiut keményen rendre utasította.

- Egy szót sem szólt, míg a fiu el nem távozott, - azután hozzám fordult, s azt mondja: Hallod, - fiam szentenciákban beszél, - nem haragszom, ha önállóságra vergődik.

- Ő méltósága e szerint gyanítani méltóztatik, hogy az ész olyan rakomány, melyet hosszú utra is érdemes az embernek magával czipelni, talán valahol hasznát lehet venni.

- Van, a mit még többre becsül az észnél, - a vagyont, - s e miatt egy évvel ezelőtt megbizott, hogy Aladárnak alkalmas lében adjam be, hogy neki jó lesz a vagyont a számításból ki nem feledni; mert, és a többi. Gyantayék, - és a többi.

- Reménylem, Aladár a leczkéket sikerrel hallgatta, s a tanító...

- Hiába füttyölte ugyanazon nótát; mert a mint Gerstner Irmát meglátta,...

- Beállt poétának,.... versekben beszélt,.... megesküdött, nem tudom mire...

- Becsület szavára fogadta, hogy közelíteni fog a lányhoz, s ha kikoszarazzák is, de megkéri a lányt.

- Nagy szó, becsületre fogadni!

- Ettől ijedtem meg, - ez a fajta nép megteszi, hogy zsidótól kölcsön kér pénzt, és esze ágában sincsen megfizetni; de a mit becsületére fogad, azért oly egykedvűen kergeti agyába a golyót, mintha osztrigát nyelne.

- Érdekes kezd lenni a dolog, - mondja Egerszegi, - hihető, nem fogunk hosszan várakozni a végződésre.

- Korábban, mint én szeretném, - mondja a paniperda, - máris átkozottul ásitozom, hogy whistpartie-mat el fogom veszteni, - nem lesz negyedik: mi huszasban játszszuk point-jét.

Oly szájalom gerjesztőleg szavalá a jó ur e szavakat, hogy a valódi értelmet rébusban lehetne föladni, hogy az unalomért sóhajtott, vagy a huszasos point-okért?

Már közel voltak az ügyvéd lakához, s az ügyvéd a kapu felé tartott.

- Nem képzeled ön, barátom, - mondja a karonfogó, - mily nevetséges lenne, ha ez a házasság véletlen sikerülne.
- Kárpótolva lenne ezen nevetés által a whistpartie-ből a negyedik?
- Teljes egy hónapig agyonnevetném magamat, s nem tudná senki: mitől bolondulok ekkora nevetésre. Önnek megmondom, ön az élet embere, s elhiszi, hogy van valami gondviselésféle. Vénségemre én is kezdem hinni.
- Sohasem késő a hívést elkezdni, - a váltóeljárás éles, mint a borotva, - s az egész az elhívésen alapul.
- Ez nem váltó, - de komoly dolog, és a sors különös végrehajtást eszközöl benne. Képzeld ön, Gerstnernek volt egy mostoha testvére, hülye német gyerek, ki gyakran megfordult kamarás barátom atyjánál. Vidám társaság jára a házba, abban az időben az emberek egymáson nevettek, úgy ölték az időt. Ezt a fajankót néhányszor eláztattuk, - s hogy még többet nevéssünk, birkahimlőt oltottunk fülébe.
- Vidám gyerekek voltak önök.
- Ha ez a házasság sikerül, revanche-ot ad a sors, - a kamarás atyafiságba keveredik - *saját juhaival*.
- A sors!...
- Igen, a sors a legjobb előzékét csinálja! Jó mulatást!

## Irma.

A lányok nem hoznak a nevelőintézetből írásbeli bizonyítványokat, hogy, mint a végzett diák, diplomával lépjenek a világba, - lányok élő bizonyítványok *maguk!*

Gerstner az ügyvédet ebédre kérte a vendéglőbe, és az ügyvédre a legszokatlanabbat bizta, hogy Marival beszéljen komolyan - apja helyett.

Velem is történt, hogy harmincz éves koromban lánykérőbe mentem barátom számára. Komolyan kellett beszélnem, az életnek föladatairól, - s e helyzetben elhittem, hogy a német-egység kérdésnek megoldása talán ezen munkánál könnyebb.

Az apák efféle válságban a legügyetlenebbek, - köztudomás szerint a lány apjának mondja meg legkésőbb, mit a lakon kívül a verebek is csiripelnek, hogy szeret-e valakit. A vendéglőnek folyosóján várta Gerstner az ügyvédet. Megvallotta, hogy a kellemes tavaszi langymelegben fázik, lányával nem tud a szerelemről beszélni.

- Fiskális ur, - ma megvallottam titkomat, - ez erős munkában kimondhatlan elfáradtam. Egy erőlködés elég egy napra. - Beösmertem, hogy az életben egyebet nem tudok a munkánál. Ön a szótárban gyakrabban lapozott, mint én, ön az esze után él, beszéljen lányommal. - Okosabb embert küldök magamnál, - így mondja a diák példa, - s nem mondok neki semmit.

Az ajtót kinyitotta a mentegetődzés előtt, betolta az ügyvédet, s utána betévén az ajtót, kívül maradt remegni és fázni. - Üterének zaklatottsága után a legértelmesebb orvos receptet irt volna neki.

A nők szives előzékenységgel fogadák a kedves vendéget, elmondák a házi bizalmasnak a bekezdésnek aprólékosságait, s az anya feltűnés nélkül távozott később a mellék-szobába, hogy bevásárlandóinak jegyzékét még ebéd előtt elvégezhesse.

- A városba kell jönnünk, hogy önt megláthassuk, - mondja Irma egy karszékben mutatva helyet Egerszeginek, - majd elhiszem, a mit az emberek beszélnek önről, hogy ön *kevély*.

- Azt mondják?... jó, - nem akarom hitelüket rontani ön előtt, higgye el nekik.

- Ne ijesszen meg ön, - atyám önnek kiváló tisztelője, - nem akarnék más véleményen lenni, mint ő. - Bizonyosan megsérteném őt, ha önről gyengéséget föltételeznék.

- Miért? az atyák sok engedelmisséget követelhetnek; de nem mindent, - ez a szabadság önnek is osztaléka.

- Tiszteld atyádat, anyádat, hogy hosszú életü lehess a földön.

- A negyedik parancsolat azt mondja, - s ezer regényt irtak igen tiszteletre méltó lányokról, kik inkább zárdába vonultak, mint nőül menjenek az apák választottjához. Kiván ön zárdába menni még egyszer?

- Nincs az ön zsebében valami ukáz, - melylyel engem meg kell ijesztenie? - mondja derülten a hölgy.

- Én csak *védelmeszem* a feleket; az itéletet sem nem mondom, sem végre nem hajtom.

- Önt nevezem ügyvédemnek minden előfordulható ügyemben, - tréfál az eleven lány, - egyik eszméről a másikra ugorva, nem gyanítva, hogy az ügyvéd észlelőleg vezeti a beszéd fonalát, hogy könnyen tárgyhöz juthasson, akar ön engem védelmezni?

- Azonnal, - ajánlkozik Egerszegi, - méltóztassék esetét elbeszélni, - a védbeszédet bizza rám.  
- Egyelőre semmi perem.

- A tárgyat nem szükséges pernek nevezni, az élet tarka, viszonyainak változása kigondolhatlan nagy számu, s a tömegben egy akadhat, melynek csomóját ön is szeretné megoldani, - de vagy nem tudja vagy *nem meri!*

Az ügyvéd a karszékből előre hajlott, mintha már valóban várná, hogy a lány megbizsa valami ügygyel. Beszélő lelkes szemei oly kémlők voltak, hogy a lány azonnal észrevette, hogy e fiatal ember lelkébe lát, s őt a legkomolyabban védeni készül. Megijedt, hogy most mindjárt elakad a beszédben, s ő, az eleven, a tárgyválasztásban a megirigylésig otthonos lány: belesül a beszéd folytatásba. Az ügyvéd tudta, hányadán van az okos lánnyal, - s ne hogy haszontalan zavarba hozza, s a jelenést vége felé siettesse, hirtelen támadással mondja:

- Nem tudom, mennyi időm jut *az ön számára*; röviden mondom: ne legyen oly válságos pillanata, minőben önt az egyedüliség megkeserithesse, s az a hite támadjon, hogy elhagyatva van. A mit *önért ön* vagy más nem mer: arra nekem van bátorságom, s a sikert félig megígérem.

- Istenem!...

- ...Jóra hivatkozik, - annak gondja van önre most, midőn ön azt akarja mondani, hogy nem érti, miről beszélek én? *Önről*. S hogy önt meggyőzzem, megvallom: nem hiába vagyok itt: az apa fél, az anya aggódik, ön titkot rejt, - mind a hárman félnek, csak nekem van *bátorságom*. Bizzék bennem, - rólam beszéltek önnek, - önről beszéltek nékem; de én nem vesződöm a *hivéssel*, én egyetmást *tudok*.

A lány tudtán kívül engedte kezét az ügyvéd jobbjaiba, s ez engedékenység teljesen célhoz segíté Egerszegit.

- Ne csudálkozzék ön, hogy atyja aggódik, - a fakgató vallas az apáknak igen kedvetlen kötelességük. Ne féljen ön, nem vagyok vármegye esküdtje, - mondja a komikumnak segítségéhez folyamodva: nevensen rajtam, így könnyebben megszabadul tőlem. Emlékszik arra, ki azt mondta, hogy én kevély vagyok?

- Igen!

- Azt önnek, *épen önnek*, csak *egy ember* mondhatta. - A mi gyengeséget rólam mondana, higye el neki, - ígérem, hogy megjavítom magamat; de csak úgy, ha azt, a mit önnek ő fogadott, ő is szentül megtartja, vagy *meaglövöm*. Értjük egymást?

- Sohasem reszkettem így, mint most, - mondja a leány, - ha ön kevély, legyen az továbbra is.  
- Azon értelemben, melyben most ismerem meg, lehet kevély.

- Szüksége van önnek védelemre?

- Védelmezzem, - s áldja meg érette az az érzélem, mely önben lakik.

- Még óhajtana ön valamit tudni, - de nincsen bátorsága kérdezni? - mondja az ügyvéd, s azonnal hozzát teszi: Csak azt kell megengednie, hogy: *kitaláltam*.

- Oly könnyen, hogy az apáczák zárdájában első napon nem voltam ügyetlenebb.

- Legyen ön boldog, - de gondolja meg, hogy vakszeretettel nem fog boldogulni. Az arisztokraták szerinti mesalliance-okat *tagadom!* a lelkületek visszássága a valódi mesalliance. Önnek ezt tudnia kell, hogy az egyensúlyt megtarthassa elejétől végig! - Más mondani valónk nincsen e tárgyról, - hol volt ön ma?

- Alispánéknál voltunk, Sziggyártó Böskét vágytam látni: legkedvesebb barátnémat a zárdából.
- Egy hónap előtt jött meg, néhányszor láttam.
- Nem beszélt velem?
- Én földszint lakom a világban, ők az emeleten.
- Ha nincs mesalliance a megszokott fogalmak szerint, - hogy osztályozhat ön *emelet- és földszinti* helyzetet?
- Nem én osztályozok, - mások cselekszik ezt, s ha én a korláton túl akarnék törni, odamenni, hol más követeli, hogy szent a hely, hol ő áll: elitélnék eljárásomat. Megmaradok azon helyen, melyet ők földszintnek neveznek, - s e tágas helyen nem zavarok senkit, - elférek helyemen, nem támadhatnak meg.
- Mindenki csudálkozik, hogy előnyeiket nem használja; ezt megadják azok, kik önről beszélnek.
- Nem voltam közöttük, mégis beszéltek rólam? Többet mondhatnának, ha közibük mennék s olyik mosolyogna, hogy bementi jegyem nem volt. Hígye meg, Irma kisasszony, a világnak különös kése van, - a hegyével messziről csak szurkál, - ha közelébe vigyázatlan lépünk, a késnek élével megöl.
- Megunta ön a világot? - kérdi a leány legrésztvevőbb arczczal, mintha az ifjunak fájdalmát megosztani szeretné.
- Nem akarom megenni!... - felel az ügyvéd. - Kevéssel megelégszem, - tehát a mit a sors megad, kielégít és boldogít.
- Annyi öröme lehetne önnek, nyujtsa ki kezét az örömek után - biztatja a leány.
- Ön jó angyalom akar lenni, - s nem gyanítva, arra biztat, hogy az ürömpohárból igyam.
- Vigyázzon, az ember daczolhat, s e dacz megboszulja magát. Ön hidegnek tettei magát, pedig nem az. Ki a részvétben oly gyengéd, mint ön, - eszeveszetten is tudna szeretni.
- Akár bizonyítványt adjak önnek; de megparancsoltam magamnak az óvatosságot, s én tudok magamnak engedelmeskedni.
- Nem vitázom: inkább beszéljünk másról: tetszik önnek Sziggyártó Böske?
- Ezt is kiadom bizonyítványban. Azon esetre, ha valaki érzéketlennek mondana a szép iránt, bizonyítsa az ellenkezőt saját kezem aláírásával.
- Örülök. Böske gyermekkori barátnóm, - mondja Irma élénk érzéssel, - szeretném, ha mindenki úgy ismerné, úgy kitüntetné, mint én!
- Legyen kegyed nyugodt, nyugodtabb, mint azok, kiknek a ritka szép lánynak megjelenése óta álmatlan éjszakáik vannak.
- Ön jól aludt? - kérdi pajzánul a lány.
- Ez kitűnő jó tulajdonságom általában, mint olyannak, ki a bolti kirakatokat igen úgy nézem, hogy a legnagyobb része a szép példányoknak nem lehet enyim.
- Itt a kirakatban egy tárgy van, - vitázó ügyvéd ur!
- Annál több a vásárolni és bámulni akaró. Hasonló esetben nincsen kedvem mások nyakán át ágaskodni.
- S ki mondhatná ezt önről?

- A ki az emeletből leghamarabb észrevehetné az ágaskodást, - a lány, s az anya. Ez urhölgy gyakran használja szemüvegét, mikor nem akar látni.

- Az anyát elengedjük.

- Nézd meg az anyát, - azt mondja a példabeszédnek egyik része...

- S hiszi ön, hogy lánya is kevély?

- Tudna ön zongorázni, ha nem tanították volna?

- Hihetőleg nem, vagy szerfölött keveset a nagy szenvedély mellett is.

- Én nem szerettem a hegedüt, s akaratom ellen megtanultatták velem. Félek, a tanításnak nyoma Böskén is meglátszik.

- Különös sorsuk van önöknek kettőjüknek, - azt mondják róluk, hogy kevélyek: *nem ismerik önöket!*

Nem folytathatták a beszédet, alispánék léptek be, illetőleg az alispánné leányával, hogy a reggeli látogatást bár mi röviden visszaadja. Gerstnérné bemutatta Egerszegit az érkezettnak. A szokott fejbólintás egyik, - a hasonlón szokásos meghajlás más részről.

A nők beszélgettek, az ügyvéd hallgatott, nem mutatott kíváncsiságot, nem keresett ürügyet a beszélgetésre, örült, hogy anyák és leányok egymással foglalkoztak.

Két kitünő szép hölgy egymásnak közelében ígésző látvány volt, Irma elevenebb, Böske tartózkodóbb, - most inkább, mint máskor. Néha találkoztak az utóbbinak pillanatai Egerszegivel, - mindkettő önuralommal, mintha született ellenfelek lennének, s egymáson meg akarnák találni egy kimondott véleménynek valóságát, hogy azt mondhassa: *tehát ez az!*

Rövid volt a látogatás, Gerstner akkor nyitott be, mikor a vendégek már bucsuztak. Egy pár udvarias szóváltással be lőn fejezve minden; a nők a kedélyes és bizalmas viszonytól fogva a lépcsőig kísérik vendégeiket, s ott is időztek, ez alatt Gerstner az ügyvédet az ablakhoz vonta.

- Kőd van?

- Délben süt a nap, - mondja az ügyvéd, - a szeretet örömet engedelmeskedik, - a többi az ön dolga.

- Most még inkább félek, - tűnődik Gerstner, - a másik oldalon nem vizsgálhatjuk az érzelmeiket.

- Ma a sors dolgozik, - amott is ismerem a helyzetet, - teljes lehet az ön megnyugvása.

- Ebéd után önhöz megyek, lesz még valami mondanivalóm.

Mari megelőzte anyját, s az ajtóhoz közel álló apának nyakába kapaszkodott, s a csóktól nem szólhatott az apa. Végre kibontakozott az apa az ölelésből:

- Megfojtasz, - tudom, nem akarod, hogy kérdezzelek.

- Ma ne, - kedves atyám, - mondja a lány könnytől ragyogó szemekkel, - maga igen komoly képpel kérdezne, aztán igen félnék.

- Jó, - hát ne féljünk egymástól, - mondja Gerstner, menjünk enni.

Az ügyvéd ráfeledkezék a két ölelkezőre, kik ugyanegy pillanatban neki nyújtottak kezet, jelülül a nagy megismerésnek.



## Föltétel.

Napoleon azt szokta mondani: „*Bármily keveset eszik az ember, mindig eleget eszik.*” Ezen jelmondatnak hú megtartásával a nagy ember délután is képes volt dolgozni megerőltetés nélkül.

Gerstner nem mondott ilyen nagyot; de az eredmény egy volt, szinte tudott nyugodtan dolgozni; mert pontosan követte, a mit mondott: A ki annyit eszik, hogy utána hevernie kell, étellel szorítja ki magából az észet.

Ebéd után a nők haza mentek, Gerstner az ügyvédhez. Szivarra gyújtottak, s a tágas szobának belsejében föl-alá járkáltak. Beszélgetésük tárgya folytatása volt a délelőttinek, melynek részleteiben Egerszegi elmonda egyet-mást a paniperdának közléseiből, s az öreg ur a neki való részt nagy figyelemmel hallgatta. Hosszabb beszélgetés után Aladárról beszéltek.

- Ebben az országban a kanász is ur, - mondja az ügyvéd, - keresményét azon öntudattal költi, hogy azt megszolgált, s hogy filléreinek elköltési módjában nem parancsol neki senki. Ez az általános jellemzés nem hátránya a fajnak, csak ne irtózzék a dologtól, mely legbiztosabb föltétele azon törekvésnek, hogy általában egyénileg szabadok kívánnak lenni. Higgye meg Gerstner ur, hogy a szabadságvágy megfér kicsiny helyen; s az én szabadságom nem föltételezi, hogy más nekem rabszolgám legyen: azt könnyű bebizonyítani. Nekem foglalkozásra van szükségem, önnek az én jogi tudományomra. Cseréltünk, én az ön jogát védelmeztem; ön nekem foglalkozást nyújtott, - s egyik sem tartozik a másiknak alárendeltséggel, mert csak annyira érintkeztünk, annyit adtunk oda, mennyiben egymásra szükségünk volt. Ezt azért mondtam, hogy az uraskodási vágy el nem ítéhető, - s azt a fogalmak nemesebb értelmében meg kell tanulni, különben a ki sokat akar belőle, egyaránt nevetséges lesz azzal, ki a meglévőt használni nem tudja.

Ön leendő vejének családját sokszor megmosolyogta; mert a kölcsönpénzt is könnyelműen szórta. - Önnek igaza volt, - de nem nevetséges az a zsidó gavallér, ki ötforintost ad egyszer borraivalónak; de megkérdezi a megajándékozottól, hogy: *Ugye, sokat adtam?*

Ez az ország sok dologban árva, s ez árvaságból évtizedekig a bőkezűség, a nemzeti büszkeség, s az uras gondolkodás fogja kiemelni. Ne pusztítsuk ki a hiúságnak látszó ösztönöket; hanem szabályozzuk, - ismertessük meg urainkat a vagyonszerzés dicséretes élveivel, hogy előbb jó-móduak, s aztán helyes arányban képesek legyenek urak is lenni.

- Elhiszem örömet, - válaszol a bérlő, - szeretném, ha úgy bizonyíthatna, mint a birkózó, hogy ellenfeleként megfogna, s az erőnek hatalmával a földre terítene, hogy vállam érintené a földet, s el ne tagadhatnám, hogy ön győzött; mert ön áll, s én a földön heverek. - Egytől félek én, egy szerencsétlen szokástól, melytől az arisztokráciai légkörben holmi illemszabályok miatt sem lehet néha megszabadulni, - a mire épen ott legtöbb alkalom van, a gyalázatos kártyajátéktól, mi leendő vőmnek tudvalévő szórakozása: *a kártya!*

- Silány foglalkozás, ha helytelen arányokra téved, - urainknak megrögzött bűne fiatal-ságukban.

- Nincsen olyan védtörvény, mely erre statáriumot hirdet?

- Ilyennel nem szolgálhatunk.

- Szerződésre pedig nem léphetünk vele; mert abban hinni ostobaság.

- Erősebb föltételhez folyamodunk, - okoskodik az ügyvéd, becsületszóra fogja megigérni.

- Ezt fiskális mondja? nekem? az üzletembernek?

- Ön a párbajokat ostobaságoknak fogja keresztelni, sőt ha megszavaztatná az egész világot, a nagy többség az ön véleményén lenne. E többség ellenére százával ölik egymást az emberek, az áldozatok a legirigylettebb fiatal emberek, kik a nyilvánosan, többek előtt bár véletlen kiejtett vigyázatlan szóért kénytelenek a véres elégtételhez nyulni: vagy kinézik őket egykori légkörükből. Ha az ön veje ki találná mondani több ember előtt, hogy nem fog kártyázni; nyugodtabban elhiheti, mintha önnek egy iv papíron kötelezvényképen adná. Ön azon papírdarabbal sohasem fogna kiállni, - belátná, hogy vejét nevetségessé tenné, - inkább hallgatna; de a mit társas körben fogna kimondani, az agyonkötelezi a főbelövésig, vagy a mi szánandóbb, a kigunyoltatásig.

- Ha ön mondja, reménylem, komolyan hiszi is.

- Menjünk a kaszinóba, - terveli az ügyvéd, - a hetivásári közönségnek uri népe ma mind ott van, kerülhet alkalom, hogy én kimondatom Aladárval a kívánatos szavakat, aztán fogasson be, s otthon ezen aggodalmon tulesve, aludjék nyugton a mai zaklatottság után.

A kaszinóban élénk társaságra találtak. A különböző csoportok zajosan beszélgettek közügyről, gazdaságról, a legfiatalabb társaság összekeverve, lányról, vadászatról, s közben sületlenségekről.

Aladár lelke volt a tréfaszerető fiatalságnak, természetes esze és élénk kedve gyullasztotta a többit, s a gondtalan kedélyű fiatalság annyi badarságot összebeszélt, hogy a nevetésre néha a harmadik teremnek vendégei is a zajgókhoz tódultak.

Gerstner óvatosan kullogott az ügyvéd után, hagyta a fiatalok felé menni, hogy ott leljen alkalmat a kiszemelt tárgyra. Hegyfalusssy meglátván Egerszegit, messzebről üdvözlé, s ez által mintegy a zajgók közé hívta, tőle várván újabb tarkaságot.

- Ide, - ide, - mondja Aladár, - ma jó fiuk vagyunk mind, - jó kedvünk van, kártya nélkül mulatunk. Dicsérjen meg bennünket.

Egyszerre csend lön, - az ügyvéd részesült a figyelemben, hogy minden szavát zaj nélkül hallgatták.

- Megzavartam a társaságot? - mondja Egerszegi. - Vagy folytassák önök a tréfákat, vagy kénytelen leszek magamat ajánlani.

- Abból semmi sem lesz! - válaszol Aladár, gyengéden maga mellé erőltetvén Egerszegit, - Kérgessy bátyón (a paniperda) van a sor, - mondja el vallomásait. Tudnia kell önnek, - magyarázza Aladár az ügyvédnek, - hogy *gyónótársaságot* alakítottunk, a tagok sor szerint elmondják multjukat, egyszerre egyet, hogy az elbeszélésben ki ne fáradjunk.

- Halljuk a bátyót! - kiált az összes társaság, a vén czimborát az elnöki székből előre kor-elnöknek kiáltván; mert a legtöbb tréfát méltán tőle remélhették. Kérgessy az oktató szerepet játszotta, kioskolózott szerencsevadász létére életnézetül vallá, hogy a mi szelleműs, a mi genialis, az jogosultan történik. A számár ártatlanság nem méltó a megemlítésre, - még kevésbé illik olyant elkövetni. Ez volt az ő iránya, - ilyen takaró alatt kiváltsága volt megrovás nélkül élni a legillatosabb légkörben, melyben általában igen finom szaglásuak az orrok. Élete változatos történet, melyből koronkint ügyesen előhordott olyan példákat, melyek bebizonyíthatók voltak, melyek kizárták a kételyt, s tudatták a környezettel, hogy léhasága mellett meg nem ijed senkitől.

- Fialat valék, - kezdi Kérgessy, gróf Cserhátival, (ki legközelebb meghalt) megszaladtuk Európának zajos helyeit, hogy lássunk valamit, kalandozásunk közben Homburgba értünk, a híres játszóhelyre, megkísértettem szerencsémét a rouge et noir-on, s három nap alatt nyertem százezer frankot.

Híres lettem a fürdőben, a vendégek bámulva mutogattak egymásnak. Beszédbe eredtek velem, s hidegvérű játékomat csudálva mondák, játszszam a *medvével* ecartét.

Megmagyaráztattam magamnak, hogy a medve névvel egy kitudhatlan nemzetiségű vendéget tiszteltek meg, ki nem játszik mást, mint ecartét; de még a ki vele játszott, tisztára kifefélte, s az olyan rögtön eltávozott a fürdőből.

Engem nem fog elkergetni, - mondám én, - fölkerestem a sétányon a medvét, bemutattam magamat, s meghatároztuk, hogy délután elkezdjük a játékot a „kis lugasban”; hozassunk kártyát, s játszszunk addig, míg az egyiket végképen el nem hagyja a szerencse.

Első találkozásra játsztunk ötven játszmát contrával, ott hagytam ötvenezer frankot, s a *medve* békavérűen biztatott, hogy fizessem ki számlámat a vendéglőben; mert ha a sors üldözni fog, tételeimet emelni fogom, eljátszom utolsó filléremet is, és meg kell szöknöm.

Szót fogadtam, a vendéglői számlát kifizettem, vettem jegyet x... ig, hova utitársam előre ment, s másnap folytattuk a játékot. Minden nyereségemet elvitte, s nálam levő összes vagyonomnak felét. A *medve* hidegvérűen mondá: ne kényszerítsem a sorsot, hanem hogy a kinevettetéstől megmeneküljek, menjek el tüstént.

Mérsékeltem boszuságomat, ebédelni mentem, órát határozván a játéknak folytatására, s a meghatározott perczben már kezemben volt a kártya. Rövid egy óra alatt készen voltam vagyonommal, s fölugrottam, hogy minél előbb hátam mögött legyen a *medve*; mert féltem, hogy elutazásomra gunyolólag fog czélozni.

- Nos, - nem játszunk ma tovább?

- Elvégeztem, - felelék, - pénzem az ön zsebében van, - jó egészséget.

- Ne oly szelesen, fiatal ember, - mondja a medve, - még van önnek nevezetes tétele.

- A patvarban, - kiálték boszankodva, - nem kívánja ön, hogy csizmáimat vessem le, s ha azokat elveszitem, mezetlen lábbal szaladjak át a sétányon szállásomig?

- Az rossz tréfa lenne, - az ön csizmái nekem kicsinyek, értékük lehetne harmincz frank, ha még ujdonatujak, - ön tehet az elvesztett pénzmennyiségnek arányához bár mennyit, egy vagy több részletre, a mint ön meghatározza.

- Mi az ördögre? ha merem kérdezni; mert semmim sincs.

- Reményilem, gavallérral ültem le játszani, s így van is önnek elegendő bátorsága?

- Verekedni akar ön?

- Még nem sértettük meg egymást, - s így folytatom ajánlatomat. Ha ön veszteni talál, - itt ezen töltött pisztolylyal ott a harmadik virágagy mellett föbe lövi magát. Tetszik?

Fölkaptam a kártyát, megkevertem, emelés után kiosztám, s egyetlen játszámra föltettem a tőlem elnyert összes számot, hogy jó vagy balszerencsére minél hamarább készen legyek. A medve előszedte a bejelentett tételnek megfelelő számot, s aztán játsztunk. Egészen jobbhoz tolt a medve a pénzt, hogy részéről árnyéka se legyen az éretlen tréfának, - viszont én is egészen közelembbe huztam a pisztolyt.

(A hallgatóságnak legfiatalabb része megfagyott a hallgatásban, s a paniperda hizott a kéjben, hogy tekintélye egy ölet fog nőlni.)

Nem haszontalankodom a hosszú elbeszéléssel, a játszma a végső-végen fordult ellenem, s a harmadik virágágnál lassanak önök, - az elsütött pisztolylyal kezemben és - *élve!*

- Uram! a lökupak nem gyujtott, - kiálték messziről a medvére, s a tekervényes uton közeledtem hozzá.

A lugashoz érve, a medvét nem láttam, a pénzcsoomag ott hevert, úgy csomagolva, mint mikor elém számolta. Öt, - tiz, - husz perczig vártam, - s el nem képzelhetém, hogy mi fog itt történni? Ekkor jön egy ismerős fürdőszolga, átnyujt egy levelet, mint mondja: az a bizonyos *medve* adta neki, hogy nekem kézbesitse.

- Fiatal ember! - írja a medve, - én szöktem meg, - pénze az asztalon hever, - nem kívánom, hogy nagylelkűnek higyen; mert a nagylelkűséghez áldozat kell, - az én művemhez ügyes kártyaismerés, és egy üres pisztoly hibás lökupakkal. Ön kiállta a sarat, - tanulja meg, - ne játszszék nagyban.

Nagy érdekléssel hallgatták ez elbeszélést a körülállók, főleg Gerstner, kit hasonló gondolatok öntudat nélkül oda hoztak, s annyira elfoglalta a benyomás, hogy a befejezés után nyomott kedélylyel mondja:

- Szót fogadott ön az idegennek?

- Abban, a mit nem mondott, hogy idegenekkel nem játszom.

- Az élet árán csak ennyi eredmény?

- Egy ostoba orvosnak tudatlansága hányat és hányszor teszen kockára, - egyszer magam voltam életemnek ura, s rendelkeztem vele.

- Majdnem elhitéti ön, hogy a meghaláshoz kevesebb lélekerő kívántatik, mint valami szenvedélyről lemondani.

- Eltalálta ön, - mondja Kérgessy, - ha szenvedélyem nincs, mely a renyhe testet mozgatja, annyi, hogy *meghaltam*.

- Ez nem áll! - kiált közbe Aladár, - Gerstnert meg akarván menteni a feleseléstől, - én szenvedélyesen szerettem a kártyát, - mától fogva nem veszem kezembe, s *élni fogok*.

Ezzel fölkel, s hogy a társalgásnak vége legyen, átment a harmadik szobába.

\*\*\*

- Gerstner ur, - helyettünk a sors intézkedett, - menjünk.

- Fiskális ur egészen nyugodt, - mondja meg: komoly volt ez elhatározás?

- Két ember a törvény előtt némely esetben élethalálra tanuskodhatik, - mi voltunk harminczan, - ennyi ember hallatlan kacaját vihetne végbe, s az életből kiüldözné, - felel Egerszegi, s befejezésül mondja: *Az ön leendő veje újra született.*

## A jó barát.

Rendes olvasóm régen észrevette, hogy munkáimban nem találkozok „pikáns” részletekkel. Ez alkalommal sem szolgálhatok ilyenekkel; mert arra törekszem, hogy munkám az asztalra kerüljön, ne az asztal alá. Gyakran hallom íróársaimnak bámulását, mikor elmondják, hogy mily ügyesen mond el a francia író olyan dolgot, melytől, midőn egyenesen meg van nevezve, még a szótárban is megundorodik a jobb érzés.

A francziák sokat építettek, ennek rovására tán beszámítható, hogy rontsanak is. Kérem íróársaimat, nézzünk végig szerény munkásságunk még szerényebb eredményén, mennyit ronthatnánk arányban ahhoz, a mit építettünk?

\*\*\*

Végzendők végett Egerszegi kirándult Gerstnerhez. Későn érkezett vagy korán; mert a családapa a nagy terjedelmű gazdaságba lovagolt, s ebéd előtt nem várhatták haza.

Irma a terjedelmes kertnek lugasába vonult a hőség elől, s Egerszegi az ott benn foglalkozó anyának utasítása szerint ott a kertben kereste föl.

- Jó barát, Isten hozta önt! - üdvözli Irma, s a társaságokban szokatlan kézzorítással fogadta.
- Ideiglenesen, míg ön jobbat talál nálamnál, hézagpótlónak elfogadom a szép elnevezést.
- E viszony sohasem változhatik meg, - mondja Irma erélylyel, - a szónak értelméről tiszta fogalmam van.
- Meghiszem! - hagyja helybe Egerszegi. - Az alkalmazásnak lehetőségét majd az élet fogja meghatározni.
- S ön szerint a tegnapot a mai nap, ezt a holnapi nem egy arányban fogná összekötni, hogy az élet a barátságunk alkalmazását gátolná?
- Ma ön egyéni elhatározásában független, - nem adott jogot senkinek maga mellett, csak az édes reményt, s a holnapi nap, - tudniillik: egy bizonyos holnap, korlátot szab önnek, mint mindenkinek, ki életét máséval összeköti, - s azon viszonyoknak szent kötelességei vannak az odaadásban úgy, mint az alkalmazkodásban.
- Ne ijesszen meg! Azt kellene hinnem, hogy a férfiak előre tudják, hogy zsarnokok akarnak lenni.
- A papucskormánynak hallotta kegyed némi ártatlan szelét?
- Talán több a tréfa az előadásban, mint a komolyság, s én nem gondolkoztam róla.
- Kár volt, - s ha nem gondolkozott is, hiszen el valamit a regényíróknak, - azok hazudják a szöveget, néha azt sem; de könyveik kapósságának föltétele, hogy hivek legyenek az élethez, s legyenek tükrei annak.
- Hiszek önnek, tehát van papucskormány, - igenli Irma, - s ezt a tulterjeszkedési vágyat a nők hibájául rovom.
- Az indító okra nem lenne ön kíváncsi?
- Miért ne, - a jó baráttól megvárom, hogy e csiklandós hajlamra nézve jókor felvilágosítson.

- Az uralkodási vágy természetes ösztön az emberekben, - néha keresik, mikor a hajlam különösen ki van fejlődve, - néha megizlelés után kapnak rá étvágyat, mikor mások igen engedékenyek.

- S mi a leghelyesebb választás?

- A világos tudat, hogy ha társas viszonyba lépünk, s egymás mellett kell mennünk a hosszú életuton, tanuljunk meg együtt lépni. Hogy nagyon unalmas ne legyek, inkább példát mondok. Egy kedves barátom megházasodott, nőül vette szívének választottját. Még udvarló korában megígérte, hogy mint az árnyék mellette lesz, - s hinné kegyed, az első hónapban többször láttam csavarogni a férjet, mint nőtelen korában. A nő elkeseredett, s egy napon könnyes szemekkel panaszkodott nekem, hogy férje alig várja, hogy a séta után a szobába vezesse, - rögtön van valami ürügye, s elszalad a szerető mellől. Megígértem, hogy kikutatom, mi lelte a nyughatlan férjet, - s a megoldás tökéletes megelégedésemre sikerült. Barátom után mentem, a mint a kapun kiment. Átcsavarogtam azon utcákon, melyeken barátom sietve átnyargalt, s a nélkül, hogy csak szivart vett volna, visszament lakhelyére; tehát a sétában megrovandó nem mutatkozott. Elértem őt a kapu alatt, kértem, - járkáljunk együtt, beszélgetni valóm van. Barátom szabódott, nejét nem hagyhatja egyedül, ugyanis egy óra óta nyargalt az utcán.

- Épen azt akartam kérdezni, mi lelt, hogy oly nyargalva jársz, mintha lopott portékát vinnél?

- Ugy-e? - mondá ő. - Pedig nőmmel is járkáltam egész óráig; de barátom, oly aprókat lép, hogy én, tudod, máskor is rendesen nyargaltam, - a lassu járásban elfáradok mellette, s tán ágyban fekvő beteg lennék, ha rá közvetlen el nem pusztulnék hazulról. - Ekkor kinyújtózkodom, helyreállítom az egyensúlyt, s aztán óráig elülök a kis asszonyka mellett.

- S ő mit mond e különös sétákra?

- Barátom! - felel ő, - minden nap friss hazugságokat kell kigondolnom az eltávozásra. Nem merem neki megmondani az igazi okot; mert el nem hiszi. - Tudod, valaha nagyon fellengősen beszéltem, - lomniczi csucs, felhők teteje, vagy lenn, a tenger fenekén, sőt a pokol mélységében. E nagy szavak mellett a szerény igazság ámitásnak látszanék. Szerencsétlenségemre folyton hazugságokon kell törni a fejemet.

Irma angyalártatlansággal merült az előadásba, - jól esett a kis tanulmány a jövendőnek láthatlan útjára.

- S a nőt végre megnyugtatta kegyed?

- Örömkönyük között hallgatta; máskorra megfogadta, hogy valamivel nagyobbakat lép, - s ha a megszokás egyelőre késnék: nem türhetetlenkedik, ha férje kinyargalja magát! Eddig van a példa. Ebből következtethet ön ezer más, fontosabb esetre, melyekben férjéhez alkalmazkodnia kell részben, hogy más részben ön is követelhesen ugyanannyit. Ebből találja ki kegyed, hogy a házastársaknak jogaik és kötelességeik is vannak.

- Ön tán titkon nős is? - mondja hangosan nevetve Irma.

- Feledi ön, hogy ügyvéd vagyok, s a válóperek szakmámhoz tartoznak.

- Remélem, ön lovagiasságánál fogva, mindig a nőket védelmezi.

- Bocsánat, hogy hizelgő véleményét nem érdemelhetem meg, - mentegetődzik az ügyvéd, - legközelebb egy igen szép nőnek ügyét nem vállalám el, pedig férje nem legjobb barátom. Ezt megtudta a férj, fölkerít a védelemre, s azt elvállaltam.

- Rossz ember - vádolja Irma.

- A bíró megvárja a felek előadását, azután ítél - mondja tréfával az ügyvéd, de utána azonnal folytatja. - Az ügy az első eljárási ponton van, - megkisértettük a békéltetést, megjelentünk a lelkész előtt, ki történetesen rokona a nőnek.

- Bocsánat, - mondja Irma, - kényszerítve keltek talán össze?

- Rajongásig szerették egymást, - s ma még inkább szeretik.

- Mégis válni akarnak?

- Egyszerű a dolog, - beszéli Egerszegi, - a nő kimondhatlan szereti férjét; de a szeretetnek azon nemével, mely legszerencsétlenebb, - az önző szeretettel, mely a másiktól szeretetből mindent vár, - imádást, odaadást, határtalan előzékenységet s vak engedelmességet, - e lealázó hunyászkodást, mely a férjet orczapirulásig megszégyeníti, - mit a csókkal nem lehet kiegyenlíteni. A valódi szeretetnek a követelésben mértéke van, mely viszont ad, kitüntet, áldozatra kész, s a mi legfőbb: kész lenne a szeretetre akkor is, ha nem viszonztatnék. - Papunk okos ember, megmondá rokonának: A mely nő férjét maga megszégyeníti, - később eltűrné, hogy mások is kaczagjanak rajta. A nő védje férjét, még ha könnyelmű volna is!

Irma a himzést öntudatlan elhagyá, - fogékony lelke táp gyanánt fogadta a szavakat, s mert az életnek válságos fordulataánál állt, - a behatásnak százszorta inkább alárendelte magát, mint valaha.

Néhány másodpercznyi hallgatás után fölébredve az elmélyedésből, azt mondja:

- Hol szünhetnék meg a szükség: ilyen barátot nélkülözni?

- Majd elfeledkeztem kiindulásunkról! - kezdi újra az ügyvéd. - Nem gondolt Irma kisasszony arra, hogy a férj hiúság nélkül hiheti, hogy nejének egész világa lőn, s a mint ezer közül ő hallgattaték meg, úgy kipótol mindenkit, s a nőnek osztatlan bizalmára teljes kiváltsága van, kizárva a bizalomból mindenkit a férfivilágból, néha még a női barátokat is.

- A féltésnek nincsenek jogai, - a féltékenység oktalanság!

- Mondám, hogy én házagpótlónak képzelem magamat, s nem lehetek például is oka a féltékenységnek; de lehetnek mások, s a nőnek szent kötelessége a férjet megkímélni minden hihetőségtől. Vagyonunkat előre féltjük, s fegyvereket tartunk, - higye el ön jókor, hogy a nőt féltve, a látszatnál is kész a férj a fegyverekhez nyulni.

- Kemény leczkék esküvőm előtt, - mondja Irma, - drága áron kell az oltárhoz lépni, - de ma még szabadon kérek öntől egyet, mit meg nem tagadhat. - Regényekben olcsóbbért mennek férjhez, s az élet az udvarlónak ígéretei után kellemesen könnyebbnek mutatkozik. Ön nem tagadhatja, hogy lehetnek válságos perczek, ha a válni akarók ügyvédhez szaladhatnak. - Nincsen jogom tanácsért folyamodnom ahhoz, kiben azért bizom, hogy tanítson meg igaznak lenni szeretetem tárgya iránt? Akar barátom maradni a válságos órákban?

- Ne ily komolyan, Irma kisasszony, olcsóbbért is megteszem.

- Köszönöm!

- Előre? - mondja nevetve Egerszegi, - ne higye, hogy mindig ügyvéd vagyok, s a tiszteletdíjat várom.

- Mindenre mond valamit, - fenyegeti Irma, - tudja, hogy a nőké az utolsó szó.

Egerszegi derülten hajta fejet, hogy a kívánságnak eleget tegyen. Ekkor csendült meg az ebédre hívó harang, de a cseléd is bejelenté a meghívást.

- Ma nagyon korán hívnak.

- Egy órával később, mint rendszeren, - jelenti a cseléd, - s a kisasszony nem is reggelizett.
  - Szabad szólnom? - kérdi az ügyvéd megindulás közben.
  - Tudom, mit akar mondani: hogy ön rontotta el étvágyamat.
  - Igen, - azt akartam mondani.
  - Lássan ön, - így vagyunk mi nők, - évekig vesződnek velünk a tanítók, - s mit tudunk? fecsegni! mindennapi szólásmódokat tanulunk be. Ha komolyan beszélnek velünk, elmúlik étvágyunk - félelmünkben, hátha meg kell vallanunk, mint a kis diáknak, hogy a következő kérdéseket már nem tanultuk.
- Az öreg ur elibük jött, várt vendégét szívélyesen ölelte magához, s apróságokról beszélve érkeztek az ebédlőterem ajtajáig! A küszöbön a cziczus mosdott, fülön fölül nyulván első lábával.
- Jól van cziczus, - mondja Irma, - ne fáraszd magad, az én igaz barátom ime megérkezett!



## Két leány.

A hizelgés a napszámostól is jól esik a hölgyeknek, - a megismerés olyan, mint a virágnak az éltető csepp, akár langy esőképen szálljon alá az ég magasából, akár a föld lehellje a harmatnak, - örömet magába szedi a virágnak kelyhe.

A szépség a megismerést követeli, mint adót, melylyel mindenki tartozik, s bár poroszlót nem küldenek a beszédre, az adósok könyvében mint tartozás van bejegyezve, s a követelő sohasem fogja feledni, hogy mit nem fizettek meg.

Alispánék laka mindig népes volt, de a vendégek járását-kelését nem vette számba senki Böskének megérkezése előtt. Azóta a vendégeket megkülönböztetik koruk szerint, s a fiatalokat őrszemre veszik, mint a harminczadok sorompójánál az utast, hogy mit nem akar bevallani.

A családban kényszerített béke volt, az ütközetet elveszté az alispánné: kegyelemre megadta magát. Személyes hiúságának kielégítéséről szó sem lehetett a tervezett módon; tehát lemondott a közvetlen szereplésről, s kárpoztulásul azon diadalszekérről álmodozott, melybe leányát fogja helyezni, s azt hitte, hogy abban legalább lesz két ülés, melyeknek egyikét mégis használná ő is.

Büszkesége nem volt farkasmódra kiéhezve, hogy táplálék után rohanjon; férjének állása nyújtott előnyöket, hogy mások tisztelettel és buzgón megkeressék, s a vásár helyébe jött számos sátora- és legjava áruival, - azért még jutott neki élvezet: a válogatásnak igen urias élve. Az alispán vén bölcsék módjára engedte a madzagot, melyre a sors bőven kente a mézet, - a végelhatározásban úgy is szavazata lesz, mit háborgassa ok nélkül az asszonyt.

A megyének, városnak színe társadalmi előnyénél fogva jelentkezett a háznál. A különböző árnyalatbeliek keresték a bebocsáttatást, némelyeknek a nőnek leereszkedése nyitá meg az ajtót. Értjük a fiatal embereket, kik az alispáni laknak női osztályába kívántak bejutni. Hivatalos alkalmakkor a vendégsorozatot az öreg személyesen készíté, s az ellen, természetesen a nőnek semmi kifogása sem volt.

Ilyen alkalmakkor Egerszegi rendes vendég volt, s az alispán örömet idézte elő az alkalmat, hogy fiatal kedvencze gyakran nyilatkozzék. Nem kell bizonyítanom, hogy a kit a férfiak maguk között kitüntetnek, a nők sem kicsinylik, s főkönyvükben, mint a nagykereskedők, hitelt nyitnak nekik, előzékenységüket a „Haben” - tartózkodásukat a „Soll” rovatba írják.

Egerszegit szintén beírta az alispánné a nagy könyvbe, s ha volt a fiatal hölgynek: (gyanitjuk, hogy minden fiatal hölgynek van) az is. Nem tudjuk, hogy a nők általában a bejegyzésnél az á. b. cz. rendet követik, vagy véletlen sorszámot, vagy kegyelemsorozatot? - azért csak hiszemünkről szólunk, hogy az anya úgy, mint lánya, kegyelemsorozatot használt, s Egerszeginek nevét igen sokáig nem lehetett volna sormutató nélkül meglelni.

Az ügyvéd a nők körül a férj által meghívott vendégnek szerepét tartá meg, hosszan nem időzött, tárgyba nem kapott, - s rövid észrevételeiben egész tisztelet volt, - mit a társalgási utmutatóban az első lapokra nyomtatnak, s ha százszor elolvassa is az ember: mindig érzi, hogy fűtetlen a kályha, - ennél meg nem melegsünk.

Egerszegi különben az egész városban egy nyomon haladt, több ismerősének házánál megfordult, a nők körül estélyek vagy egyéb alkalmi napon bár igen élénk volt, és az apró haszontalanságoknak özönével áradt; de a kivételesre, a személyek különböztetésére épen

nem vállalkozott. Neve e szerint, mint a fejezetnek elején mondtuk, az adósok sorába volt írva, s adósságának azon szivtelenségi fölrata jutott, hogy: *kevély!*

Furcsa, mennyiszor panaszkodnak a nők (s méltán) a férfiak csapodárságán, azon könnyen folyó csevegéseken, melyek száz eset közül kilencvenkilencszer sült hazugságok; s mikor akad egy becsületes ember, ki magával számot vetve, csak egyszer akar szólni, de igazat: - nem győzik kivárni; hanem ha már hazudni sem akar, kimondják, hogy: dölyfös.

Nem azért készült e regény, hogy az embereket egy kaptára kívánjuk ütni, s mint a vasrácsok, egy mintába legyenek öntve. - Csak gondolkodási eredményképen jegyeztük meg, hogy azt is megszólják, ki kétszer házasodik, (ez pedig a nőket kétszer tünteti ki), valamint az is kap keresztvizet, kinek egyszer sem hajlik meg térde.

A sok „aszongyák”-ot végre elhitték, az ügyvéd ki volt kiáltva különcnek, s az alispánét boszantá (Böskét is), hogy a városban van ember, ki érne valamicskét, kire a napnak sugara érdem szerint rásüthetne; de szándékosan kerüli a napot. Megint saját gyarlóságommal mondom, hogy az emberek kegyeikre, ha kéri: szűkmarkuak, - s ha nem kéri: boszankodnak, hogy nem osztogathatják. A nap is hiu; mert látja, hogy a hold és más csillagok mily nyomoruságos alázattal mászkálnak utána.

Böske korán érett észszel jött meg a zárdából, de szívének hátrányára anyjának gondolkozásmódját is úgy megtanulta, mint a zárdában a föladványokat, melyeket a kitünő vendégek előtt legtöbbször véle mondtak el. Anyja iránt előszeretettel viseltetett, az pedig olvasás végett regényt is csak olyant adott, melyben a nőnek szerepe van. A lány észrevétlen készült a világba lépésre, s kívánta titkon, hogy legirigylettebb kalkulusa legyen, mint a tanodában.

A városban nem volt szüksége mérkőzésre. A természet, atyjának egyénisége úgy, mint állása, társnői között legtöbbet adott neki. Marit, egyetlen barátnéját, hazajövetelének első szakában, rendeltetéséhez közel látá, s a kamarás fiut nem ért rá úgy ismerni, hogy tán édes anyjának kedvéért lebilincselhesse.

Mikor leányésszel, s egy kis hiusággal végig nézett a fiatal emberek során, meglegedhetett a megismeréssel; de hiányzott egy, mint a mesében a száz közül a századik, - tehát nem egész a szám, s ha magától idejében jelentkezik, a tömeg között a fiatal ügyvéd elkeveredik; de most észreveszi, foglalkozik vele, s túrhetlen, hogy többnek látszik. Nagyon alant kezdődik; de magasra emelkedik, - s a leány elfeledi, hogy mérkőzik vele, midőn fönnhangon kimondja róla, hogy: *kevély!*

- Kedves Irmám! - kiált föl a gondolatokba mélyedt leány, nyakába szakadván a váratlan belépő barátnénak.

- Ha megfojtasz sem bánom, - mondja Irma a heves ölelés közben, - boldogságomnak tetőpontján állok Irmám! - Az édes teher alatt a haláltól sem irtóznám.

- Jer, magunk maradunk, - mondja Böske, - a te boldogságod földeriti kedvetlenségemet.

- Ezt a komoly tudományt nem tanultam, kedvesem, - mondja derülten Irma, - s ha könyvből olvasod, dobd a tűzbe.

- Kis könyvtáramat egészen elítéled; - gyanitom, hogy mindannyi hazug, - mert boldogságot ígérnek, s én hasztalan keresem a magamét, sehol sem találom.

- Várj, türelmetlen, - okoskodik a barátné, - korán kívánod, hogy rólad könyvet irjanak; te még az első kötetnek legelső lapjain vagy, - hol van a folytatás? hol van a vég? Hányszor mondád, mily haszontalan az olyan regény, mely egy kötetben el tud végződni.

- Nem! - rólam ne irjanak regényt, - ellenkezik Irma; - tudod, nem szeretem a bonyolódásokat, - s ha nagyon nehezek, békétlen ütöm föl az utolsó lapot, hogy kielégítő vége legyen-e a könyvnek?

- A te regényednek vége a tintatartónak fenekén van, békétlen gyermek; - jer, ülünk le, s valld meg nekem minden titkodat, - ne félj, nem árulom el.

- Nincsen titkom, Irma; - ha lett volna, - rég szivedben lenne.

- Bocsáss meg, - nem, nem hiszek, s ha úgy tudnék vallatni, mint engem vallatott más; kitalálnám álmaidat, azokat a szakadozott képeket, melyekből egyes kéz egészket alkot.

- Nézz rám, - kéri a zaklatott lány barátnőjét, megállva előtte, szép szemeiben a fáradságnak nyugalmaival, - van arczomon kitalálni való?

- Az apáczanénék megcsókolnák e szent képre illő nyugalmat, - ez érdekes halványságot, mely félelem nélkül ily szokatlan fehér. Látnák, hogy ma nem rejtegetsz egy kis csint, a zárdafalak élénkítésére.

Irma hirtelen elpirult, barátnője mellé simult, - s ha nem röstel könyezni - zokogott volna gyámoltalanságán.

- Várj, - megnevettettek, - mondja Irma forró részvétellel, - ne vess ki engem. - Fogadtam előtted, hogy ezer udvarlót kintzok meg, míg egynek igent mondok. Megbuktam, a legelső nyilatkozatnál elfeledtem betanult leczkéimet. - Nem volt térdepelés, - nem küldtem embereimet egy marok fűért a lomniczi csucsra, szárnyam már az első lépen megakadt: *menyasszony vagyok*.

- Ah!... könnyebben lélekzem!... - kiált föl Böske.

- Vőlegényemet nem is kérdezed, részvétlen barátnő?

- Kitaláltam szivemben, Irmám, - tudom, hogy nem lehet más, mint Aladár. - Ezer irigyed van, - csak én kivántam, hogy találkozzatok az életben.

- Csak ne ő lett volna az első vallomásozó, Böske. - Sziklának hittem magamat, s vártam, hogy daliasereg ostromoljon. Egy troubadourom volt, s kiénekelt erősen épített váramnak falai közül. Készen van regényem egy kis novellában, kérlek, légy irgalmas: ne neved ki nagyon.

A lánybizalom szeretetre méltó csevegéssel élvezte az elbeszélte részleteket, usztak a boldogságban, melyből a barátné is részt kapott. Elmentek a boldog apróságokig, melyek a menyegzői napot szükségképen megelőzik; nyoszolyólány, menyasszonyi ruha, butorzat, kék szoba, sárga szoba, ekkor meg akkor, - félek, - mind olyan fontos dolog, melyről darabonként igen kellemesen tudnak beszélgetni a nők, főleg a menyasszony, s annak gyermekkori kedves barátnője.

- Rajtad a sor, - mondja Irma a másiknak, - ime példát adtam, követheted, kivéve az én ügyetlenségemet. Kérlek, helyetted zaklasd meg ezt a büszke férfifajt, - te későbbben fogsz úgy-e felolvasni?

- *Talán soha*, - mondja a hölgy egész szigorúsággal, mi Irmát megdöbbené.

- Csenedesebben, - valaki meghallaná, - s a büszke férfinép bosszura gerjedne.

- Gyönyörködöm a daczban, - mondja valóságos élvezettel, - nézd, arczom egyszerre kipirult; mert legigazibb gondolatomat közölhettem veled.

- Legigazibb?... meglehet! - mondja Irma. - Hogy a leghelyesebbet mondtad volna: barátnéd kételkedik.

- Irma! - A regényeket legtöbbször férfiak írják, - s mint egy hozzám tévedt bírálatból olvasám, férfi nem írhat teljesen igaz jellemzést nőkről; mert a mit nem ismerünk, legfőleg találgatjuk, de tükörként nem adhatjuk vissza. Annál igazabb, mit a férfiak önmagukról írnak, s elég ügyetlenek, hogy gyenge oldalaikat tartózkodás nélkül tárják ki: kalandvágyat, fölénykeresést. Mindig diadalt hajhásznak, melyet hátrányunkon, gyengeségünk- és tulérzékenységünkön szerencsésen elérnek. Hiszek e nyomtatott vallomásoknak, s mert körülönganak, - elhiszem némi előnyömet; de magamra parancsolom a tartózkodást.
- E küzdelem fájdalmas, - önboldogságot fogyasztod e természetellenes daczban!
- Kéjt érzek, kedves Irmám, - mondja a lány élénken, - lelkem éled, hogy nem vagyok kártya, melyben szint színre készköteles dobálnak egymásra, s a másik nevetve viszen el.
- Világ- vagy férfigyűlölő akarsz lenni csalódások nélkül?
- Nem csalódhattam: nem gyűlölök. Kéjjel olvasom a könyvet, melyben a kedvenc alakok boldogulnak; de sok könyvet olvastam, láttam azon képeket, melyekben a jószívűség ezerszer áldozat, - hasztalan kihitelezett pénz, melynek kamatja bánat, s a tőke, - a sziv, két darabra szakad.
- S mire tanítottak azon könyvek, melyekben a kicserélt érzélem igaz volt, s a sziveket boldogította?
- Ne neved, hogy tudós nyelven beszélek, s a *jellemeket* kivételeseknek hiszem.
- Helyesen van, - keresd a férfiak között a kiválót, az érdemest, kiben a jellem uralkodó. Ó, nem féltetek, szemeid, - nem ezek a gyönyörű kékek, - mondja hízeltelen szeretettel, - a lelkiek, mindig élesek voltak, s akkor, irigylésre méltó Böském, a boldogot bizton fölhalad.
- Az ismert példányok nagyon gyáriak, - mondja kikényszerített kicsinyléssel, - vesződésre sem méltók.
- Nem, - ez kegyetlen ítélet, - mely sokféleképen lenne megczáfolható, ha próbatétre állíthatnád ki őket.
- Kettőt, hármát ismersz, - ismered mind, - vitázik a kis daczoló, - semmi változatosság, a többi kevés változatossággal azt mondja el, mit a többi.
- Szeretném a névsort végig hallani, - ha egyeznének-e véleményeink.
- Tudsz kivételt? neved meg azt, s elmondom róla véleményemet.
- Ne úgy, - én maradjak ki a választással, - magad légy lehetőségig igazságos azok iránt, kik a figyelmet a többinél inkább megérdemlik. Ekkora városban és megyében találsz elszámolni valót.
- Vallatni akarsz, nyughatatlan lélek! - mondja Böske először derülve föl, s barátneját forrón átölelte.
- Érzed, hogy függetlenséged mulni kezd, s jót kívánva, szeretettel integetsz, hogy én is adjam meg magamat.
- Szeretek, a szeretetnek engedelmeskedem, s azt hiszem, hogy a nálamnál bölcsőbb sors határozza végzetemet.
- Mondd, - hogy az enyémet is, - nem haragszom, - apám is ilyest mond néha, s ő bölcs és igazságos ember.
- Tovább nem vitázom, ma nem fogok ki rajtad.

- Az óra közelg, anyám anyádnál várakozik rám, - s főtárgyamat nem végeztem veled. Megtagadhatnád, hogy barátnédnak nyoszolyólánya légy?
  - Közel leszek hozzád, hogy imádkozhassam melletted az ünnepélyes órában.
  - Aladárt megelőztem, ő még nem tudja, hányadán van vőfélyeivel. - Tudod, ezek a férfiak egy kissé mégis bogarasak.
  - Köszönöm az elégtételt, igazságosabb vagy, mint akarnál - nevet Böske, hogy szinte kipirult.
  - Gyanitom, hogy az urfiak között nem tud választani, mindannyit szeretné kitüntetni a választással.
  - Az urfiak, - gondolom kiket értesz, - könnyen választhatók, - a bökkenő máshol van. Aladár a menyegzőre valóban *válogatni* akar. Az egyik kiszemelt, a városban kitüntetett egyén, kire nehéz számítani; mert,... mert,... nem keresi a szerepléseket, s onnét, a hol áll, nehéz a mi kényelmünk- vagy óhajtásunkért kimozdítani.
  - Kicsinyleni téged vagy vőlegényedet?!
  - Egyiket sem, édesem, - házunknak kiváló barátja, - s mi mégis elővigyázattal bánunk vele.
  - Nagyon elkényeztettétek, - a férfi mindjárt vérszemet kap, ha tért engednek neki...!
  - Melyet nem keres.
  - Az csak egy lehet a városban...!
  - Egerszegi, az ügyvéd, - s jól hallám, atyádnak kitüntetett kedvence.
  - A legdölyfösebb férfi!... *Azt mondják!* - teszi utána, hogy a jellemzés tőle ne származzék.
  - *Azt mondják?*... Ugy te még őt épen nem ismered?
  - Többször volt vendégünk, - nálunk sok ilyen fordul meg, - de hosszabban nem beszéltem vele.
  - Az urak nagyon kitüntetik.
  - Leczkéjét jobban megtanulta a professzoroktól, mint a többi, - s úgy tapasztalám, - a férfiak inkább hallgatnak, mint kikérdezzék őket.
  - Nagyon megdicséred.
  - A férfiak véleményét mondom, olyan tárgyban, mit ők értenek. Ám, kényeztessék.
  - Hiszed, hogy nagyon elkényeztették?
  - Megjárná regényhősnek, hogy fölmentve legyen a harcztól, melyben ő föltétlen megadást kíván.
  - *Jellem!*
  - *Dölyf!*
- Ez volt a végszó. Irmának anyja nézett be az ajtón, hogy lányát a végzendők tömegére intse. Még egyszer megölelék egymást a szeretetteljes vitázók, s egy tárgyra gondolva vártak el az ünnepélyes viszontlátásig.
- Böske visszamenekült szobájába, a vitában kigyult arcát futólag kémlé a tükörben, kérdezve: nem árult-e el valamit nyugtalanságából, mely napok óta zaklatja, untalan elébe hozván azt az érdekes arcot, mely férfiasan önbizalmas, - bókot nem mond, - becsültetni kíván; de kegyért ajkait fölnyitni nem szokta.

Megdöbbent, hogy belsejének hullámozását kémlelte, - azért hirtelen visszament a tükörhöz, közönyvel állt irányába, mint ha hétköznapi ruhát öltene magára. Magasló természetének előnyét nem vizsgálá, az arcznak kerekdedségét nem vette számba a rózsapirossággal, - sötét kék szemei nem vigyáztak az irigylett ellentétre hajának szögszínével, hófehér ujjait nem azon számításal mélyeszté a gazdag fürtökbe, hogy végre is oka legyen mutatni valamit, hogy hiubb legyen.

Elcsöndesedett volna, ha be nem lép a tervelő anya, és a szeretet édessége helyett azt nem mondja:

*- Szép gyermekem, te vagy anyádnak büszke reménysége!*

## Két fiatal ember.

A kard éléhez méltó jutalom volt, hogy a bátort, a vitézt még a mult században is kiváltságossá tették, kinevezték annak, a mi volt: *különb embernek*. - Odaültették az előjogok asztalához, s az éhesebbnek nézni kellett; mert kardját hüvelyében hagyta.

A tizenkilencedik század második negyede után Magyarországon szegre kelle akasztani a kardot, az eszmék harczába kaptunk, a tiszt eszt ármális nélkül a jogok asztalához eresztették, az ódon fogalmak elhalványultak, hogy a régi jog nem örökös páholyjegy.

- Uj jegyet kell váltani a munkatömegben, mit Széchenyinek szörnyü vádjaként óriás halomra engedünk magasulni.

- Megszólamlott az ujszülött gyermek, a *közvélemény*, mely a *nemzet napszamosának* vallott minden mozogható embert.

Sokan muló divatnak vélték e hangos eszmét, mi a korrall jó, s a korrall elmulik.

II-ik József halála után a francia ruhát a legelső urhölgyek a pozsonyi tánczvizigalomban nyilván lehasogatták magukról.

A divat ujra felöltette velük.

A lengyel harczok alatt a delnök 1830-ban tépést csináltak vászonrongyokból, s egy év mulva a kényesebb kéz a himzést is napszamos leányoknak engedte.

Széchenyit is lejáráhatónak vélték, hanem őt a kényszerűség, a megsemmisülhetésnek égető kinja zaklatta hangos kiáltásra.

Regényünk e korszakba esik.

Hegyalussy Aladárt Egerszeginél találjuk. Kényelmes karszékben ültek egymásnak átellenben, fesztelen eregetvén a szivarnak füstjét.

Régebben beszélgetnek, társalgásuk élénk, s a vőlegény nem leendő ipának rendes ügyvédével, hanem a honfítárrsal beszélt, maga keresvén a vonalt, tartózkodás nélkül állhatnak szomszédosan.

- Családomat *arisztokratának* mondják, - folytatja Aladár a régebben kezdhetett beszédet, - nem állítom, nem tagadom az eszmét; mert a vitának előnyét és hátrányát nem veszem észre. Véleményem szerint Magyarországbán a legkényesebb arisztokratának nevében is alig érezhető nyolczszáz éves ódonsági penész. A mohácsi vész véres árkot vont, s a kik Dózsát megsüttették, parasztjait négyelték, ma föltámadva, hajduik és csatlósaiknak nevéet kiczimerezeve találják. A kártya nagyon keveredett, a színek fölváltva lönek *a tout*-nak kiütve, - s én legkevésbbé keresem, mik *voltunk* családunkban; hanem mik *leszünk*? Uj szerepe lesz minden embernek, s önnek kivántam megmondani, hogy én Gerstnernek lányát nem vagyonaért veszem el, s a százezerek, mik egykor nőmnek jutnak, a nyilatkozáskor nem jutottak eszembe.

- Tudtam! - mondja az ügyvéd a legszárazabb meggyőződésnek hangján, s igen határozottan a *mult idővel* élvén.

- A vesékbe lát ön?

- Nem, egy férfi-kofától hallottam.

- A forrás elég élhetetlen, hogy most már az én szavamban is kételkedjék ön.

- Különbség van a dologban, - a hirhordók kivételesen a leghitelesebb emberek, ha ellenkezőjét mondják annak, mit hajlandóságuk szerint mondani szoktak. Három híres pletykafrátert ismertem, - az egyik megszólta *minden embert*, a másik *még nővérét*, a harmadik még *édes anyját is*. A mit ilyenek piszkolódás nélkül mondanak, - el kell hinni, mert elcsavarhatlan.

- Köszönöm önnek meggyőződését, megment a piritó bizonykolástól. Tovább megyek tehát. Leendő ipam nem az új iskolából való, - azaz: a munkát megszokta, gyermekkorától abban élt, azt folytatja, teljes buzgalommal, ellentétül szomszédainak, *nekünk is*. Tudom, sokszor kinevetett bennünket; mert ráértünk időt ölni, - miből neki sohasem volt elegendő. Ha jegyesem az arisztokráciának fészkeiben ülne, s onnét vinném az ősi fészekbe, sokáig nem jutott volna eszembe apám tisztjei közül más, mint a pénztárnok. Az új viszonyban gondolkozni kezdék, senkinek szemében sem akarnám látni a mértéket, mely élheteretlenségem miatt lábamig néz le. Gazda akarok lenni, munkás, szorgalmas gazda, - Gerstnernek veje, s nem pénzének elpazarlója.

- *Hiszem.*

- Köszönöm, mondja föl kacagva a másik, Széchenyi hiába írta meg a „*Hitelt*”, már élvezem a nálunk új tannak előnyét.

- Kellő mértékben! - mondja az ügyvéd méltánylólag. - Az elmondottakat jó módjával közlendem Gerstner ural, most én kérem önt valamire, s ne higgye avatkozásnak, a mit mondani akarok.

Aladár könnyed meghajlással jelzé, hogy előre kész az igenre, - s nem is szólt, hogy Egerszegi háborítás nélkül folytathassa előadását.

- Gerstnernek lányáról elmondhatnám, mit a büszke czár mondott Olga lányáról: Nincsen szükséged millióimra, oly szép, oly jó vagy, hogy fejedelmek vehetnének el minden fillér nélkül. Ön maholnap az oltár előtt áll vele, önmagáért, a hölgyért vállalkozván a lépésre. E kedves gyermek a menyasszony-koszoruig olyan körben magasult föl, hol nem ismerik a *migraint*, - az unalom- és dologtalanságnak lassan ölő mérget. Ki ne vegye ön őt megszokott légköréből, engedjen neki gondot a házvezetésben. Délig legyen háziasszony, délben és a vendégek között urnő, - és folyvást házastárs, a bizalomnak kellő mértékével, kicsinylés vagy bizalmatlanság nélkül. Ez az ő éltető eleme, s ha e pillanatban nem tudok is esetet, melyben a közös gondnak minő esete következhetik el; de jöhet olyan pillanat, melyben ön e bizalom és gondmegosztás nélkül szenvedhetlen kinokat fog kiállni. A férfi-büszkeség nagy mértéket követel, - a férjé kevesebbet kíván, - s a nőnek engedett jog néha menekülés a legválságosabb órában.

- Szót fogadok! - Mondhatok ennél odaengedőbbet.

- Bevégeztük a komolyat, - véli Egerszegi, - a házassági szerződésnek elkészítése következik.

- Minden az öregnek gondolata szerint, - nekem semmi előnyt, - ez az én kérésem.

- Az öreg ellen nem lesz kifogás, - most, engedelmeivel, hozzá indulok.

- Még egyet - mondja Aladár már fölállva. - Menyasszonyommal együtt kérjük: legyen ön vőfélyem.

- Beszélgetésünk elején általában tagadó lett volna válaszom, - most föltételesen ígérem meg, - ha a nyoszolyólányok a magasabb körökhöz tartoznak: *nemmel* felelek! Okom: nem akarok senkit zavarba hozni.

- Egyik nővérem lesz, van önnek kifogása?



- Az az egyik, - s a másik?

- Szigyártó alispánnak lánya.

- Erről megfélekeztem,... atyjával a vadonban meglennék: anyjával kín egy vármegyében lakni.

- Lányával az Isten házában találkoznak önök, - mondjon gyorsan igent.

- Ön nagyobb előítéletekről mondott le, - exempla trahunt, - eltűröm, ha le találna nézni, - másodszor nem leszek vőfély ott, hol ő nyoszolyólány.

\*\*\*

Hogy mi lehet még, az a sors könyvében olvasható betűkkel leszen majd megírva, s talán mi is olvasandjuk!

## Két pár.

Házasodjál meg férfi, megtudod, hány ellenséged van? A meghalónak megbocsátanak, megemlékeznek jó tulajdonságairól, melyekkel senkinek sem leszen többé versenytársa; de a ki életjelt ad, ki szűkebb körét tágítani kívánja, fölkelti irigyeit, kik azt hiszik, hogy annak nincsen joga másoknál boldogabbnak lenni, s az ellenség is életjelt ad hatalmáról, hogy ártani tud.

Egyben mutatkozik csak tartózkodás, a tömeg jelszót vár, hogy a kezdeményezőnek először igazat adjon a rágalomban, s aztán meri a maga mérgét végkép kiönteni. Hegyfalussy Aladár hasonmása volt a köréből való fiatal embereknek, kiket a termék töltelékeül neveltek. Bizottmánynak munkát adna helyes arányt keresni, hogy jobbak hirüknél, vagy a hibába már viszonyaik lökték. Röviden állunk meg e képnél, mely az életnél jobb vagy rosszabb nem akar lenni.

A nagyvilágot pénzért nevelik mások! A szülők gyöngédségének melege nem lehel a hajlékony növendékre, s a jót nem mindig az apának példája nyomja kenetteljesen a gyermekre; hanem a tanító komolyan, leczkeszerűleg, fegyelmet követelő tekintélyvel parancsolja bele, s az emberben korán kifejlődő ellenkezési ösztön azt hiteti el, hogy a leczkéből kevesebb is elég jó, - s ha *elmondja*: megtette a kötelességet. Ó, mi más, mikor az apa a jónak, szépnek példája; a gyermek örömet hisz apjának, s vágyik annak folytatása lenni. Mit folytasson az, ki apját nem ismeri?

Még egyet.

A növendék korán megindul alulról a magaslat felé, - tanítója vezeti, tolja és kényszeríti, hogy fölérjen a végpontig, s mikor a magaslaton túl az életnek völgye kezdődik, fék nélkül ereszti el az apa, hogy menjen kénye szerint. Ne csodálkozzatok, hogy a hirtelen haladó elesik a völgynek irányában; a kit nagyon huztak fölfelé, - megkivánná, hogy egy ideig lefelé is tartsák.

\*\*\*

Aladárnak házassága vidéki esemény volt, arról beszéltek az emberek, *négy szemközt*, vigyázva és óvatosan, mig valami bátor el meri sütni a legöregebb ágyut.

Paniperdánkra vigyázott a közönség, - attól várták az általános jelszót: *Szabad-e a vásár?*

Miért épen őt? Erre a gyakorlat megfelelt; - a paniperda világos kárt vallott e házasság által, a nő hosszú időre elvonta a fiatal czimborát a kártyától, mely emberünknek számbelileg megállapítható anyagi haszna volt; mert ő volt a negyedik, a nélkül hárman semmit sem értek. Elvesztett egyszerre hármat ez egyben. Mondják, hogy a farkasnak nem kell berket mutatni, - esztendeig elvonul az idylli életbe, s esztendő multával visszakivánkozik a folyvást izgató, kifogyhatlan ingert nyújtó kártya mellé. Ez is hasztalan számítás; mert a fiatal ur szinpadi hangsúlyozással szavalt, hogy kártyához nem fog nyulni! Ez a fogadás betű szerint teljesítendő: törvény rá a társas életnek sokban nevetséges, néha igen alapos, elfogadott szabálya.

A paniperdának jajgatni kell, egyéb kárpótlása nem marad! Ezt hitte minden ember; de roszul. Kérgessy kinjában vagy más számításból elfogadta az életbölcseletnek azon tételét, hogy a *hallgatás nem ritkán bölcsesség!*

Kérgessyt kérdezték, faggatták, erőltették a beszédre: mit mond e házasságra?

- Semmit! - felel ő a csiklandásokra. - Megjött az esze, jókor házasodik: punktum. Örökké nem maradhat vén legény: erre nekem van kiváltságom, kit annyian szeretnek, s boldogtalan volnék ezt a nagy tőkét egyetlen leánynak kihitelezni. Alászolgája!

Aladár, menyegzőjét megelőzőleg, a következő levelet írta Kérgessynek.

*Öreg!*

Kinevetnél, ha valami nagyon okosat akarnék neked írni. - Meg sem ismernél, - mert soraim nem hasonlítanak a víg ficzkóhoz, ki a zajt, tréfát kerestem és csinálni segítettem. Esküvőm előtt dolgaimat rendezni óhajtom, veled, mert te voltál a derült óráknak rendezője, sőt pénztárnokom, s becsületbeli tartozásomnak teljes összegével neked vagyok adósod. Nem vagyok oly tulszerény, hogy *örökre adósod kívánjak maradni*; - hanem belátásodtól megvárom, hogy viszonyaimat jókor felismered, - tőkédet egyelőre meghagyod nálam, hogy megerőltetés nélkül rendes lehessen. Általában titoktartást kérek.

Miről írásbeli megismervényed nem volt, a levélhez mellékelve küldöm, - ebből látod, hogy a rendességet tanulmányozni kezdem, s megnyugtatósodra folytatni akarom. Nem esett nehezemre a multnak óráit megfizetni, - akkor élveztem, - s jobb, hogy már el is végeztem.

Maradtam

szerető barátod  
Hegyalussy Aladár, m. k.

Kérgessy a levelet a kötvénnyel őrzött irományai közé helyezte, s a fájó benyomás ellenére következőleg válaszolt:

Kedves szökött katonám!

Nem akartál okosat írni, - mint levedben mondod: hidd el, elérékenyültem; mert vén napjaimban a kárhozattól is irtózva, - javamra bizonyítod be, hogy nem rontottalak el, - megerőltetés nélkül komoly emberré lettél. A pénzügy kivánságod szerint legyen, - miért is emlitted? - Ezt én komolyan sohasem számítottam vagyonnak; mert ezt az a négy borzas angyal, a négy kártyadama felejtette nálam, s megint visszazállították volna hozzád. Ugyan miért is beszéltél a multkor a kaszinóban oly komolyan, mint a tragédia hős az ötödik felvonásban? Hogyan juttassam vissza? Semmi csatorna, mely az áruszállítást könnyebbítené? Így jár az ember veletek, tüzes ficzkók. - Meg nem ajánldozhatlak, - módomban pedig hiányzik megszabadulni azon összegtől, mennyit kártyán nyerni szerfölött röstelek. Majd keresek valami eredeti eszmét, hogy el ne felejtssd örökké vásott öregedet

Kérgessyt.

A gyám nem írhatna kedélyesebben szeleburdi gondviseltjének, - nagylelkű, mikor a falhoz szeretné vágni. Oly kicsinyléssel beszél a pénzről, mintha akáczfalevelek lennének a bankjegyek, s élvezetet találna, ha egy szellő szétszórná valamennyit. A páthoszt mégis nevetségesnek mondja, mely akadályozza a visszanyerést. Itt a szörszálhasogató kétségbe vonhatja a jóakaratot; mert a kártyajátéknak két oldalú a viszonya: nyerni, - veszteni lehet benne. Az utolsó törekvés, hogy genialis módot keres, - persze a kártyalemondási kecskének megmenntésére egy különös káposztát kitalálni, lefotografrozni méltó lóláb, mely különösen akkor jelent valamit, midőn az ördög akar rajta sétálni menni.

Aladár futólag olvasá a levelet, urias gondolkozása hatalmas ügyvéde volt a „*genialis és kedélyes öregnek*”, ki könyekre fakadni készül; mert olyan széles a lemondás által vont árok, hogy a bankjegyeket csak kőre kötve dobhatná át, - de, egek, föbe üthetné kedvenczét, s az méltán megharagudnék.

Az első benyomás e levél után kedvező volt a vén paniperdára, - hisz a vőlegények kellemes mámorában a gazembernek is ölelés jutna, még kevésbbé *genialis* előhitben, minő Kérgessy vala.

A menyegzőnek órája ütött, a megye székhelyén tódult a nép a boldog párnak egyesülését látni. Egerszegi vezette az oltárig a menyasszonyt, később változtak a párok, Egerszegi az alispán lányát vezette vissza.

Az efféle ünnepélyességnek behatása nagyon természetes. Böske barátnéját kísérte a sokat ígérő utra, s hihetőleg arra gondolt, hogy úgy elhalványult. Egerszegi fájdalommal nyujtá karját a szinben átváltozott nőnek, s mindketten egymásra néztek, mintha mondanák: a véletlen hozott minket össze, ne hidd, hogy jó szántomból jutok közeledbe.

Különös, - a nézőközönség kíváncsisággal nézte az új házásokat, s a közvetlen utánuk menő párt. *Összekeverültek*, - sugja valaki oly áthatón és úgy rájuk nézve, hogy észrevehették.

- Kegyed miatt kedvem volna a tévedést helyreigazítani, - mondja Egerszegi Böskének, - elcseréltek bennünket. Böske jól értette a sugásnak célzatosságát, s a vér újra arczára helyezkedék.

Hosszan tartott a menet, s a két „*összekeverült*” megkivánta a téli ruhát a langyos tavaszban, hogy izgalma miatt meg ne fázzék.

- Kisasszony, - szólamlík meg az ügyvéd, bocsásson meg, hogy valamiről beszéljek: szalag- vagy embertömegről; mert ajkainkra néznek, hogy le vannak záródva, - s holnap az ostobák kegyednek számítják be a hallgatást *lenézésnek*.

- Hiszi ön, hogy ők, az új házások, boldogok lesznek? - mondja Böske hirtelen átértve a jóakaratu észrevételt.

- Hiszem: világos eszüek arra, hogy megértsék egymást, - kedélyesek, hogy elnézők legyenek, - mert tökéletesség emberben nem létezik, s azért egyesül két különböző egyén, hogy *tűrhető egységet képezzenek*.

- Az Isten házából jöve gondolta ön ezt?

- Alázatosnak véli ön e gondolatot?

- Feltűnőnek, hogy a szokásos férfi követelés önmagát ne egésznek, hanem résznek higgye.

- A bibliai történetnek első lapján van megírva, hogy az első embernél nem végződhetett be a teremtés, a nővel kellett a művet befejezni.

- Így mi ráadás vagyunk?

- Ön velem akarná ezt elmondani, hogy megróhasson! - mondja Egerszegi igazságérzettel. - A kisasszonyt megbántanám hizelgésemmel, - maradjunk az igazságnál, - ön *tudja*, hogy a nő a valódi szív, a legnemesebb rész, - s ezért volt méltó, hogy az Ur a nyugalmat óhajtá a befejezés után.

A kapuhoz értek a végszónál, - újabb tárgyat nem választhattak. Elváltak a terem ajtajánál, hogy találkozásukat el ne feledjék. A szájatátók sokáig ácsorogtak még, hogy az ünnepélylyel jól lakjanak, s a tömegben keresztül alig tudtak átvergődni a járók-kezők, a többi között a paniperda, nem kevésbbé kíváncsi a többinél, és legérdekeltebb; mert az elszalasztott madarat újra meg akarta fogni.

## Uj világ.

Magyarországnak ne azt vessék szemére, hogy földesurai mértéken fölül költenek; hibájuk az, a mit okszerűtlenségük miatt *ki nem tudtak venni a földből*.

Gerstnert a lakodalom után egy hónap múlva veje meglátogatta a gazdaságban, mely a Hegyfalussy-család birtokával határos volt. Az após kedvteléssel mutogatta meg egész telepét, jól beosztott gazdaságát, faültetvényeit, gyümölcsösét, akleit, juhát, lovát, szarvasmarháját, s nem a hetvenkedés, hanem a szeretet szavával mondá: Mindenem van, mit a földből kivehetek, és rajta elszaporíthatok, - s a mi legfőbb: mindenem jó fajta, a lótól a sertésig, a búzától a zabig.

- Uramatyám! - mondja a fiatal férj ipáhozi gyengédséggel. - Gazdálkodásának titkát szeretném tudni?

- Örömet megmondom a véletlen idetévedőnek is, - önnek, fiam uram, ezerszerte nagyobb örömmel mondom; mert önnek lesz belőle legtöbb haszna.

- Tanítson meg, uramatyám, örömet akarok tanulni!

- Először is, - köszönöm az ajánlkózást, - mert hogy ezt is megmondjam önnek, - harmincz esztendei gazdálkodásomnak ideje alatt sok uri nép megfordult lakomban, gazdaságomat megtekintették és megdicsérték; de komolyan senki sem hívott félre, nem kérdezte, miként csinálom ezt vagy amazt? senki sem volt kíváncsi valamit tudni: ön az első.

- Nem akarták uramatyámat fárasztani, ez lehetett a valódi ok.

- Elengedem a nagy urakat, - de az a két-háromszáz holdas nemes ember eljött kölcsönkérni zabot, rozsot, néha pénzt, - miért nem jött el tanulni, hogy máskor senkire se szoruljon?

- Tudja uramatyám az okot? időtöltésül is elmondhatja.

- Minden szomszédomat ismerem, komája vagyok három órányi körben majd minden posztóruhásnak, gyermekeiket ismerem a kézcsókolási diákévektől a fölkkamaszodásig. - Sehol sem látom a valamire való eszűt: azok lettek vármegyeurak, szolgálnak sok becsület- és kevés haszonért, lettek papok, orvosok, mérnökök. - A tüzesebb vérűek, tanulni nem szeretők huszártisztek, itthon a gyámoltalanok, korlátolt eszűek turatják a földet, nem jobban, mint az öreg béres tudja. Barátom, - a föld ravasz, titkolódzó, fősvény, sőt irigy is, - a tudatlanoknak oda nem ad semmit.

Magyarországnak talentumai elhagyták a földet, elhitték, hogy a föld édesanya, mely ön-feláldozással a lehető odaadja, - az ész nem vesződött a kutatással, - nem is ismerhette föl, hogy a földet táplálni kell előbb, mint az igavonó barmot; de erejének arányához negyedórát sem szabad elengedni, - vagy ingyen evett. Uralkodásra termett a magyar és harcra: azt mondják a büszkék. - Uralkodjék főleg a föld felett, melyben a politikai uralomnak föltétele lakik, a vagyon. - Parancsoljon a földnek, mely a mit az idén a tudatlan előtt elrejtett, jövőben semmi esetre sem adja meg, s ha a szerencse a magyarnak adta a jó földet: parancsoljon neki. Miért van a jobbra eső táblában buza? Mert én parancsoltam, hogy a buzamagvat adja vissza. S miért oly dús a növényzet? Mert a jó munkával és trágyával kikényszerítettem! Különbö teremne dudvát és maszlagot, mely a piacon nem kelendő.

Oh, én nagy zsarnok vagyok. Bizonyosan tudom, hogy ökreim és lovaik mennyire képesek megrontás nélkül. Egy percet sem engedek el nekik. Télen kihordatom egyik fordulóval az erdő alatti földemre a trágyát, visszafelé elhozatok az erdőből egy tehernyi fát, - egy nappól

csinálok kettőt, - egy napi tápláléknak árában két napot használok a helyes beosztással. Ismerem az ajándékozásnak titkát, - cselédeimet bérükön fölül megjutalmazom, a szorgalmat folyvást ébresztem, így a jó munkát kevés ráadással biztosítom; mert ismerem az emberi természetet, mely ösztönzésre és lelkesítésre vágyik.

Én nem ismerem előszeretettel. - Nekem a ló, tehén, juh nem azért kell, mert *szeretem*: hasznáért tartom; s ha ma a legközelebbi piacon keresett tárgy lesz az ürge, - azt fogok szaporítani, - ha aránylag keresettebb lesz, mint a pulykapecsenye. Éber figyelemmel vigyázom a változásokat, hogy mit lehet, és mit nem lehet erőltetni? - s a körülmények szerint változtatok cikkelyeimet. Szomszédaim a repcetermelést erőltették, fölszámíták a reménybeli hasznót; de e környék a hegyek aljában hideg, a fagyok gyakoriak, - nem csalatom meg magamat.

Mondja meg ön már most, észlelés nélkül mehetnék valamire? Nem! Azért szomszédaimmal ellenkezőleg, ha fiaim volnának, valamennyi közül a legértelmesebbet választanám ki gazdának, hogy a telep védje meg a többit is az elpusztulás ellen.

Tekintszen ön itt körül, - a látvány nem közönséges, - mindenem jó a maga nemében, - s én kettőt élvezek: hasznót és gyönyört; mert az Isten után én voltam az ok, melyből ez az eredmény származott. Én nem mentem a városba prédálni, hogy uri módomat rövid időre elhigyjék. - Az utasok látták itt eredményemet, hírét messze földre elvitték, én hát a készre mentem, - trombitásaim kihirdették jó módomat, s a közbecsülést fitogtatás és tüntetés nélkül megnyertem.

Gerstner megnyugodott az előadásban, - ritkán beszélt ily hosszan, most vejének beszélt tanulság végett, dicsekedés nélkül.

Lóháton voltak, könnyű szerrel ellovagoltak más oldalra, hogy a részleteknek helyes összeállításával legyen bebizonyítva az előadás.

Valóban hatalom volt a szorgalmas gazda, - a tudásnak, apró részleteivel példázgatván, látta Aladár, hogy itt rendszeres uralkodás hatalmaskodik tér, idő és anyagok fölött, - s legföljebb egyet lehetett volna tulzásnak mondani: Ha oly keveset igényel önélvezetre, mint Gerstner, miért e megfeszített szorgalom? Valóban Aladár óvatosan kérdezett is hasonlót, mire az öreg azt kérdi:

- Volt önnek valaha *migrain*-je?

- Családi nyavalyánk, ebből jó részt kaptam, mondhatom.

- Nevéről ismerem és hirből e nyűgöt, - fejfájásom, emlékezetem szerint egyszer volt, eldültem, és hatalmasan a göröngyhöz csaptam agyamat. A munka nem enged unalmat, a jó légben meghordozott testem a nyavalyákra kevésbé fogékony, étvágyamért nem fizetek a patikáriusnak, - képzelődni nincsen időm; mert ezer a teendőm, s ezt minek köszönhetem? A foglalkozásnak, kedves fiamuram, - ezért munkálkodom, s az utánam jövők vegyék hasznát a késznek és tapasztalataimnak.

- Kedves uramatyám mindenre tud felelni.

- A helyes megfejtésnek higgyen ön, - nekem semmit. Ismerjük be, hogy rendeltetésünk munka és törődés, - ez vérünket folyvást élénkíti, s a korai elpenészedéstől, nyavalyától, képzelődéstől, elpuhulástól megment, - magunk derültek leszünk, s másoknak részvétteljes vizsgáztatására vagy szánakozására nem szorulnak.

- Mily egyszerű és mégis igaz.

- Mily igaz és jutalmazó! - mondja a Gerstner, hozzátoldván: - Nézze meg ön a madarakat, - látott ön olyan kiképződött madarat, mely társainál háromszorta kövőbb lenne, s e miatt repülni nem tudna? Bizonyosan nem látott. Az emberek, értem az ülő és munkátlanok között, talál ilyen példányokat; mert az embernek eredeti rendeltetésétől eltértek. Ne vessük meg az állatokat, sokszor jó példák, - mert rendeltetésüknek folyvást megfelelnek.

- Boldog ön, mert világosan lát.

- Szememet a hályog nem homályosítja el, - jegyzi meg Gerstner. - Megértem a természetnek nyitott könyvét, - azokat az igen nagy betűket, melyek ránk kiáltanak:

Tekintszen ön a növényekre, - a dinnyének nagy levelei vannak, ha kikeményíthetném, legyezőnek, napernyőnek használhatnák az asszonyok. Véletlen, vagy változatosságnak alkotta a teremtő e nagy leveleket? Nem! Meghatározott értelmet fejeznek ki e terebélyes levelek, azt, hogy általában többet táplálkozik a dinnye a légből, mint más növény a földből. A dinnyének nagy levele magára szedi a légnél azon részeit, melyekből finom illata, s a cukoranyag képződik. Hasonlít a dinnyéhez a szőlő, levelének terebélye kisebb, de mily sok, - s ezzel egyszersmind azt adja értésemre, hogy a szőlőtűt sűrűn ne rakjam; mert ezzel a levegőt elzárom tőle, s a gyümölcs iztelenebb, gyengébb, és illatban szegényebb leend.

Ugy-e, hogy a természet érthetőn beszél, s ha meg akarom érteni, minden növényt kikérdezek, hogy levele miért ilyen, ágai miért nyulnak oly messze, s a szemlélődésben megkapom a feleletet, melyet főleg a tapasztalás is erősít.

Én a magyarországi társadalmi viszonyokat helyteleneknek merem állítani. Annyira katonák voltak az apák, hogy folyvást félték a hazát, most is minden egyes nemes ember ór a zöld asztal mellett, és tudva, nem tudva, lesi az ellenséget. Egykor a várat őrizték, most a Corpus jurist. Nem kicsinylem a szerepet, jó részben igazolt; hanem, pirulás nélkül mondom, hogy részben.

Beszéljünk a magyarnak lelkületével.

Hiába adta a teremtő a természetes észet? Ha kellőleg mivelnék és kellőleg alkalmaznák, versenyezhetne a világnak első nemzeteivel. A magyar ember buzakenyeret, húst eszik, - épen azon anyagot, a proteint, mely legtöbb erőt ad. Jó bort, jónál jobb bort iszik, a tokajiban bámulatos mennyiségben van az illó-anyag, hát hogy ne lenne természetes eszünk? És ez mind hiába volna, hogy az őrállásban vesztegessük el! Az észbeli tőke megfelel mindazon szükségességnek, mi épen a magyar földnek helyes használatára nélkülözhetlen.

A természetben a tulerő kinövéseket csinál, - s a magyar ur a tulbőségben álfogalmak után kapkod, melyeket addig fog kergetni, hogy, mint a tulságosan szagolt maszlag, megöli. Önökben a jóra való ösztön, a nemes büszkeség, mely a jóra, szépre, hasznosra ösztönöznél, tulhajtott a határon. Ha én a lóra nagy erővel vetem magamat, s a kellő mérsékletre nem vigyázok, egyik oldalon fölkapaszzkodtam; de a másik oldalon leesem. Mire büszkélkedik a magyar ur? Hogy érdeme van apja után, s hogy az érdemnek árán kis király e szép földön; hanem hogy az anyagi jólét kellő arányban megmaradjon, - s az önfentartáson kívül száz más erkölcsi kötelezettségre is jusson: arra nem gondol, - s hogy azt előteremtse a személyes lelki erőnek hatalmával, arra nem lesz büszke; mert pénzért megtehető.

Itt fekszik a hiba, kedves fiamuram, - a büszkeség fölveté magát a lóra, de a másik oldalon leesik. Kiálltok a piacra, hogy lásson a tömeg.

Nem gondoltok azon élvezetre, hogy az ember teremteni képes, - pedig ha fél rőfös ugorkát küldetek a pesti kiállításba, az ujdonságéhes irodalmi napszámos már emlegeti neveteket. Három-négy nap alatt egy ország tudja, hogy ki az, a ki fél rőfös ugorkát természetett, s ha a

vendéglőben asztalhoz ülsz, szomszédod nevedet elkiáltja, - visszafordulnak, megnéznak: fél rőfös ugorkádért.

Mindenben van jutalom: menjünk vadászni három óráig, szomjazzunk meg emberségesen, mit ér akkor egy pohár kristálytisztá jó víz! Adok egy huszast, kettőt, hármat, később öt forintot; mert ajkam különben eleped, - s az első korty leirihatatlan boldogság. Mindennek megvan értéke idő- és körülményekben, s ki az a büszke, ki egyetlen dolgról lemondhatna, hogy nem szorul rá.

Vissza a tulságból, fiatal barátom, - jaj a virágnak, ha lekivánkozik törzséről, hogy a szépek királynéjának kebelére tüzzék. Az idegen meleg rögtön elkezd gyilkos művét, a levelek fonnyadni kezdenek, az életnek színe elhalványodik, s egy pár rövid óra alatt az elhervadt szemétre lökik, mint a káposztalevelet.

Minek szebb cím ennél: *ember!* Hogy urnak mondjanak, hogy mint olyant megbámuljanak, bizony nem érdemes, ha megtagadtam a másikat, az embert, kinek életföltétele: munka, szorgalom, iparkodás, - jutalma: biztosított jólét, ép gondolkodás, másoktól függetlenség, - ráadásul a hatalom, hogy bizonyos körben érek valamit, megjelenésem értéket fejez ki, melyet kicsinyelni azért nem lehet; mert az ellenkezőt be tudom bizonyítani.

Ezt tanultam én a multban, ennek igéjét hirdetem jelenben az igaz hívőnek, hogy benne és általa boldogulhasson. Nem erőszakolom senkire hitemet. Nem dobolom, hogy bámultatni akarok; hanem a ki tanyámra lép, az fölnyitandja szemét, s az eredmény tanúsága lesz nyugalom- és örömeimnek, ha nem mondom is.

- Miért nem mondja ön ezt másoknak is?

- Megint egy lelki állapot, melynek magyarázata igen természetes. A cigány ötven nótát huz el a vendéglőben, s akad olyan, kit az ötven nóta meg nem indit. Most kap a cigány az ötven-egyedikbe, arra megfordul a kérges ember, fővegét félre csapja, vérében a villany sebesebben szalad, s ő leszen a társaságnak legzajosabb tagja; mert az ő nótáját huzzák. Alkalmazza ön rám e hasonlatot, s ha gondolkodik, kitalálja, hogy az emberek között vajmi kevés, a ki az én nótámat eltalálja, - hideg maradok és néma, keblemből nem fakad ki a szó.

A téli nap három hónapig kereng a növényzet körül, a lekonyult levelek nem ébrednek föl; hanem a legelső tavaszi meleg sugár életet önt tenyészetébe, a lehajlott fűszál fölemelkedik, rostjaiban az erő föltámad; mert hozzáig ért az üdítő meleg.

Kevés emberrel tudok én beszélni: nem értik az én nyelvemet, nem is erőlködöm, hogy meghallgassanak.

- Egy igaz követőt lásson ön bennem!

- Köszönöm, édes fiam, - köszönöm, - mondja Gerstner, - meg leszek jutalmazva, ha valaki megért, és nem szégyenel folytatásom lenni.



## Vallomások.

Alig esztendővel Irmának férjhezmenetele után, Egerszeginek Pestre kellett menni, - meglátogatta régi pajtásai közül a legjobbakat. Az ilyen találkozásokat őszinte vallomások jellemzik, ilyen alkalommal megnyílik a szív, mely örömet ömledez, kedély a kedélyhez szól, e hang jellegzetesebb, mint elszalasztanánk írói célunkra fölhasználni; mert az eddig ridegnek látszó ifjunak kebelében a melegebb alapot is megmutatja. Egerszegi így beszél:

- Mások is rendesen első szerelmüket mondják el, - miért legyek én kivétel? - én is az elsőt mondom el, s félek, hasonlítani talál másokéhoz, hogy a kedves - *másnak felesége lesz.*

Én is megjárhatom, mondja tovább, mint akárhány fiatal ember; mert mielőtt a házasság *ünnepét* megérhetnék, keresztül kell esniök a *hétköznapiakon*, - nyögni a kimért fájdalmakat, melyeket tünni kell, s boldogok azok, kiket a sorsnak bölcsessége úgy kísér a pünkösdi *piros rózsáig*, hogy mielőtt azt leszakasztanák, az *ibolyához* vezet.

Mint a középosztály gyermekének korán megmutatta végzetem, hogy kenyér után kell látnom. Nem csekély viszontagsággal gazdagon jutalmazó földre találtam, - tésztámat válogatott lisztből készíthetem, megdagasztottam, a kelés rendes időben végződött, hogy jókor megsüthetem. A siker fölzaklatta véretem, kergetett az emberek közé, keresni egy olyan társat, kinek az első szegést kínálhassam. A keresés nagy munka volt; mert nem akartam vaktában találni, gondolván: ha az életnek hosszára el kell szegődnöm, minden tekintetben inkább *Ráchelt* keresek, mint *Liát*.

Tudod, hova telepedtem le. Sok ott a szép lány, de az éjben a sok csillag között is találunk fényesebbet, mely tulragyogja a többit; így én is találtam olyan szép lányt, kit Pesten is a legelső kirakatba tennének megcsudálás végett.

Kis városban valakiről kérdezgetni: félig elárult titok; azért sokáig éhszomjamb vártam olyan nyilatkozatra, mely az én kérdésem nélkül megmond mindent, ekkép megtudám, hogy az én *kislányom* a mily szép, épen oly rátartó, s hogy a városban élő fiatalság a kegyetlent régen elítélte.

*Az én kis lányom?*

Miért mondám ezt? Jogom nincsen hozzá, nekem kevesebb, mint másnak; mert ők, a nyalka fiúk, bátrabbak voltak vállalkozni, - s ha megbuktak is, - megközelítették a félelmes szépet. Az ő bukásuk intő példa lehet nekem, azért keresve nem közeledtem; hanem úgy magamban jól esett mondanom: *Ime! itt megyen az én kis büszkém!*

Többször közelébe hozott a véletlen, - teremben és járdán láttam a nyulánk természet, a büszke arcot, az élénk kék szemeket, melyek nem kerestek senkit, sőt mindenkit kerültek. Néhány szavának meghallott átható ércze elhitette velem, hogy e leánynak szájából a „nem”-et a siket is meghallja. Férfibüszkeségem idegenkedett e tagadó hangtól; de végre rávágtyam a küzdelemre, - mert társaim zajongtak, s nem tűrhették, hogy legutolsónak maradtam, s rám fogták, - hogy titkon gondolok rá bátorság nélkül.

Isten neki! találkozom vele, s ha társaim között kell élnem, ellenük vagy mellettük, választanom kell helyre; de a hallgatás lehetetlen. Mohón siettem egy kedves család körébe, hová hivatalos voltam, s a hol az *én daczosom* legkedvesebb vendég.

Kis városban egy napig nem ösmerik a jövevényt. Egy hét múlva tudják, hogy a vizöntőjegyben született vagy a rákban. Ekkép nem maradtam ismeretlen, tartózkodásomból kevélységet olvastak ki, és rám fogták, hogy okosabb akarok lenni, mint a többi. Ifjak és lányok mértékemet vették, s hogy nem hazudoztam a közönséges szokás szerint azt mondták: *szivemet* már az oskolában *megette a lelke*m.

A társaság egy tágas kertben vidáman csevegett, míg beléptem. A mint közöttük valék, mint a nagyfejű professzortól a diákok, hirtelen elhallgattak. Az asszonyok folytatták beszéd tárgyuknak maradványát, a lányok közelükbe húzódtak, s megjelenésem után szemeikkel intették egymást, hogy nekem hagyják a társalgás folytatását. Észrevettem kínos helyzetemet, az exament, melyben a hallgatók nem kérdeznek, hanem mosolyogva löknek a harmadik klassziszba.

Ott ült köztük férfigyűlölő, szemeink nem kerülték ki egymást, mert gyanítottuk, hogy ma harcra kelünk, s az egész kör, lányok és férfiak várták a különös vigjátékot, melyet a két különöz elő fogna adni.

Bosszantott az egész társaságnak elnémulása! - Én érkeztem utolján, a bemutatás formaságait védem, s hogy ott állva bele ne süljek, kénytelen voltam a szólást megkezdeni.

- Hölgyeim! talán titkuk van előttem, hogy a fölvetett társalgást folytatni nem akarják?

- Épen bevégeztük, - mondja pajzánul a legfiatalabb menyecske, a házi urnő. - Most önt bizzuk meg, hogy keressen új tárgyat és valamit mondjon.

- Méltóztassanak parancsolni, miről beszéljek, hogy ellenkezőt ne mondjak, mint a mit óhajtanak?

- Kegyednek fiatal barátaitól mára elegendő hizelgésben részesültünk, - mondja megint a házi urnő, - a hizelgéseket háladatosán elhittük, - kegyedet ez okból nem fárasztjuk az ismétléssel. Mondjon jövendőt, a lányoknak ilyesmit nem mernek minden nap mondani: kegyed legyen a legbátrabb.

- Engedelmeskedem, - válaszolék fejhajtással, - beállok jövendőmondónak. Hol kezdjem? - kérdém, körültekintve a társaságon. - A lányok vérvörösre pirultak, mikor sorba néztem őket. Félt mindenik, hogy őt választom beszéd tárgyamul, s nehogy szétröppentsem a kis gerléket, megnyugtatóskép mondám: - Ne féljenek önök, titkaikat nem árulom el, - általánosságban fogok beszélni, s kegyes engedelmmükkel, egyszerre mondom a jövendőt valamennyinek.

- Nem szabad ránk nézni - tiltakozik egy kedves barna lány a többi közül.

- Mikor önökről szólok, a legjobb akarattal, - jegyzem meg, - megengedhetnék önök nekem jutalomkép, (hisz a kártyavetőnők sem mondják ingyen a jövendőt) hogy mosolygó szemeikbe nézhessek. A kártyavetőnők a tenyerek vonásaiból jövendölnek, én a jövendőt kegyetek szemeiből mondom!

- Nem, nem! - hangzék tiz ajakról egyszerre, - nézzen az asszonyságok felé, - mi oldalt hallgatjuk.

- A mint parancsolják! - mondám az asszonyok felé fordulva, s ekkor vettem észre, hogy daczó hölgyem a házi urnő, s egy másik fiatal menyecske között ül, s kötelességszerűleg őt folyvást láthatom. Gyanítám, hogy a csintalan lányok ármánykodva utasítottak az asszonyságok felé. - Hölgyeim! - kezdém a jövendölést, - a szerencse részben saját kezükben. Elöljáróban kívánom: olyan boldogok legyenek, hogy teljes mértékben jusson azoknak is, kiket kiválasztani fognak. Kérem önöket, ne szakítsanak félbe. A férfi nem önző, mikor a nők boldogságának osztályosa akar lenni; mert ez rendeltetésük. A csalogánynak éneke mit érne, ha más is, legalább párja nem hallaná. A virágnak illata a teremtőnek haszontalan gondolata

lenne, ha valaki élvezni nem tudná. Ekképen mindenben van valami kölcsönösség; így a fájdalom kisebb lesz, ha ketten viseljük, az öröm nagyobb, ha mással megoszthatjuk, s a minnek más is tud örülni, az bizonyítja, hogy valóban örvendetes, - végül pedig: az ember igazán abban boldog, hogy boldogítani tud.

Jövendőt mondjak önöknek?... - kérdém, a kémlő lányra tekintve, s arczán az élénkség pirját látva, mintha koromhoz nem illőnek gondolná az elmélkedést. - Kérdezzék meg önmagukat: gondoltak-e arra, hogy rendeltetésük igen magasztos: jutalma lenni a férfiü küzdelme és munkásságának, lássék az a maga idejében terhes és majdnem jutalmazhatlannak? A mely ifju hölgy e jutalmazási képességet kellő időben érvényesíteni nem akarja: saját értékét fogyasztja, s többé *nem választatik*, hanem mint *maradék* annak jut, ki a választhatásra maga is későcskén érkezett. (Átellenes hölgyemnek szemeiben megrovást láttam. - Izgalmát el nem palástolható, és készakarva oldalt fordítá nemesen szép arczát, nehogy az arcz elárulja lelkében a titkot.)

A férfi nem feledkezik meg erejéről, - folytatám, mikor lehajlik a nőnek lábaihoz, - az öntudat biztosítja, hogy a kellő pillanatban visszapattan, mint az aczél, melyet ha a női szeszély nem kívánt a megpattanásig hajtani: védője leszen az életnek bajai ellen. A férfi a nyilatkozat órájában nem csak azon szavakat mondja, mely a legszentebb pirt vonja a két fiatalnak arczára, - jelen van a gondolat is: küzdöttem az életben, hogy méltó legyek rád, - s ha jutalmam lettél, - kincsem vagy, melynek értékét ismerve, még elhatározottabban fogok védelmezni.

A rosszkor mondott „nem” szócska, - mit a szeszély és hiuság azért mondat, hogy a férfi rimánkodjék is: legszerencsétlenebb szava a lány életének. A dacz, mely már előre elutasít, rossz tanács, (mert a hiú szép diadalsorozat után akar választani, nem is szive, hanem büszkesége szerint.) és eldobatja a nővel boldogságát, melyet a megbánás órájában vissza nem rimánkodhat; mert a *szégyen* utját állja.

Hölgyeim! - nem egynek mondom ezt, - az egész leányseregnek. A helyeslést az időtől várom, aztán sziveik mondják meg. Több titkom nincs, - gondolkozzanak, és sorsukat maguk megjövendölhetik. Ezzel tiszttemnek vége.

A vidor leánysereg néma maradt, még az élénk házi urnót is cserbenhagyta a kezdetbeni pajzánság. A pillanatnyi hallgatagság ébreszté föl, az ő szerepe volt más irányt adni, azért fölkelve, karjára kapta a valóban elmélyedt leányt, kihez szivem szerint intézem szavaimat, s a sétálást jelezvén mondá:

- Gyerekek! Köszönjétek meg a tanitást, - ő több igazat mondott, mint azok, kik azt a szépet is elmondják, mit magatok sem hisztek.

Zavarban valék, a lányok a tréfának legkisebb árnyalata nélkül köszöntének, s máskorra folytatást kértek. Egy maradt szótlán, - a ki a házi urnó karján indult meg, de meghajtá szép fejét, könnyedén el is pirult, hogy zavarom alkalmatlanabb legyen, nem tudván, köszönet akar lenni, vagy elbucszás. Jó kedélyü urnónk nem feledt az ügyetlen helyzetben, s kitüntetö bizalommal szólita meg:

- Remélem, velünk fog sétálni, - a gyerekeket magukra kell hagyni, hogy a leczkét repetál-gathassák.

Az előadás, hogy ugy mondjam, - elfárasztott, nem tudván: hivöknek beszélek vagy hitetleneknek, azért örömet csatlakoztam az urnöhöz, hogy annak kedélyességében élményt találhassak. Néhány fordulattal a tágas kertben elszakadtunk a társulattól, s reméltem, hogy jó időig hármasan fogunk járkálni. Váratlan egy inas valami iránt figyelmeztetésül jelent meg, s az urnó bocsánatkéréssel távozek, mint mondá: rövid időre, - addig jó mulatást kívánt.

Másodszor voltam ilyen helyzetben a fiatal hölgygel, - az urnőnek lakodalmán, hol ő nyoszolyólány, én vőfély valék. A mit akkor beszéltünk, mindkettőnknek emlékezetes maradhatott: akkor kezdtük meg a küzdést. Ma megint ellenfelek valánk.

- Ne vádoljon a kisasszony, - kezdém a társalgást, - a véletlen hozott önnek közelébe, - s beismerem, hogy nincsen közös tárgyunk, melyről beszélgethették önnek kifárasztása nélkül!

- Legyen ön találékony, - viszonzá a hölgy, ... erről az oldalról új szerepben fogja ön bemutatni a férfiakat.

- Ne vádolja őket, - a mit önnek a férfiak eddig mondtak, nem egyoldalúságot: egy célra törekvést jelent.

- A hölgy volt a cél, a hölgy felé egy úton kellett közeledniök!

- Megdicsérném önnek eltérését a többitől; de őszinte feleletet kérek: a férfiakat azért menti, hogy a férfi udvariasságnak valami értéke legyen előttem, ha nekem mondták el?

- Tudom, bántja önt az az édeskedés, mely már nem eredeti gondolat, s a novellákban ügyesebben van megírva. Nem tagadom, az ilyent hallani unalmas, elhinni bosszantó; de mikor a szó nem pusztán beszélgetés, hanem mélyen érzett igazság, és önhöz kitüntetéssel van intézve, azt is meg akarja ön vetni?

- Férfi és ügyvéd beszél egy személyben, - jegyzi meg a hölgy.

- Az *ügyvéd* számítani szokott, védelméért tiszteletdíjat vár, - okoskodik Egerszegi, - ez elnevezés tehát nem áll. A *férfi* nem gyanúsítható; mert nem beszél önmagáért. Önnel az *ember* vitázik, - az ellen sziveskedjék ön kifogást tenni.

- Engedelmeivel, ön a *józan*ságot a negélyezésig viszi.

- Talán nem a szélső fokig, - mondám derülten. - *Józan*ságom nem véletlen, - ez lefolyt életemnek összes gyűjteléke, melyet helyesen szellemi tőkének nevezhetek. Kulcsot adok kegyednek kezébe, hogy a férfiéletnek belső titkait lássa, s akkor nem fog eltévedni a megítélésben. A magamféle embernek egyetlen kártyája van a jövőt kivívni: *bátorság* a nehézségekkel szembeszállni. Korán kezdjük a harcot, megismerkedünk a titkos gyönyörrel, hogy a naponkinti szorgalom fogyasztja a gátot. Az eredményben nő erőnk és buzgalmunk, kezdünk *nem kételkedni*, s a polgári társaságban helyet szorítunk magunknak, honnét bennünket kilöketni nem engedjük; mert szükségessé válunk. Az e fajta nép ellentéte a kényelem szülötteinek, a kik szerencsétlenségből csak pisztolylyal menekülnek, - mert álszemérmük a munkát szégyenli. Az ellentét igen világos, - s a kisasszonynak értelmességéhez folyamodom, hogy unalomtól meglepett órában gondolkozzék róla. A munka fáraszt, a munka meggyőződést ad erőnkéről, a munka a vak reménykedésből kijózanít. Hiszi-e most már kegyed, hogy ilyen eredményt kicsinyelni fogunk, és a mi nekünk lelki malasztunk, alkalmilag nevetségessé hagyjuk tenni a szeszély által, mely nem gondolkozik? Inkább megállunk egy helyen, - parancsolunk fölgerjedésünknek, nehogy elfujjanak, mint a pelyhet, mely könnyelműen a legirigyletebb hölgynek vállára szállott le.

- Ön a nőben lát egyebet szeszélynél? - kérdi Böske büszkeség nélkül. - Virágnak mondanak önök; de le akarnak szakasztani, - s a nőnek az önvédelem nem joga, - a közelítőnek engedje magát okoskodás nélkül, - hisz a nő nem kezdeményezhet; várnia kell, hogy a büszke férfi észrevegye.

- Ne zugolódjék a kisasszony, - ne legyen hálátlan a megtisztelők iránt.

- Megint szemrehányás, - mindig büszke! - ingerlődik a lány. - Nem fázik ön ennyi jegesültség mellett?

- Nem találtam meg napsugaramat, mely fölmelegíteni akarjon.

- Ön a napot magát követeli le az égről, - önnek a sugár igen kevés.

- Adjon ön jó példát, - ha ön választott, - elhiszem, hogy az *igent* könnyebben megkapom valakitől.

- Kedvem volna hirtelen férjhez menni, - hogy ön megindulhasson.

- Meghivat ön lakodalmára? - mondja Egerszegi némi éllel.

- Meghivatni: *önt?*... Ne feledje, a mit most mondok, igaz magyarázatát egykor megtudja tőlem: Az egész világ lehetne hivatalos, *csak ön nem!*

- Köszönöm! - e különös kitüntetés bizonyítja, hogy méltónak tartott *ellenségévé* kinevezni. - Fájt volna, ha kisebb szerepet juttatott volna! - végzém be, - s a hölgy előtt tisztelettel hajtám meg fejemet.

A hölgy a lugasok mellől látta jöni az urnőt, - még egyszer, mondhatom váratlan, oly különös tekintettel nézett rám, hogy kibékített. Szemeiben magasztosságot láttam, arcán a nőiességnek gyengédsége ömlött el, - de tovább kémlelni nem mertem. Az urnő már előttünk állt, két kezét nyújtá nekünk, s néhány másodperczig szótlan álltunk. Mi tán nyugodtunk, ő részvétellel nézve egyszer ő rá, aztán rám kitalálólágon mondá:

- Szeretteim! kevesebb okosság, - a sok a jóból is megárt.

\*\*\*

Elmondám vallomásomat, barátom, - ne mondj semmit. Gyógyulnom kell; mert, érzem, hogy lelkem beteg.

## Apa, anya, leányok.

Gyermekkoromban Veszprémbe vittek iskolába. Otthon a kastély volt a legnagyobb épület, ahhoz mértem, a várost, s ahány emeletes házat láttam, azt véltem, hogy mindenikben herceg lakik, mint a falusi kastélyban otthon. Aztán föltűnt az ugynevezett tüztorony, körüljárható rostélyos párkányával, - még inkább a toronyőr; mert minden negyed órát szám szerint jelezett a trombitával. Végre jött az utolsó meglepetés, a déli tizenkettőt egy trombitánótával tisztelték meg, s akkor a trombitát egy markos asszony fujta.

Emeletes házakkal, tüztoronynyal három nap alatt tisztában voltam; csak az asszonytrombitás nem ment a fejembe öt esztendeig, - s mikor hatodik iskolába Fehérvárra mentem, s ottani új pajtásaimmal vitáztam a két városnak összehasonlításával, a győzelmet azzal vívtam ki, hogy Veszprémben a déli tizenkettőt asszony trombitálja. Fehérvári pajtásaim elhallgattak, ennél nagyobb hatást tudtak, - oly rendkívüli volt, hogy egy asszony trombitát fujhasson.

Némely körülmény gyermekkorunktól követ az életen át, így kísér engem a trombitásné, s ha valahol hatalmaskodó nőt látok, - bocsánat szerencsétlen kísértetemért, az jut eszembe, hogy ez is fujhatná a veszprémi trombitát.

Szijgyártó alispán ur bevágta a nagyravágyásnak utját, nejét zsarnokság nélkül szoritá osztályának falai közé, honnét nem mert kimozdulni a *trombitáért*, hogy a világot közbámulatra csöditse maga körül. Ügyes asszony volt, lányának hazajövelete után más irányt talált, a szép gyermek volt a lépesméz a környék fiatal méhei számára, s az anyának édes gyönyörére, számosan röpködtek a kilincs felé, hogy a köpübe juthassanak. A számító kéz módjával nyitotta föl egyeseknek az ajtót, ő *darazsat* várt, mely nem dolgozik, nagy döngéssel jár, a készet eszi, - s ha megjelent, minden méh elpusztul utjából.

Az alispánné társalgási nyelven kezdett beszélni. Minden héten más idegen szóval lepte meg az asztalnak rendes vendégeit, - *soupé, soirée, toilette, embarras, fi donc, voila tout, tante, oncle, cousine, apropos, ma chère*, és a többi, sorban lépdeltek elő, mint a szellemek a Kristóf-imádságra. Az öreg egy új szónál meg-megdöbbent, mint az anya, mikor gyermekét a jégen csuszkálni látja, s azt hiszi egy merész mozdulatnál, hogy mindjárt kitöri a nyakát.

Önök az idézett szavakat a szokásos alkalmazásban föl sem veszik, - s nem képzelik, mi különös meglepetést okozhattak egykor azon szavak!

Én épen azon korszakban éltem, midőn a magyar nyelv áttörte a jeget, keresett a szokatlan eszméknek helyes elnevezést, hogy a viaszkos padlón el ne csússzék. A közönség két oldalról támadtaték meg, a merészek elszántsággal merték a tekintetes asszonyt *ön-* és *kegyednek* szólítani. - Mikor azt mondá valaki: *jellem, szellem, járda, napernyő*, könnyen kérdék, mint a nagyot hallók, - mit tetszett mondani? Ezen korszakban kezdődött a nyilvános életnek rohamaira megnyilni az arisztokráciának elzárt légköre, s kik közelebb álltak az ajtóhoz, fülhegygyel ellesték az idézett francia szavakat, s hogy elhigyék mások, hogy ők *ottbenn* voltak, mint a rektor ur az uraság ebédjéről, telerakott zsebbel, - ők is hoztak valamit, - a *soirée*-t és az *oncle*-t.

Szijgyártó alispán ur az asztalnál szokta olvasni a *Jelenkort, Regélőt* és *Rajzolatokat*, - gondosan kikereste az új szavakat, alkalmazta, hogy környezete elszokja. Az asszony annál buzgóbb volt az idegen szavak alkalmazásában, - tőle tanulták el a színvonalon állók, ő volt a tekintély.

Ebéd alatt az alispán békén tűrte nejének fitogtatását; mert nem akarta észrevétni, hogy az ebédlőteremből vármegyetermet csinál, s a tekintélyt hajduval őrizteti.

Ebéd után szobájába ment kávéját elkölteni, az alispánné fiatalkori szokásához hiven töltötte ki férjének a rendes adagot, s ha a kávésedényt kivitte a hajdu, - kezdtek a bizalmas beszélgetéshez.

- János, vigye ki a *service*-t! - parancsolja az alispánné méltósággal, s minthogy ma használta először a francia szót, egyszersmind ujjával mutatott az edényekre, hogy a hajdu megértse. Az nagyon megértette, s azt bebizonyítólag mondja:

- *Ezt vigyem ki?*

Az alispánné fejével intett helybenhagyólag, mire a hajdu, fölfogására büszkén, győzelmesen ment ki a szobából.

- Fiam!... szólítja meg az alispán nejét: kár ezt a *piskóta-nyelvet* hajdukra pazarolni.

- Diákul beszéljek veled, mint a régi fiskálisnék?

- Magyarul, kedves életpárom, - én is így akarnék veled beszélgetni, ha szíveskedel engem béketűrőssel kihallgatni.

- Ugy, engedelmeddel, leülök; mert nekem is van mondani valóm.

- Fiam!... Régóta készülök komolyan beszélni veled lányunknak sorsáról. A lány melléd magasult, jövődjéről intézkedjünk, gyengéden adjuk értésére, hogy az élet kihivogatja az apai házból.

- Köszönöm, hogy ezt emlited, - mondja a nő, - hasonlóról kívántam veled beszélni.

- Hála Istennek, - egy véleményen vagyunk! - véli az alispán.

- Régóta nem voltam ily szerencsés, kedves férjem, - mondja a nő, - kíváncsian várom, meddig élvezzük e gyönyört?

- Bizvást lehetsz ellenkező véleményen, nem fogsz megharagítani. A tárgy méltó a vitára, a szent célért kölcsönösen engedünk egymásnak, s gyermekünket boldogítani fogjuk.

- Ezt óhajtom, ez vágyam és szívemnek boldogsága.

- Vasuton haladunk, kedves feleségem, - bizony még egyszer megfiatalodunk! Kérdezlek hát, kedvesem, vigyáztál a gyermeknek hajlamaira? Van már irány, melyen haladni készül? Én a pörhalmazból nem láthatok a te osztályodba.

- Látod, - beösmersed, hogy te nem foglalkozhatol ilyesmivel, - fölmenthetnéd magadat a tünődéstől, az anya majd gyengédebben végzi e nehéz tárgyat. A lány kiválólag az anyák vezetése alá tartozik.

- Kedvesem, eszembe juttatod legénykoromat, nem emlékszem, hogy én előbb szoltam volna anyádnak, mint neked, - egy délutáni sétánál megszorítottam kis ujjadat, te nem kiáltottál, - utóbb kezud sem kerülte ki az enyimet, azt is tudom, hogy sokáig vigyáztunk, hogy épen anyád ne gyanítsa egyetértésünket. Végre beállítottam apádékhoz, s a két öreg egyszerre tudta meg, hogy mi elhittünk valamit egymásnak.

- Az az akkori világban volt.

- Jól mondod, - a mostani: fölfordult világ, - most több a nyomtatott história: négy szemmel kell olvasnunk, hogy a sok mellék számításból a szeretethez némileg hasonlót halászhasunk ki. Beszéljünk *magyarul*, kedves feleségem. Apa és anya nem vágja ketté gyermekét osztó-

ködés végett, - *mienk* ő, - legyünk okosak, - gondunkat egy arányban megérdemli. Megmondom nézetemet: olyan férjet szeretnék melléje, ki a haladásnak indult korszakban ember a gáton, - becsületes ember, és haszonvehető esze van.

- Egyéb semmi? - kérdi az asszony.

- Árvereltetni akarsz?... mondd el, mi a te utolsó árad? kötelességem nézetedet kihallgatni.

- Két év előtt alapos okaim voltak remélni, hogy családukat kitüntetés éri, hogy érdemed után emelkedhetünk. Másként gondolkoztál, férjem, s engedelmisségem ellen nem lehet kifogásod. Hagyd meg a reménységet, hogy lányunkat a szerencse felölelhesse, s te azt gátolni nem fogod.

- *Nevet* mondj, - kedves feleségem, mértékre teszem, hogy előtted vizsgálhassam meg sulyát.

- A házunkba járókat egyig ösmered, - okoskodik a nő, - választhatsz bizvást, ezt én mondom; mert a nők is tudnak valamit más anyák-, nénék- és rokonoktól, kik választott órában jönnek, hogy utat egyengessenek. Ötöt-hatot mondhatok, kik nevezetesen gazdagabbak nálunknál, s gyermekünket irigylett kényelemmel áraszthatják el.

- Köszönöm őszinteségedet, kedves feleségem, - nyilatkoztunk mindketten! Én az *észt*, te a *vagyont* vetted alapul, - én nevet nem említettem, te neveket mondtál, - egész étlapsorozatot, ha házunk vendégeit már neked választanod is lehet. Mielőtt a *harmadik szavazót* megkérdeznénk, engedd meg a tapasztalásban öszülni kezdő férjnek, atyának és az *alispánnak*, hogy világot gyujtsak a jövő felé, a hova az események sebesen haladva viszik a nemzettestet, együtt az egyest is. Kedves nőm! Rendes vendége vagy a megyeházi karzatnak, gyönyörködöl a politikai viták hallgatásában, - hát nem látod, hogy az előjogok várnak, a kiváltságos állapotok leolvadnak, a nemesi birtok terheket vállal magára, az egyszerűséget fitogtatással öltik föl nagy uraink is, azaz: társadalmi átalakulás szélén állunk? Nem féltém a nemzetet, hogy megbirkózik a nehézségekkel, de résen álljon az ész, mely a helyzetet megérti, mely a jövőben nem fél a munkától, mely a következő nagy terheit a birtoknak *egyszerűséggel*, a tanulmányok fegyverével fogja helyreépíteni. Ilyen időben én az *emberekben* is keresem a biztosítékot, nem a vagyonban egyedül, melyet a megszokott fényezés, fitogtatás hirtelen dobszóra juttat.

Ösmerem vendégeinket. Keresztnevük: *arszlán*, foglalkozásuk hivalkodás, - tudományuk semmi! - Hogy a szőnyeges padlón otthonosak, - hitvány ajánlás! Ezek között én, az apa, becsületes meggyőződéssel választani nem tudok, nem akarok, nem is merek. Azt kérdezhetnéd: van-e választott emberem? Erre szinte *nemmel* válaszolok; hanem e nézetcserenek befejezésére, feleletedre számítok: lányunknak vannak-e hajlamai?

- Lányomtól én engedelmisséget követelek.

- *Mértékkel* én is, - erre nézve nyugodt lehetsz, - azért felelj előbbi kérdésemre.

- Lányunk a te lányod, - mondja az alispánné, - tapasztalom, hogy igen hideg mindenki iránt.

- Oka lesz rá, - kedves feleségem, - Böske nem mindennapi közlélek, és hiuság nélkül érzi belbecsét, - mit mi nem kicsinyelhetünk.

- Ne a mi kicsinylésünkről beszéljünk, - hanem arról, hogy Böskenek tartózkodását meg-sokallják mások.

- Azért szeretném tudni, hogy mutatkozik-e hajlama, - hogy az egyénről tudhassuk meg, a te irányod, vagy az enyim felé közelít-e?



- Határozottan csak azt mondhatom, hogy midőn egyeseknek előnyös állását fölemlitem előtte, szárazon mondja: Mi volna az illető azon előny nélkül?

- Ez valóságos felelet, édesem, - a leány méltán gondol személyére, hogy hasonlóját keresi.

- Professzort hozassak neki vőlegényül a pesti egyetemből?

- Tűrjük el választását, - s tegyük előbbre a személyiséget, aztán adjunk tanácsot gyermekünknek.

- *Szabott áram* van, férjem, - mondja a hölgy, - te nem akarsz *főlebb menni*, - s ebben engedelmességemet követelted. Én nem akarok *alább menni*, - s olyan egyénről hallani sem akarok, ki egész délelőtt lótfut, hogy délre enivalója legyen. Miattam különben lehet toronyig érő esze.

- Heveskedel, kedves feleségem, - mondja férfias nyugalommal az alispán, - e heveskedésed valóságos szerencse; mert akaratlan elárulod, hogy te gyanítasz egyetmást, bár kérdésemre nem akarsz felelni. Ki lehetne szerinted az a „*délelőtt lótfutó?*”

- Holmi prókatorféle ember.

- Az embere választja, kedves fiam, - én is egetverő különbséget látok ez osztályban. Vannak köztük *jogvédők*, magasztos meggyőződésű emberek, kik első bírái az ügynek, s a csürtsavart ügyet, mely alatt gazság mutatkozik, - az ajtónál tovább nem eresztik. Van egy rész, melynek *prókátor* nevet adnék, - ez olcsóbbért alkuszik, - dolgot vállal, s az elhatározást a bíróra hagyja. A harmadik osztályzatba tartoznak a *törvénycsavarók*, a pióczafaj, mely csak azért nem lop, mert nincsen hozzá bátorsága; hanem a gazzal ő is gaz a takaró alatt, - vérszopó, kegyetlen, mint a véreb, melyet pénzért akárcikre rá lehet uszítani.

- Ez az osztályozás, - feleségem, - most mondd meg, - kire gondoltál és melyik osztályba sorozod?

- Magad keress nevet, - férjem, - s illeszd osztályozásodba.

Az alispán elsorolta a megyének tekintélyes ügyvédeit, ötöt-hatott, s a hatodiknál kimondá az „*Egerszegi*” - nevet.

Az urhölgy egy mozdulattal adott jelt, hogy e névvel valami köze van.

- Ne tagadd, - feleségem, - e név hatott.

- Kitaláltad ellenszenvemet.

- Leányod ellenszenvét is?

- *Félig!* - mondja a nő, - ezek a „*latainerek*” *routinirozottak*, (uj szó az alispánné szájában,) hogy egy levegőt szivhassanak bárkivel. Böske találkozott fiatal *ügyvédeddel*, - mit beszéltek? nem tudom! A lány félévvel ezelőtt *kevélynek* mondá, később: *nem közönségesnek*, - most *szerencsétlennék!* s kért, hogy *sohase* említsem.

- Ez a *harmadik szavazat*, - ez az irányadó, kedves feleségem. Ezen folytassuk beszélgetésünket.

- Nem érdemes, hogy ez egyszerű vélemény mondásból komoly előzményeket sejdítsünk. Nem így neveltem lányomat.

- Természetesen... lányodnak *utolsó árát* megszabtad, mint a boltosok a vászonét; de árud gondolkozik, mint gondolkoznál te, ha újra lány lehetnél.

- *Önérzetét* fejlesztettem, *alispán ur*, - mondja följebb czélozva az *alispánné*, - s merek nem kételkedni, hogy nem fog meghazudtolni.
- Az Istenre kérek, legyen türelmed. A lányokat korodban *virágnak* mondták, most *királynénak* hazudják.
- Ne feledd, hogy te is elhitted a magadét, lányod is elhiszi - *félig*, és...
- Lányomnak nincsen előttem titka! - szól az asszony hevesen közbeszólva.
- Nincsen titka? - mondja Szijgyártó fejcsóválva.
- Hát az nem titok, hogy háromszor mondott különböző véleményt, - lehetséges ez Böskében gondolkodás nélkül? Utoljára azt mondja róla: *szerencsétlen ember*, s kér, hogy sohase említsd. Ez a titok, melyet neked fog legkésőbbben megmondani. Bizzál eszemben, és hidd el.
- Ki kell ez ügyetlenséget zavarni a lánynak fejéből.
- Magára hagyod, - ez a legokosabb, - ha ő kér, hogy ne említsd, - feledje, ha tudja.
- Nem, nem! - férjem, - mondja a nő ijedten férjéhez közeledve, - gondolni sem akarok arra, hogy e két fő egymásra gondol, - te alispán vagy?...
- Ki nem hirdettet statáriumot a fiatalokra, hogy nem az apák és anyák szemeivel látnak.
- Jó, - egyelőre hallgatok! - mondja a nő fölkelve. - Befogatok, - a jószágra megyek ki Böskével.
- Ez okosan van mondva, menjetek, kedves feleségem, én is utánatok megyek.

\*\*\*

Az egyedül maradt alispán betette a várnak kapuját, hogy senki se zavarja. A tapasztalt ember előtt megnyílt az életviszonyoknak zára, látta az ellentéteket, melyek vonzerővel hatnak egymásra a vetélkedésnek ingerével. Oly kis körben, minő egy megyei városnak társadalmi élete, a jellemeket elrejtteni nem lehet. Az egyszerű szó, mely kijelentetett, oka vagy okozata a mult történetének, miért tűnődjek tehát, hogy Egerszegi és Böskével a határozó sors kezdé a fonalat szőni. A lány szánalommal szólt az ifjuról, - kit dölyfösnek mondott valaha, az apának aggodalma jogosan véli, hogy a lány önmagára is kimondá az ítéletet, mely idáig őt is fenyegeti.

## Otthon.

A dunántuli kerületnek utain jó négy lóval, kényelmes kocsin való utazás a gyalogjáróval is megkivántatja urnak lenni. A kocsiban ülő viszont a gyalogjáróra tekintve gyanítja, hogy neki jutott a jobb rész, s abból nem örömet kívánna leszállni.

Az alispánné az anyagi kényelemben kéjelegve mondja lányának a négylovas fogatu kocsiban:

- Röpülünk, kedves lányom, - nézd a kényelemnek milyen szárnyai vannak.
- Irigylésre méltóbb az a vándorlólegény, ki itt mellettünk dalolva ment el, s ránk sem figyelt.
- Tudós társasági tag lettél, lányom, hogy ily bölcselkedve beszélsz?
- Ne haragudjék, kedves anyám, - épen azon gondolkodtam, hogy rosszul lenne alkotva a világ, ha csupán egyféleképpen lehetne boldogulni. E vidám vándorlólegényben feleletet okoskodtam ki, s ez boldoggá tesz.
- Gyermek vagy még, lányom, - neked szabad idealizálni, - különben homlokod korán ránczokat kap.
- Ne féltsen, anyám, - a megtalált nyugalom biztosabb védelem a ránczok ellen...!
- Mint?
- Mint a könnyen csalódó képzelődés.
- E szerint te elhitetnéd velem, hogy képzelődtél és nagyon megcsalódtál? - kérde az anya boszankodással.
- Őszintén megvallom, anyám, - *igen*. Képzelődésemet a csalódás keményen megbünteti.
- Oh, te tizenhét éves vértanu! - mondja az anya meggondoltabban és tréfára törekedve: - Rosszat álmódtál, s ébren hiszed, hogy lakolnod kell ügyetlen álmodért.
- Anyám, anyám, - a jó apáczanéknak most hiszem el, hogy igen kevély voltam.
- Hála Istennek, - most megvallottad, hogy többé nem vagy az.
- Nem vagyok az, - megfogadom, hogy engedelmes gyermek leszek - Elhiszi-e kedves édes anyám?
- Majd ha az engedelmességre példa mutatkozik, Böském, - anyád akkor figyelmeztetni fog nagy ígéretedre.
- Mondja, anyám, hogy gyalog menjek hazáig, - zugolódás nélkül fogok menni.
- Tyukszemeket kapnál, lányom, - sántitanál, - ilyen ügyetlenséget nem kívánhat anyád. Szárnyakat akarok adni, - Böském, - repülj magasabban anyádnál, - ez az én kívánságom! - mondja az alispánné lányát szenvedélyesen megcsókolva, aztán visszadőlve a kocsinak selyempárnáira.

Böske az ölelés alatt könyekre fakadt, melyeket az anya egészen másra magyarázott, mint a lány, ki a könyeket sósabbaknak, keserűebbeknek tapasztalá, mint mikor a zárdában a főnökénének haragja megdöbönté. A könyüket nem törle le, finom ajkainak szokatlan mozgása különösen hasonlított a rezgéshez, melyet a bánat idéz elő. Gondolatai visszavetődtek az elhagyott városba, arcának föllángolt pirossága bevallá, hogy az szégyen; mert meg akart egy

embert alázni, mielőtt a diadalszekérben maga mellett megtürné, hogy ezért kicsinyelte a többi.

Tudta, hogy anyja nem fogja szívének titkát kérdegetni; mert ha gyanítaná is vonzalmát, aggálytalan fogna mosolyogni rajta, tavaszi langy esőnek hinné, mitől a napernyő is megvédi. Tovább, tovább könyezett, végre mélézésében megkapta szívét a fájdalom, hogy minő joggal kicsinylené akárki is azt, ki az étellel küzdve nem gyűlölte meg az embereket, a tapasztalatban a méhet követte; mert mindenből a mézet gyűjtötte, s a legünnepélyesebben nem egy nőnek hizelgő ámitás-, hanem többnek meggyőződésképpen mondá: hogy nő a jutalma a férfiu pályájának, ha a legnehezebb, legküzdelmesebb lett volna is. A ki az alkalomnak fölhasználása nélkül mondja el e szavakat, pillanatra látszhatik magas homloku tanitónak, s mint ilyen leczkértet talán, - de mert e szavakat önlelkéből adja: kincsét szórta el, hogy mások szedjék föl, és használva boldoguljanak vele.

Az önvádat egy mentő sugallat védni akará, - az ifjunak óvatosságát, gondos tartózkodását újra dölyfösségnek vádolá; de nem törölkötte ki a visszaemlékezést, hogy ő harczolva küzdött az ifjunak közeledése ellen. Tudta, hogy ellentmondásában kéjt talált, - hogy a vélekedés ingerének készségesen engedett, s hogy gyengébbnek akará látni azt, ki nem az udvarlók nyelvén beszélt, s józan mert maradni, hogy ne hasonlítson a mindennapiaknak egyhangu élehetlenségéhez.

Világosan látta most már a lány, hogy alkalmat keresni, szint változtatni nevetséges lenne; mert az ifju nem támadhatja meg a kijelölt korlátot. Ez ember kerülni fog! Gondolja Böske, - s ha nem kerülné, valóban komédia lenne eddigi viselete. Vigasztaló gondolat e hiba után egy marad, szívben becsülni őt, s tünni a csapást az orvoslás reménye nélkül, végre kimondani, hogy önkezével tépte el virágának legszebb leveleit.

Néhány napi otthonlét összecsődíté a vidéknek elevenjét, - a városi vendégek falusi telepeikről gyakran megfordultak Sziogyártóéknál, s az anya komolyan fontolgatott, hogy valaki a sok közül kitüntetve legyen. Meglehet, hogy a vendég anyák is hasonlóra törekedtek, egyikét elvetett szó nem hiányzik, hogy az anya bizvást elfogadjon egyet az ajánlkozások közül.

Az olvasót kérem, egészítse ki az ilyen tarka képeket, az anyáknak menthető vallomásait, melyekben ügyesen szöve foglaltatnak holmi részletességek, melyek kimondják, hogy: *mi ennyit érünk! ennyiért kaphatók vagyunk!*

A négylovas fogatok vásárra kikészítve jelentek meg az udvaron, s az alispánné kellemes csiklandást érzett, hogy most válogathat.

- Lányom! - mondja egy vendégváró délután a tágas kertben, - lehet-e veled okosan beszélni?

- Mit parancsol anyám? - kérdi a lány szenvedő és engedelmességet mutató arcczal.

- Az egész megyének *szine* megfordult nálunk e napokban, - gyermekem, - megértetted-e, hogy e tódulás nem czél nélküli?

- Elunták magukat otthon, kedves anyám, - ide jöttek unalmat kergetni.

- *Miattad jöttek*, lányom - nyilatkozik az anya gyermekét karjára füzve, - tovább nem hallgathatunk, - vagy kosarat valamennyinek, vagy egynek igent, lányom, - ez így megyen. - A szomszéd megyét nem idéztetheti meg apád a vármegye esküdtjével.

- *Megijesztett*, anyám, - mentegetődzik a lány, - bocsásson meg őszinteségemnek.

- *Mindig* meg fognál ijedni, lányom! ez a lányok sorsa! - mondja bátorítólag. - Jer, elszámlok a neveket, - aztán válaszs kedved szerint, - hisz egytől-egyig ösmered őket.

- Óhajtanám, hogy anyám is *valóban* ösmerje őket. - mondja Böske komoly hangsulyozással; mert a válságos perczen élénken emlékezett arra, ki a mértékben többnek bizonyult anyja vendégeinél.

- Eszeden légy, gyermek, - inti az anya, - ne játszál könnyelműen, s gondold meg, hogy hugaid egy év előtt hagyták el a zárdát, s nagynénédől haza várom őket.

- Félsz anyám, hogy versenytársaim lesznek, s én irigykedni fogok rájuk?

- Mástól félek, meggondolatlan gyermek, - hogy sokan lesztek, - egy fészekben három leány nem jó jövendölés, - a sor rajtad van, éljünk az alkalommal.

- Tekintsen engem úgy, mintha nem is volnék.

- Régen látnak, Böském, - nem dughatlak el, - s ha te mindenkit ijesztettél, hugaid sorsát te ejted el, - ezt őszintén mondom.

- *Engedelmeskedem, anyám!* - igéri a lány majdnem elszédülve a soha nem hallott szavakra, melyek tulvilágosan deritének föl egy ösmeretlen állapotot, melyben az anya inkább ma, mint holnap ad túl gyermekén, ki, - mint a jelen esetben, - sietni kénytelen, hogy el ne zárja a többinek utját.

- Most beszélsz okosan, - mondja az anya, - Szöllősy Imrének anyja harmadszor sugta meg, hogy fiának akar. A fiu elegáns, apja apád előtt volt alispán, egyetlen fiára tekintélyes vagyont hagyott, s a mi legfőbb: tőszomszédosunk, s ha egykor apádat az Isten...

- Ne többet, kedves anyám, - olcsóbbért is engedelmeskedem, - mondja a lány anyjának hideg okoskodásától megborzadva, - *igent* mondok.

- Köszönöm a választ, jó gyermekem, - biztam eszed- és engedelmességedben.

Néhány forduló közben elvégezték a beszédet, Böske még a kertben maradt, hogy virágokat szedjen, mire anyjának csókja engedelmet adott.

A kanyarulatoknak lombosabb részébe sietett a lány, ismételte anyjának szavait, melyekből meggyőződött, hogy a lánynak rövid ideje van, mint a pillangónak, mely szárnyának aranyos porában hasztalan büszkélkedik, a legelső kiméletlen érintés leszedi a búbajos színvegyületet. Tudtán kívül lépdelte át a kanyargó utakat, szívének fájdalmában vergődött, s önhibáját vádolva csak egyszer gondolt az irgalomadó eszmére: Bár ő bátorkodott volna *gyenge* lenni, hogy nyilatkozzék, - talán ma boldog vagyok, s atyám megértett volna!

## Már késő.

Becsületére vált a táblabírói világnak, hogy a hivatalból *élet* szégyennek tartá, nehogy a gyanúsítás ráfogja valakire, hogy a nyomorult fizetés mellett az igazság rovására hizik. - Őseink büszkén *viselték* a hivatalt; mert nem *éltek* abból.

Szifygyártó alispán ur fájó szívvvel ereszté haza gyermekét, az apának éles látása felfödözé, hogy lányában két érzelm veszett össze: a szívnek vonzalma a büszkeséggel, - s ez utóbbi győzött az előbbi fölött. A férfiúi érett gondolkozás legkönnyebben bukik meg a nőknek rejtegetett gondolatainál. Hiába, itt nem használ a tekintély, a vallatást nem segíti elő a meglepő keresztkérdéseknek ügyessége, s az apa akkor érzi először, hogy gyermeke már joggal bír, - s az egyéntől a *kiméletet* megtagadni gyengédtelenség.

Mohón kapott az alkalmon, hogy Egerszegivel egy peres ügyben a vidékre rándulhatott, nem távol birtokától. A váratlan alkalom a sors intézkedésének látszék, mely tán kivezet a hinárból; azért az ügyvédnek kérés nélkül ajánlá, hogy a második alispán helyett fogja végezni a főnnforgó visszahelyezést. A véletlen ez uttal ellenkezőt szült, mint az alispán gondolt; mert a visszahelyezés épen Szöllősyné birtokán történt, hol a pert a hölgy nyerte meg, a megoldási reményt pedig az alispán. Ebéd után az özvegy urhölgy magános beszélgetésben rebegő örömmel mondja az alispánnak, hogy nejétől levelet kapott, melyben az anyák beszélgetésének tárgya volt a legmelegebben előadva, hogy az anya és lánya a leendő házasságba egyez, ha az apának kifogása nem lesz.

Az alispán hidegvérrel nyult nejének leveléhez, elolvasá a sorokat, melyekben a végeldöntésnek teljes joga az apára volt kikötve; tehát a nőnek eljárása hiba nélküli. Már vissza akará adni a levelet, midőn Szöllősyné gyengéden átfordítja a lapot a másik oldalra, hol Böske szerényen köszöni az őt megtisztelő választást, elnézést kér gyarlóságai iránt a jövődő második anyától, s ha hogy az atya másként rendelkezék, ezt, kérve kéri, ne neki tulajdonítsa.

- Engedje meg nagysád, hogy hazulról küldhessem meg válaszomat, - mert ez csak véletlen, hogy itt tudom meg, - s nagysád méltán követelheti tőlem, hogy e szép kitüntetést kellő komolysággal végezzem el.

Az elmondott szavakban a zavart a meglepetésnek számítá be Szöllősyné, s megsugta a kikisért kedves vendégnek, hogy egyelőre családi titok marad, mi nem való még az emberek fülébe.

A váratlan tárgy rendkívül meglepte az alispánt, - elfeledte, hogy a mai napnak eljárására okmányt készítsenek, s hogy azt alá kell írni. Elhajtattott, megparancsolván kocsisának, hogy ne kimélje a lovakat. A kocsis körülnézett a láthatáron, az erősen tóduló felhőkben kereste a sürgölésnek okát, de azok miatt ő nem aggódott; mert fél óra előtt nem érkezhett el a viharnek eleje. A parancsnak engedelmeskedve, szokatlan rövid idő alatt megérkezett, s az alispánné messziről látta, hogy a lovak haladása siettetésből különbözik más alkalmaknak mérsékelttségéhez.

Az alispánné harmadnap előtt irt férjének egy előkészítő levelet, s hogy sietve jött, igen természetesnek látszék. Izgalommal számítá az asszony Szifygyártónak a lépcsőzeteni fölérkezését, szívének dobbanásait majdnem hallá, mert hogy *félt*, - azt hangosan mondá, egyedül állva a lépcsőhöz legközelebbi teremben.

- Tudtam, hogy megjössz, kedves *öregem*, - mondja számított édeskedéssel, - ma kaptad leveletem?

- Leborotválták bajuszomat az uton, hogy Szöllősynek nézesz?
  - Nem a városból jössz?
  - Szöllősynétől jövök lóhalálban; mert azt a levelet olvastam, a mit annak irtál.
  - Ez *ügyetlen* esett ki, kedves öregem, - akadozik az asszony, - bátran lepirongathatsz, zugolódás nélkül türom.
  - Lefegyvereztél, *asszony* - ma leszek életemben először *élhetetlen*, - mert belátom, hogy a társadalomban legsilányabb állapot, ha nevetségessé leszünk! - mondja az alispán, és közbeszólást nem várva folytatja: Lányod erőltetés nélkül irta leveled második lapjára azt a néhány sort?
  - Kérdezd meg őt, - azonnal behivom.
  - Gyáva vagyok ilyen kérdésre, inkább elhiszem.
  - Hidd el, férjem, hogy az anyánál nem szeretheti jobban gyermekét az apa, meg vagy-e nyugodva?
  - Nagyon meg vagyok - mondja a férj, - mint a megvert ellenség. - Nézd, mily alázatosan teszem le a fegyvert.
  - Rosszalod választásomat?
  - Szöllősy legkedvesebb barátom volt, - feleségét ma is elvinném, ha nőtlen volnék, - ez az én véleményem. Hogy fiát szereti-e leányom? Ez lenne kérdés, ha a feleletet előbb meg nem kapom. Elhamarkodtál mindent, asszony - ez a hiba; mert én azt hiszem, hogy e meggondolatlan lány daczból megyen férjhez, - s elmenne a legutolsó esküdthöz, mert ti nők szenvedélyből sirtok, - és néha keresitek a bajt, hogy nyöghesetek.
  - Mondj erősebb szavakat, édes öregem, - biztatja az asszony, - igen meggondolatlan valék, hogy egy órában irtam neked és Szöllősynének; - de hisz apai hatalmad szent, határozz magad.
  - Igyátok meg levét firkálástoknak, - mondja a férj indulattal. - Téged tervcsinálási hajlamod ragadt el, lányodat a szeszély. Nem tudok rátok méltóbb büntetést, mint hogy két hónapig hallgatni fogtok, ez változhatlan határozatom. Boszankodjatok ti is: nyögjünk mind a hárman.
- Az ablakok még nyitva voltak a rekkenő meleg miatt, könnyen meghallhatták, hogy a lak előtt kocsí állt meg. Kinéztek az ablakon, hogy az érkezőt jókor felismerjék. A csinos fogatról már az udvarra lépett a vendég, - ezért az asszony ürügyül használta az előbbeni beszédnek félbenszakasztására a kérdést:
- Kie lehet e gyönyörű két ló?
  - Becsületes emberé, ki a munkát élvezettel végzi, Egerszegi ügyvédé.
  - Távozom, férjem, - mondja a nő sietve, alkalmatlan lennék.
  - Várj kissé! - tartóztatja az alispán nejét. - A zivatar azonnal itt lesz, el nem ereszhetem bolondjában. Itt fogom marasztani; tehát kikérem a savanyú képeket. Böske maradjon szobájában; a zivatarból két adaggal beérem egy napon.
- Az asszony lehető sietséggel távozott, hogy ne találkozzanak. Ezen célját elérte, jókor ért Böskéhez, és elmondá, hogy a mai napon jobb lesz egyedül maradnia; mert atyját nagyon meglepte a tudósítás, - aztán vendég is érkezett, s ha itt marad, nem tudnák ma nyájasan fogadni.

Egerszegi bocsánatot kért az alispántól, hogy lakáig üldözi; de el méltóztatott feledni az aláírást, ezért hozta el az okmányt, ha sziveskednék névaláírásával megerősíteni.

- Ki ne nevessen, uramöcsém, - először voltam életemben ilyen szórakozott, pedig vénemberhez az ilyen nagyon illetlen.

- Fél órával előbb vagy utóbb, - ennyi a különbség! - mondja Egerszegi előterjesztve a kész írományt.

- Ne siessen uramöcsém, - ma úgy sem megyen tovább, - látja, hogy a viharok megy.

- Hálás köszönetemet a vendégszeretetért, alispán ur, - mondja Egerszegi, - lovaim nyugodtak, az országuton egy kissé latyakosan is a városba érek három óra alatt.

- Megyen a patvart, - zörgölődik az alispán, - ezer köpönyegben is bőrig áztatja e fürgeteg.

- Nem árt, - a nyári eső fürdő gyanánt használ, s leveri rólam a nappali port.

- Bolondság volt Szöllősynétől, hogy már ő eleresztette, - bizony megzavarta valami a fejét. - teszi utána dörmögve.

- Teljes bocsánatot érdemel a jó urhölgy, - mert a mint mondá...

- *Mondott?*... kérdi meglepetve Szijgyártó, ... Mernék fogadni, hogy tudom, mit mondott.

- Alispán ur tudhatja, hogy miféle levelet mutatott, s a beszélgetésben történt megegyezésnek eredményét sietve kell tudatnom Szöllősy Imrével, hogy maradjon az egész egyelőre családi titok.

- Mégsem eresztem el önt!... - mondja az alispán boszusan, - reggelig elő nem bujnak a verebek, hogy meghallják és elcsiripolják, - maradjon ön reggelig.

- Szavamat adtam, alispán ur: megtartom; ha az utról az árokba mosna is a víz, - elindulok.

Szijgyártó aláírta az okmányt, beporozta és odaadta Egerszeginek.

- Most tudja ön, - mi az oka, hogy önt, szolgabíró és esküdtet ott feledtem.

- Ki vádolhatná alispán urat?

- Öcsém!... mondja az öreg, ... én félek, hogy ügyemet ma elvesztettem, - s nem appellálhatom.

Böske a vendég elől édesörömet kitért, - a mai nap nem vendégek számára való. Szobájából az emeletnek tornáczára ment ki, hogy a kertre nézzen le, melynek szép fáinak már hajlongtak a viharok előszelétől. Fial lelke hasonlítást keresett a gyengébb ágak engedelmes meghajlásában, s békitgette magát, hogy nálunknál hatalmasabb erők parancsolnak, miért küzdenék annak zudulása ellen?

Rideg volt belseje, - s azt gondolá, hogy engedelmessége mégis némi erkölcs! mert anyjának aggodalmait eloszlatja, s ha boldog nem lehet, - lelki megadása mutassa, hogy a bűnhődéstől nem irtózik. Talán azt kellett volna meggondolnia, hogy a leendő férjet megcsalja szeretetlenségével? Erre nyugodtan megfelelt magának: A mely férfi anyjára hagyja a választást, az olyan nem keres, nem is érdemel szívet, hát nem marad vádolni való.

Egerszegi a csarnokba lépett, Böske hirtelen visszanézett, s ijedten ösmeré föl Egerszegit.

- Ön itt?

- Egy perczig még, aztán a városba sietek.

- Van még valaki atyám szobájában?



- Tudtommal senki, kisasszony, - negyedóra óta kivülem nem volt ott senki.
- Nem marasztotta önt atyám? Lehetetlen, hogy e viharban távozni engedhesse.
- Bizonyosan marasztott; kisasszony, - mondja izgalommal az ifju; de olyan megbízást vállaltam Szöllősyné nagyságától, hogy nem maradhatok *kegyed* érdekében sem.
- Szöllősyné nem látta, hogy a fürgeteg közeleg az egész láthatáron a város felé?
- Ő boldog, a boldogok pedig elfeledik a külső világot.
- Meggondolatlan asszony.
- Bocsásson ön meg neki. - Fiának küld üzenetet.
- Hogy kürtölje ki a világnak diadalát?
- Hogy egyelőre még hallgasson.

Ezen szavaknál a vihar egész erejével megérkezett, Egerszegi maga is megdöbbsent az elemnek erejétől; de már vissza nem léphetett, s meghajtá magát, hogy a bucsuzást bevégezhesse.

- Én fölmentem önt e borzasztó uttól - mondja a lány halaványan, mert szavai mást jelentének, s a fiatal embernek először engedett alkalmat, hogy közeledhessék.
- Ne sajnáljon, kisasszony, - majd az uton kibékülök sorsommal, mely nekem csak *ilyen* szerepet szánt.
- Lépteket hallok - mondja Böske szobája felé nézve, s remélve, hogy anyja.
- Az alispán ur kinevetne, hogy oly sokáig késem. Isten velünk!

\*\*\*

Az apa lépett ki, hogy mégis visszakényszerítse az ügyvédet; de már az udvaron lehetett, s így csalódva mondja: *Már késő!*

A lány oly jelentésteljeseznek találta e szavakat, hogy szobájában sirva ismétlé: *Már késő!*

Éjfélben ért a városba Egerszegi bőrig ázva, s a hidegtől reszketve állt meg Szöllősyné laka előtt. Leugrott a kocsiról, hogy felzörgessen valakit a házmestertelen házban, - már a kilincset akará fogni, mikor Szöllősy a kaszinóból jöve köszönti a kopogatót.

Félrehívta a fiatal embert, anyjának üzenetét közölte vele, hogy egy ideig hallgatni kell a két család érdekében. A fiatal embert sokáig nem hagyta beszélni, hogy körülményesen értesítse, aztán haza siethessen.

- Már késő! - mondja Szöllősy, - Kérgessynek megsugtam ma délután, s a vén bolond az egész városnak elmondta „*négy szem között*”, s már esti kilencz órakor a századik jött szerencsét kívánni.
- Hány óra lehet most? - kérdi Egerszegi fogvaczogva az átázott ruhában.
- Elmúlt tizenkettő.
- Semminek sem vagyok oka, mondja az ügyvéd, - láthatja ön, hogy kocsimmal jöttem ide, hogy valahogy későbbben ne jöjjek egy perczczel. Jó éjszakát kívánok.

Haza hajtattott, ruhát váltott; de már félig eszméletlen feküdt le ágyába, s reggelre a belépő legény alig ösmerte meg urát. Összelármázta a házat, orvosokért futtatott, hogy a melyiket előbb érik, fogják meg, s a legközelebbi negyedórában három állt a betegnek ágya mellett. Nem vélem szükségesnek, hogy a „*recipé*”-ket ide irjam, volt elég, s tömték az ifjuba a

minden izü levet; mert az orvosok, szokásos módjuk szerint, kimondák, hogy ez hallatlan makacs nyavalya, ilyen ötven esztendőben fordul elő egy, s ha a beteg meggyógyul, ez lesz a nyolczadik csuda, nem a gőzhajó, - pedig az is valami.

Egy hétig nem halt meg, az emberek reggeltől estélig találgatták, hogy egy rongy meghülésen kívül mi lehet még oka a súlyos bajnak. Kérgessy nemes részvétellel kiáltá ki, hogy bizonyosan a Sziogyártó és Szöllősy-családoknak szövetsége hatott az ifjura. Széchenyi már akkor megírta a Hitelt, s a buzgó közönség ebben követte a nagymestert, és mindent hívó buzgalmában ezt a hirt mohósággal hitte.

Alispánék bejöttek a városba, és negyedóra alatt megtudták Egerszeginek állapotát. Az asszony hallotta, és azonnal elfeledte. - Böske egy hét óta félt e hirtől, s hogy most hallá, - eltompulva mondá: *Előre tudtam!* Az alispán nem szólt, botját kezébe vette, s a megyeházból egyenesen az ügyvédnek szállására ment.

Az első szobában Gerstner járt föl-alá, szemei könnyeztek, s midőn az alispán belépett, nem törülte le a férfiaknál megróható jeleket. Némán nyujtá kezét az alispánnak, ki a bérlőnek e részvétét nagy megindulással tapasztalá.

- Baj van? - kérdi az alispán a következményből ítélve az ifjunak állapotára.

- Nem értem az orvosok mesterségét, - válságról beszélnek, s azt mondják: eltarthat napokig.

- Mióta van a válság? - kérdi az alispán.

- Tegnap óta észlelik, - így mondják, - ott benn őrzik hárman; mert megmondám, hogy ezer forintot adok a jobbulásnak első híréért. Nem is megyek el, - az éjjel itt háltam, - s itt maradok addig, a meddig.

- Most jut eszembe, hogy kegyednek ügyvéde volt a boldogtalan gyerek - mondja gyanítólag az alispán.

- Ügyvéd annyi van, hogy kaszáltathatom, mint a zabot. - Barátom volt, kedves alispán ur, - ez a gyermek parancsolt nekem, s életemben ettől hallottam a leplezetlen igazságot; mert ennek Gerstner voltam, - numero egy ember, - egyéb semmi, punktum.

- Meglep, a mit Gerstner barátom mond, - holott kegyed nem kényeztette el az embereket.

- Azok pénzemtől félték, s interesben engem süvegeltek, - mondja duzzogva, - hanem ez belém nyult, mint az éléstári fiókba, - s markomba tette, hogy nem mind lisztláng, - bennem is sok a korpa.

- Kegyedet én nem hittem ily türelmesnek, még kevesbbé pártatlannak maga ellenében.

- Kedves alispán ur, - mi gazdagok kimondhatlan nyomorult ficzkók vagyunk. Fölrakjuk hátunkra a kincset, czipeljük a nyílt téren kincsünket, s ostobán elhiszszük, hogy a süveget előttünk veszik le, - pedig az irigylett terhet bámulják. Ha a vaksors lekapja hátunkról az értéket, elmennek mellettünk, s mint a teherhordó számárta, rácsapnak, hogy kincset hordva is kórót eszik. Mi nem tudjuk, hogy álljon félrebb, - mert ez állat hires, hogy a léleknek külön élvezetei vannak, melyek osztalékai a kevesbbé vagyonosnak, ha esze van, az élvezetet jókor fölismerni. Engem ez a fiatal ember tanított meg egyremásra, - most már válnék belőlem ember, ha tanulmányomat befejezhettem volna nála.

Kinyílt az ajtó, az orvos kidugta fejét, hogy valakit keressen.

- Itt vagyok! - mondja Gerstner olyan érzelemmel, hogy már szeretné odaadni az ezeres bankót.

- Fél óra óta ébrednek, - mondja az orvos, - előbb fölveté szemeit, s megismert bennünket.
- Ugy beszéljen, orvos ur, hogy én értem, - mondja Gerstner. - Mit jelent, hogy ő megismer valakit?
- Hogy az általános támadás tetemesen megszűnt, - s az életerő hatalmasan küzd a nyavalya ellen.
- Kell valami ennivaló? - azonnal rohanok a vendéglőbe.
- A lelket kell ébreszteni, - kedves Gerstner ur! - véli az orvos. - Bizik-e magában, hogy szórakoztatni tudná, - mert akkor kérném, hogy menjen be.
- Barátom, - én csak alkudni és parancsolni tudok, - most meg külön még félek, nincsen bátorságom; mert hihetőleg rivafakadnék.
- Bemegyek én! - mondja az alispán Gerstnernek háta mögül, - mire az orvos kész örömmel nyitá meg az ajtót a mellékszobába, onnét a másikba, hol a beteg feküdt.

Egerszegi az alispánt azonnal megismeré, s a részvéten megörülve, arcának egy kellemes átsugárzásával fogadá vendégét.

- Ezt a pört megnyerte, uramöcsém, - mondja Sziogyártó kedélyesen, - eljöttem, hogy mint alispán reponáljam önt az előbbi állapotba.

A fiu nem tudott szólni, kezét nyujtá az alispán felé, hogy hálával fogja meg a szónak hiányában.

Az orvoságos üvegeket székestől eltola az alispán az ágytól, s jó kedvet erőltetve, mondja egy üvegcsét fölemelve.

- Itt vannak a perorvoslatok, - mondhatom szép számmal, - no, majd a gyógyszerész elhozza a perköltségeket is.

- Meglepett e részvét! - mondja gyengén a beteg.

- Egy szót sem, - engedetlen fiatal ember! Máskor higgye el, hogy az elemek nagyobb urak, mint a gyaló ember.

- Az első a kötelesség - válaszol az ifju a tilalom daczára.

- Majd beszélünk máskor a kötelességről, - akkor meg is dorgálom, - most nem háborgatom nyugalmát. - Láttam és megnyugszom. Isten önnel. - S a részvétteljes alispán gyengéden megsimogató az ifjunak arcát, aztán a fáradt kezért nyult, hogy azt kényelmesen elhelyezze.

A fiu minden erejét összeszedte, az alispánnak kezét ajkához voná, s megcsókolá.

- Kedves gyermekem! - mondja az alispán rendkívüli megindulással, aztán lehajolva, tökéletes atyai indulattal csókolá meg, s hogy az elérzékenyülésnek visszahatása ne legyen, örömkönyes szemmel mondja:

- Nini, - még kinevetnek az orvosok, hogy a bíró és ügyvéd elérzékenyül, pedig máskor hány embert megríkatunk.

A kedély, mely mélyebb érzelemből fakadt, az ifjunak szívébe csöppenté az életerőt; mit a gyógyszertárak ingerei nem helyettesíthetnek, mint nem árulnak örömet, boldogságot és lelkesülést, mely a vért csudálatosan buzdítja. Az ifjunak arcára rajzolódt az új élet, melynek a remény jobb jövődöt ígért.

Az alispán hazament. Böske az emelet ablakából látta atyját visszafelé jöni, tehát elébe sietett, hogy arcán meglássa a hirt, hisz jól tudta, hogy apját nemes szive a beteghez üldözte oly gyors léptekkel, hogy a hajdu egy sietős levéllel nem érte utól az ügyvéd lakásáig. A lépcsőn vidáman jött föl az öreg, s az előzékeny gyermeknek készséggel nyujtá jobbját, mit az hevesen megcsókolt. Talán égett még a kezén az ifjunak kézcsókja, mert a lány ajkának helyét ugyanott érezte, - s e meglepetésében azt mondja.

- Ez a kézcsók hozzon áldást reád, leányom, ha az Isten méltónak tart a boldogságra.

- Rejtett szót mond, kedves atyám, - kérem fejtse meg nekem is.

- Valljunk meg egymásnak mindent, - gyermekeim. Van-e titkod, mit anyádnak meg nem vallottál?

- Nem kérdezett: nem vallhattam meg... S ha kérdezett volna is, fél titkot mondhattam volna meg.

- Játszottál a tüzzel...

- Szárnyaimat égetém meg, kedves atyám, - s nem tudom, megbocsát-e az Isten.

- Ha büszkeségedet megfékezed.

- Atyám! - mondja méltósággal a lány, - a sokért sokat szenvedek; de a nőnek nincsen joga a boldogságra, ha egészen megalázza magát. - Ezen szavaknál újra megcsókolá atyjának kezét, s a szobába akart rohanni. Az apa kézen tárta a leányt, s újra ajkához tolta kezét, mit az szenvedélyesen megcsókolt.

- Lányom, - az ő ajkának helyét érinted most, - tudom, hogy ez volt az ő vallomása.

- Egy szó kell még atyám, - azon szó nélkül a boldogtalanságot választom inkább.

## Értsük meg egymást.

Az egész megyének hírkövácsa kalapálta a hirt Böskének férjhezmeneteléről. Már mondtam, hogy a házasság előtt egy ellenség sem maradt néma, s a nyelv, ez az éhes husdarab, kiméletlen vagdalkozott, hogy sebet ejthessen, s a káröröm meglehetősen igazán tapogatott, hogy Böske vonzalma ellen fogna az új frigybe lépni. Szöllősyné leginkább aggódott a sok beszéd miatt; mert az öreg nem nyilatkozott, s valódi alap nélkül állhatatosan tagadta, hogy a szövetség már megkötve lenne.

Másfél hónapi szenvedés után engedték meg az orvosok, hogy Egerszegi az ágyból fölkelhessen. A szegény ifjú alig tudott a második szobába lépni támasz nélkül, s az öreg Gerstnernek karján a nyugágyra dőlve mondja:

- Nem szánni való az ember, hogy lelkének hüvelye ily gyarló?

- Barátom, ne okoskodjék, - ha én az órámat készakarva vágom a falhoz, nem tudom, hány órácsinálja meg újra, ha tiz új kereket nem tesz bele. Legyen türelemmel, kerekei megvannak, csak hogy még egy kissé nyikorogva járnak. Egy hét múlva átvitetem önt nőm lakására, ott a nagy kertben a friss légen erőre kap.

Az öreg édesapaként viselte gondját az ifjunak, egy hét múlva este hordszékben vitette át Aladárékhoz, s a földszintnek kertre nyíló szobájában helyezte el, hogy a még teljes erejű nyárutónak üdítőbb levegője pótolja gyorsabban a kimerült erőt. Irma nem tudta apjának intézkedését, különben vigyázott volna, hogy valahányszor Böske át szokott jöni a délutáni órákra, észre ne vegye, hogy a féltett beteg itt van. Az óvatos menyecske kimondhatatlan röstellené, ha az ifjunak a váratlan találkozás bajt, Böskének pedig feszélyt okozna, s még azt hinné, hogy a jóakarát erőszakolásig avatkozik.

Másnap az orvos délután meglátogatta az üdülőt és kérte, hogy majd naplenyugvás előtt egy órával, az enyhébb légre menjen ki, ha erőlködésbe kerül is. Negyed órai mozgás egy héttel előbbre segíti a már amúgy is türethetetlenkedőt. Egerszegi alig várta, hogy a kijelölt idő érkezzék, az életnek ingere a léleknek fájdalomán is győzni készült, mert a foglalkozásból nagyobb szórakozást remélt.

Irma Böskével egy akáczacsoport alatt üldögélt, - férje honn nem lévén, - ketten beszélgettek. Irma néha fölugrott, a távolibb virágágyakból választott szálakat hozott, s a szenvedő lánynak bohókás kedvteléssel ismételte, hogy egykor a zárdakertben miként tanulták meg egymástól, hogy melyik virágnak mi jelentősége van egyesleg, s ha a különböző szálakat rakják össze, miként lehet egy mondatot kiegészíteni. A visszaemlékezésnek édes képei erőt vettek Böskén, s Irma férjét akarván egy mondattal meglepni, virágokból szedte ki: Kétség: haragszom; megjöttél: megbocsájtok!

- Meg fogja-e érteni?

- Ablakába teszem - mondja Irma egy csókkal bocsánatot kérve pillanatnyi távozásáért, a sűrűbb kanyarulaton eltávozott azon irány felé, mely az épületnek sarka felé vezet, ellenkezőleg azon részszel, melynek Egerszegi volt most a lakója.

Az orvostól kiszabott perc elérkezett. Egerszegi botra támaszkodva lépett ki a kertbe. Nagy lélekzetet vett, szívében a vér élénkebben lüktetett, - mert az éltető lég egy gondolat alatt átjárta. Óvatosan lépdelt a finoman homokozott uton, a virágoknak élénk színe csábítólag mosolygott, - s a vidám élet buzdítólag hatott idegeire.

Körülnézett, - senkit sem látott az ismert utakon, csak a visszaemlékezés idézte elő azt a daczos arcot, mely erőnek erejével ragadta meg az ifju kebelnek melegét, mely arra van teremtve, hogy éljen és életet adjon. Az agyat megragadá a multnak képe; az ifju elfeledkezve magáról, mindinkább elmélyedve ment odább, hogy megszokja az egykedvűséget ez emlékezetes helyen, s ekképen leküzdje az indulatot, mely uralkodott rajta. A bódult feledkezés messze csalta, s hirtelen érzé, hogy messze ment, - közelében nincsen pad, melyen kinyugodhassék, s ne hogy lerogyjon, egy karcsu akáczának szárához menekülve, azt átölelé, s a gyengeségen kifakadva mondja: - Istenem, - adj erőt, mert látod, milyen gyámoltalan vagyok.

A hangok felébreszték Böskét, ki alig két ölnyire ült a hajlásban, - hirtelen fölugrik, meglátja a kapaszkodót, hozzá rohan, karjára veszi, és az átölelt ifjut a gyeptályaig vezeti.

- Büszke férfi! - mondja a lány, - a nagyobb hatalom a gyengét küldi védelmedre!

- Itt lát ön, teljes nyomorultságomban, a szellő lefujna, mint a hervadt levelet.

- Támaszkodjék rám, - mondja Böske átkarolva az ifju derekát.

- Gondolja meg ön, hogy avatatlan szemek vádolni fogják.

- Mit törődöm én az emberekkel.

- A férfi *nőtámaszra* szorul.

- Büszke lény, - még most is vergődik, hogy erejére támaszkodhassék.

- Megadom magamat, nálamnál büszkébb gyermek - szól az ifju, - gyengeségem lett erőm, - kimondom, hogy szeretlek, - ám ne vess ki, - hogy a diadal tökéletes legyen.

- *Imádkozom*, - mondja a lány, - a szentekhez méltó dicsőüléssel arcán, - ez legyen viszontvallomásom.

A kimerült ifju a lánynak ölelő karjára hajtá vissza fejét, - a lány pedig az égre nézve, könnyeit engedte szemeiben csillogni, s megtisztulva minden hiúság- és kevélységtől, hálát adott az Istennek.

Irma visszajött édes tréfájából, már tudta, hogy Egerszegi a lakban és a kertben van, kémelve jött a kanyarulaton, előbbi helyükre fordulva. Hirtelen megállt, hogy e váratlan csoportozatot bámulja. A halvány fő ott pihent a lánynak karján, - a lány még folyvást a kék égre nézett, csak a könyvek beszéltek, hogy a hála most küldi az égbe köszönetét; mert útjaik összetalálkoztak.

Csöndesen visszahuzódott, átkerült a másik fordulóra, hogy az édes álmat félbe ne szakaszsa. Lassu lépésekkel tévedezett ide s tova, hogy hosszabbra nyuljon késedelme, - végre óvatosan előre ment, s látva, hogy az ifju főlegyenesedett, oda rohant, s oda nyújtá két kezét szeretteinek, mint az el nem feledett emlékezetes napon.

- Barátnétok áll itt! - mondja gyengéd célzással Irma, s a két kezét lassan egymáséba tevé. Áldásomat e frigyre.

- És a menyekző? - kérdé Egerszegi Böskére nézve.

- Mondtam! hogy épen önt oda *sohasem fognám meghívni*.

- Magam jövök. Öné a győzelem.

\*\*\*

A visszaindulás előtt Irma édesdeden kéri őket, Böskét átölelve, s az ifjura áttekintve:

- Ugy-e, nem önmagatokra: egymásra lesztek büszkék?

## Az apa.

Hogy az emberek *keveset* beszéljenek, azt kellene megparancsolni előbb, hogy *sokat* beszéljenek.

\*\*\*

Az alispánnénak nagy boszuságára a vármegyének keztyüben járó népe másfél hónapig következetesen járt az alispáni szállásra, hogy szívbeli jókívánságát elmondja a kihíresztelt házasságra, melyet ő kénytelen volt két álló hónapig tagadni, s minden újabb jó kívánságnál tördöfést érzett; mert a férj az előre kikiáltott hir miatt megtagadhatná beleegyezését.

A jó kívánók tiszteletteljesen megelégedtek egy ideig az alispánék tartózkodó nyilatkozatával; mert a társaséletnek vannak ártatlan szunyogjai, melyeket egy kis pipafüst elhajt. Később jöttek a darazsak, melyek a bizalmat követelik, s megrohanják a békés köpüt, hogy a méhtől elszedjék a nem közös tulajdont.

A kis városi életnek millió szeme, millió füle van, s ha van a toronyban óra, mely a hajnalt, delet és éjt szabályszerűleg bejelenti, - az egyesek a jelzés után ébrednek, esznek és lefeksznek: a szemek is rálesnek az életjelekre, a fülek kíváncsian hallgatónak minden hangra, hogy a napnak egyetlen percét el ne szalaszthassák használatlan.

Ki mondta? Kinek mondta? Hogyan mondta? Ezek a közönséges vallatások, - s a sok szóból kikerül az *igazság*, - az édes falat, melyet az emberek nyelvükre vesznek, mint a nyalánkságot, mely nem étel, s mégis megkívánjuk.

Szöllősynek idő előtt való beszédjét visszanyelni nem lehetett, hirkutatók a sok kérdéssel elértek a forrás közeléig, csak azt nem tudták a jóakaratuak, hogy Szöllősy szól-e előbb, vagy az ügyvéd? S e kitöltetlen hézagot kizsákmányolta a pletyka, mely a kárörömben hizik.

A gonoszkodás az ügyvéd ellen sugdozott, - az irgalmasabbak Szöllősyt említették vagy az alispánnét, a kinek talán érdeke volt a dolgot nyilvánítani, hogy a köztudomással sánczolja körül a kezdeményt, s abból ne legyen út a visszavonulásra.

Az alispánnal nem lehetett tréfálni, s a hatheti hirhordás az utolsó cseppig kiürítette béketűrését. Jöttek a darazsak, - követelték, hogy a bizalom valljon meg mindent, hisz egyik-másik Szöllősynénél is otthon van, s egy pár mérgesebb darázs bevallá, hogy Szöllősyné és fia már nem tagadják a leendő egybekelést.

Erre elsült az ágyu, Szijgyártó nejéhez ment, s akarta tudni, hogy kinek biztatásából terjedt el a hir; mert beleegyezése előtt nem volt joga senkinek, sem a nőnek, sem a lánynak szárnyat adni a dolognak.

Böske anyjánál volt; de nem szólt, - és inkább vágyott volna kinn lenni, mint a haragvó szülőkkal.

- Sem én, sem leányunk nem adott erre okot, - mondja az asszony teljes igazsággal, - magam is röstelltem, és Szöllősynének irtam, hogy tán ő beszélt valakinek, mire ő azt felelte, hogy tőle fián és Egerszegi ügyvéden kívül senki sem tudta a dolgot: hogy aztán mint jutott a közönség közé, könnyü eltalálni.

- Példának okáért? - kérdi a férj türelmetlenkedve.

- Az ilyen fiskális urak fontoskodók, - mondja az asszony kicsinyléssel, - ennek is, annak is elbizalmaskodta.

- *Anyám!*... kiált Böske oly rémuléssel, hogy az asszony is megdöbbsent; de hirtelen magához térve mondja:
- Nagyon szinpadias fölkiáltás, - talán szavalni tanulsz?
- Feleségem, - szól közbe a férj, - kiméljük meg Egerszegit.
- Leányom előtt elengedhetted volna a megintést, - s hogy ne látszassam az intéstől megijedni: ismétlem...
- Csak előttem ne, anyám, - kiált föl újra a lány, - inkább távozom.
- Mi ez? - riad vissza leányára a büszke alispánné: prókátornak akarunk lenni?
- *Meglehet!* - mondja a lány elszántan.
- Ugy ez vallomás, kisasszony? - a védelem több a közönyös esetről.
- Nem tagadom, anyám, - *szeretem ez embert.*
- Eleget tudok, - menj szobádba - parancsolja a lánynak, s az engedelmesen távozott, de az ajtónál mégis visszanézett, hogy az atyának arcán láthat-e rosзалást. Az alispán részvétellel nézett gyermekére, s bezáródván az ajtó, - nejét kezén fogva mondja:
- Emlékszel azon alkonyatra, midőn Egerszegi a zivatarban távozott tőlünk.
- Miért emlékeztetsz engem épen azon estére?
- Tudod, hogy marasztani akartam, - marasztottam is; de tanácsom daczára elment - ezt azonnal mondtam.
- Sietett haza, hogy a világba kiáltsa titkát, s a két közeledő családot összeveszítse.
- Azért maradhatott volna hajnalig, reggelig mégis kikürtölhette volna az érdekes ujdonságot.
- Nagyon zöld-asztalos okoskodás, férjem, s megengeded, hogy saját véleményem legyen.
- Ez alkalommal nem fogom megengedni; mert az ügyvédtől tudom, hogy Szöllősyné megkérte, hogy siessen a városba, nehogy szeleburdi fia idő előtt elfecsegye valakinek. Ezért nem maradt, - átvágott a viharon, s Isten csudája, hogy becsületes vállalkozásáért meg nem halt. Ezt méltóztassál elhinni; mert bizonyosan tudom. Elvállalnál magad ellen ilyen megbízatást?
- Dicsérd meg, s hogy diákul beszéljek, - ezért más honorárium nem jár.
- Lányod más jutalmat szánt e fiatal embernek.
- Segíts nevetni, férjem, - nézz rám, mily mulattató dolgot beszélsz nekem.
- Nem fog sikerülni a kicsinylés, - feleségem. Tulajdon eljárásodat követem, s ha érvényesnek vélted, hogy te és az általad zaklatott leány Szöllősyre szavazott, - az apa meghallgatja gyermekét, midőn a lány szive - s az apának esze szerint választ. Dixi.
- Leányom *fiskálisné* legyen? - mondja a nő a lányában vádolt szinpadiassággal.
- Nem akarlak megbántani, kedves feleségem, - lányod *tekintetes* asszony lesz: sem több, sem kevesebb, *mint te*, - *becsületes* embernek felesége, - *mint te*, - *józan* eszű embernek hites társa, *mint te*. - Ha szégyent hoztam rád e három minőségben, - utálj meg azon fiatal emberrel együtt, kiben, ha fiam volna, büszkén látnám folytatásomat.
- Alkalmilag mondd ezt? - kérdi az asszony; mert a férj szavai hatni kezdenek.



- Rejtett gondolatomat mondám el, feleségem. Egész életemnek irányából folynak a szavak, s rád hivatkozom, tudsz-e olyan nyomot mutatni, mely kötelességeimtől félreeső irányban tévedt volna valaha?

A nő hallgatott.

- Nem szólsz, holott most kellene valamit mondanod; azért hallgatásodat feleletnek fogadom, - s ha józan eszemet eddig meg nem róttad; multamnak helyesléseül kérek méltánylást, ha azt is kérem, hogy türd el, hogy jövődöm hasonlítson multamhoz. Vége van a külső csillogásnak, kedves feleségem, a *belértéket* fogják ezután megjutalmazni, s az ész és munka fog mindenkit osztályozni. Mi kell? Léha urfi, ki a kézzel is elszórja, vagy egy termelő ész, mely a semmiből teremteni tud? Ha az elsőt választod, - beleegyezem; de orczapirulással, - most válassz!

A nő kifogyott az ellentmondásból, - szive fölmelegült, s tán fölhasadt a kéreg, mely a nagyra-vágyásnak hosszan tartott munkája vala. Az ablak felé fordult, keze a kendőt kereste, hogy kitörő könyeit letörölhesse.

- Nézz rám, kedves feleségem, - mondja nyájaskodva az öreg, - a nők akkor legszebbek, ha sirnak.

Visszanézett a nő, a megbocsájtható hiuság, korában is jól esett, s a rég nem hallott hizelgés visszacsalta keblére annak, kinek a legtöbbet hitte el leánykorának legboldogabb napján.

- Rossz ember, - mondja édes szemrehányással a nő, - ez az a hódolat, mit térden állva ígértél egykor?

- Tudtam, hogy egy kicsit füllentek, - mondja az alispán, s mindjárt kiálltam a büntetést, mikor eléd térdeltem.

- Fiskális vagy te is, - Isten neki, tégy lányoddal, a mit akarsz.

A lovagias férj meghálálta nejének beleegyezését, - a még most is fehér kezét ajkához emelé, a legudvariasabban megcsókolá, de tréfásan fejezte be a rég nem fizetett adózást:

- Folytatása következik.

## Jó tanácsok.

Az ifju Szöllősy átkozott rossz ortográfiával szerkesztett levelében azt írja az alispánnak, hogy jó lenne már az emberek beszélgetésének véget vetni, - ő nem tagadja, hogy vallomásával okot adott az általános beszédre, és szeretne már a valósággal is bizonyítani. Az alispán rögtön felelt, hogy őt előbb kellett volna megszavaztatni, s aztán beszélni. Válasza *tagadó*, - s ezzel vége lesz a találgatásoknak.

\*\*\*

Egerszegi már most engedelmet kapott, hogy a háznál napos vendég legyen. Az alispánné fokonzint engedett a hidegségből, - lassacskán türte, később a kegyelés jeleivel fogadá; mert az anyák a kedvezőbb esetekben is követelik, hogy meghódítsák őket. Néha a jövendőről beszélve, egy kis tervet sürgetett, hogy leendő veje majd megunja az ügyvédkedést, és a megyei szolgálatban tehetségeihez méltó helyet nyerend.

Erre sohasem kapott egyenes választ, mert az ügyvéd sejtette, hogy az alispánné még a menyegző előtt szeretné a változást, - pedig erre nem volt kedve; mert függetlenségének alapját választott pályáján igen biztosítottak látta.

Leendő ipának ez értelemben ismételve nyilatkozott az ügyvéd, sőt erre némi egyenetest kért mátkája irányában, ki az ismeretlen életnebben sok aprólékos visszásságot tapasztalhat, miről jó lenne fölvilágosítani, hogy később el ne keseredjék. Az alispán helyeselte az előgondoskodást, és egy magányos órában betekintvén a „*várba*”, - a leányt enyelegve ültette közelébe, s aprólékos tréfákkal vezette a komolyabb beszédre.

- Anyádnak sok dolga van ma a fölszereléssel, - reggel egy óráig beszélt kék szobáról, sárga szobáról, meg nem tudom, miféle színüről, - adj nekem is, lányom, egy szobát, arról majd én beszélgetek.

- Apa vesződik ám szobabutorozással - neveti Böske.

- Az a szoba bizonyosan készen van már, - lányom, - olyan lehet, mint az én „*váram*”, - tudod már, mit jelent! - Leendő férjednek is lesz ilyen vára, - s oda nem nyithatsz kényed kedved szerint.

- Ő nem lesz olyan mogorva, mint édes apám, - aztán ő nem alispán.

- Egy patvar a kettő, gyermekem, - hozzám is czivakodók járnak, hozzá szintén, - s a ki nálam négy szem közt akar beszélni, - biz Isten az ügyvédnél sem fog az kiabálni, hogy a teins asszony is hallja.

- Ám, beszélgessenek, - nem vagyok kíváncsi.

- Azonnal meglátjuk, Böském, - téged is itt csiptelek a „*várban*”, midőn az érkezett leveleket nézegetted elől-hátul; hát az nem kíváncsiság?

- A pecséteket néztem, édesapám; némelyik oly csinos, a czimer izletes vágásu, a viasz finom, némelyiknek jó szaga is van.

- No,... erről a *jó szagról* mondok valamit. Édes anyád hat esztendeig szagolta a leveleket, és a jó szagukat rendesen egymás mellé rakta a csomóban, s hazajöttöm után e sorozásról tudtam meg, hogy anyád szobámban volt, a leveleket nézegette, s hogy ő a benső tartalomra mennyire kíváncsi.

- Ártatlan dolog az egész, kedves apám, - fölvette, letette sértetlen, - a mamának ennyi szabad.
- Ne anyádról szóljunk most, hanem rólad - okoskodik az apa. - Én mint bíró abban itélek, a mit az ügyvédek elvégeznek, - s a pörccsomag már nyílt titok, oda sokan beüthetik az orrukát; hanem az ügyvéd gyóntató pap, annak a felek őszintébben mondják meg a részleteket, hogy a fölöslegest az ügyvéd hagyja ki a pörből; de a lényegét egész részletességgel megmondják, - levelekben megírják, - s jó lesz arra gondolnod, hogy az ügyvédnek védencei vegyest férfiak és nők, - s az utóbbiak susogva beszélnek és igen jó szagu leveleket irnak.
- Nem bánom, - nevetek, - ha ilyeneket hoz a postalegény.
- Nem fogsz nevetni, gyermekem; a kíváncsiság addig ingerel, hogy férjedet kérni fogod, hogy mutasson meg egyet.
- Meg fogja mutatni, s aztán mindketten nevetünk.
- Ő nem nevet, - ő nem nevethet, ha becsületes ember! - mondja komolyan az alispán.
- Lehet titka a férjnek nője irányában?
- Egy szent fogalomban nem, - de akkor az ő titkáról van szó, mely tulajdona, mint a bankjegy, melyről rendelkezhetik, s ha kívánod, készséggel odaadja. De van titka egy harmadiknak, s az nem ismer ügyvédnet, csak ügyvédet, kiről fölteszi, hogy tiszteletre méltó hivatásának tisztét becsüli, s a rábizott titoknak hű letéteményese.
- Ezt értem, kedves atyám, s ments Isten, hogy ilyen titkokért faggassam.
- De a titok levélben jön a házhoz, a postalegény neked adja a levelet, pecsétje jó szagu, az irás ismerős, egy bevallott szép asszonyé, ki nagyon szorgalmasan ir férjednek...
- Szinte megfázom a hallgatásban...
- Ime, - kíváncsi vagy, - én czélozva példát beszélek, s te már megfagysz.
- Ujra nyugodt vagyok, jó apám, előre leküzdöm a kíváncsiságot, mely boldogtalanná tehetne.
- Nem zavarlak tovább, menj szobádba, tanuld meg jól a föladatot; mert adandó alkalommal az élet fogja kérdezni, ez a kegyetlen tanár, melynek hazudni nem lehet.

Böske öleléssel hagyá el atyját, s valóban fáradtan ment szobájába; mert élénk volt a benyomás, melyet az új pályának küszöbén utra valóul adott az atyai gondosság. Máskor, ha szobájába ment, egy pillanatra a tükörbe nézett, rendezte öltözékét, helyreigazítá a bomladozó fürtöket, - most: belől volt a tükör, - a külső tárgyaktól mitsem érdekelve omlott egy karosszékre és atyjának szavait ujra átgondolá.

Most kezdte világosan látni, hogy az embernek szerepe van, s meg kell várni a sort, midőn ő következik. Ha előbb szólna, összezavarna mást; ha másnak szerepét ragadná magához; összhangtalanság származnék, mely a társaséletben néha vigjáték, többször komédia, melyen mások nevetnek, végre szomorujáték, melyben a zavart okozó komolyan nyög, és valódi könnyeket hullat.

Közel volt a megijedéshez! A poéták verseiben madarak zengenek az illatos berekben, a kristálytisza csermely kínálja üdítő nedvét, a kedves tarka virágokat szed a csermelynek partján, s koszoruba fonva a hölgynek fejére illeszti. Senkiről sincsen szó, csak két boldog szerelmesről, - még esernyőt sem említ a poéta, hogy a könnyü tavaszi esőtől védjen, - s ime, az élet kegyetlen prózájával áll elő, s azt mondja: Nem ültök mindig egymás mellett, - a férj az emberek közé keveredik, bizományokkal rakodva tér vissza, - s te félni fogsz, hogy férjed nem egészen a tied. - Ne essél kétségbe, - a méhek messzire röpködve keresik a mézet, a sejteket

kitartó szorgalommal építik, - s a királynő, a semmit tevő, a fejedelem, jutalmául, hogy *szeret és fullánkja nincsen*.

Egerszegi észrevétlen lépett be Böskéhez. A mélyen gondolkozó hölgy sokáig nem vette észre, a széknél hátához támaszkodó ifjút, - s az békén várta, hogy arája észreveszi. Az ifju ráért a mélyen nyugodtan szemlélni, az arányos termetet, a kerekdeden hullámzatos karokat és kezeket, a gyönyörű főt, melyen egy szalagocska sem volt cziczomának, mert a gazdag fonat volt a királynői ékesség. Egy rózsabimbót hozott az ifju, nagy óvatosan a hajtekercsnek fonatai közé illeszti.

Talán a szoruló kebel kívánt föllélekzeni. Böske fölkelt üléséből, s mint az álom után, a tükörhöz közeledett, hogy az előbb elfeledt szemléhez fogjon. A tükör úgy állt, hogy az egész szobát nem adá vissza, s a leány nem vehette észre várakozó vendégét. A tükörbe tekintve, meglátta a rózsát, - óvatosan megtapintá, hogy valóban ott van-e, vagy a káprázat csalja. Miként került oda? Elaludt talán, s a gyengéd kéz megelégedett, hogy fölvirágozá, s megint távozott.

Visszapillantott, s az ifjunak kéjtől sugárzó arcát látta meg.

- Bocsásson meg, én voltam a vakmerő.

- Sándor!... mondja a lány az érkezettnek nyujtva kezét, - köszönöm e meglepetést.

- Egy szerényke rózsabimbót nevez ön meglepetésnek?

- A sors adta ezt figyelmeztetésül, - s én megértettem az ő bölcs intését.

- Az én Böském megint elmélyed, - s aggodalmakat készít, melyek tán nem léteznek.

- Tanultam valamit, - mondja Böske bizalommal, - egy virágszál elég, hogy az irántunkai figyelmet teljesen kifejezze. Miért kívánjam az egész kertet, - egy szál virág sokat mond: Ime, rád gondolék.

- Megelégszik ön e biztató gondolattal?

- Szivemből mondom: igen! Ha többet követelnék, úgy járnék, mint a zsarnokok, kik akkor félnek legnyomorultabban, mikor ölnek.

- Bizik ön bennem?

- Most és mindenkoron, - s mikor a bizalom könnyelműen elhagyna: bűnhődni fognék.

## Az új Magyarország.

A „Vén bakancsos” című népszinműben elsorolván a vén bakancsos, hogy ő, ha akarja bakter, ha akarja kántor, ha akarja piktor, sarufoltozó, káposztagyáluló, jövendőmondó, kályharakó, baromorvos, ritmuscsináló poéta, s végre: magyar ember. Ehhez hasonlóan mondhattuk el egykor magunkról, hogy voltunk mi is egy személyben táblabírák, falusi gazdák, védegyeleti tagok, posztógyári részvényesek, gazdasági egyletiek, előfizetők, tervcsinálók, végre politikai csizmadiák, egyik vagy a másik párton állva és egymást verve olyan ügyben, hogy a mi kiváltságunk napról-napra kevesebb legyen, hogy minél előbb elérhessük, hogy ne kiváltságosak legyünk, hanem, mint a vén bakancsos mondja: *magyar emberek*.

Bocsásson meg az olvasó, hogy ellopom a tért és egy kissé politizálni akarok. A regénynek tárgya az élet, - a magyar életnek pedig kiegészítő része a politika.

Sohasem tudtam elhinni, hogy átka volna a magyarnak az egyet nem értés. Ezt az átkot az élheterlenség találta ki, s az ostoba önzés hitnek hirdette ki.

Mondják meg önök: lehetett-e bolondabb gondolat, mint a Bábeltornyot elkezdni, hogy azt majd az égig fogják építeni. Ha azon torony még állna, - mai napon a negyedik oskolás diák kinevetné a tudatlanságot, mely elhitte, hogy a légkörön tulmehet. Gyanitom, hogy akadt később egy pár gondolkozó ember, ki az oktalanságot belátta, s ellenkező véleményével előidézte az előbbeni bárgyu hitnek megczáfolását, s a toronynak építése félbenmaradt.

Az ajtókilincsnek bezáródási titka az, hogy a rugó ellenkező irányban nyomja a závárt, s megfelel rendeltetésének. Az egyetértés ezredékig elhitte, hogy a föld áll, - egyetlen ellenkező véleménynek sikerült a szemlélődést megindítani, - s a világ az egyet nem értés által tudja a valót. Az egyetértés azt mondá: a levegő *semmi*, - s ime, az ellenmondási ösztön addig tűnődött a vegytanban, hogy kisült, hogy a levegő *valami*. Az önkény az állami életben elhitette a vakengedelmességet, - az ellenkező vélemény bebizonyította *a jogot*.

Tiszteljétek az ellenvéleményt; fájdalmaikat türiétek bölcsen, mert a kova és az aczélból csak úgy csaljuk ki az eleven szikrát, ha a két tárgyat előbb keményen egymáshoz ütjük.

Regényünk azon korban játszik, melyben elkezdünk egymással élénken czivakodni. - Adassék érette hála a magasságban uralkodó Istennek, - s a hányszor később hallgatnunk kellett, akkor értük nemzetünknek leggyámoltalanabb esztendeit.

Ha a malomnak kövei közé nem vetnének örölni valót, a két kő egymást idő előtt pusztitaná el. Gróf Széchenyi István zavarta ki hortyogó egyetértéséből a nemzetet, s belezavarta a surlódásba, hogy megszibbadt tagjait mozgassa, a munkához kedvet kapjon, s arcának pirját adja vissza a munka, mely után izmosabb és egészségesebb lett, s ki merte mondani, hogy *élni akar*.

Az 1836-iki országgyűlés után megelevenedett az ország, a nyilvános életnek napja földerült, s az egykor karddal küzdő apáknak gyermekei találtak méltó ellenséget, a tétlen tespedést, nekiálltak a bátrabbak, s tolni kezdék a maradékat, hogy közösen haladjunk előre. A természetes ész azt vélte sokáig, hogy jogosan vágta az utolsó tanodai osztálynak falához a könyvet, - melyre semmi szüksége többé; mert nyugodni akar a tizenkét oskolának betüfalása után. Széchenyi megírta első könyveit „*vén diákok*” számára, s hogy törődjenek vele, szemtől szembe nyersen megmondá, hogy valamennyien, egytől-egyig élni nem tudók, azaz: élhetetlenek vagyunk.

Ilyen *országos gorombaságot* el kellett olvasni, hogy valóban úgy van-e írva? Vastagok voltak a könyvek, a hazafiúi fájdalomnak kevés volt egy iv, s a rólunk magunknak panaszkodó bátor hazafi bölcsességének tárházából kiszórta a kincset is, mint az evangéliumi girát, hogy kinek elegendő esze van: kereskedjék vele. A tespedésben egyetértőleg horkolók fölriadtak, - először szidták a kimélytelen ébresztőt, aztán a nem holt részek beszélgettek az eszmékről, a körülállók hallgatták az élesebb látásukat, végre megszólamlott minden ember, s a ki okosabbat mondott, azt azonnal megtették: *különb embernek*, - s ezek azok, kikről néhány évvel később méltán mondtuk, hogy ők: *a haza jelesei*.

Sok ember nem tudja, mi lakik belsejében. Kérdezzünk meg száz embert, át tudna-e ugrani egy öles árkot? bizonyosan tagadólag felelne, és kedvünkért meg nem kísérlené; mert azt mondaná: Bizonyosan tudom, hogy nem vagyok rá képes. Ha véletlen e száz embert egy bika megkergetné, mind az ároknak szaladna, s legalább is mindenik reménylené, hogy tán a tulsó árokszélt eléri s nyolczvan még szélesebbet ugranék az ároknál.

A magyarországi természetes ész Széchenyi nekiugratta az ároknak, eleinte a félénkek hallgattak a zöld asztalnál, később próbálkoztak, gondolataikat nyilváníták, s hogy rendesebben essék ki, otthon előbb a vadját lehámozták, - végre vettek különféle könyvet, melyben szellemi lőpor volt, s a ki használni tudta, örömmel tapasztalá, hogy messzebbre lő, mint ügyetlen szomszédja.

Először élvezte a magyar ember, hogy az újabb korban is van alkalom kiemelkedni a semmiből, s ha bár a szónoklatnak egyelőre „*fecsegés*,” „*lárma*” volt a neve, a miveltebb ész előtt kalapot emelgettünk, és megizleltük az új pályatért, melyen megint osztogatták a babért. Ötvenkét vármegyében okvetlen támadt száznegy *különb ember*, a viaskodó pártoknak vezérei, kiket követtek mások, s egy kis körültekintés után vigasztaló gondolattal mondogattuk, hogy nem evett meg a penész.

Éltek még a multnak mondvá csinált tekintélyei, - legtöbbsnyire czifrán fölszerszámozott, pártfogások által főlebb csuszottmászott „*félelmes emberek*,” - velük aztán szövetkezett az öregeknek kényelemhez szokott csapatja, mely sértett oroszlánként hallatá hangját, hogy a fiatalság várja meg, hogy megöszüljön. Az étvágynak hiába beszélnek tartózkodást a terített asztalnál, - a tettvágy fölbredt, s az „*Iffju Magyarország*”, - mint Széchenyi mondá, új tekintélyeket keresett, a *jobb főket*, azok után indult.

Vége szakadt a tespedésnek, minden ember szerepet kapott, s azon áldott korba értünk, hogy a nemzetölő semmittevési egyetértés megszűnt, - a politikai sebes haladást derékon kapta a mérséklés, így aztán nem félhettünk, hogy a rohanók visszatarthatlan az árokba futnak, vagy a maradók a tespedés sarába fulladnak. A szent egyet nem értés az egyiket megmozdítá, a másikat elfutni nem engedte. Szidták, mocsolták egymást a szenvedélyesebbek, - az okosabbak pedig bölcselkedve mondák: *Mozgunk, tehát élünk!*

Ne keressük, hány embernek feje lett véres a szónak szoros értelmében. Politikai életről szólunk, - ott a fejhörpasztás miatt nem érzékenyülnek el. Bányát találtunk, termésaranyat, az ész és gondolkozó főket; mert e korban nem a tekintélyeknek hittünk, hanem az oknak, s nem a tekintély volt a hitnek oka; hanem az ok volt a tekintélynek hitele.

Sokáig az egész nemzettest kártyacsomó volt, melyet a hatalom rajzolt ennek és amannak, az keverte, az is ütött vele.

Széchenyinek kezdeményezése letörölte a régi mázolászt, ki volt terítve a csomó, és fölhíva, hogy tegyen magáról tanúságot: mit jelent? Kiálltunk, ütöttük egymást, ha szembeálltunk; de támadtak alsók és felsők, - s azóta érünk valamit.

Engedje meg az olvasó, hogy tanulság kedvéért fölemlitsek egy időkort, az 1825-30-iki évekből, midőn kitünő ember volt az a vakmerő, kinek teljesen *megnövesztett szakálla* volt. A politikában jelentkezett néhány bátor, külső jellel különböztette meg magát, s a kik bár tehetség nélkül mertek követők lenni, szinte megnöveszték szakállaikat, s a közvélemény tisztelettel adózott nekik. Ne nevéssenek önök: midőn a magyar akadémia alakult, s az irodalom olyan szegény volt, hogy a magyar nyelvet életlen késsel nyúzó Döbrentei titoknok lehetett s Gebhardt doktor rendes tagnak választatott, hogy az emberszám kiteljék, Antal Mihály pesti ügyvédet is akadémiai tagnak választák; mert a följobb említett értelemben bátorkodott nagy szakállt viselni.

Mától visszagondolva azon korszakra, gondolkozzunk, mik voltunk akkor?

Koldusok, kik rongyosak valánk dologtalanságból; - lelki szegények, mert a tudást nem lehet lopni; - reménytelenek, mert épen az európai haladásban akkor hirdették, hogy sült veréb voltaképen nem létezik, hanem az elevent kell megfogni, s azt meg is lehet sütni.

A hosszú prédikáció után fölveszem tárgyamat; mert ők is az elmondott benyomások alatt léptek a nyilvános életnek zajába, - mely bizonyos helyre utalta az egyeseket.

Hegyalussy Aladár apjával állt szemközt a zöld asztalnál. - Apját méltóságos kamarás urnak czimezte, és szavait czáfolgatá. Az öreg ur makacs volt a mozdulásban, fia a kiváltságokat az ablakon akarta kiszórni; hanem ebédnél igen szívélyesen társalogtak, mint jó nevelésű emberekhez illik.

Egerszegi mérsékelt liberális, ipa mérsékelt konzervatív, s rendesen ők ketten alkudták ki a közép mértéket a két Hegyalussy között. Irma félve nézett le a karzatról férje heveskedéseire, aggódva inte le, hogy ne tüzeskedjék. Böske, most már Egerszeginé, férjét és apját vágyódva hallgatá, midőn az összekuszált csomagot szakítás nélkül oldák ki, s az összeveszett vármegyét délutáni két órára szépen összebékítették.

- Ó, az a te férjed! - mondja Irma Böskének a méltánylás adójával, - mi néhányszor igen jól esett a fiatal asszonynak; de lassanként fulánk gyanánt érinték a szavak; mert a bámulásban rendesen van valami eltulajdonítás, vagy jobban mondva: osztakozás, - melyre nézve a nők nem alkalmazzák a politikai rokonszenv mértékét.

A világ a győztes után szalad, - Aladárnak támadásait a hevesek nagyon kedvelék: de az általános diadal a nyugodtabb Egerszegié lőn, s ha a teremből kiment, hogy nejét karjára vegye, a tömjénezők megvárták, hogy egy derült arczczal jutalmazzák. Böske nem lőn kevély e magasztos perczben, - ő tüntette ki először, mikor még bátorság kellett a megismeréshez; hanem mivel Irma a viszonyoknál fogva legközelebb volt, s a megismerést nemes szívének érzelme s élénkségének odaadásával fejezé ki, - Böske meg-megdöbbsent, hogy az ő joga fogy, *hisz csak ő lehet jutalma a férfi pályájának.*

Aladár a zajgók közül Egerszegiét lakásuk előtt érte el, s hogy folytassák a győzelmet, még a szobában is zajgott. Irma nyakába kapaszkodott tüzeskedő férjének, s ekkor a baráti lakban teljes otthonossággal törle férje homlokáról a verejtéket, fölborzolt haját helyresimogatta, s ezerféle gyengédséggel bizonyítá, hogy az övé: szeretetének és aggodalmának tárgya.

Ilyen jelenetek Böskét hirtelen kibékíték, - hisz tudta, hogy Irma kinokat áll ki Aladárnak ostromai alatt, melyekben a guny, csipősség, érzékeny oldalvágások egymást érték, s ha az ellenfél nem türelmesebb: a bajoknak özöne érheti. A szép asszony előzőnlé férjét szeretetével, melynek árában mérsékletet, kiméletet és gyengédséget kért ki.

Pogány lenne, ki e szeretetet félreértené, s a másik felolvadván elhidegüléséből, védelmére kelt Aladárnak, Irmát ölelgetések között nyugtatá meg, s fél óra alatt a két fiatal nő férjének karján csüngve nevetgélt össze, és élvezte az érdekes napi izgalomnak boldogító következményeit.

Böskének eszébe nem jutott, hogy a fiskálisnéságban alantabb szerepe lenne, mint az apai házban. Férjét lepte a megyének értelmisége, ügylet és politika élénkítő napokat, melyekben a nőnek kiváló gondossággal jutottak ki a figyelmességnek jelei, - egy heves kézszorítás a férjtől, hízogó megismerés másoktól, s ez naponkint fölért egy rózsabimbóval, melyet most már az élet adott.

Hirtelen megizlelte az ifju nő a kéjt, mit az egyes által teremtett pályakör ad, - a biztos haladást, az aggodalom nélküli életnézetet, hogy itt az oktalanság nem merülhet el, s a biztos reményt, hogy a jövő többet is ad. Ismételve jól esett szívének a tudat, hogy ő jókor megismerte, s ha anyja szerint: *lehajolt*, kincsért hajolt, hogy azzal emelkedjék, s ezt ő meg is érdemlette.

Igy telt el a házasságnak első éve, változatosságban, egymás iránti figyelemben. A férj munkálkodott, s a munkásságnak szellemi és anyagi hasznáról a szabadabb percekben beszámolt nejének, attól várva a megismerést, hogy az ész nem hevert, hogy az eredménnyel küzdött, hogy teremtett, s ennek viszontjutalma nejének nyájas pillanata, mert a nő ekkor gondolja azon titkot: méltó volt arra, hogy menyasszonyi koszorúmat levette fejéről.



## Aladár.

Bezerédy Pál a tolnamegyei nagygyűlésen, önkéntesen az adózók közé állt. Az öreg Hegyfalussy elolvastván e hirt, földhöz vágta a lapot, hogy sokféle bolondot látott a párisi örültek házában, egyik Istennek, a másik királynak, a harmadik Mózesnek, a többi makkhetesnek, zöldalsónak, vagy tudja minek képzelte magát; hanem hogy valamelyik készpénzt tett volna le az asztalra, hogy ő azt fizesse, a mivel nem tartozik: olyan bolondot nem látott.

Az öreg Hegyfalussy fiával beszélgetvén egy délután, politikai vitákról emlékezve, fiának megmondá, hogy az erszényt szűkebbre vonja, mert az adó elleni harcz neki sok pénzébe kerül, s ő e csatát el nem engedi. Neki kiváltság kell, vagy kibujdosik. Aladár nem mondott ellent, - itt nem voltak karok és rendek, - zugolódás nélkül hallá e kerekszámot, mit az öreg neki szánt évi tartásul.

- Ennyiből meg kell élned, - holtom után tied, a mi marad, - hagyd ott a rohanókat, s erszényedben több marad.

- Ez már *elvkérdés*, kedves apám! A pénzbeli számokról atyám rendelkezik, elveimről én.

Aladár a városba hajtattott. Utközben egyszeregy, összeadás, kivonás forgott fejében, - ezek a merev szabályok, melyek hidegek, mint az *elvek*, s határaikon kívül következetesen, irgalom nélkül engedékenytelenek.

A városba érve, a legelső ismerős Kérgessy volt, bizalmasan köszönté a sebesen hajtató Aladárt, ki a vén czimborát ritkán látta; mert a politikai életben legtávolabb álltak egymástól. Aladár az égis röpülne haladásában, Kérgessy pedig alább ásta magát a földben, mint a vakondok, hogy valaha meg ne láthassa az ugynevezett *fölvilágosodásnak* napját.

Kérgessy vénségére elveszté étvágyát a kalandokhoz. Játszani nem igen lehetett; mert azok az ujságírók kipellengérezték a tolvajmulatságot. - Neje és rokonai nem voltak, kik szeretetet hazudnának neki; tehát politizált, s mint ravasz eszű, szerepet kapott a pártéletnek cselszövényeiben, s álmolta vagy valóban sugták néki, hogy befolyásának megismerésére számíthat, erre kész volt árjegyzéke, melynek összege rendjel vagy kitűnő czim. Az agglegény már most szenvedélylyel tört előre, hogy az elkopott ingerek helyett egy ujat nyerjen, és elképzei, mily édes nyalánkság lesz a fölülről lecsöppenő kitüntetés.

Régi ingereiből egy maradt meg, a nyervágy; de a negyvennap böjt beütött, s az erszénybe nem folyt a nyereség a multnak arányában, - ez okból az egyensulyra törekedett, ha nyuzni kellene is egy törbe esett ficzkót a tapasztalatlanok közül.

Aladár meglátván a „vén czimborát” - kipirult; mert atyjának mai számvetése kellemetlen emlékezteté, hogy ez embernek markában van, s efféle embereknek körme között lenni, a politikai pártállások miatt főleg, igen kényelmetlen. Aladár apró részleteket törlesztett, s az előbbi számok mellett, egy pár év mulva, kiuszik a fiatalkori botlások árjából; hanem mit csináljon most, nem mint Gerstnernek veje, hanem mint Hegyfalussy Aladár, a megizlelt nemes büszkeséggel, mely megtagadta a multnak haszontalanságát?

Teljes egy hétig kedvetlen volt, - nejeének gondúzó jó kedélye, változatos kedvkeresése, - e hatásos házi orvosságok nem üzhették el a kedélynek fáradságát. Ipával naponkint kinyargalt a gazdaság után, béresek és napszámosok munkaerejét összehasonlítá a termelési beruházások arányával, szám szerint tudta, hogy egy napszámos mekkora tőkét képvisel, s hogy mennyit ér az ember ép erejével. E számítások eszébe juttaták a paniperdát, a dologtalan naplopót, ki,

mert a társadalom felső rétegébe potytyant, fárasztó munka nélkül ur, szántóföldje az urfiak tapasztalatlansága, s hagyján, hogy elhalászsza tőlük a vagyont, a léhasághoz szoktatja, hogy száz irányban folyassák el a pénzt.

Ipával szemben tanítvány volt, s az öreget gyönyörködtette szorgalmával. Az öreg számtalan-szor akarta kérdezni, hogy kell-e birtok vagy bérletrész? akar-e pénzt? de ez öreg tanítványában folyton gavallért látott, s jobban szerette, mint megszegyenitse. Lányának tüpénze bőven ellátta a háztartásnak azon részét, mi a kamarás fiának a nagyvilági szerephez kiegészítésül kellett.

A haza lovagló férjet nejének ölelő karjai fogadák, ez rövid időre fölvidámitá; de szándékosan kerülte a gyakori találkozást, hogy pénzbeli aggodalmait, atyjának „kivonását” észre ne vegye, s e miatt a nő atyjához folyamodjék, hogy „*segedelmet*” adjon.

A czimbora koronkint meglátogatta Aladárt. Ez föl nem tünt, mert az egész megyének elfogadott vendége volt megnyerő társalgása miatt. Irma, ha megtudta, hogy Kérgessy férjénél van, távol maradt az illető lakosztálytól; mert a nők ilyen emberekkel megvannak nagy társaságban, tréfáikat örömet megnevetik, csak közel ne jöjjenek.

Egy alkalommal, az előbbi fejezet után háromnegyed évvel, Aladár a nagy kertben sétált, várta Kérgessyt, hogy közös ügyükről tanácskozzék vele. Kérgessy a kertbe ment, s Aladárt a kerti tónak partján egy lugosban találta hirlapok között turkálva, s bodor füstöt eregetve, hogy a szunyogokat elkergesse.

- Botrány, a milyen visszavonult ember vált belőled - kezdi Kérgessy.

- Kiálltam a bárányhimlőt, a vörhenyt s a legénykori balgaságokat, - nagykoruvá lettem.

- Változik a világ, szép öcsém, - a Hegyfalussyak nyolczvan éves korukban megmaradtak egy kissé világfiaknak, - te pedig trappista leszesz maholnap.

- S mit csináljak, hogy őseim rám ismerjenek a más világon?

- Megharagszol, ha szivem szerint őszintén felelek.

- A trappistákat nem lehet megharagítani,... jelszavuk a türelem, tehát beszélj bátran.

- Óvakodva szólok, Aladár, - te most már szónok vagy, s tulajdon apádat úgy a sarokba szoritod, hogy az öreg majd kitolja a megyeterem falát. Oh, én sovány ficzkó vagyok, csontjaimat a szűk ruha tartja össze, hogy szét ne essenek, - én meg nem haragítlak.

- Ma szolgálatodra állok, - s minél agyafurtabbat mondasz, annál inkább szeretem: mondd, hogy tormába esett féreg vagyok.

- Nem azt akarom mondani, Aladár: mi vagy! hanem: mi nem vagy!

- Igazad van: nőtlen koromban a pletyka folyton azt beszélte: mi vagyok, - mondd te most, hogy mi nem vagyok.

- Hogy is kezdjem,... tünődik a paniperda,... a mult nagygyűlésen négy szűrös atyafin nyargaltál, (tudod, mikor fölemeltek), barátom, megsajnáltam finom fehér mellényedet, a szalonnás kéznek teljes lenyomata rajt maradt emelés közben, s a hölgyek mosolyogva nézték megmanupropriázott öltönydarabodat.

- Öt garas áru szappan, - igazad van, - ennyi pénzért fél napig dolgozik egy ostoros gyerek a pusztán.

- Finom jaquemar-keztyükben kezet fogtál egy gatyás nemes emberrel. Melletted álltam, láttam, hogy a finom keztyü rongygyá mállott a visszaszorításban.

- Ez már két huszas! - mondja Aladár. - Két huszasért egy kaszást kapok és egy gyűjtőt.
- Bársony attiládra egy hozzányomott bársonysüveg olyan tükröt nyomott, hogy a nemesek hadnagyának nincsen akkora.
- Ez ötven pengő forint, százötven ezüst huszas, kocsisomnak esztendei fizetése - számíthatja Aladár. - Mondd ki bátran, eszeveszett pazarló vagyok! Tudom, ezt akartad mondani.
- Száz mértföldnyire vagy az igazítól. Nem!... messzebbre!... Ezer mértföldnyire!
- Méltóztassál kihirdetni a végítéletet, biztosítlak, hogy nem fogom apellálni.
- No hát megmondom, barátom, mi nem vagy!... Nem vagy *ur*!
- Értsük meg egymást, öreg! Szerinted ki az *ur*?
- Ugy?... deklamáljak, értekezést mondjak, mint az akademikusok? Ezzel nem szolgálhatok barátom. Kiki maradjon szerepe mellett, legyen a tudósoké a ludnak tolla, én a pecsenyét eszem meg.
- Várom, hogy okosabbat mondj a pecsenyétől, mint az írók, kik csak a ludtollat rágják.
- Nem számítom be erkölcsnek, bizonyosan tudom, hogy a tinta helyett pezsgőt innának, s a ludtoll helyett pecsenyét rágnának ezek a tintakörmös urak.
- Még idáig a ludhus nem nyilatkozik kellőleg, öregem, - szedd össze magadat, látom pedig, hogy téríteni akarsz.
- Barátom, nézz körül e kertben, a mi nemes, a mi kiváló, az kevés; alig látunk öt-hat tearózsát, szarkaláb nyalábszámra nő. Spárgát nagy gonddal ápolva egyes szálanként kapsz, spenótot kaszálhatsz, csak szórd el a magvát. A természet ebből szembeszökőleg bizonyítja, hogy a jó kivétel, a hitvány a tömeg.
- Félek, mindjárt kikiáltod, hogy spenottá lettem.
- Az akarsz lenni, - kedves spárgám, - már vadulsz, - kezdesz bokrosodni, - akklimatizálsz magadat, kezeid már a tömeg felé nyulnak, - vigyázz, úgy jársz, mint a cantaloup, a selejtes faj között elveszti finom eredetiségét.
- Végzetét semmi és senki sem kerülheti el, - látod, elvettem egy bérlőnek lányát, hitted volna ezt valaha?
- Okosan cselekedtél, barátom, arisztokráciánk legyen eszélyes, az emelkedni kívánó vagyonost szorítsa magához, hogy erejét fölfrissítse.
- Apám szótárából beszélsz! - jegyzi meg Aladár, kissé elpirulva. - Nőm vagyonához semmi közöm, - ipaméhoz még kevesebb.
- Ahhoz pedig elvitázhatlan jogod van.
- Hogy a szemembe ne vessen ipám, - s az első igénylésnél rám nézzen, hogy lánya kezével akarok zsebébe nyulni.
- Visszaveszem szavamat, Aladár, - nem kételkedem: *ur vagy!* Ezt a hangot szeretem, - tudtam, hogy a vér nem válik vízzé.
- Dicséretedet meg ne bánd, öreg, - recidivázok, - pénzbeli viszonyomat kénytelen vagyok veled igen uriatlan rendezni. Kérlek, hogy tőkédet öt évig nálam hagyj; mert apám korlátokat szabott, s öt évre kell fölosztanom terhemet.

- Szóltam e silányságról valaha? Ég a tenyerem, ha kötelezvényedet valahol megtalálom, - s azért jöttem, hogy én e feszélytől megszabaduljak. Gavallér embernek keresni kell az alkalmat a revanche-ra.

- *Lehetetlen!* - mondja Aladár, az egykori nyilatkozatra czélozva.

- Nem bosszantlak! - Szavaidban ismerek rád, az *urra*, a válogatottabb érzületre. Oh, ha visszaidézhetnénk az aranykort, melyben a szónak legnemesebb értelmében ur volt a birtokos, - *atyja* a tömegnek, mely igényelte, hogy helyette és róla gondolkozzék. Divatos eszmék *pajtásággá* kívánják alázni a tisztos szerepet, - hogy összekeveredjünk a csöcselékkal, mely, hasonlóan bizonyos négylábu állattal, megtartja a disztelen természetét, hogy bele áll abba a váluba, melyből eszik.

- Nemesíteni akarjuk a lelket, ha feljűk hajlunk.

- Menj Amerikába, - nézd, mit csinál ott az európai kivándorlott, - röhög európai elfogultságán, hogy a szerecsenben a lelket hófehérnek hitte. Ott kinn tudja meg, hogy a szerecsen dologtalan gazember, s ha nem korbácsolnák a munkára, ennivalójáért is röstelne megmozdulni.

- Vannak feketéink Magyarországbán?

- Elfeketedtek, tőlük telhetőleg, - az uraságén megszokja a gazember, hogy az ekével csak vakarja a földet, a magáét hasonlóan gazul mivel; s úgy tesz, mint az a szerecsen, ki az ajándékba kapott szalmakalapot esőben leveszi és ruhája alá rejti, mert a fő a gazdáé, - mondja a filkó, - hanem a kalap az övé. A magyar paraszt nem akarja földjeit becsületesen mivelni, hogy urának kevesebb kilenczed jusson.

- Köszönöm a vezérczikket, édes öregem, - megczáfolhatlan okokat mondtál az urbérváltság szükségességére, hogy ne legyen oka a népnek ostobaságból rosszul gazdálkodni. Te vagy legügyesebb szónoka a népnek, s eszméidet a legelső gyűlésen használni fogom.

- Talán adót is akarsz fizetni?

- Eltaláltad!

- Atyáddal homlokegyenest ellenkezel, Aladár.

- Az öreg a régi iskolának embere.

- Az újabb iskola tanította meg az öreget valamire, - azt, ajánlom, te is tanul meg: atyád nem véletlen caprice-ból beszél, - neki az adókönyvecske kegyetlen érvágás lenne.

E szavakat Kérgessy pártnézettől elragadtatva mondá, - s hihetőleg világosabban beszél, ha Gerstner nem közeledik.

## Az ujdonsült politikus.

A dohányleveleknek illata elüzi a molyokat. Kérgessy volt a moly, Gerstner a dohánylevél, öt perc múlva megugratta. Aladár tágult tüdővel szivta be a megtisztult levegőt, arczára ölté a nyugalmat, bár a paniperdának szavai éllel szaladtak szívének, s földézték atyjának különös szavait.

Gerstner szembetünőleg derülten közelített vejéhez, Széchenyinek valamelyik munkája volt az öregnek hóna alatt, s dicsekedve mutatta, hogy mie van, s azt mondja: Most olvasom el harmadszor, - reggel újra kezdem.

- Alispán akar lenni, uramatyám? - mondja Aladár nevetve.

- Schuster bei seinen Leisten! Kedves fiam, - ezt mondja a német példaszó. Magyarul pedig azt mondom, a mit egy öreg béresem mondott, mikor hajduvá akartam tenni: Uram, - mondja a béres: inkább vagyok a béresek között első, mint a hajduk között legutolsó; mert én nem tudok irni.

- Ugy politizálni akar a zöld asztal mellett, ha Széchenyi munkáját négyszer elolvassa.

- *Busulni tanulok* kedves fiam! - mondja az öreg furcsa örömmel. - Így pirulni a hátramarádásán, így tünődni a józan haladáson, - így jajgatni gazdag embernek a nemzeti szegénységen, - mint Széchenyi: étvágyam kerekedik a huszonöt botra, hogy vele jajgassak, s üstökön szeretnék ragadni minden embert, hogy segítsem őket huzni a nagy magyarnak nyomdokain.

- Találta uramatyám a könyvet?

- Kaptam: Egerszegi nyomta kezembe, hogy olvassam el, s rámijesztett, hogy ki fog kérdezni.

- Azért fogja elolvasni négyszer a vastag könyvet?

- Félelemből egyszer olvastam el. (Megvallom, hogy félek Egerszegitől.) Másodszor: kíváncsi voltam tudni, hogy egy gróf hiúságért írja-e a könyvet, hogy az általa teremtett akadémiában, mint író férhessen be? - Ilyent nem lehet hiúságból irni! E könyv írásbeli bizonyítvány, hogy kikorbácsolni valók vagyunk az országból, ha ezt a nagy földet, ezt a nemzeti temetőt, a vérrel megöntözött földet marhajáró legelőnek hagyjuk, s rajta ne legyen más építmény, mint kutágas, - s az emberek az észet a süveg alá rejtik, hogy meg ne tudja, hogy kincseken sétál.

- Ugy-e kiméletlen a gróf?

- Nagyot hallunk, azért nagyot kiált! Ha csöndesen beszélne, senkisem hallaná.

- Soknak az a panasza, hogy kiméletlen a hang.

- Urak voltak, megszokták a könyörgést: ez a megfejtés. Ennek a régi módi uraskodásnak vége van, fiam, - az újabb kornak más kötelességei, más fegyverei vannak, mint az elkényeztetés. Épen most jövök Irmától, kisfiatok meghütötte magát, az orvosságot a kis kényes nem akarja bevenni. Magam lestem fél óráig, hogy valamiképpen bekapassuk vele, - végre az orvost kellett hivatnunk. Az orvos kiküldte az anyát, aztán befogta a gyermeknek orrát, hogy lélekzetvétele végett kinyissa száját, akkor az orvos belötyönté az orvosságot teketória nélkül. Persze, az eljárás kiméletlen, de a cél gyorsan el van érve, s azt mondja az orvos, az emberekkel úgy bánjunk, a hogy hozzájuk férhetünk. Széchenyi megfogja a nemzetnek orrát, nem törődik vele, hogy gorombának kürtölik, hogy eltátott szánkron nyeleti be az orvosságot; ő a végcél nézi, hogy az orvosság a gyomorba érjen, mely nélkül elvisz bennünket az ördög.

Aladár ipára nézett, mintha e nézéssel kérdezné az öreget.

- Értem, mit akar kérdezni, fiamuram, - hogy fáj-e az orrom? s mennyi orvosságot nyeltem el?

Aladár még kémlőbben nézte az öreget; mert látni akarta, hogy az orvosság leért-e a belsőbe, s mennyire működött?

- Ó, - ne tessék kételkedni, - jó adagot nyeltem be. Tetőtől talpig fölmelegültem, - nekem is szól a kemény hang, - én sem vagyok különb a többinél. Tolvaj-méhe voltam, - a mit kivettem a földből, zsebembe dugtam, mint tulajdonomat; pedig hazudság, - mert én is beültem a kiváltságokba, s ha egy pár rossz forintot kidobtam alamizsnára, erényem nem ér többet, minthogy a koldust meghagytam - *koldusnak*. Még csak valamire való ember sem voltam, miszerint mondhatnám, hogy a nyomorultat visszasegéltem az emberi méltóságra.

A jogot megvettem pénzért, s ha kedvem tartja, bemehetek a megyeházba, hogy törvényt segéljek csinálni minek személyem szerint hasznát vehetem. Van-e ennél vastagabb önzés? A jog zsebemben van, cifra betűkkel, nagy pecséttel megirt jogomnál fogva végig szaladhatok az országon, olcsó forsponton nyargalászhatok a Kárpátoktól Adriáig, s nevetek, hogy a jog nélküli kész bolondom, mert az panasz nélkül hurczol. Szabad káromkodnom, hogy az ut rossz, hogy az alföldi pusztaságon kipörkök a nap a bőrömből, s én semmit sem teszek, hogy az máskép: olcsóbban és kényelmesebben legyen; mert az én erszényem szentelt zacskó, melyhez nem nyulhat senki.

Széchenyi nem mondja elég őszintén: mi jócskán szamarak is vagyunk. Megtettem magamat urnak, nagy koldusnak hagyom én is az országot, hogy az én uraságom kitűnjék az egésznek, a milliónak koldussága mellett. Fazék alá rejtem eszemet, hogy annak világa sugarat ne vessen másra. Széchenyi a nap, - hát az világítson mindig? Ezt gondolám a munkának ismételt elolvasása után. Hohó! A napnak bizonyos órái vannak, melyek után az égen egy hold mutatkozik és a csillagoknak öregebb és apróbb milliói. Ez legyen a követendő példa, s a becsületes ember keressen utat, hogy kimászszék eddigi sötétségéből a láthatárra, hogy szebb legyen Magyarországnak ege.

- Kedves atyám!

- No, olyan a milyen, - ezután napról-napra több, - most elkezdek busulni és gorombáskodni.

- A pusztán.

- Nem, - bemegyek a megyeházba.

- Ugy-ugy, kösse föl apám a kardot.

- Azt nem, fiamuram, - az én apám nem birkózott itt törökkel, tatárral, azt mondhatná valaki, hogy az én kardommal gyuródeszkán téstát metéltek. Nekem csak fehér vérem folyhat, egy kis pénz, - azt nem kimélem, s minden kigondolhatóra adok, a mire kötelességünk adni. Inkább az öklömet verem a falhoz, mint ezután haszontalanra dobjak ki egy fillért. (Eddig sem igen tettem) A nagy adósságot kell törleszteni, a mivel a hazának tartozunk.

Kitüzesedett az öregnek arcza; mert a szent buzgalom szólt ki belőle, mely nem lehetett hazugság, mikor az ipa vejének beszéli, s a karzat nem fizethet tapssal, az ujdonságírók kész köteles dicsérettel. A vő megszorítá ipának kezét, ezzel mondott köszönetet a régi törzsnek ága az uj gyökérnek, mely életerős szárait most eregeti az uj hazának földébe, s előre fogadja, hogy az éltet adó nedveket megint visszaadni törekszik. Akármelyik olvasó tapasztalhatta önmagán, hogy néha tulárad a sziv nemes érzelmeiben, s engedi folyni a tulbőséget, mint a Nilus átemelkedik partjain, hogy megöntözze a sikságot, mely az ár után kövéren és buján

tenyészik. A szívnek is van szellentyűje, melyet a megtódult nemes érzelem fölbillent, hogy kiáradjon a résen és fölöslegét odaadja másnak, hogy azt hasonlóra ösztönözze.

- Fiam, - mondja Gerstner, - ma fecsegővé lettem, - bocsássa meg az ipának, hogy hallgatónak fogta. Uton-utfélen hallhatta, hogy az emberek a múltért sopánkodtak, mert, - azt mondják, - az jobb volt, - s reménylenek a jövőben, hogy az jobb lesz. Ne higgyen ez embereknek, - ezek ostobák; mert a múltban a jót megismerni nem tudták, - a jelenben sorsukat munkával engedelmességre kényszeríteni röstök, - rátámaszkodnak a jövőre, hogy a hét kövér tehát helyett legyen nyolcz.

Ön még fiatal ember, tanulhat a vénebbektől, kezébe adom önnek a kulcsot a boldogsághoz. Hol kezdődik az ember? Az elhatározásnál, hogy *teremteni* akar. Egy francia regényben olvastam, hogy az Isten kettős hatalomból áll, hogy teremteni és rontani tud. Azt is mondja továbbá a regény, hogy az ember hiúságában fél-istennek véli magát; mert rontani igenis tud!

Én későn jöttem Magyarországra azon értelemben, hogy családomnak szerepe maradt legyen hősnek lenni, ontani a vért a hazafoglalásra, s birkózni török-tatárral, hogy e birtokot megtarthassa. Mondám, hogy én kardot nem fogok oldalamba kötni, mert az a multnak jelvénye, melylyel én nem küzdhettem, s még azon áron sem kötöm, föl, hogy adandó alkalommal megölöm vele járandóságomat. E szerepre, - ismétlem, későn érkeztem; hanem épen jókor jöttem a második korszakra, mely nem a rontásé, hanem az építésé; midőn Magyarországot építeni kezdik, egyszersmind ékesítik, hogy elhiggye az utókor, érdemes munka volt-e nyolcz-száz évig verekedni birtokáért?

Attila megostorozta a világot Rómáig! Ott megállítá a kereszt. Szent István Rómából kapta a keresztet és a szentelt koronát, hogyha egykor őse megostorozta a népeket, - most ő szeretni tanítsa a felebarátot, s népének hitet adjon. Széchenyi a cselekvésre vállalkozott, - zászlója ujdonatuj, s a ki őt követi, beírta nevét nem a honfoglaló, - hanem a *honmegtartók* közé. Itt kezdődik az én oklevelem, - jelvényem lehet egy szál buzakalász, fegyverem egy szántóvas, kedvem volna felkötni, ha a kor megértené, hogy minő verbung jár a nagy magyarnak seregébe toborzani az embereket.

E könyvnek elolvasása után érzem azt a boldogságot, melyet nem árulnak köztéren és boltban, a nemesebb gerjedelmet, hogy én is segítjek teremteni füvet, fát, állatokat, hogy mikor áldoznunk kell, az én oltáromon kövér bárányt és a legszebb gyümölcsöt mutathassak be. Ma nem a büszkeség beszél belőlem, hogy a naptól sugarat lopjak el, a lelkesülés gerjedt föl bennem, hogy méltó legyek az isteni hasonlatra, mely teremt.

Sohasem lesz nagyobb embere e hazának, mint Széchenyi. Ezen ember akkor kezdett cselekedni, mikor minden tennivaló előtte állt, mikor nem vesztegethette meg az önzés, hogy majd ő el is végezheti, s ő mondhatja el, mint a mindenségnek teremtője: Bevégeztem művemet, megnyugszom a hetedik napon. Mit mond ő? *Hajnalt* emleget, s e hajnalnak szent ihlettel megörült, hogy elkezdődhetik a munka, - az a nagy munka, melynek hatodik napját hányadik nemzedék éri meg?

A *teremtésnél* kezdődik, fiam, az ember, - ezt tanulja meg ön. Isten velünk.

Aladár egyedül maradt, ismételte e szavakat, egy vénembernek *melegségét*, mely alkonyatkor is süt, forró és *hevit!*

Föl-alá sétált, az embereket hasonlítá egymáshoz, az uralkodó véleményeket, melyeknek harcza már megeleveníté a térséget. Lelki szemei előtt megjelentek a küzdők, - hosszú soron kettő-kettő küzdött egymással. Most megállt, az utolsó kettőt nézte: apját és ipát. Egymással

vivtak, az egyik a mult kornak utolsója, - az még honfoglaló, - s fél, hogy elveszik tőle; - a másik a honmegtartó, ki a kardot el akarja venni, hogy szántóvasat készíttessen belőle.

Az ódon fogalom vivott az uj meggyőződéssel.

A fiu nem vetette meg a multat, - megnyugodott, hogy szerepéhez amaz is hú maradt, - elesik, hogy bezárja a sorompót csontjaival, s lakatja legyen a bevégzett szerepnek. Ily gyengéden, s merem mondani: *igazán* ítélte meg apját, - s a két embert a tiszteletre méltó szerepekben édesdeden zárta kebelébe.

A lugoshoz ért, ott ébredt föl, hol Kérgessyvel beszélgetett.

Szive azonnal lüktetett, - a boszantó kötelezettség villant agyába, s a tünődés: miképen szabaduljon meg ez embertől? Apja most kapaszkodik vagyonának romjaiba, ipa az uj vallásnak fölmentje, ki a gyűjtéléket szent czélokra csoportosítja össze. Egyiket sem fogja titkával terhelni, - az apát elkeseritené, a másikat kétségbeejtené, hogy a könnyelműség házának alapzatát turja.

Mit csináljon tehát?

Ezt valóban és fennszóval kérdezte; hanem a felelet elmaradt.

A lak felé ballagott, homloka elkomorult, mert homályosan agyába fészkelődött egy eszme, hogy ilyen esetekre lennének alkotva az igaz barátok, kik bölcsességükkel kiegészítik a hiányzó gondolatot.

Ha valaki nézné a tünődőt, látná, hogy ujjain számlálgat, - egy uj, egy te-barát, - sorban következik husz, harmincz, sőt több is, egytől egyig te-pajtás, még a pezsgő- és kártyázásból. Pokolra velük! Jelzi a kéz; mert: megméretvén, könnyünek találtattak.

*Hát Egerszegi?*

Megijedt gondolatától, - szive bizott, - hanem: széles volt közöttük az árok, nem mert megiramodni: hátha a szégyennek vermébe esik?

Megfagyott szivvel ért a szobába, - ajkán a jeget Irma megérezte.



## Az illatos levél.

A pénzt vasszekrényben őrzik, a féltett irományokat a nagy levéltárba rejtik, - a panaszt a baráti kebelbe öntik. Irma nem viselhette hosszan a bánatot. Legillőbben Böskének vallhatná meg bánatát, - egy helyett kettő sirna, de egy csepp bánat két szívet marna, s az orvosságot ketten sem találják ki.

Hát Egerszegi?

Irma is főnnyhangon kérdé, s azonnal főnnyhangon felelt, hogy joga van a jó barátot megkeresni, hogy tanácsot adjon ezer fióku tapasztalásából, mely azonnal képes a helyzetet értelmezni. Asztalhoz ült, levelet irt:

Kedves barátom!

Sziveskedjék visszaemlékezni válópöreire, a tarka viszonyok között fordult-e elő eset, hogy a férj hetekig következetesen beszámolt hollétéről, foglalkozott a családapának rendes munkájával, semmi gyanujelet nem szolgáltatott féltés- vagy mendemondára, a világtól elzárkózott, nejevel többet volt négy fal között, mint a mézes hetekben, - ölése forróbb egy perczen, mint valaha, - aztán mégis hallgatagabb? Nem siet ki a lakból, jobb neki otthon; hanem a bánat kiásni készül az arcot, - örömét elveszté, de keresésére nem indul? Volt-e ilyen jelenet az ön pöreiben? S ha van, keresse meg a következményeket, a későbbi értelmezést, hogy barátnéja asszonyi rövid észszel összehasonlitván sorsát hasonlók boldogtalanságával, türelmesen várja be a csapást.

Aladárt nem értem, azért az ön tapasztalatához fordulok, hogy ha oktalan valék, ki-pirongasson, a mit bizonyosan örömkönyük között hallana

tisztelő barátnéja  
Hegyalussy Irma m. k.

A levelet a cselédnek adta, hogy vigye rendeltetése helyére, - hova minduntalan vitt egy vagy más bizományt, következésképen a cselédi kandi kíváncsiság példás egykedvűen elvitte, átadta a cselédnek, hogy urához vigye be. A másik cseléd bevitte, az asztalra helyezé a reggel érkezett levelek közé; mert az ügyvéd a délelőtti órákban tárgyalásokkal vesződött délig.

Böske naponkint többször megfordult az írószobában, megvigyázta, hogy a férjét keresőknek nevei rendszeren föl vannak-e jegyezve a fehér kőlapra? - s minthogy a harmadik szobából hallá, hogy a cseléd az írószobában megfordult, tudni kívánta, hogy a kőlapon jegyzett vagy levelet hozott be?

Nem kutatott, - házi rendre ügyelt, s a reggel érkezett leveleket újra megszámolá. Egygyel több volt, - ekként a cseléd levelet hozott be. A nagyon közönyös emberek is érdeklé néznek egy levélboritékot, - a távoli ismeretlen póstaállomások, - régies irások, czimosztogatás, a boritékon kifejezett különös, mély és legmélyebb tisztelet, s végre a czimeres vagy czimertelen pecsétek lekötik a figyelmét. Irma ez ártatlan szórakozást naponkint élvezte, - több levelet messziről megismert, - tudta, melyik féltől ered, s a válóperekbe keveredett hölgyeknek leveleit nem különböztette meg kíváncsiságával, - hanem átlapozta, hogy tán egy mérges tollal vakart, tüskés betűs diákczimezést nézhessen.

Irmának levelére akadt. Magára parancsolta a nyugalmat, az ismerős irást és pecsétet felületesen megnézte, a levelet fölülről legalá tette, hogy a postai levelek után következzenek. - A szemle rövid volt, kiment szobájába, folytatá himzését, nyugalmasan, hogy a munkában elfeledje a levelet.

Sikerült a megnyugtató, déli egy órakor már elfeledt álom volt, és az ablakon jártatá szeméit, hogy férjét megláthassa. Egerszegi az ablaknál rendesen megállt, betekintett, hogy egy szerető pillantást kapjon foglalólul; mert a szem sietett az élvezet, a viszontlátást hova hamarabb élvezni.

A kedves nő nyitott ajtón át tárt karral várta, - a rövid elválás fokozta a viszontlátást, a bírást megédesítette, - s az ebéddel kezdődött a *családiság*, a leánykori terveknek valószínűsége. Oh, az asszonyok ebédnél lesznek valóban asszonyok, az ebédrészekben bizonyítják be figyelmüket, akkor az asszonyé a férj, akkor látszik az asszonyi tapintat, a házi kormányzat, s a férj otthon is vendég lesz; mert ő a figyelemnek tárgya.

Egerszegi az ablaki állomáson hosszan időzött, a nő kinyitá az ablakot, a férj rózsaszínű kedélyben nem állhatta meg, hogy ne enyelegjen. A levelek békén heverhettek az asztalon, mikor a férj az ablakon át tréfálgat nejével, a házasságnak ege köröskörül tiszta.

Ma fönnmaradt a kalap, a kezek a karcsu derekat ölelték. A kalap otthon érintés nélkül maradt a fön, s bár a férj otthon is megfelelt az illemszabályoknak, e napon sürgősebb dolga miatt nagyon otthon volt.

A cselédkopogás a mellékszobából figyelmet gerjesztett, az ügyvéd sietve az írószobába ment, hogy kalapját letegye és a netán sürgősebb leveleket megnézzék. Kettő volt figyelemre méltó, azokat fölbonthatá. Az elsőről még nap folytán kellett intézkedni, azt mindjárt kiteríté az asztalon, a másik Irma levele volt. A rövid sorokat tiszter betüzé át, mint a zsidóírást, hogy jeleit megértse.

Mi lehet ez?

Nem tudom, a szívnek szoros valósággal mért van két kamarája? Osztályzat-e az, hogy a szerelem és barátság tartózkodás nélkül megférjen bennük? Egerszegi mélyen elszomorodott a váratlan tünődésen; mert a levélnek alapgondolata nincsen, hogy abból körjeleket lásson. Ismerős két embernek viszonyában gyanujel hiányában miből okoskodják? A férj mit sem tesz, a nő miről sem vádol, csak világot keres gyengéd óvatossággal, hogy gyarlón ne ítéljen. Ez nem pöreset, melyre ráillik valamely törvényszakasz, s a kimenetelről a gyakorlott ész egy perczen határoz.

A levelet zsebébe teszi, tartalmán okoskodik, föl, alá jár, s elfeledi, hogy a megérkezés körülményei után már huszszor nejénél kellene lennie. Lassan átlépdeli a közbeeső szobát, benyit a harmadikba, s az ajtónál megáll; mert tán jó lenne tizenegyedszer elolvasni, hogy ebéd előtt kész gondolata legyen a megoldáshoz.

- Tálaltathatok? - kérdi a nő óvatosan és figyelve.

- No... nem bánom,... együnk!

A szánakozó orvosra ne bizzátok a beteget, az orvos tekintse betegét fának, fogja kezébe a kést, vágja a sebet békavérü hidegséggel a tudomány adta meggyőződés szerint. Ha érzékenykedik, keze remegni fog, nem végzi műtételét kellő sebességgel, s a beteg kétszeresen fog szenvedni.

Az ügyvéd kivételesebb téren áll, a jogot vitathatja szabályszerűleg, az elvből nem engedhet, s ellenfelét kergesse, míg megadja magát. Midőn az elv győzött, az igazság kétségen kívül áll, következik az ügyvédben az ember, ki midőn győzött, a végrehajtásban vigyázzon, hogy ellenfelét meg ne *ölje!*

Egerszegi Hegyfalussyné levelét elolvasva, kiesett az ügyvédi szerepből, nem a gyakran túlzó, felhevült vagy érdekében hazudó pörlekedő jelentkezett, kit gépileg szokás meghallgatni, hogy folyton folyvást az ész uralkodjék, s a tulreménykedést első csirájában megfojtsa a női gyengédség könyörgött a jó barátnak, hogy vezesse ki a tömkelegből, melyben világító mécese elaludt, - tanítsa meg igazságosnak lenni, ne hogy hamisan ítéljen.

E tárgy szent titok, mihelyest közölné mással, az a más ítélne, s a nőnek tünődését kiméletnek mondaná, pedig az gyanu, melynek alapoka a férjnek szégyene. A választott barátnak jót kell állni e titokért, mint a letéteményezett pénzért, melyet hiány nélkül fog visszaadni, mikor kéri. Ha az aggály alaptalan, a jó barátnak tiszte örülni, hogy nem lehet vád, - s ha ő deríté is föl a vigasztaló igazságot, hallgatnia kell, mert különben már elhinnék róla, hogy avatkozni is képes volna.

Leültek az ebédhez. Egerszegi keveset evett, azt is neje iránti figyelemből; mert a nők hiuk arra, hogy férjeik izlését eltalálták, s ha komoly oka lenne az étvágyhiánynak, megdöbbennek.

Az ebéd derekán a férj föleszmélt, már tudta, hogy szótalanságával rontott; mert ez óra a nőé, - fél napig várt e bizalmas órára, hogy gondját elcsevege. A hazatérő méhe csendes dongással rakja le a mézanyagot, - a nő ez órában tudja, hogy férje az övé; mert mások előtt feszes, tartózkodó, ügyességével előnyt keres, - míg nejénél otthon - ember, hiuság és követelés nélkül, - néha gyermekes, - mely épen azért kedves, sőt mámoradó; mert nem akar nagyon okos lenni, s a fiatal nő vele szemben nem lesz kisebb.

Boldog, a ki tudja, mily ártatlan és tiszta az öröm, mikor a nő a férjet, a férfit, mint egyetlenkedőt látja maga mellett, - s a nő nem fél, hogy a másik nálánál magasabb akar lenni.

A nagyok akkor dicsőíttetnek, ha leereszkednek. Óvakodjál, férfi, nagyon okos lenni a nő mellett. Légy olyan, mint az apró pénz, hogy nőd részletekben is lásson, - majd ha idegen jó, - összeszedheted magadat, s tömegeddel állj szemközt akármi nagy bankjegynek, s bizonyítsd be, hogy értéked föléri.

- Kedves Böském!... mondja az ügyvéd, - szenvedhetlen az ügyvédember, - mióta hallgatok melletted? Megtanulom mások baját, kölcsön adom lelkemet, hogy más busuljon és aggódjék vele, s ellopom a legélvezetesebb órát tőled.

Böske férjére nézett, s a mentegetődzést nem utasíthatta el.

- Meg kell bocsátanod egy nagy hibámat, melyről nehezen fogok leszokni: *sohasem panaszkodom!* Nem félek a fájdalomtól, tűröm, és belém zárom, mint a gonosztevőt, melyet jobb megfognom, hogy belőlem másnak lelkébe ne törhessen. Így a fogoly bennem marad, bennem hal meg, lelki küzdelmem által. Kérlek, ha koronkint elkomolyodom, ne kérdezz, engedd meg, hogy bensőmben végződjék a harc; s ha majd megint fölengedtem: mosolyogj, hogy háborumát elvégeztem.

A nőt meglepte e nyilatkozat, kezét átnyújtá az asztalon, hogy egyetértését jelentse. Többé nem gondolt a levélre, bizonyosan a többi közül valamelyik ingerlé föl a férjet, s majd lecsendesedik.

A kínálkozó bizalomnak melege átvillanyozta Egerszegit, megint *férj* lőn, s ez alkalommal enyelgés helyett azon ritka órába ért, melybe a férj a gyermekasszonyt kiviszi a világ partjára, a szemlélődésnek tengeréhez, hogy szoktassa a nagyobbszerűhöz és életbölcscsé oskolázza.

- Kedves angyalfőm, - mondja a férj - áthajolva az asztalnak tulsó oldala felé, hogy nejének okos szemeibe nézhessen, - számtalan boldog házasság lehetne, ha a fiatal ember a választottnak kevesebbet hazudna. Nem gonoszságból mondja az ifjú a millió kedveskedést, - látja, hogy a szó izlik a lánynak. A szó könnyen jön, nem fősvénykedik a fülíg szerelmes, hát vég nélkül mondja; mert vég nélkül hiszik. Ó, - bár a lány az édes hazugságok mellett mulhatlan lenyelne egy adag czukrot, - s együtt unná meg a czukorral a szót, s azt mondaná: Elég! Majd mikor neje lesz az udvarlónak, nem tűnnék föl, hogy kevesebb a hizelgő szó, mint egykor, - s az emlékezet nem szedné elő a hizelegéseket mint az árjegyzéket, hogy itt az ideje: tessék kifizetni.

Példa lehetünk magunk, - én ugy-e keveset hizelegtem?

- Maga rossz ember! - mondja Böske a multért haragudva.

- Én, jó ember!... igazítja helyre a férj, - ha én is szokás szerint sokat mondtam volna, s annyi beszéd után hallgattam volna oly hosszan a mai ebéd alatt: már régen vádolnál magadban, hogy téged megcsaltalak; mert a családi órában már hazudni is röstellek. - Szerelmem, - mondja átható érzellemmel, - az én éveim a munkakorszak közepében járnak, - el ne ítélj, ha a külső tárgyak rövid időre elhomályosodnak előttem, s a benső világban kutatok a lélek világával. Nem mellőzlek, te külön bennem vagy szivemben, s ha elhallgatok, értelmed találja ki, hogy a befolyás uralkodik rajtam. Szeretsz-e?

Fölugrott a megindított nő, szenvedélyesen rohant férjéhez, ki gyengéden ölébe voná, átölelé.

Megint gyermeteg módon enyelgett vele, két gyermek játszék ártatlanul, egyik sem okosabb, - keresve keresik az ügyetlenséget, hogy a komolyságot ezer mértföldnyire üzzék. Ó, - e kép nem idegen szemek elé való, - az elfogult, a fontoskodó, az esztelenség rovására írná, pedig így van helyesen, - így nőnek össze a szivek: a kedélyesség fűzi őket össze. Nem hiszitek? Ellentétül nézzétek meg: szereti a professort a fiu? - pedig az beszél neki legtöbb bölcsséget.

Karonfogva mentek ki az ebédlőből az írószobába, Egerszegi a délutánra hagyott leveleket akarta elolvasni, - mind ott hevert még fölbontatlan. Böske hirtelen meglátta, hogy Irmának levele nincsen a többi között. Szobájába ment,... fontolgtatni kezdé, hogy az a levél sodorta ki férjét a kerekvágásból, s azt kérdi: miért beszélt ebéd fölött olyan igen okosan? Lepel volt ez, hogy a titkot eltakarja?

## A nyomkeresés.

Délután négy óra tájban Egerszegi kiment a városba, nevéhez nem szólt be; mert növendégei voltak, minek alkalmilag örült, mert a levélnek benyomása fölélnkült, és sietett Hegyfalussyékhoz, ha a nőt egyedül találná, a váratlan bánatnak nyomát kereshesse. Hegyfalussy ipával kiment a közeli pusztára, estére várták haza, jó későre; mert az öreg új vetemény-magvakat hozatott, s a leírásnak részleteit elejétől végig akarta rendezni.

Az urhölgy mentő-angyalaként várta Egerszegit.

- Elrémitettem, - úgy-e? - volt a szomorú asszonynak első kérdése.

- Orvos és ügyvéd nem szokott a bajnak híretől megijedni, ráér elkomolyodni a vizsgálódás után.

- Arczáról látom, hogy a barát az ügyvédet hagyja beszélni, mondja a nő, vendégét kémelve, - ülünk le, barátom, és vigasztaljon engem, ügyetlen, tudatlan asszonyt.

- Nagysád levele czélozgat, azért kérdenem kell, vannak részletek, melyeket szóval fog elmondani?

- Semmi,... velem vagy apámmal van fölváltva, egy lépésig el tudnám mondani, merre jár. Nem vádolhatom magamat, hogy szeszélyemmel üldözném, - nem alkuszom vele, hogy honn maradjon, - de meg nem foghatom, hogy fokonkint szótalanabb: mi bánthatja ez embert? Szenvedély öli vagy kitalálhatlan bánat?

- Hizeleg néha kivételesen?

- Hideg vérű ember, - hogy kérdezhet ily irgalmatlan nyugalommal.

- Mert nyomokat keresek, asszonyom, - s ha ön azt felelné, hogy hizelkedik, azt mondanám: méltóztassék sírni, - férje fél a meglepetéstől, és áztatni akarja önt.

- Kérdezzen, - édes barátom, - őszintén felelek.

- Ipának jelenlétében miként viseli magát?

- Megfoghatatlan, - atyámmal élénk; - az öreg őt, ő az öreget lelkesíti, s kifogyhatlanok a beszédből; s hogy folytathassák, kocsira ülnek, kirándulnak a gazdaságba, s hasonló élénkséggel jönnek vissza. A beszélgetést örömmel hallgatom; mert koronkint mellém ül, s a vita alatt kezét kezemre nyugosztalja, s a kéz tudatja velem, hogy szeret. A mint atyámtól elválík, elmélkedve jár föl-alá, - ha felém fordul, oly világosan hiszem, hogy mondani fog valamit; de e nyilatkozat máig ajkán lebeg.

- Nem kérdezte nagysád, - hogy akar mondani valamit?

- Igen!... azt véltem, hogy könnyebben szólna, ha kérdezem.

- Mit felelt?

- Nyugtalanság volt a felelete... Ajkára ült ki a szó,... habozva mondá, hogy atyámmali vitáira gondol, - s folytatja a járkálást, - s én keresett ürügy alatt elvonulok.

- Írásban állok jól nagyságodnak, hogy Aladárt nem olyan foglalkoztatja, hogy válópernek anyaga legyen. Utasítom nagysádat nőmhöz, kérdezze meg attól, mit vallottam meg neki magamról ma, - azt alkalmazza nagysád Aladárra, a rejtély kevésbé leendő veszélyes.

- Nem kell bizonyosság, - mondja könnyebb lélekzettel Irma, - türelmes hallgatója leszek, vallja meg nekem is.

Egerszegi ismétlé, hogy nem szokott panaszkodni! - Ez férfi nyavalya, - mondja az ügyvéd a részletezés után, - s hogy nagysádnak orvosságképen a jelen esetre alkalmazva mondjam: e nyavalyát a legszeretreméltóbb nőnek kíváncsiságával sem fogják kigyógyítani soha. Azért tanácslom, hogy ne kérdezze, - épen kérdésével akadályozá a nyilatkozást, melynek tárgyát én ki nem találhatom; de nem kételkedem, hogy meg fogja mondani.

- Mikor?

- Ha a bánatból *baj* lesz.

- Azt megmondaná?

- Kétségen kívül, - a bánatot elviselni férfi dolog, a bajt bevallani kötelesség, hogy ne mástól tudja meg a nő, - ne a rágalomtól, - mert a nő jogosan hiszi, hogy a védelemre köteleztetve van.

- A lélek szenved Aladárban vagy a sziv?

- Követelem, hogy legyen nagysád hiubb, - a sziv ép és egészséges, - nézzen ön a tükörbe.

- Megmondom Böskének, hogy ön hizelkedő.

- Én nagysádnak bizonyítványban mutattam meg, hogy talizmánja nem veszett el.

- Elhitesi velem, - hát elhiszem: de a lélekről nyugtasson meg.

- Ezzel nem szolgálhatok nagy hirtelenében; hanem folytatom kérdéseimet. Kik jártak Aladárhoz a legközelebbi időben, vagy hol volt ő egyedül?

- Két hét előtt atyjánál volt, - az igaz, hogy onnét rossz kedvvel jött vissza.

- Összeszólaltak biz ők, - az öreg a pártnak a szélső katonája od'át, nálunk a legszélsőbb oldalon áll Aladár, - sehogy sem érnének össze. Volt-e itt szokatlan vendége, s ki volt vele leghosszabban?

- Rendes vendégeink jöttek mentek, az enyimek látták őt, az ő vendégei beszéltek velem, - ezektől elokoskodni a változásnak okát, idővesztegetés.

- Hosszabban és magányosan nem beszélt vele senki.

- Atyám mondá, hogy tegnap volt Kérgessy Aladárral a kertben, feltünőleg hosszan beszélgettek, holott atyám könyvvel sietett le, hogy férjével beszéljen olvasmányáról, s nem várhatván Kérgessynek eltávozását, rájuk rontott!

- Beszélt nagysád Aladárral ezen találkozás után?

- Az ablakból láttam Aladárt. Lassan közeledett a lakhoz és szobájába ment.

- Később kedvetlenül mutatkozott?

- Oly annyira, hogy vallomásra akartam kényszeríteni; mert ez állapot elviselhetlen. Nem volt bátorságom a támadásra; mert hátha szégyenben maradok.

- Rám gondolt nagysád, - szól közbe Egerszegi, - a bizalomért fogadja hálámat, mit ugy viszonozok méltón, hogy törekszem megnyugtani.

- Mondjon csillapító szert, - legkedvesebb barátom, - esdekel a hölgy, - félek, hogy azonnal rivafakadok.

- Tudna ön némileg komédiázni? - bocsánat az őszinteségért, - nem mondanám, ha szükségét nem látnám.

- Talentum vagyok a sirásban, erről biztosan rendelkezhetik ön.

- Az elhasznált szerep, - arról mondjunk le. Erőt követelek, asszonyom. Kerülje férjét, ha ő kedvetlen, menjen közeléből. Beszélgetést ne kezdjen, a folytatást kinjából mondaná, s ezzel ön nem nyerne; mert elkeserednék.

- Keserü orvosság.

- Ó nem fog panaszkodni, hogy őt gyógyítsuk; azért ön fog beteg lenni, - az ön baja mellett lessük meg az övét, ne féljen, ki fogja vallani, ha az övé nagyobb.

- Kerüljem őt?...

- Igen, - folyvást ajkán legyen a szó, - hogy: látom, alkalmatlan vagyok. Egy ideig ezt elviseli, - majd ő fogja észlelni, hogy neje elhidegült. - Ekkor egy perczre szeresse ön forrón, és ismét szabaduljon mellőle, hogy napról-napra érthetlenebb legyen önnek magaviselete.

- Hány fölvonásos lesz ez a komédia?

- A körülményektől fog függni: hány személy lép föl, lesznek-e szenvedélyeik, s a mi legfőbb: van-e cselszövény, melyet ellensúlyozunk?

- Mi?... én?... ő?... vagy...

- Hogyan maradhatnék ki én a játékból? Én leszek az a bácsiféle, minők a szinpadon laknak, s a szükséges perczben ajtón, ablakon megjelennek, mint a sors, - hogy a csomót megoldja.

- A többi személy honét fog előkerülni?

- Jól mondja ön, - hogy több személy. Negyedik személyre bizonyosan számítsunk, - s hogy ennek szerepéhez alkalmazkodjunk, mától fogva gondosan tudósít nagysád, ki volt Aladárnál? Egy személy? több személy? Egyedül vagy társaságban? Különösen méltóztassék figyelni az órára, hogy az időnek mennyiségéből merithessünk tájékozást. A többit, értem a figyelemre méltó részleteket, sziveskedjék megírni.

Egerszegi befejezé a társalgást, - bucsuzék, - ajánlva az ifju hölgynek az óvatosságot. Az utczára érve, politikai barátaival találkozott, mi lehet természetesebb, hogy a zajos megyei életről hozakodtak elő. Hónapoktól vitatták a lapok az adózási kérdést, s a liberális párt a kemény vádat, hogy csak szájjal győzik a harczot, hangosan kezdék czáfolni. A kormányzásnak fő tényezőjét, az adóterhet önkéntesen elvállalják, - ez volt a kipattant jelszó, - mert így a tömegnek nem szép szavakat, könnyen odaengedhető kis politikai alamizsnát adnak, hanem a legnehezebb teher alá nyújtják, - mint akkor mondták országszerte, - a szűz vállakat.

Nem törődtek a szemrehányással, hogy a kis birtokos a nagyok erszényéből nagylelkü. Az erszény akárkinek is erszénye, s egy arányban nyulnak bele a forintokért, - következőleg nem a mennyiség határozza meg az áldozatot, hanem az arány.

Az eszme futó lángként terjedt az országban, s mint zsebig érezhető vágás, a nagy birtoku konzervatív pártot legkényesebb oldalán találta. A konzervatív pártnak haragosabb, jog- és kiváltságföltöbb részében az adózási eszme egy volt az alkotmányos szabadságnak aláásásával; azért e harczra, az önvédelemre megnyilott az erszény, hogy gyáván le ne veressenek.

A megyék külön-külön harczoltak belső vonalukban, s a harcznak eszközeit mozgatták, hogy a nagy nap, az elvnek vitatására és eldöntésére készüljenek. A bécsi kormány ez alkotmányos küzdelmet figyelő állásból kémlé. Az elv, mint teherosztás, európai fogalom, melyből a

kormányok a legrosszabb esetben is nyerhettek; mert a kormány nem busul, hogy a terhet többen viszik; de míg Magyarországnak kiváltságtalan népe elbirta az akkor még mérsékelt számbeli arányt, bölcsen czéljaira használta az eszmét, mint küzdelemtárgyat, melyen a felek egymással czivódtak, s a politikai tűz természetes helyén emésztett, a pártok életében. Előszeretét a bécsi kormány ez elvita alkalmával a konzervatív oldalra kínálta; mert e párt engedékeny volt a bécsi hajlamok iránt, és mérséklete biztosítéka volt a kormány szándékainak.

A konzervatív párt erőt nem kimélt, Metternich szaporítá ez erőt, s az Egerszegivel találkozóknak újdonságkép mondák, hogy a főispán egy hét óta lépte át a megye határát, lelket öntött gyámoltjaiba, hogy a küzdelemnek vége iránt bizalmat nyerjen.

A részletekben elmondák, hogy Hegyfalussy kamarásnál is tanácskoztak, hova Kérgessyt jókor meghívták; mert ügyességében biznak, s a vén agglegény jó térítővé válik a fiatal nemesség sorában, értvén a magasabb légkört.

Aladárról említék, hogy atyjával e csatában válságosan fog küzdeni. Az elvviták igen érzékenyen áskálták a családok egyetértésének gyökereit, s megbocsáták kivételesen, ha a pártbeli az egyes kérdésben tartózkodva hallgatott, vagy el is maradt.

- Rég nem láttuk Aladárt! - mondja valamelyik a beszéd tárgyhoz czélozva.

- Ne többet, - szól egy másik, - Aladár helyén marad. Kételyünkkel meg ne sértsük.

Egerszegit lakásáig kísérték. Ő keveset beszélt általában, kivált most; mert a fölmerült kérdésnél a megnevezett személyek a politikai iránytól elterelék Egerszegit, mintha a véletlen kivételesen arra utasítaná, a hol Aladárnak elkomolyodását kitalálhatja.

- Az öreg kamarás!... Kérgessy! - tűnődik Egerszegi.

Hát ha az öreg kamarásnak keze ragadta meg fiát, s úgy megrántja, hogy visszafelé kénytelen fordulni. Politikai nyugtalanság ez, mely a meggyőződést fergesíti, s a heves paripa zablát érez az apai kézből.

Hát Gerstner?

Ó, ha ez ember megértené, hogy most van alkalma lelökni az egyszerűséget, hogy tényező legyen a nyilvános életben!

Alig tudott botorkálva betalálni a szobába. Fővegét fején feledé, - még neje előtt is föntartá.

Böske bánkódva e figyelmetlenségen, egész este hallgatott, s a délelőtti levelet magyarázgatta.



## Fiatal házások.

Asszonyok! Asszonyok! Tanuljatok a madaraktól: ha a him a fészekben ülne, éhen sirnának az aprók. A pályát a sors jelöli elénk, - az erőt a férfinak osztja a kötelességek vitelére. Miért sirtok, ha rendeltetésüket teljesítik, - kifárasztják az erőt, hogy mellettetek a veletek hasonló, a gyengéd ossza meg a viszontlátás édes örömeit.

Három nap egymás után következetesen érkeztek Irmának levelei, - három nap egymás után zokogott Böske, hogy férjét a vak bizodalom ennyi bátorságra jogositá, hogy akármi történt a másik lakban, nem szól nevének, figyelemből, mit követelhet épen az apró fontosság nélküli tárgyokban.

A politikai barátok megnépesíték az ügyvéd lakását, tervelték a bekövetkező teendőket, - fölösták a zöld asztali csatát. Ugyszólván, a személy tudta, kit fog támadni vagy czáfolni, - mit mondhatnak azok, mit válaszolnak ők, - ki lesz a keményebb, - ki fog közvetíteni? Azaz: ezt nem kérdezték, Egerszegi volt a pártnak mérséklete, a pártnak jobb keze, ha amazok is engednek, és átnyujtják a jobbot.

Angyali béketüréssel hallgatta Egerszegi pártjának tulságait; mert inkább szerette, ha a fölösleges löport nála sütögették el, s ugy kísérletül az ellenfélnek okoskodásaiból felelt nekik, hogy arra mit felelnének. Így gyakorlák a sereget, - fejleszté bennük az ügyességet, hogy ne a szenvedély dulakodjék, hanem a válogatottabb eszme hasson. El-elfáradt e gyakorlatok alkalmával, s mikor az ebéd órájára bucsuzának, a behatások megmaradtak lelkében, hogy komolysága bevádolja neje előtt azért, a mi nem egyéb: elfáradás; - férfi aggodalom; - talán semmi, hogy elviselje a férfi; talán sok, hogy a nő meg ne bocsássa; mert meglopja a nőnek óráját, - a *fiatal nőt*.

Fáradtan, komolyan ment át az ügyvéd nőjéhez, megcsókolá a homlokát, mely szinte komoly, s bizonyosan gondolja: szegény férjem, elfáradtál!

- Okos asszony vagy! Hizeleg a férj, - pedig az asszony mást gondolt, határozottan ellenkezőt, melyért elengedi, hogy okosnak mondja.

Az ebédnek közepéig hallgatnak. A lélek pihent, elvált a nagyon okos politikától. Épen itt az idő, hogy szórakozzék, - mert a kedves feleség még most sem mer szólni.

- Közeleg a nagygyűlés, édesem, - érdekes tárgyaiink lesznek.

- Igen?

- Eljőjj, - a megyének örege apraja becsődül; mert az erszényről lesz szó, - képzelem, hogy csomóra kötik a másik oldaliak. - Böske hallgatott.

- Mondtál valamit édesem? - kérdi Egerszegi.

- Nem szóltam! - mondja a nő.

Ez családi kép, kedves olvasóm, - alkalmilag iderajzolva, ó bár a tapasztalatlan értené, hogy a legforróbb szeretet hasonlít az órához, mely megáll, ha az ingának egyensulya megzavarodik. Az óranak szerkezete tökéletes, a rugó szabályszerűleg végzi rendeltetését; de az inga megérett egy kis érintést, megáll, - az időt nem mutatja. Legyetek bölcssek, - ne bontsátok szét az órát, gyengéden indítsátok meg az ingát s újra hü barátotok leend.

Egerszegi a kis duzzogót nem vallatta, mert az élet hosszú, a férj tartozik idejének jelentékeny részét a foglalkozásnak szentelni, - mit csinálna később, ha az apró felhőkért most már megrántaná a harangot, hogy a felhőket elzavarja?

Azt mondják: *Mézes hetek!* Igazabban nevezhetnék el a jogászok szólásmódja szerint „Veszedelemes napoknak”, melyekben a férj folytatja nőtlen korának hazugságait, hizeleg, bolondokat beszél, melyekért rövid időn meglakol.

Mi a hitel?

Igéret, melynek beváltására a másik képesnek vél bennünket; főleg azért, mert az ígéretben nem foglaltatik tulság.

Az ugynevezett mézeshetekben kell a férjnek kimutatni társadalmi létezésének főkönyvét: ennyit kap mástól, ennyivel tartozik viszonzással másnak, levonván a levonandókat: ennyi készség, kényelem és őszinteségről rendelkezhetik a nő.

Minden nő talentum, - ezt higgyék el a férfiak. A férfi olyan, mint a balkéz. A balkéz az evésnél csak a villát tudja tartani, az írásnál a papírt fogja le, a nehezet emeli, de nem markolja, - és nagy szorgalommal egyetlen dolgot tanul meg. Mihelyest másra alkalmazzák, - a nevetésig ügyetlen. A legegyszerűbb nő minden viszonyokhoz hirtelen képes alkalmazkodni. A polgárlány tudna kisasszony, nemzetes, tekintetes, nagyságos, méltóságos asszony lenni, - csatlakozó természetében oly fogékony, hogy az alakítást azonnal elfogadja. Fogjatok meg egy becsületes csizmadialegényt, tiz esztendeig meg nem tanulná, hogy kell nagyságos urnak lenni modorban, - ha egyéb ügyetlenségeit valahogy eltakarná, mégis minden embernek csizmájára nézne legelőször, hogy kaptára van-e varrva?

Egerszegi tudta, hogy neje Irmának leveleit szemmel tartja, - s hogy a nő várja, hogy a férj bizalmasan elcsevegi, mi ügyben bizta meg a fiatal asszony.

Lehetett-e szólnia a tárgyról? feleljen rá az olvasó. Az ügyvédnek fájt, hogy nejét kinoznia kell, de e viszonyban véghez kell vinni az alakítást, hogy az ügyvédnek neje tréfából se kérdezzen, - ha a férj maga nem akar szólni.

A férj egész életére választott, a legszeretreméltóbbat, - s azzal küszködjék, attól tagadjon meg valamit, azt utasítsa vissza, hogy körén tulvág, s jogosittatlan akar mások szentélyébe avatkozni. Ezen lehető kis szégyenítő megtagadástól félt Egerszegi, s bár nehezére esett, - föltette, hogy a *mézes hetekben* nem hirdeti ki, hogy *szabad a vásár*; mert később a *tilalomfa* megsértené az érzékeny asszonyt.

Ügyvédnek nejévé lön: ám tanulja meg a helyzetet.

Mint láttuk, - Böske nagyon kurtán felelgetett, - e szerint a benső világban van a forrongás, és a külsend a tengernek sima tükre, - melynek mélyéből fog kitörni a vihar.

Ez a tizenkettedik oskola! Eszén legyen a férj, hogy ellenséggé ne váljék, a nő bárányfelhő, mely csak akkor fog tömegesülni, ha a férj az ellenkező szélképen jelen meg, - s a villámlásnak, dörgésnek szülő oka leend.

## Az ó és új ember.

Egy árok választá el Hegyfalussy kamarás birtokát Gerstnernek bérletétől. Mekkora árok választá el a két öreget egymástól: azonnal meglátandjuk.

Gerstner hajnaltól künn, s épen visszafordulóban volt, a mint meglátá, hogy a kamarás leszállt a dülőuton, s a bérlő felé ment gyalog. Gerstner leszállt a lóról, egy hajdura bizta, és már messziről köszönté a kamarást.

A kölcsönös köszöntések után Hegyfalussy mondja, hogy kereste az alkalmat, hogy találkozassék.

- Ha azt tudom, átsiettem volna! - mondja Gerstner, a rokonsági viszony mellett is megelőzéssel.

- Jobb így! - mondja a kamarás, - beszélgetésünknek tárgya igen komoly leend, s ilyen tárgyalásnál sem otthon, sem másnál nem lehetünk kellőképen őszinték, - pedig őszinteség nélkül nem fogunk kellőleg egyetérteni.

- Meglep a kiindulás, - mondja Gerstner, - nem is képzelhetem, miben fognánk egymással ellenkezni.

- Ha jól hallottam, Gerstner barátom a jövő nagy gyűlésen határozó közkérdésben fog felszólalni, - s mint bizonyosan tudom, tegnap a vidékbeli apróbb uracskák egyenesen önhöz mentek tanácsadás végett, hogy az adókérdésben miként lépjenek fel. Szabad őszinte feleletet kérnem?

- Helyesen értesítették méltóságodat, - mondja Gerstner, - a kisebb birtokosok eljöttek hozzám *meghívás nélkül!*

- Ez bizalmat jelent, Gerstner barátom, - s nem ujság, hogy önhöz meghívás nélkül jönnek. Ön a vidékben gazdasági, sőt pénzügyi tekintély, - s teljes beismeréssel mondom, hogy az ön befolyása határozottan emberbaráti szeretetének következménye. Ezt azért említém, hogy befolyásának igen nemes alapját, következésképen igen nagy fontosságát beismerjem; azonban figyelmeztetni akarom önt jókor, hogy lesznek, kik az irányt, melyen ön tán megindulna, mértékre veszik, s önt érzékenyen fogják hibáztatni.

- Ezredszer fog ez történni, - méltóságos uram, - egész életemnek lefolyása azt bizonyítja, hogy töretlen uton jártam, amerre indulok senki sem mert, s a következés nekem adott elégtételt, - a környék az én nyomaimon jár.

- Gazdasági téren igazat adok, Gerstner barátom, - hanem egy pár nap óta ön a politikába avatkozott és nagyon neheztelek, hogy bizalmával meg nem tisztelt; mert közölhettem volna egyetmást, mi *előnyére* válandott.

- Teljes életemben tanultam, méltóságos uram, - kérem, tanítson meg valamire.

- Barátom!... örökké bérlő akar maradni?

- Mig csak meg nem unom, - vagy a bérleti árak be nem kergetnek a városba.

- Nem akar ön megérteni, - tehát érthetőbben beszéljek. A széles nagyvilágon az előretörékvést látjuk, - miért lenne ön kivétel? nagy vagyonával meg akar ön maradni a társadalomnak középrétegében?

- Méltóságod csiklandozni akar, hogy a hiúságot kiugrassa belőlem. Én is őszinteségért esedezem: mi lehet belőlem?
- Barátom!... nem merném mondani, hogy ön nem jogosan szól a politikába; de álljon velem egy sorba, hogy vagyoni kényelmét tiszteletreméltólag betetőzhesse. - Én gondoskodtam, hogy fiainak apósa ne bánja meg, hogy családommal szoros összeköttetésbe lépett.
- Örömmel nyilvánítom méltóságodnak, hogy vőmre napról-napra büszkébb vagyok.
- Például miért?
- Hogy jóra való gazda válik belőle, - s a munkát becsüli.
- Ezért ön adjon neki bizonyítványt; de én jóllaktam az urfival torkig.
- Méltóságod hihetőleg politikai szereplésére czéloz.
- Igen!... Aladár maholnap kikiáltott bolond lesz, - s én nem ellensúlyozhatom elegendőképen.
- Ebben a tekintetben bocsásson meg méltóságod, - tisztelnem kell az egyéni véleményt, ő nem kiskoru.
- Kettőnkől függ az urfi. A világ belátta, hogy én nem helyeslem tulságait, - azért kérem önt, hogy mától fogva ön se *gyámolitsa*.
- Ha e gyámolításnak pénzbeli értelme van, - csalódott méltóságod. Vőm elvette leányomat, bizonyosan szeretetből, mit azzal bizonyítok, hogy kettőnk között pénzbeli értekezlet nem volt. Ezzel én dicsekszem méltóságodnak; mert bár okom volt hinni, hogy az ifju Hegyfalussyt szívének vonzalma egyesítette lányommal, - olykor-olykor aggódtam, hátha erszényemet adtam férjhez.
- Osztozom az ön örömeiben, - mondja a kamarás, talán nem egészen őszintén, - azonban fiamban én is vártam álmaimnak teljesülését, - hittem, hogy legalább is vágyik az lenni, a mi apja, vagy több. Erre példája lehetne öregapja, ki negyvenéves korában valóságos belső titkos tanácsos volt.
- Ehhez nem értek, méltóságos uram, - én ki nem nevezhetem.
- Beszéljünk higgadtan, Gerstner barátom, a szerencse kezünkben van, - ne szalasszuk el.
- Parancsoljon méltóságod.
- Fiam rövid időn kamarás lehet, - a legelső tisztválasztás alkalmával első alispánná tehetjük, - onnét még rövidebb idő alatt a helytartótanácsba léptetik elő. A biztosság zsebemben van.
- Méltóztassék ez iránt vőmmel beszélni.
- Önt kérem, hogy még ma mondja meg neki.
- Mint méltóságodnak izenetét, - okvetlen meg fogom neki mondani.
- Ez nagyon száraz szivesség, kedves barátom, mikor mondom, hogy öntől függ minden.
- Minthogy nem tudom, hogy miképen függ tőlem, - sziveskedjék megmagyarázni.
- Az adókérdés a birtokosztálynak érvágása akar lenni, - s nem hiszem, hogy kikerülte volna kegyednek figyelmét, hogy zsebeinket nem hagyjuk kilyukasztani. Ön, fiainak ösztönzésére, kezébe kapta az ügyet, s e nagy száju vármegyében egy fillér nélkül kikiáltathatja a közteherviselésnek elvét; hátha még áldozni fog.
- Egy fillért sem! - mondja Gerstner méltósággal.

- Köszönöm, - barátom! - mondja meglepetve a kamarás. - Most már tudom, hogy ön megértett, - tehát egyszerűen arra kérem, hogy maradjon ez alkalommal távol a megye házatól, - s viszont higgye el, hogy a főispán hatályosan emelendi ki az ön érdemét... és maholnap szerencsém lesz önt, mint...

- Ne folytassa méltóságod! - mondja eréllyel a bérlő, - még az volna hátra, hogy vénségemre kapaszkodjam, - s oda tolakodjam, hol a gyapjuszagot a *birkáson* ötven ölnyre megérik.

- Ez azt jelenti, hogy...

- Ott leszek a megyeháznál, s az adókérdésben, engedelmével, - én leszek az egyik *kolompos*.

- Ez a végszó?

- Szabott ár!

- Ugyan, az Istenre kérem önt, - esdekel a kamarás, - tekintsen körül, - maholnap minden zsidó *tekintetes ur lesz*.

- Abban fogják a nyakukat kitörni.

- Megmarad ön...

- ...*Tekintetes urnak*.

A kamarás könnyedén megbillenté kalapját, elment a dülőtra, s indulatosan lökte magát a kocsinak sarokülésébe.

- Hajts a városba - parancsolja kocsisának, ki a hangból gyanítá, hogy az öregur röpülni szeretne.

Nyomatott betűk, a közönség közé szórt, s még megczáfolható sorok ezek, azért jókor kérdezzétek meg az idősebbeket, hogy a politikai eszmék nem olcsó áron vergődtek diadalra. Az időnek méhe hordozta a terhet, melyet karjaira veendő volt a nemzedék, - a kereszténységnek eszméjéért küzdött a lovagkor, legtöbbit apáink, s mig mi verekedtünk a szomszéd pogánynyal, s érette a vitézek czimerpaizst szereztek, dél- és éjszak-Európa a polgárosodásnak áldásait élvezék. Azon jelesek, kik tudásvágyból mentek a külföldre, hogy a jót eltanulják, szégyenpirral jöttek haza azon tudattal, hogy Magyarországot medveországnak hívják, hol nagy urak laknak és emberalaku vadak, melyeket negyven forintért szabad agyonütni.

Megczáfolandó volt a világ, s hála Istennek, óriáshoz méltó erőlködéssel negyven év alatt végrehajtottuk a csudát, hogy a kiváltságok oklevelét a levéltárakba raktuk. - Szent István koronája alatt elvégeztük a megosztozást, s az egyenjoguságban testvérek lettünk. A dicsőségére büszke Franciaország a joggal bírót megölte, - a jog abba a sirba esett, hova a jogositottat lökték. A magyar nemes büszkén mondott le, s ezzel bizonyítá be, hogy legméltóbb volt azon magasztos eszmére, hogy ő védelmezhetette a kereszténységet a pogány csordák ellen.

Ekkora polgári küzdelemben nyugodtan említjük, hogy a jogot az egyik családtag védelmezte, - a családé lón a dicsőség, hogy a másik az időnek oltárára legkövérebb falatját tette le.

A kamarás Kérgessynek lakása előtt megállítá kocsiját, - s a furfangos eszühöz sietett, hogy annak találékonyaságától kérjen tanácsot. A vén czimbora nagy előzékenységgel fogadta vendégét - Az öreg ritkán lépett e lakba.

- Hideg eszü kópé, hozzád jöttem jó tanácsért, - van-e még valami megkopaszult fejedben?

- Husz esztendővel fiatalodom meg egyszerre, kedves barátom, hogy nem feledkezel meg rólam.

- Kedvem lenne sorra elmondani fiatalkori kalandjainkat, hogy fölleskítsek, - szedd össze magadat, öreg.
- Értem, - a Hegyfalussyak késő vénységükre, mint a kialvó mécs, még egyszer lobbot vetnek, - kalandot akarsz?
- Majd az utolsó fölvonásra, - még az a kópéság hátra van, ficzkó, - előbb valami okosat.
- Csupa fül vagyok, édesem, foglalj helyet, - beszélj nyugodtan, miben akadtál el?
- Ur voltam teljes életemben, ur volt minden nemzetségem, s megérem, hogy fiam paraszt-apostol lesz.
- No, nem egészen, barátom, - jegyzi meg Kérgessy, - a kék vér nem zöldült meg, bizonyosan mondhatom, hogy fiad az árendás pénzből nem költ, s hogy legközelebb effélére czéloztam, úgy fölkapta a fejét, hogy ha szobában vagyunk, kiüti a plafond-t.
- Azt meg én mondom meg, hogy jövedelmét felére apasztám, s az urfi két lovat kifogathat a négyesből.
- Hohó!... Ez vastag tréfa.
- És igen komoly.
- Ne feledd, barátom, hogy fiad Hegyfalussy, - kit nem lökhetsz ipa nyakába, hogy helyetted tartsa; mert téged fognak kinevetni - mondja Kérgessy, kötelezvényére gondolva. Ezen oldalon Kérgessy hangosan bógne.
- Ki fogna kinevetni?
- Először a vén bérlő; mert rád fogná, hogy fiadat nyakára toltad annak, kinek tesvére fülébe oltattad a birkahimlőt... Emlékszel, az furcsa tréfa volt.
- Hát másodszor?
- Másodszor lehetne Aladárnak holmi becsületbeli adóssága, melyet kifizetni nem tudna, - s lenne belőle csinos pletyka, melyről az első emeletben mulatságos tréfákat hallanál.
- Ezt a becsületbeli adósságot megvenném.
- Gratulálok, öregem, - egy csomócskában kerekszám ötvenezer forint.
- Kerítsd kezrede, - azonnal kifizetem neked, - hanem bizonyos föltétellel, ha segíteni akarsz.
- Kíváncsian hallgatom föltételedet.
- Választani fog az urfi apja vagy ipa között. Tudtára adnád, hogy politikai bukfenckhánysá-  
val fölhangy, - s akkor ipának elmegyén kedve politizálni, s az adókérdés megyénkben, utána a szomszéd megyékben megbukik.
- Így te benyernéd az ötvenezer forintot tisztán, - mert a korteskedési árjegyzék ennél többbe kerül.
- Ráadásra is van, barátom, - olvasd e levelet, - a főispáni szék, s a titkos tanácsosi rang zsebemben van.
- Kár, hogy még egy levelet nem irt a kancellár.
- Szóval még meghatalmazott, hogy ha az adóügyet szerencsésen megbuktatom, czim- vagy állásról rendelkezhetem, például: egy tartományi biztosi hivatal azonnal megüresednék: tetszik?

- Kiizzasztod az embert, - kamarás barátom: ennyiért elszánnám magamat valamire.
- Van valami észrevételed?
- Igen! - Ha Aladár nem akarna atyai szárnyaid alá kíváncozni; hanem ipához fordulna.
- Épen ezt nem hiszem, - a fiu paraszt akar lenni a vármegyeházban, míg ipa irányában a függetlent játssza. Ezt ipának szavaiból értem. A fő kérdés az, hogy fiamnak van-e becsületbeli adóssága, melylyel megszoríthatjuk?
- Bizd rám, - a mely órában kívánod, rendelkezhetem az iratról.
- Az ötvenezer forint nálam is készen áll, tartományi biztos ur.
- Ajánlom hivatalbeli szolgálatomat, főispán ur. Holnap délelőtt Aladárnál leszek, te pedig sziveskedjél honn tartózkodni; mert én az urfinak hat órai léleketnél többet nem hagyok.
- Reménylesz, vén csont?
- Részeg vagyok az örömtől, barátom. Vénségemre, tudod, én is szeretnék valami lenni, - átkozott unalmas a pinczéreknek „Herr von”-ját hallgatni.
- Oh, ha fiamnak ennyi ambíciója lenne, - föltünnék a Hegyfalussyak csillaga.
- Békén alhatol, barátom, - a hal ficzkádozik, ha a vízben kapkodnak utána. Majd kikapjuk a szárazra, - megfogom, mint az ürgét: holnap ilyenkor markomban lesz.

\*\*\*

Kérgessy nem ment ki a házból, - irtózott szegény, hogy valaki még egyszer „Herr von”-nak czimezze!

## A kísértés.

A szótárak átaljában tulságosan vastag könyvek; mert a temérdek különböző fogalomnak valódi neve van, s egyik szót a másik helyett nem alkalmazhatjuk. Az emberek egyéni különálló tulajdonságaik szerint határozott értelemmel bírnak, s értelmük szerint fogadjuk el őket, némelyikkel folytonosan érintkezünk, másokkal ritkán; mert értelmük keveset fejez ki. A társas életben ilyen eltűrt értelem a naplopóké. Elfogadják köszöntésüket, élczeiket megnevetik, hireiket meghallgatják, véleményüket elmondhatják kutyáról, paripáról; de ha a bizalom felé nyulnak: visszautasítják őket az utolsó helyre.

Kérgessy bizományával fölkereste Aladárt.

Irma férjének előszobájában találkozott Kérgessyvel, - s iszonyodva futott lakosztályába, megjelelni a perczet, melyben érkezett, és szüntelen az ablakra nézett, hogy a távozási időt szintén pontosan számítsa.

Aladár izgatott volt reggel óta; mert ipa elbeszélte az apjávali találkozást. Szívében dult a csata, hogy apját mással kell összemérnie, de nem ingadozott; mert a fiui tisztelet és szeretet mellett külön helye van a nagykoru férfinak, hogy meggyőződését szabadon követhesse.

- Jó reggelt ifju barátom! - köszönt be Kérgessy déli tizenkét óra után.

- Jó napot, öreg, jó napot, - igazítja ki Aladár, - a nap fele utját lesétálta már.

- Javithatlan korhely vagyok, barátom, fél tizenkettőkor keltem föl, - az én napom az éjszakát meglolja.

- Mi ujság? - kérdi Aladár kíváncsian, hogy alkalmatlan vendégéből hamarabb kiássa: miért jött.

- Megkopasztottak a fiuk, - mondja Kérgessy színlőleg ásitva, - tudod vénülök, - nem vigyázok, s a vén darukból a fiatal sasok kiszedik a tollat, - maholnap megbukom.

- Szivemből kívánom, - mondja Aladár, - te vén korsó, hogy törött oldaladat látnám haza jőni a kutról.

- Nyakadra kívánom a rosszat, - te fognál eltartani, pedig tudod, hogy finnyás legény vagyok.

- Ne búsulj, - éhen nem fognál meghalni; hanem ingyen egy falatot sem kapnál, - kikergetnélek a gazdaság után.

- Köszönöm őszinteségedet, - ur még csak válnék belőlem olyan, a milyen; hanem dolgozni épen most lenne legkevesebb kedvem.

- Mi szégyellni való van a munkában? - kérdi Aladár. - Én ipámnak bérletében valóságos ispán vagyok, reggeltől délig sülök a napon, - délre lemosom a port, - haza jövök urnak.

- Ipád vakmerő ficzkó lehet, hogy rólad így rendelkezik.

- Én rendelkezem, barátom, - én ipámhoz oskolába járok, s önkéntes foglalkozásom mindennapi lecke.

- Igen!... most már értem. Ipád viszont nálad tanulmányozza a politizálást, aztán *quitt!*

- Kiegészítjük egymást.



- A parthie egyenetlen, ifju barátom, - mondja Kérgessy, - ipad gyakorlati ember, az egyszerűen jól tudja, mint a következményekből látom; mert egy ispánnal kevesebbet tart, - s azonkívül melletted népszerű ember lesz, kit rövid időn a hírlapok magasra emelnek.
- Ugy, - már elolvasod a hírlapokat, s elhiszed, hogy a népszerűség valami.
- Annak, a ki szereti, - apád, bizonyosan tudom, hogy csak azt nézi a hírlapokból, hogy kél a mustra birka.
- Az öreg bevégezte pályáját - mondja Aladár elutasítólag.
- Hohó, - mondja Kérgessy, tárgyához közeledve, - apád még nem hivta ki utolsó tromfját, - s bátorkodom megjegyezni, hogy a Hegyfalusy családnak tagjai késő vénségükben nem aludtak el, mint az olajtalan mécs.
- Okod van bejelenteni nekem, hogy mit várjak az utolsó fölvonásban?
- Igen! - Képzeld, mintha én színlaphordó volnék. Színlapunkat még nem készítettük el; mert a szereplőket fogjuk előbb összeválogatni - mondja Kérgessy fontos komolysággal.
- Kérlek, - hagyjatok ki engem. - A mostani korban gyorsan érnek az emberek, én vén ficzkó kezdek lenni, sugó után sem tudok már komédiázni.
- Barátom! - mondja Kérgessy, - családotoknál henteregtem át fiatalságomat, - hasonló viszonyban eltűrheted, hogy jóakaratomhoz jogotok van. Együtt komédiáztam apáddal, mig jó kedve volt, folytatni akartam veled, - de te korán megvénültél. Most én is már vedleni kezdek, kiszamárkodtam részemet, s azt gondoltam, apádnak szentelem vén napjaimat.
- Ne félj, nem lopatlak el mellőle.
- Jer haza te is, - apád tárt karokkal vár.
- Nem tapasztaltam. - Utolsó beszélgetésünk alkalmával beszélt összeadásról, aztán végezte kivonással, mi szerintem egyenlő a kidobással. Ha ezt akarta, sajnálom, hogy jókor ki nem nevezett fiskálisának, - mikor Pestről hazajöttem, - most egy fillérjére sem szorulnék.
- Ergo rászorulsz?
- Miért tagadnám? - Urfinak nevelt, ezen rovatban házasodtam meg és adós a családi névnek, hogy ipamra ne szoruljak a naponkinti enivalóért; mert én nem fogok Gerstnernél kegyelemkenyeret enni.
- Malmunkra beszélsz, Aladár, - apád is így gondolkozik.
- Mondd, hogy: *félíg!* - okoskodik Aladár. - Mondd meg a gondolatnak hiányzó felét is.
- Apád megragadja a kész alkalmat, hogy élteinek végső alkonyában emelkedhessék, - s kívánja, hogy vele röpjölj.
- S ha vele nem akarok röpjölni?
- Ipadon felejt; mert ünnepélyesen mondom, hogy soha egy fillérrel sem ad többet, mint utolsó találkozásakor meghatározá.
- Vidd meg válaszomat, hogy ezt is köszönöm.
- Én pedig nem köszönöm meg, barátom.
- Magas stilusban beszélsz, - nem hittem, hogy az új magyarságban ily magasra vitted! - pattant föl Aladár a követelő hangra. - Hol van megírva beavatkozási jogod?
- Kötelezvényedben, fiatal ember.

- Apámnak kínáltad, hogy vegye meg?
- Nem kínáltam, - hanem bizonyosan tudom, hogy áldozattal is megveszi.
- Köszönöm, - mondja Aladár fölkelve ülőhelyéről, - ez lesz legutolsó adósságom, mit be fog váltani. Sajnálom, hogy rajtam nem hagyja, - öt év alatt kifizettem volna magam.
- Ugyan legyen eszed, - rugd farba az olcsó népszerűséget...
- Uram!... ön vendégem,... tisztelem előjogát,... s engedje, hogy távozhassam.
- Megyek!... Jó egészséget.

Kérgessy udvarias főhajtással távozott, - sietett le a lépcsőkön, s ott adott át egy levelet egy cselédnek, hogy azonnal vigye urának; mert a levél nagyon sürgős. A cseléd szokásos engedelmességgel vitte föl a levelet Aladárnak.

Aladár az ismerős irást boszankodva vette át; mert a levelet Kérgessy készen tarthatá zsebében, hogy a váratlan esetre azonnal megkezdhesse fenyegetését. *Mit akarhat?* Kérde Aladár. Szóval megmondá, hogy apámnak adja, - mi szüksége van ezt papírosra firkálni? Ám vigye oda.

Feltöré a levelet, melyben Kérgessy szárazon azt írja:

„Atyádnak alázatos szolgája voltam, vagyok és maradok halálos holtig. Ha kívánja, a vízbe ugrom, ha kívánja, a tűzbe megyek. - Ő kívánja, hogy követelésemet adjam a legelső pénzkupecznek, az pedig örömet kap a konczon, hogy ipadhoz szaladjon velem, ha te fizetni nem tudsz. Most válassz: hat órai időt enged atyád, - hat óra múlva a kötelezvény zsidókézben lesz, - te úgy is emancipálni akarod őket, - tanul meg, hogy megérdemlik-e? - Az igent megírhatod, a nemet Egerszeginél várom be, vagy a pénzt, ha ipadnak nagylelkűségéhez folyamodnék egy Hegyfalussy.

Különben pedig ajánlom a megfontolást.

Családodnak hü jóakarója  
Kérgessy.”

- Jóakarója?... egy naplopó a mi jó akarónk? - kiált föl Aladár kinos megszeppenéssel, s első fölgerjedésében nem tudta, mit csináljon. A levelet az asztalra csapta, - aztán önkéntelen rántá föl az ajtót, hogy a kertbe menjen le.

Irma a mellékszobában állt; de férjét meglátva, sietett, hogy Egerszeginek utasításánál fogva szobájába menjen. Aladár rég észrevette, hogy neje kerüli, - most meglátván a kisiető nőt, - kételye támadt, hogy ez nem véletlenség. - E nő elidegenedett tőle, - talán a konkolyt ügyesen hinték, s a nő is benn van a hálóban, hogy elkészítsék az elidegenedésre, hogy a nő a házasság által a pénzes ládának lett kulcsa?

- Irma! - kiált neje után Aladár oly élesen, hogy az megrezzenve állt meg. - Tőlem futsz?
- Nem akartam alkalmatlankodni.
- Mondtam valaha, hogy alkalmatlankodol? Mi lelt?
- Semmi! - mondja Irma igen őszintén, a mint őszinték voltak kicsordult könnyüi is.
- Lelkednek fenekére látok, - tudom, hogy kerülsz, - és ma értem igazán, hogy titkos okod van.

- Nézz szemembe, hogy igazán láss! - mondja Irma, galambszeliden állva férje elé.
- Valld meg, hogy nem szeretsz.
- Én akartam ezt kérdezni egy héttel előbb, de nem volt bátorságom.
- Bátorságod hiányzott?... Tudod-e, hogy épen ezen szóval ölsz meg. Ki rémitett el tőlem?
- *Komolyságod*, édes férjem, - ettől ijedtem meg.
- Szemed is ezt mondja, - annak örömet hiszek; de mondd még egyszer, hogy nem *más*?
- *Más*?... Istenemre, - nem mondta más, hogy szeresselek, - de mondhatná más, hogy ne szeresselek?
- Igen,... egy *gazember*.
- Aladár, van-e jogom komolyságodhoz, - nekem, ki imádásig szeretlek?
- Van,... édes Irmám.
- Hatalma van valakinek fölötted?
- Egy *gazembernek*, - ki azt akarja, hogy te ne szeress és atyád kinevessen.
- Kérgessy volt nálad...
- Igen, kedves Irmám, - e nyomorult embernek kezében vagyok, s hat órai időm van, - engedd, hogy rögtön atyámhoz mehessek. Négy óra múlva itthon leszek.
- Többet nem szólsz?
- Szeretetből nem, édes Irmám, - hidd el, hogy épen szeretetből te lehetnél oka, hogy atyád kinevethessen. Szeress Irmám és hallgass.
- Vigyázz, hogy atyád ki ne nevessen, - figyelmezteti a nő, - az öregtől tudván a szántóföldöni találkozást.
- Sem egyik, sem másik. Isten veled.

Ez nagyánt magyarázatlan, - mondja Irma, mikor férje eltávozott, s hirtelen szobájába ment, hogy az idő használatlan el ne fogyjon. Sietve előkapta irószerzeit, s Egerszeginek a következő sorokat írja:

Kedves barátom! Leveleimből tudja ön, hogy atyám és a kamarás mit beszéltek egymással, - ön, mint hidegeszü férfi vesse össze az apró részeket, és egészítse ki a titkot, melyhez fontos adalékot nyújtok. Fogalmam sem volt a férfigondokról, s ügyetlenségemben szeretetlenséggel vádoltam férjemet, kitől számítással futok. Köszönöm a tanácsot, - most célhoz vezetett, - ma vette észre férjem, hogy aggódok. Nem tudom miért, attól fél, hogy valaki elhitette velem, hogy nem méltó szeretetemre. De miért? Még inkább nem értem, hogy miért nevetné ki atyám, holott kimondhatlan becsüli. Megvallá, hogy Kérgessy hatalommal bir fölötté, - és csak hat órai ideje van elhárítani a kigunyoltatást. Az Istenre kérem önt, maradjon otthon, hogy a hatodik óra előtt férjem is fölkereshesse önt; mert én ezt követelni fogom, ha magától nem tenné. Maradtam

tisztelő barátnéja  
Hegyfalussy Irma.

A cseléd átvitte a levelet Egerszegihez, - átadta a cselédnek, hogy urának átadja. Egerszegi nem volt honn, s mivel sietőnek mondák a levelet, bevitte asszonyának, hogy az rendelkezék róla.

Böske elhalaványult, - keze reszketett, midőn a levelet maga elé helyezé.

Férje reggel eltávozott, kétóránira a várostól, a Cserháty grófi családnak irományait akarta behozni, hogy az osztályt elvégezhesse. Szijgyártó alispán volt a végrendeleti végrehajtó, s az alispánnak lovain úgy mentek ki, hogy csak reggelre jőjjenek vissza.

- Addig meghalok kétségbeesésemben! - mondja a fiatal nő oly hangosan, hogy a belépő meghallá.

## Az anya.

- Mi bajod, szerencsétlen? - kérdi az alispánné, ki lányához jött át ebédre, hogy egyedül ne legyen honn.
- Anyám!... Az isten küldé vigasztalásomra. Tekintsen e levélre, - minden nap egy levél Irmától férjemnek. Férjem ügyvéde az öreg Gerstnernek; de nem a lányának. Anyám! vigasztaljon, hogy meg ne örüljek.
- Itt van a tulságoskodásnak érett gyümölcse, kedves lányom, - ha tekintetes fiskálisné lettél - méltóztassál vakon bizni.
- Szemrehányás ez, nem vigasztalás, kedves anyám.
- Igen, szemrehányás. A sors kifizeti adósságát, édes lányom, - az anyai jóakarát, előrelátás nem volt méltó a figyelemre, *leereszkeztél*, most *lenn vagy*.
- Vigasztalást anyám, - azt kérek, - esdekel az ifju nő, - a féltés marczangolja szívemet, - legyen anyám birám, hogy vakságom meg ne szégyenítsen.
- Hányadik levél ez egymásután?
- Hat nap óta a hatodik, - szabályszerűleg érkezik, s férjem ezen idő óta szakadatlan hallgatag.
- Nem kérdezted, hogy mire való e különös levelezés?
- Vártam, hogy kérdés nélkül szól, és megnyugtat.
- *Gyáva* vagy, - kedves lányom! - mondja indulattal az alispánné, - atyád alispán, annál különb titkok fordulnak elő, mint az ügyvédeknél; de férjem uramat kivallattam volna, mint a rabot, ha ehhez hasonló gyanualapom van.
- Ó, anyám, - ne öntsön olajat a tüzre!
- Szemedet akarom kinyitni, boldogtalan, hogy láss.
- Szerencsétlenségemet lássam?
- Balga lépésedet, - melyet anyád ellen követtél el, - melyért most méltán lakolsz.
- Jó, - legyen meg anyámnak elégtétele: nem panaszkodom többé soha. Ezt tanulám férjemtől, - s ha rabszolgálójává lettem, eltűröm sorsomat - mondja Böske erőszakolt nyugalommal. - Meggyógyultam.
- Betegebb vagy, szerencsétlen, mint előbb, - gúnyolódik az anya megsértett hiúságában, - hanem számot vetek gyermekem elrablójával, s lerántom álarczát.
- Mit akar anyám cselekedni?
- Bebizonyítani, hogy férjed ügyetlen libának hisz, - téged, - az én lányomat, - egykori büszkeségemet.
- S mivel bizonyítaná be, anyám?
- Itt van!... - mondja a nő fölkapva a levelet, s fölszakítván, - a betük jó beszélgetők.
- Anyám!... - kiált Böske kétségbeesve kapva a levél után, hogy azt olvasatlan elrejtse.
- Vissza!... - parancsolja az alispánné haraggal és tekintélylyel. - Én felelek ezért Isten előtt.

Az ünnepélyes szavakra Böske mereven állt meg, lelke eltompult, hogy érzéketlen fogadja a csapást, mely minden reményét széttepi. Nem volt véleménye az eljárásra nézve, - mint a ki halni készül, - elejti a fonalat, mely a világ tárgyaihoz köti.

Az alispánné arcáról olvasás közben fokozottan lefogyott az indulatosság, a végsornál keze erőtlen hullott alá, s utóbb térdre rogyott, mint a bibliai bűnbánó, - s elszégyenülve mondja:

- *Szentségtörő vagyok!*

- Bocsássa meg az Isten, - anyám, - rohan hozzá Böske, - ön férjem nejének édesanyja!

- Segélj föl, gyermekem, - az Isten gyarlóságomat választá eszközül, - e levélnek két óra alatt férjed kezében kell lenni. Fogass be hirtelen, magam megyek utána.

- Veszély fenyeget?

- Adj hálát Istennek, hogy nem téged.

Böske hirtelen megrendel, hogy a kocsi készen legyen. Az alispánné megalázva járt föl s alá a szobában, vádolta magát, hogy indulata elragadta, viszont mentséget vélt a dologban, hogy az ő bűnhődése másoknak javára szolgál. Belépő lányát derékon fogá, - s megtörve mondja néki.

- Gyarlók vagyunk mi, édes gyermekem, - nem ismerjük a férfit munkakörében, nem becsüljük komolyságukat, midőn idegeneknek bizalmát lelkükbe zárják! - panaszkodik az anya.

- Egész testemben reszketek, anyám, - az én nyugtalanságom oka ez elhamarkodásnak.

- Drága áron vettük a tapasztalatot, - édes lányom, - okulj belőle, te, a fiatalabb.

- Szeretni fogja férjemet édesanyám?

- *Becsülni*, gyermekem, - igazítja ki az anya: másnak titkát őrizni lakat nélkül, - erkölcs, és ezért *erősebb* nálunknál a férfi.

A fogat készen állt, az alispánné a levelet kebelébe rejté, s megmondá, hogy hol végződik utjuk.

A grófi család tagjai összesereglének e napon, - a tágas kastély megelevenedett a vendégektől, - mert az anyagi érdek száz mértföldnyiről összeterezte őket. Szijgyártó alispán ur a délelőtti órákban elvégzé föladatának komolyabb részét, józan tapintatával a különágazó érdekeket összesimitá, s a közszeretet hálásan ismerte meg, hogy az öregurnak köszönhetik a szent egyetértést. Az ebéd derülten végződött, - s az öreg az általános jó hangulatot fölhasználta akképen, hogy vejével ebéd után hirtelen elkészíté a rendelkező okmányt, hogy azonnal aláírassák.

Egerszegi a fogalmazványt irnokának adta letisztázás végett, s egyelőre ipához ment beszélgetni.

- Negyed óra alatt készen leszünk, - mondja Egerszegi, - s azonnal aláírhatják valamennyien.

- A nagy munkában nem értem rá megsugni, hogy az öreg Hegyfalussy az adó-kérdésben erőfeszítésig izgattat, - s a k...i nemességnek küldöttsége ma megyen Kérgessyhez az előlegek iránt értekezni.

- Kérgessy politikába is avatkozik? - kérdi Egerszegi.

- A pecsenyeszag fölüti a kopónak az orrát, s odasiet, hol az asztal alá csontokat dobálnak.

- Még fontos ember válik e naplopóból.

- Minden kulcsnak van egy lyuka, kedves fiam, - Kérgessynek szája az elbolondításban valóságos huszonnégy fontos ágyu, - s az öreg kamarás ezen ágyuval szerencsésen fog lőni.
  - Én be tudnám tömni e hitvány embernek száját egy iv papirossal.
  - Egy iv?... barátom, - a bankjegyeket nem szabják ivszámra.
  - Pénzt épen nem vesztegetnék e haszontalan emberre.
  - Fiam! ő nem közönséges naplopó! Fontolja meg ön, kinek sikerülne a felső légkörben évtizedekig megmaradni, ha a fölszint ügyesen el nem takarná! Tudjuk, hogy a kártyából él, - a fiataloknak oktalanságából él, de ki merne neki szemébe mondani olyant, hogy bevágják orra előtt az előszobákra nyíló ajtót?
  - Én bevághatom, amikor akarom.
  - Bűnért?
  - Egy füllentésért.
  - Megnevettet, fiamuram, - mondja az alispán, - a mit Kérgessy beszél, az mind hazugság.
  - Mikor tehetetleneket rágalmoz, ujdonságokat beszél, - akkor kedélyesen hazud. Hanem ha szemébe mondaná valaki nyilvánosan, hogy hazug.
  - Ne féltsd, - mondja az alispán, - ezt könnyelműen senki sem mondaná neki. A lőportól nem fél, s ez az ő belépti jegye, melylyel a nagyvilág ajtaján befért. A legjobb pisztolyokat nála kaphatod.
  - Hát, ha egy papírról leolvassám, hogy szentelen hazudott.
  - Akkor vége van! - Van ilyen papírod?
  - Az elhunyt grófnak naplójában.
  - E naplót neked hagyományozta a gróf?
  - Hogy tetszésem szerint tartsam meg, vagy ha nincsen benne figyelemre méltó, - lökjem a tűzbe.
- Nem folytathatták a beszélgetést, mert a megyei hajdu jelenté, hogy az alispánné asszonyság megérkezett, s kéri a tekintetes urakat, hogy jöjjenek le az ügyvéd ur szobájába.
- Viszket az orrom! - mondja az alispán családias őszinteséggel, - menjünk le; mert a fürgeteg utánunk jött.
- Az alispánné remegve fogta meg férjének karját, hogy támaszkodhassék, s mikor az a szobának közepén volt, reszketeg hangon kérdi férjét:
- Mit érdemel az az asszony, ki a másnak czimzett levelet fölbontja?
  - Irgalmas ítéletet mondok, asszony, - mondja az alispán nejének önvádjára, mi képén ült, - jól jársz, *ha szájalmat nyerhetsz!*
  - Legyen ön is ily irgalmas, - kéri a bűnbánatos asszony vejét, - az ön levelét bontottam föl.
- Egerszegi átvette Irmának levelét, a borítékot megnézte, - s megszorodva kérdi napától:
- Ha titkon hordanák hozzám Hegyfalussynénak leveleit, - a nőnek joga lenne számon kérni a titkolódzást. Az ügyvédet nyiltan, nappal keresték föl. Az ügyvéd élő temető, hogy benne halottként feküdjék a titok.
  - Vádat mondja ön?

- Mentségemet, anyám, - hogy tisztemet megértse.

- Megalázva állok ön előtt.

- Anyám!... e végzetes áron fogadjon szívébe. Most lelkembe látott, s hiheti, hogy az tiszta.

A nő férjének nyakába borult, zokogva sugta az öregnek, hogy újra keresztelkedett, s most tudja, hogy a becsületesség az első rang, a legfényesebb cím, - a valódi boldogság.

Egerszegi elolvasta a levelet, melynek csomója nagyon érthetetlen; de megoldható, - ipát kéri, hogy fél óra múlva induljon a városba, mert szüksége van rá szegény Aladárnak megvédésében.

- Mi lelte a boldogtalant?

- Kérgessy akarja megszégyeníteni.

- Ön egy iv papírt említett előbb.

- Otthon van, - és használni fogjuk.



## A bemutatás.

A görög bölcs halhatatlan maradt, mert azt mondá: *legnehezebb az embernek önmagát ismerni.* - E mondatot háromezer év czáfolatlan hagyta; mert egy emberkor nem elegendő, hogy az ember önmagát kitanulja. Ezer esztendeje jársz, édes magyar nemzetem egy helyütt, - valld meg, belenéztél-e magadba, hogy gyöngeségeidet - vagy hogy - erődöt megismerd?

Hegyfalussy Aladár torony irányában ereszté paripáját, - tarlókon, réteken keresztül vágatott őseinek fészkébe, hogy a családi képek előtt mutassa be magát apjának, - az egykor elkényeztetett urfit, a multból kivedlett uj embert, testestől, lelkestől, megkeresztelve és megbérmálva, pengőben és váltóban, hogy senki ne csalódjék.

Véletlen uj cselédet fogadott az öreg, s a háznak vendégeit, hozzátartozandóit nem ismerte. Aladár ünnepélyes komolysággal lépett az előterembe, s a cselédet a szokottnál tartózkodóbb hangon kérdi:

- Itthon van az öreg ur?

- Igen! - válaszol a cseléd, - bejelentsem a *tekintetes* urat?

- Azt mondja barátom, - hogy *tekintetes* Hegyfalussy Aladár ur kívánna nála tisztelkedni.

Az inas betüről betüre ugy jelenté be a kamarás urnak, hogy *tekintetes* Hegyfalussy Aladár ur akar bejöni.

- Tessék bemenni! - mondja az inas, tetőtől talpig megnézve a fiatal embert; mert külső jelet keresett, hogy meglátszik-e rajta az, mit az öreg ur a *tekintetes* czim miatt morgott, hogy: *ez megbolondult?*

- *Tekintetes* Hegyfalussy Aladár urhoz van szerencsém? - kérdi bosszusan az öreg.

- Igen, az a *tekintetes* ur én vagyok, s ha megengedi méltóságod, elmondom multamat, s a végén méltóztassék megmondani, hogy a Hegyfalussy-családhoz tartozom-e vagy sem?

- Méltóztassék leülni a *tekintetes* urnak, s beszélje el történetét: reménylem, érdekes lesz.

Aladár leült, a hosszú lovaglás, a nagy lélekbántalom után jól esett a kipihenés.

- Hogy méltóságodat meg ne csaljam, - mondja Aladár, két embert mutatok be méltóságodnak egy személyben. Huszonhat éves koromig felnöttem urfinak, megtanultam beszélni többféle nyelven, néhány mázsa löport durrogattam el verébre, nyulra, rókára és vaddisznóra, a kutyáknak fajtát ismertem, türhetőn lovagoltam, a négy lovat kitünőleg hajtám nyolczas figurában, tudtam valamelyest zongorázni, s ha mai napon volnék még az a huszonhat esztendő: méltóságod a Hegyfalussy-név iránti véletlen előnyből, adna öt forintot, s tudományom szerint ajánlana valahova vadászni, négy lovas kocsisnak, vagy igen magasra gondolva, orgonás templomba falusi mesternek; mert, daczára a huszonhat éves könnyelműségnek, nem vete-medhetném olyan szemtelenségre, hogy egyéb foglalkozást vállaljak, mint a mit tudok.

Huszonhat éves koromnak tudományából ne következtessen méltóságod szülőimnek szük erszénye, vagy szükmarkuságára. Az én időmben az urfiakat is *nagyánt* csak ennyire tanították, csak hogy azok urfiak voltak, megmondták nekik, hogy a mezitlábos szegénynek való a fejrepestő tudomány, mely ha éig ér, rongyos fizetésért szolgálja a nagy urat, ki aztán neveti, hogy a tudós megalázza magát, levett süveggel áll előtte, s maga vallja szóval, hogy: alázatos szolga, mit méltóztatnak neki parancsolni?

Történt azonban huszonhatodik évemben, hogy jelenlétemben egy tekintetes fiskális ur egy ilyen urfinak odaajánlott *tebarátságát* nem fogadta el. Az igaz, hogy az urfi pezsgőtől elérzékenyülve lágyult ily puhára, s ha a pezsgő kigőzölög fejéből, elfeledi a tegezést; hanem vannak pillanatok, melyekben egyszerre kijózanodik az ember, - s az én urfim is így járt, midőn a fiskális azt mondá, hogy e komoly dologhoz, minő a tebarátság, ma nagyon jó kedvük van, - tehát várjanak a bebizonyításig; mert a józan ügyvéd azt is mondá, hogy a barátságból annyit kell elfogadni, a mennyit viszont ő is adhat.

Higye el méltóságod, először hallottam huszonhat éves koromig, hogy a mezitlábos ész nemcsak igen alázatos szolga; de még tebarát sem akar lenni; s még oly bátor volt adomázás közben fölemlíteni az akkor már híres Széchenyi Istvánnak szavait, melyeket európai hirhedt gyalog utazása után a határszélen mondott Wesselényinek: „*Nézd, barátom, mily szép ez az ország! a természet mennyi kincset rakott rá, s mi lenne belőle, ha a magyar ember az apait szaporítani, erejét okosan alkalmazni, s eszét okosan használni tudná?*”

Azt hitték a körülállók, hogy az urfi nyakon vágja a fiskálist. Én meg szerettem volna csókolni - a kezét, méltóságos uram; hanem nem mertem. A fiskális még mást is mondott, - világosan emlékszem, hogy Metternichnek szavait, idézte, mikor a magyar nemzetről úgy nyilatkozott: „*Ha a magyar nemzet üres czimek helyett becsvágyának más tért talál, s esze-, szorgalma- és küzdelmében maga körül megleli a legnemesebb jutalmat: hatalommá válik, melynek parancsolás helyett baráti jobbot kell nyújtani.*”

Ezen ünnepélyes perczen elvörösödtem úgy, mint méltóságod huszárjának ünnepi nadrágja, s azt gondoltam, ha én Széchenyi Istvánhoz mennék, hogy vegye hasznomat, - nem lehetnék én egyéb, mint erdőkerülő vadász, négylőhajtó kocsis, vagy orgonázó falusi tanító. Méltányolja méltóságod egy huszonhat éves ficzkónak valóban váratlan szerénységét; de azon se csudálkozzék, hogy ezen élhetetlen parányisággal nem is mentem el Széchenyi Istvánhoz, 1-ör azért: hogy valóban azt ne mondja: hogy nem is válik belőlem egyéb, mint kocsis; 2-or: tudtam, hogy a Hegyfalussy-család ősrégi, s nem szerettem volna, hogy ilyen névvel akárkinek is - kocsisa legyek.

Tanuláshoz fogtam, méltóságos uram, a nyelvismeret sokban könnyített, s fölvitte az Isten dolgomat a táblalabiróságig, s mint az inas által jelentetém, - *tekintetes* urrá lettem. Ennél több *sohasem akarok* lenni, - mert ez nagy szó, azt jelenti, hogy tekintélyem van. Az egykor tudatlan ficzkót, - a tanulni szerető tekintetes urat akartam bemutatni méltóságodnak, s minthogy itt a környékben lakom, kívántam bemutatni magamat egy különös körülmény miatt. Kinálnak méltóságos czimmal, hanem érdemem nélkül, s ha erre hajlandó nem lennék, egy az előbbeni korszakomból körülmény miatt nevetségessé akar valaki tenni becsületes ipam előtt, ki ez óráig azt hiszi, hogy lányát szeretetből vettem el, a mint hogy igaz is. Nehogy azonban az ellenkezőt hitessék el vele egy pillanatig is, még ma számot vetek azon gazemberrel, ki a nagy urak között élődik, de azon uriatlan dolgot követi el, hogy kártyán nyert előnyét megaláztatásomra hat óra múlva zsidónak adja, hogy ipamat miattam zaklassa. Vagy én lövöm le a nyomorultat, vagy az engem. Ezen esetben a temetési költségeket fizesse ki méltóságod, és hült tetemeimet tetesse a Hegyfalussyak sirboltjába.

Aladár fölkelt, az öreg lehunyt szemekkel ült karszékében. Aladár meghajtá magát, kiment, s feleletet sem várva, paripájára ült. A jó ló az ötödik órában ért a városba.

- Egész órám van! - mondja Aladár. - Elkészitem fél óra alatt ipamnak pénzbeli számadásait. Aztán segédeket keresek.

Bezárta az ajtót, hogy hazaérkeztét ne vegyék észre.

## Az ügyvédnek titka.

Ha az elválás nem volna keserű, - mi volna édes a viszontlátásban? Ha nem lennének félreértések, a megértés nem volna jutalmazó.

Egerszegi nejéhez rohant, megcsókolá a félénk nőt, - nagy kék szemeknek mélyébe nézett, - még egy csók, - ez volt a beszélgetés, - mert a családi életben, tudjuk, hogy a jól alkalmazott hallgatás nem ritkán a leghatásosabb ékesszólás.

Kezével intett egy szerető jelt, s ment az írószobába; mert az udvari ablak alatt látta közeledni Kérgessyt.

Nevetséges rátartással lépett a szobába, - kerülte a kézadást, mert az ügyvéd bizonyosan tudja már, hogy ő miért jött, akár tagadó választ adjon, akár pénzt Gerstner haszonbérő urnak különös kegyelméből. Ő a pénznek is fogna örülni.

- Méltóztatik idejöttömnek okát tudni, tekintetes fiskális ur? - mondja Kérgessy.

- Két perczzel előbb érkeztem meg gróf Cserhátyéktól, - még semmit sem tudok, mi vár rám itthon.

- Sziveskedjék a tekintetes ur megnézni leveleit, azok között hihetőleg Hegyfalussy Aladárét találandja.

- Egy sincs! - mondja Egerszegi, átvizsgálván az érkezett leveleket. - Méltóztassék szóval értesíteni.

- Családi ügy, - Hegyfalussy kamarás ur ő méltósága és fia Hegyfalussy Aladár ur között.

- Kegyed az öreg urat fogja tán képviselni?

- Csupa fél óráig, - ha az ifju Hegyfalussy ur használni fogja az időt, - azon tul magánszemély vagyok, és személyemet fogom képviselni.

- Nem méltóztatnék megmondani, hogy mi az ügynek foglalatja, hogy az időt én is használjam?

- Igen szivesen, tekintetes ur, - mosolyog Kérgessy, - ötvenezer forintos kötelezvény van birtokomban, érdemleg fizetendő az ifju Hegyfalussy által; de atyja hajlandó tőlem beváltani, ha az ifju Hegyfalussy kész teljesíteni az atyja által neki tudtul adott föltételt. Ha ezt nem tenné, s a hátralévő fél óra alatt ki nem fizetné: én a kötvényt nagy veszteséggel bár, kénytelen vagyok pénzkupecznek kezébe adni; mert az illető üzér nem hiszi, hogy az öreg Gerstner e kötvényt levonás nélkül váltsa be.

- Mi köze van Gerstner urnak e kötelezvényhez?

- Tekintetes fiskális ur bölcsen tudja, hogy Hegyfalussy Aladár Gerstner urnak veje.

- Még akkor sem értem, hogy Gerstnerrel fogná Hegyfalussy Aladár kifizettetni adósságát.

- Kénytelen vele, tekintetes ur. Az apa visszavonul, - következik a gazdag Gerstner: ez egyszerű és világos.

- Mi az oka, hogy ön e kötelezvényt épen most, épen bizonyos órára akarja beváltatni?

- Ok, - ok!... harminczkét okkal szolgálhatok; mert pénzre van szükségem.

- Az igaz, ön nem birtokos, - nem bevallott pénzkölcsönző, - hanem akkor miből keletkezett ez adósság?

- Ön szőrszálhasogató, - ám legyen, - ez még egy kis kártyamaradék.

- Ne tréfáljon Kérgessy ur, - ha ön nyerte a pénzt, vajmi könnyen kereste, - ilyen tőkét részletekre szoktak engedni, - s a gavallérember semminemű körülmény közt meg nem tagadja.

- Aladár revanchirozhatott volna, ha egy alkalommal az álpátosz el nem ragadja, s le nem mond a kártyáról.

- Becsületére válik, hogy fogadását megtartá, - s később vala ott hagyni önnek az ötvenezer forintos kötvényt, mint a kimondott elvet megtagadni. Ez méltó egy Hegyfalussyhoz.

- Csakhogy az öreg Hegyfalussynek is vannak *elvei*, s az sem akar azoktól eltérni.

- Legyenek, - a következetesség igen tiszteletre méltó, mely meggyőződésből származik.

- A fiú tartoznék apja nyomdokait követni.

- Kegyed tudja, hogy az öreg kamarás ezt fiától engedelmességgépen is követeli?

- Igen biztos tudomásom van a dologról.

- Most már tudok mindent! - mondja az ügyvéd, - a kegyed kötelezvénye ez alkalommal politikai tényező.

- Mint az „*Egy pohár víz*” Scribenek híres vigjátékában.

- Jól mondja ön, - s köszönöm az emlékeztetést, mindjárt használni fogom a szöveget. - Ha jól tudom, Bolimbrocke herceg kéreti az egy pohár vizet a főudvarmesternétől, s a herceg arra számít, hogy a főudvarmesterné kidönti a vizet a királynő ruhájára.

- Valóban úgy van, tekintetes fiskális ur.

- Kisértsük meg, - hogy ön valóban oly makacs-e, vagy csak tréfál?

- Ez alkalommal nem értem uram a tréfát, - mondja Kérgessy türelmetlenkedve.

- Ön komolyan terveli azt, hogy Aladár *nevetségessé* váljék ipa előtt? Meggondolta ön, hogy mi a *kinevettetés*?

- Ezer golyó, - melyek közül mindenik talál.

- Ön persze nem fél sem a kinevettetéstől, sem a golyótól?

- Volt szerencsém épen az ön jelenlétében egy történetkémet elbeszélni.

- Ó, az ritka bátorság volt, - föl van jegyezve nálam, - ipam, az alispán a mellékszobában most olvassa.

- Hizelgő rám nézve, hogy az alispán ur olvasásra méltatja.

Kinyilt az ajtó, Sziogyártó alispán ur nagy papírsomagot hozott ki, s a köszöntés elfogadását viszonzva mondja:

- Elolvastam a fürdői kalandot.

- Ugy-e rendkívül érdekes? - kérdi Egerszegi az alispánt, ki - közbevetőleg mondva, még nem tudta, hogy veje miért olvastatta el vele e hajmeresztő dolgot.

- Olvasni is rémület, - hát még kiállni.

- Magam is azt hiszem! - szól közbe Kérgessy.
  - Mondta vöm, hogy mit olvasok? - kérdi az alispán Kérgessyt.
  - Igen, épen az ajtónyiláskor figyelmeztetett.
  - Szegény Cserháty gróf szégyenelve írja naplójának végére, hogy életében csak egy embernek mert elmondani; mert ennyi elszánással, dicsőségesebb dolgot lehetne végezni.
- Kérgessy egyszerre elhalt, - az az egy ember ő volt, s a grófnak halála után mint tulajdon kalandját beszélte el a kaszinóban. Körülnézett, hogy nem lehet-e hirtelen elsülyedni?
- Bocsásson meg, uramatyám, - kéri az öreget Egerszegi, - Kérgessy ural öt percnyi végzendőnk van, engedje meg, hogy magunk maradassunk.
- Az alispán átment lányához. Ekkor azt mondja az ügyvéd a halódó naplopóhoz:
- Miért e halaványság?... Ipa csak azt tudja, mi történt gróf Cserhátyval, - ő távolról sem gyantítja, hogy ön e történetet mondá el a kaszinóban. Még itt ne féljen a kinevettetéstől.
  - Mit fog ön tenni? - kérdi fogvaczogva Kérgessy.
  - Az ön kottáiból fogok füttyölni. Ön allegrot ír, én is allegrot füttyülök.
  - Alkudjunk meg uram.
  - Két percünk van hátra, - mondja az ügyvéd. - ön a kötelezvény hátára írja az alispán előtt, hogy a kötvény tiz évig föl nem mondható, - én pedig becsületszavamra fogadom, hogy megkimélem önt, ha megígéri, hogy a politikába sem avatkozik.
  - Ezt elengedhette volna ön.
  - Jó tanácsképen mondom, - figyelmezteti Egerszegi, - ön a politikai életben azon zugba huzódott, mely nem párt, hanem megkövesülés. Ön teljes életében nevetett, ne adjon alkalmat, hogy mint mumiát nevéssék ki.
  - Tollat kérek.
- Egerszegi csöngetett, s a belépő cseléd által kéreté az alispán urat a tanuskodásra. Két perc múlva készen volt a hátirat, az alispán tanuskodott, Kérgessy pedig rohant kifelé.
- A kapu alatt Aladár jött vele szemközt.
- Uram! egy szóra! - mondja Aladár Kérgessynek.
  - Értem, - igen komoly szóra kellene megállnom.
  - Életre, halálra.
  - Válasszuk az elsőt, - bizton mondhatom, hogy nincsen okunk meghalni.
  - Uram, figyelmeztetem...
  - Semmi baj többé, - mondja Kérgessy fölmutatva a kötvényt, - az alispán előtt irtam e kötvényre, hogy tiz esztendeig föl nem mondható.
- Aladár jól megnézte az iratot, egyik oldalon az ő kötelezvénye, a másik oldalon Kérgessynek nyilatkozata az alispánnak tanuskodásával. Visszaadá az iratot, s hagyta futni a megriadt naplopót. Aladár a kapuból nézett utána, hogy bámulja a talányt. Egy gyengéd érintés ébreszté föl, - Irmának keze.
- Megmenekültem; de nem tudom mikép?

- Veled menekültem meg én is, Aladárom, - mondja a nő, - ha te visszakapod nyugalmadat.
- Az egész világot megölelném, hogy egynek se maradjak adósa.
- Ne a világot, csak egyet!
- Tudsz valamit?
- Jer, férjem, menjünk be legjobb barátunkhoz.

\*\*\*

Együtt voltak, - az alispán egy csekély részt tudott, - az alispánné többet, Böske ugy szólnán semmit, Irma többecs két, - csak a részleteket.

\*\*\*

- Megmenekültem! - ismétli Aladár.
- Tudnak-e önök egyebet a részleteknél? - kérdi Egerszegi.
- Nem értjük! - mondják valamennyien.
- Az egész maradjon az ügyvédnek titka. Egykor az is elfeledi.

## A valódi barátság.

Mindjárt a falhoz vághatja az olvasó a könyvet, mely érzékeit föl nem csiklandozta, nem mutatott nyársba huzott embereket, nem igyekezett elhitetni, hogy szabad a vak véletlenre számítani, - s a melyben minden embernek meg kellett félni a maga bőrében. - A mit még e fejezetre hagytam, betetőzése a szerény épületnek, melyben az egyszerűek másokat is józanságra tanítanak meg. Az államok a testi nyomorultak számára kórházakat, a lelki betegeknek örültek házáat készítenek, - hát az író mit csináljon? Szerényebb épületet, melyben csak a józanság fér meg.

Kérgessy másnap befogatott, elment a Hegyfalussy-család ős fészkébe, hogy a nyughatlan várakozót a történekről tudósítsa. A kamarás messziről látta az érkező vendéget, elébe sietett, s a bejáratnál leszállót karjára fogva vitte a nagy kertbe.

- Megvárakoztattál, vén kópé, - jer, menjünk a kertbe, s beszélj el mit hoztál, szalmát vagy szénát?

- *Szalmát*, azt is úgy, hogy magammal etették meg - panaszkodik Kérgessy. - S hogy méltó vagyok a szalmára, beismerem; mert valóságosan lóvá tettek.

- Fiam tehát ipának karjai közé vetette magát, s az árendás zsebéből kandikál ki.

- Az én hátamon nyargal, barátom, - nézd e kötvényt, teljes tiz esztendeig föl nem mondhatom. Ide van írva a szöveg, alatta nevem, betüröl betüre tulajdon kezemmel írva, - s ha levakarnám a betüket, a kötvényt is átlukasztanám.

- Reménylem, fiam nem mert annyira vetemedni, hogy anyagi hatalommal kényszerített volna ezen sorok megírására.

- Fiad egy szót sem tud abból, a mi engem kényszerített - mondja Kérgessy. - Ne kérdezz részleteket, csak azt mondom, hogy életemben egyszer találtam nagyot hazudni, Egerszegi ezen hazugságot be tudja bizonyítani; tehát kialkudta tőlem a várakozást.

- Ekképen vége az én főispáni rangom és valóságos belső titkos tanácsosi czimemnek.

- Én pedig estére a holdban keresem azt a tartományt, melynek biztosa leszek, - s ott állítunk egy vármegyét, hol nem adózunk.

- Természetesen, te most rendkívüli jó kedvedben beszéled nekem ezt a bukást, hogy megvigasztalj. Hol kell itt nevetni?

- Megállj, barátom, - okoskodik Kérgessy, - az ijedtséget kiálltam, - mert nyakamat kitörhettem volna, pedig ez valami. Én nem leszek tartományi biztos, a politikáról is lemondok örökre; mert végtére is nem fogok koplalni. Most téged kérdezlek, barátom, mi gyönyörűséged lenne olyan győzelemben, mely vagyonodat pusztitaná, s ha bár sallangod lenne, - de késő aggkorodra kilyukadt zsebbel kellene járkálnod a világban, hol a tönkrejutott ember semmi. Ellenkező például fiadnak ipát, Gerstnert, - egyszerű *tekintetes ur*, s az egész vármegyében megsüvegelik, kemény tenyerét hódolva szorongatják; mert senkire sem szorul. Négy szem közt beszélünk, szavaimat a szunyog sem hallja; - nem látod, hogy ez az egyszerű munkás ember nem nagyobb ur másoknál, kik az uzsorás zsidót is karon fogják, ha más nem látja: mit gondolsz, megilleti az olyan embereket az uri czim?

- Vénségedre, látom, - bölcs kezdesz lenni; - hanem ez a hirtelen változás megárt egészségednek.

- Mondd ki bizvást, hogy félrebeszélek. De engedd meg, hogy helyzetemre emlékeztesselek. Egyszerű nemesember voltam, s egész máig a vékonyabb légkörben éltem, miből? Másoknak gyengeségéből; s mert az nagy volt, az én kis eszem kellően használva fönttartott a magasban. Azt mondják, a jó vizsla az étlapon is megállja a nyulat, - így érzem meg, hogy új tényező furakodott a világ járásába, a kiiskolázott ész, mely helyet szorít magának, és senki sem meri göggel visszautasítani. Jól vigyázzunk; mert az ész maholnap föltaszít mindenkit, - a hatalmat markába keríti, a vagyont meghódítja, a külső fényt pedig ellöki, melynek értéke elvásott. Nem hallottad még, hogy fiadat az egész megye dicsérni kezdi? A zöld asztalnál még tulheves; de a zöld mezőn az ekeszarvat is megfogja, s a miről beszél, még a tulságost is elmésen és meggyőzőleg védelmezi. Ha a Hegyfalussyak büszkék voltak, hogy egy fejjel magasabban álltak ezer másnál, fiadról bizonyosan mondhatom, hogy kilátszik a többi közül, s a hova emelkedik a közvéleményben, *önerejéből* kapaszkodott oda.

- Ugy dicséred meg fiamat, mint béresemet, hogy az ekeszarvat megfogja. - Ennél kényelmesebb utat mutattam neki az emelkedésre.

- Minden ut Rómába vezet, - azt mondja a klasszikus példaszó, - jegyzi meg Kérgessy, - s a mely utat fiad választott, biztosabb bármelyiknél; mert az ő utján legolcsóbban utaznak, - lassan megyen, s a mi nem megvetendő, nem *kell hason mászni*.

Az öreg értette a czélzást, talán részben fáj, talán nem; mert ha az egyik ő volt, a másik mégis egy vér vele, tulajdon fia.

- Olyan képekben beszélsz, melyekért a vármegyeházban a karzat bizonyosan megtapsolna. Talán félsz a többségtől?

- Eltaláltad, nagyon félek; mert ez a többség a mi sorainkból szökött meg, - s én teljes életemben utáltam a magányt, s ha a paradicsomban csak egymagam maradnék, bizony mondom, inkább Plutóhoz kívánkoznám az alvilágba.

- Alkotmányos fogalmaidért nem sokat adnék, ha azt hiszed, hogy mérsékelt pártra nincsen szükség.

- Igazad van; hanem, barátom, te nem vagy mérsékelt, - te a lánczhidat is elítélted: mert azon fizetned kellene.

- Csak az elvet védelmezem, - természetesen körömszakadtig, - s ha több nincs, itt vagyok magam, talán különöz, de *vagyok*.

- Barátom, vén ficzkó vagyok, koromnak megbocsáthatod, hogy élesen figyelmeztetek, hogy családodnak minden tagjában lobbot vetett a láng a késő vénségben is, és életjelt adott valami szembeszökő dologban.

- Az utolsó fölvonást szeretnéd látni az én életemben is, hogy miképen fog csattanni a vég?

- Félek, hogy midőn az egész világ megindul, te hátul maradsz, egyedül, - s az egész világ rajtad fog kacagni.

- Reménylem, - velem fogsz maradni.

- Nincsen hozzávaló bátorságom, - én vagyok az a patkány, mely kiszökik abból a hajóból, melyben te üldögélsz.

- *Fogjatok be!* - kiált az öreg egy közeledő cselédre, s Kérgessynek beszédjét derékon elvágván, - más dologról beszélt, aztán kocsira ült, s Kérgessyvel a városba hajtattott.



Másnap zsufolásig megtelt a megyeház, az adókérdés került tárgyalás alá. A szónokok készültek a harcra, - s az erők valóban, mint erők mérkőztek, mert a csinált tekintélynek vége, s mindenik párt szellemi erejéről kénytelenített rendelkezn. A conservatív pártnak nagyobb része arra készült, hogy az új eszmét bizonyos mérséklettel tartóztassa, s az országos terhekben az egykori nagylelkű segélyezés (subsídium) módjával osztakozzék. Az öreg Hegyfalussyt nem keresték föl a tanácskozók; mert az öreg volt a mérsékletnek tulsága, - minek bosszantsák az ő merevségét oldalkerüléssel.

- Tehát valóban egyedül maradtam! - mondja magában az öreg. Szive megdöbbsent, mint a gyermeké, mikor a sötét szobában egyedül van, és kérdő szavára senki sem felel.

Elment a gyéren világított utcára, föl alá járkált, s nagy későn kapott el egy ismerőst, ki meg tudta mondani, hogy a konzervatívok az adózást a segélyezés alakjában szándékoznak megkerülni, hogy az elvnek színezetét megvédjék.

- Hát a subsídium nem fizetés? - kérdi komolyan az öreg.

- Egy patvar az egész, - mondja a másik - a pénzt akár magam adom, akár a törvény veszi ki zsebemből, - egyre megy.

- Barátom, mi komédiát játszunk, - hanem minket nevetnek ki.

- Minden subsídiumnál ujra ki fognak röhögni.

- *Engem ugyan nem!* - dörög az öreg kamarás visszafordultában, - az elvet tartalék gondolat nélkül tisztán és igazán akarom védelmezni, - de ha már meg kell innom a mérget, nem édesitem cukorral.

Elváltak, hosszan járkált az utcán, és csak későn vetődött haza. Másnap felköté a rezes kardot, a zöld asztalhoz ült, közel a főispánhoz. Ünnepeles csend uralkodott, az adózási indítványt egy szónok ünnepelesen elmondá. A megyei aljegyző kíváncsian tekintett körül, ki jelentkezik az utánszólásra. Az öreg Hegyfalussy intett legelőször.

Természetesen mindenki azt várta, hogy az öreg két kézzel fog megkapaszkodni, hogy a nemadózást megmentse. Komoly csend honolt a teremben ez előbbi taps után, - az öreg kamarás máskor indulatosan piros volt, ha küzdenie kellett, most halavány, mint a fal.

Tekintetes karok és rendek!

Nyolczszáz éves kiváltság van megtámadva, a vágás oly hatalmas, hogy az előjogoknak egész épülete megrendül bele. A boltozatnak zárkövét akarja kilökni az indítványozó, s a mit a mérséklet helyébe tehetne, saját marka lehetne, mely *subsídium*-nak czime alatt hullatna ki néhány forintot, - s ha, utóbb a közszükség többet kíván, a dicsőségtelen halogatásban markunk elfáradna, s a kiváltságoknak fala nyakunkra szakadna. E megyében én valék pártomnak legmakacsabb katonája, talán a zászlót is én tartám; én e zászlót ma leteszem; mert elvek fölött alkudozni nem akarok. Tudom, hogy adó helyett subsídiummal akarnak a hazának szükségein segíteni.

Én hazámnak olyan nagy adósa vagyok, hogy a mai viszonyokban nem merem kimondani a *segélyezést*, mely gyakran ismételve szégyenteljes megalázás, - azért kimondom azt a szót, mely leghelyesebben fejezi ki a kötelességet, s a melylyel mai napon politikai pályámat is végkép befejezem: *adózni akarok!*

Nem irom le a mély benyomást. A hallgatók mélyen megilletődtek a váratlan vallomáson, később harsány éljenzésben tört ki a megyei közönség, s a rögtön távozó kamarást a megyének színe kísérte hazáig. Aladár a megyeház lépcsőzetének alján fért apjához, födetlen fővel állt

atyja elé, kezét megcsókolá, - s minthogy az öreg karjára támaszkodott, hazáig födetlen fővel kísérte.

A nap ünnep lön a székvárosban, minden ember az öreg kamarásról beszélt.

Aladár rávette az öreget, hogy estélyre Gerstnerhez eljött. Mielőtt a vendégek összegyülekeztek, Aladár nejével Egerszegiekhez ment, s ott találta alispánékat is. A nők egyelőre különváltak a férfiaktól, kik a mai napnak váratlan fordulatáról beszéltek.

- Barátim! - mondja Sziogyártó alispán ur, - az öregségnek egy bölcsessége van, eltalálni az időpontot, melyben még jókor visszavonulhat. Meglehet, hogy az erő és akarat egyaránt birná még a munkát; sőt a közvélemény zajosan követelné, hogy ne vonuljon hátra a munkabíró ember; de az egyénnek is van joga követelni, hogy a gyarlóságig el ne használják; mert hogy később félretolják, mint tehetetlent, s ezt szemben vagy háta mögött szánalommal beszél-gessék, - ez igazságtalanság, melylyel a honpolgárt megalázni nem szabad.

Az öreg kamarásnak példáját én intésül fogadom, s holnap a megyeteremben elmondom vég-bucsumat. A pálya jövődében tettek, kedves barátim - mondja az öreg, - vejenek és Aladár-nak kezét megszorítva, - ti mindketten elég erősek vagytok, folytassátok az öregek munkáját.

Ne kísérsétek meg a rábeszélést, inkább akarom, hogy sajnáljanak, mint szánjanak. Nem fogok végképen elválni tőletek, - el-eljárok a gyűlésekre, gyönyörködni fogok munkálkodás-tokban, - a mesternek szabad gyönyörködni tanítványaiban.

Kezet szorítanak kölcsönösen, megölelék egymást, s még összeölelkezve találták őket a belépő hölgyek, kik az indulásra kivánták a férfiakat figyelmeztetni.

- Hohó, apjuk, - mondja az alispánné, mi is itt vagyunk, az ölelkezéshez nekünk is volna jogunk.

- Nektek is jut! - mondja Sziogyártó, feleségén kezdve, és a fiatal menyecskéken folytatva, - s azalatt Aladár megmagyarázta az előbbeni helyzetnek okát.

- Igazad van, - mondja az alispánné, - mi az ősi fészekbe menjünk, apjukom, nékem semmi kívánnivalóm a nagy világban.

Aladár ekkor megfogá Egerszeginek kezét, s a jó barátinak arczába tekintve, mondja:

- Barátom!... Ma merem kérdezni az egykor függőben maradt tárgy iránt, - elkövetkezett-e a pillanat, melyben a bizalmas barátságot kérhetem: akar-e *tebarátom* lenni?

- Ha te nem szólsz, mindjárt én kértelek volna, - mondja Egerszegi, - az élet egybeforrasztá sziveinket, ma igazán mondjuk ki a baráti czimet.

- Ez a legdrágább czim az emberek között, - mondja Aladár, - egyszerű, de igaz.

- Az életben pedig ne kívánjatok megtisztelőbbet, - fejezi be az alispán, - maradjatok függetlenek, és akkor tapasztalandjátok, mily nagy értelme van e két szónak: *tekintetes urak!*

-&-